

Vaalikauden 2007–2011 hallituspolitiikan toteutuminen

Vaalikauden 2007–2011
hallituspolitiikan toteutuminen

Julkaisija
VALTIONEUUVOSTON KANSLIA

KUVAILEHTI
1.4.2011

Tekijät

Valtioneuvoston kanslia

Julkaisun laji

Raportti

Toimeksiantaja

Valtioneuvoston kanslia

Toimielimen asettamispäivä

Julkaisun nimi

Vaalikauden 2007–2011 hallituspolitiikan toteutuminen

Tiivistelmä

Raportti vaalikauden 2007–2011 hallituspolitiikan toteutumisesta kokoaa tiiviin tietopaketin hallituksen tavoitteiden toteutumisesta, keskeisimmistä toimenpiteistä ja uudistuksista sekä toteutuneesta kehityksestä indikaattoreiden valossa.

Seurattavina ovat olleet pääministeri Matti Vanhasen II hallitusohjelma vuodelta 2007, hallituskauden puolivälin politiikkariihen kannanotto sekä pääministeri Mari Kiviniemen hallitusohjelma kesäkuulta 2010. Hallituksen kolme poikkihallinnollista politiikka-ohjelmaa ovat laatineet lisäksi erillisen yhteisen loppuraportin. Raportti noudattelee hallituksen strategia-asiakirjan rakennetta, mutta sitä on täydennetty hallitusohjelmaan sisältyvillä osioilla.

Hallituspolitiikan toteutumisraportin on koonnut valtioneuvoston kanslian politiikka-analyysiyksikkö yhteistyössä ministeriöiden ja politiikkaohjelmien kanssa. Siinä esitetyt arviot ovat kanslian virkamiesten näkemyksiä. Raporttia on käsitelty ministeriöiden kansliapäälliköiden kokouksessa ja se on esitelty pääministerille sekä hallitukselle maaliskuussa 2011. Kunkin politiikkalohkon osalta esitetään raportissa havaintoja tulevista haasteista, jotka perustuvat ministeriöiden tulevaisuuskatsauksiin sekä tuoreisiin politiikka-arviointeihin. Yksityiskohtaista tietoa vaalikaudella toteutetuista toimenpiteistä on saatavilla raportin liiteaineistosta.

Avainsanat

hallitusohjelma, politiikkaohjelmat, seuranta, arviointi, indikaattori, tulevaisuuskatsaukset

Sarjan nimi ja numero

Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 5/2011

ISSN

ISBN (painettu)

978-952-5896-54-1

Kokonaissivumäärä

136

Kieli

Fi

Luottamuksellisuus

julkinen

ISBN (PDF)

978-952-5896-55-8

Kustantaja

Valtioneuvoston kanslia

Julkaisu PDF:nä: www.vnk.fi/julkaisut

Lisätietoja: julkaisut@vnk.fi

Taitto

Valtioneuvoston kanslia/Politiikka-analyysiyksikkö

Painopaikka

Yliopistopaino, Helsinki, 2011

Utgivare STATSRÅDETS KANSLI		PRESENTATIONSBLAD 1.4.2011	
Författare Statsrådets kansli		Typ av publikation Rapport	
		Uppdragsgivare Statsrådets kansli	
		Datum då utredningen tillsattes	
Publikationens namn Genomförandet av regeringspolitiken under valperioden 2007–2011			
Sammandrag			
<p>Rapporten om genomförandet av regeringspolitiken under regeringsperioden 2007–2011 är ett komprimerat informationspaket om hur regeringens mål har genomförts, de viktigaste åtgärderna och reformerna samt utvecklingen hittills i ljuset av indikatorer.</p> <p>Rapporten har följt statsminister Matti Vanhanens andra regeringsprogram från 2007, regeringens ställningstagande vid överläggningarna i mitten av regeringsperioden samt statsminister Mari Kiviniemis regeringsprogram från juni 2010. Dessutom har man inom ramen för regeringens tre tväradministrativa politikprogram utarbetat en separat gemensam slutrapport. Rapporten har samma struktur som regeringens strategidokument, men har kompletterats med avsnitt ur regeringsprogrammet.</p> <p>Rapporten om genomförandet av regeringspolitiken har sammanställts av enheten för politikanalys vid statsrådets kansli i samarbete med ministerierna och inom ramen för politikområdena. Bedömningarna i rapporten företräder tjänstemannasyner vid statsrådets kansli. Rapporten har behandlats vid ministeriernas kanslichefsmöte och den har presenterats för statsministern och regeringen i mars 2011. För varje politikområde presenterar rapporten iakttagelser om kommande utmaningar, som baserar sig på ministeriernas framtidsöversikter och på färiska politiska bedömningar. I bilagorna till rapporten finns detaljerad information om åtgärder som har genomförts under valperioden.</p>			
Nyckelord regeringsprogram, politikprogram, uppföljning, bedömning, indikator, framtidsöversyner			
Publikationsseriens namn och nummer Statsrådets kanslis publikationsserier 5/2011		ISSN	ISBN (tryck)
Sidantal 136	Språk Fi	Sekretessgrad Offentlig	ISBN (PDF)
Förläggare Statsrådets kansli Publikationen som PDF: www.vnk.fi/julkaisut Ytterligare information: julkaisut@vnk.fi		Layout Statsrådets kansli/Enheten för politikanalys	
		Tryckort Universitetstryckeriet, Helsingfors, 2011	

ESIPUHE

Suotuisassa tilanteessa vuonna 2007 alkaneella vaalikaudella kehittyi nopeasti maailmantalouden tilan heikentymisestä johtunut talouden taantuma, joka muutti olennaisesti vaalikauden alun asetelmia: monet hallitusohjelmaa laadittaessa perustaksi otetut lähtökohdat muutuivat merkittävästi ja alkuperäisen hallitusohjelman tavoitteiden toteutuminen vaikeutui. Hallituskauden puolivälin politiikkariihessä hallitus arvioi muuttunutta tilannetta ja linjasi toimenpiteitä siihen vastaamiseksi. Hallitus korosti tuolloin, että talouden tilanteen heikkenemiseen reagoitaessa on samalla huolehdittava hyvinvoinnin edellytyksistä pitkäjänteisesti.

Hallitus reagoi talouden kriisiytymisen ja työttömyyden rajun lisääntymisen uhkiin määrätietoisin toimin ja Suomi on selvinnyt talouden notkahduksesta varsin tyydyttävästi. Hallituksen monista toimenpiteistä huolimatta on kuitenkin edelleen kannettava huolta syrjäytymisvaarassa olevien tilanteesta. Tärkeää on erityisesti lasten ja nuorten myönteisten kasvuedellytysten turvaaminen ja sosiaalisten ja terveyserojen kaventaminen. Hallitus on vahvistanut hyvinvoinnin perusedellytyksiä ja tehnyt uusia avauksia, joiden toimeenpano jatkuu seuraavilla vaalikausilla.

Raportti vaalikauden hallituspolitiikan toteutumisesta kokoaa tiiviin tietopaketin hallituksen tavoitteiden toteutumisesta, keskeisimmistä uudistuksista ja toteutuneesta kehityksestä indikaattoreiden valossa. Seurattavina ovat olleet pääministeri Matti Vanhasen II hallitusohjelma vuodelta 2007, hallituskauden puolivälin politiikkariihen kannanotto sekä pääministeri Mari Kiviniemen hallitusohjelma kesäkuulta 2010. Hallituksen kolme poikkihallinnollista politiikkaohjelmaa ovat laatineet lisäksi erillisen yhteisen loppuraportin.

Hallituspolitiikan toteutumisraportin on koonnut valtioneuvoston kanslian politiikka-analyysiyksikkö yhteistyössä ministeriöiden ja politiikkaohjelmien kanssa. Siinä esitetyt arviot ovat kanslian virkamiesten näkemyksiä. Raporttia on käsitelty ministeriöiden kansliapäälliköiden kokouksessa ja se on esitelty pääministerille ja hallitukselle maaliskuussa 2011. Kunkin politiikkalohkon osalta esitetään raportissa havaintoja tulevista haasteista, jotka perustuvat ministeriöiden tulevaisuus katsauksiin sekä tuoreisiin politiikka-arviointeihin. Näiden raportin osien toivomme erityisesti palvelevan seuraavaa hallitusta muodostavia poliittisia toimijoita tulevan kauden ohjelmallisia tavoitteita muotoiltaessa.

Hallituskauden politiikkariihestä on saatu erittäin myönteisiä kokemuksia. Hallitukset tarvitsevat jatkossakin menettelyjä, joilla vahvistetaan mahdollisuuksia reagoida muuttuviin tilanteisiin ja tarkistaa tarvittaessa politiikan suuntaa ja keinovalikoimaa. Myös hallituksen horisontaalisia, useiden hallinnonalojen toimia vaativia tavoitteita palvelevien menettelyjen vahvistaminen on tärkeää. Erityisesti on välttämätöntä parantaa hallituspolitiikan sisällön ja taloudellisten raamien yhtäaikaista tarkastelua.

Valtioneuvoston kansliassa valmistuu ennen vaalikauden vaihtumista suosituksia hallituspolitiikan tehokkaan toteuttamisen edellytyksiä tukevista menettelyistä. Hallitusohjelman sisällön lisäksi politiikan onnistuminen riippuu myös selkeästä vastuunjaosta, toimivista aikatauluista sekä tiedon tehokkaasta saattamisesta poliittiseen päätöksentekoon. Suositusten käyttöön-otosta päättää tuleva hallitus.

Helsingissä 1.4.2011

Mika Rossi
Valtiosihteri

SISÄLLYS

ESIPUHE	5
1 HALLITUKSEN TALOUSSTRATEGIA	9
1.1 Hallitusohjelmien toteutuminen vaalikaudella	9
1.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna	11
1.3 Tulevia haasteita	13
2 ILMASTO- JA ENERGIAPOLITIikka	14
2.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella	14
2.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna	16
2.3 Tulevia haasteita	19
3 OSAAMINEN JA INNOVAATIOT	20
3.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella	20
3.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna	23
3.3 Tulevia haasteita	26
4 HALLINNON UUDISTAMINEN, VALTION TUOTTAVUUS-OHJELMA JA TIETOYHTEISKUNTAKEHITYS	27
4.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella	27
4.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna	29
4.3 Tulevia haasteita	32
5 KUNTAPOLITIikka sekä sosiaali- ja terveyspalvelut	34
5.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella	34
5.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna	37
5.3 Tulevia haasteita	41
6 HYVINVOINTIPOLITIikka, SOSIAALITURVA JA SYRJÄYTYMISEN EHKÄISEMINEN	42
6.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella	42
6.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna	46
6.3 Tulevia haasteita	48
7 VARAUTUMINEN IKÄÄNTYMISEEN	49
7.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella	49
7.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna	51
7.3 Tulevia haasteita	53
8 MAAHANMUUTTO JA TURVAPAikkAPOLITIikka	54
8.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella	54
8.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna	55
8.3 Tulevia haasteita	58
9 ULKO- JA TURVALLISUUSPOLITIikka SEKÄ SUOMEN KANSAINVÄLINEN ASEMA	59
9.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella	59
9.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna	63
9.3 Tulevia haasteita	65
10 SUOMEN EU-POLITIikan PÄÄLINJAT	66
10.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella	66
10.2 Tulevia haasteita	68
11 TURVALLISUUS- JA PUOLUSTUSPOLITIikka	69
11.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella	69
11.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna	70
11.3 Tulevia haasteita	73

12	OIKEUSPOLITIikka JA SISÄINEN TURVALLISUUS.....	74
	12.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella.....	74
	12.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna	75
	12.3 Tulevia haasteita.....	79
13	MAA- JA METSÄTALOUSPOLITIikka, ELINTARVIKETALOUS JA MAASEUDUN KEHITTÄMINEN.....	81
	13.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella.....	81
	13.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna	83
	13.3 Tulevia haasteita.....	87
14	LOGISTIikka JA LIIKENNE.....	89
	14.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella.....	89
	14.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna	90
	14.3 Tulevia haasteita.....	92
15	ELINKEINOPOLITIikka	93
	15.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella.....	93
	15.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna	94
	15.3 Tulevia haasteita.....	95
16	YMPÄRISTÖ- JA ASUNTOPOLITIikka.....	96
	16.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella.....	96
	16.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna	99
	16.3 Tulevia haasteita.....	102
17	OMISTAJAPOLITIikka	103
	17.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella.....	103
	17.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna	104
	17.3 Tulevia haasteita.....	105
18	SEKTORITUTKIMUS	105
	18.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella.....	105
	18.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna	107
	18.3 Tulevia haasteita.....	108
19	LAINSÄÄDÄNTÖSUUNNITELMA.....	109
	19.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella.....	109
	19.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna	110
	19.3 Tulevia haasteita.....	114
20	SELONTEOT JA PERIAATEPÄÄTÖKSET.....	116
I	TYÖN, YRITTÄMISEN JA TYÖELÄMÄN POLITIikkaOHJELMA.....	119
	1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella.....	119
	2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna	121
	3 Tulevia haasteita.....	124
II	TERVEYDEN EDISTÄMISEN POLITIikkaOHJELMA	125
	1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella.....	125
	2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna	126
	3 Tulevia haasteita.....	130
III	LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN HYVINVOINNIN POLITIikkaOHJELMA	132
	1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella.....	132
	2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna	133
	3 Tulevia haasteita.....	135

1 HALLITUKSEN TALOUSSTRATEGIA

1.1 Hallitusohjelmien toteutuminen vaalikaudella

Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen tavoitteena oli lisätä suomalaisten hyvinvointia parantamalla edellytyksiä työllisyyden tuntuvalle kohentamiselle ja tuottavuuden kasvun nopeutumiselle. Hallitus tavoitteli ohjelmassaan talousennusteita selvästi vahvempaa talouskasvua. Ohjelmaa laadittaessa työllisyyskasvun keskeisiksi uhkatekijöiksi arvioitiin väestön ikääntyminen ja työvoiman kohtaanto-ongelmat.

Taloudellisessa toimintaympäristössä on kuluva vaalikauden aikana tapahtunut muutoksia, joita ei hallitusohjelmaa laadittaessa voitu ennakoida. Ennen muuta finanssikriisin ja sitä seuranneen globaalin reaalitalouden taantuman vuoksi vaalikauden aikainen taloudellinen kehitys on muodostunut paljon ongelmallisemmaksi kuin hallitusohjelman pohja-arvioissa otaksuttiin. Maailmankaupan jyrkkä supistuminen vaikutti voimakkaasti Suomen teollisuuteen, ja BKT:een määrä väheni yli 8 % vuonna 2009. Tämän myötä myös hallitusohjelman keskeiset talouspoliittiset tavoitteet jäivät toteutumatta, vaikka vuonna 2010 alkanut talouden elpyminen onkin ollut suhteellisen voimakasta. Hallituksen toimet taantuman torjumiseksi vuosina 2008–2010 on esitetty oheisessa tietolaatikossa.

Hallituksen toimet taantuman torjumiseksi vuosina 2008–2010:

- Syyskuussa 2008 annettu hallituksen budjettiesitys vuodelle 2009 oli elvyttävä: verotusta kevennettiin 1,8 mrd. eurolla, lapsiperheille ja vähätuloisille suunnattuja etuuksia parannettiin sekä asunton uuden- ja korjausrakentamista tuettiin. Sen lisäksi syksyn 2008 aikana päätettiin uusista elvyttävistä toimista vuoden 2008 III lisätalousarviossa sekä vuoden 2009 talousarvioesityksen täydennyksessä. Lisäksi yritysten rahoituksen, vientihankkeiden rahoituksen sekä riskirahoituksen saataavuutta parannettiin talousarvioesityksen ulkopuolisilla toimilla.
- Vuoden 2009 lisätalousarvioesitykseen sisällytettiin elvyttäviä panostuksia mm. perustien- ja -radanpitoon, väylähankkeiden aiantamiseen, uudis- ja korjausrakentamiseen, koulutukseen ja tutkimus- ja kehitystoimintaan. Työnantajan kela-maksu päätettiin poistaa vaiheittain ja poistooikeuksia korottaa väliaikaisesti. Lisäksi viennin rahoitusta lisättiin. Toimien budjettitalouden tasapainoa heikentävä vaikutus oli n. 0,7 mrd. euroa vuonna 2009. Maaliskuun 2009 kehyspäätöksessä kuntien osuutta yhteisöveron tuotosta korotettiin kuntien tukemiseksi vuosille 2009–2011.
- Elokuun 2009 budjettiriihessä päätettiin uusista vuoden 2009 II lisätalousarvioesitykseen tai vuoden 2010 talousarvioesitykseen sisältyvistä elvyttävistä toimista. Esitykset sisälsivät mm. investointien aikaistamiskokonaisuuden. Toimenpiteiden kustannus valtion budjettitaloudelle on vajaa 330 milj. euroa jakautuen usealle vuodelle. Lisäksi työllisyys- ja koulutuspoliittisiin toimiin kohdistettiin lisäpanostusta: työllistämis-, koulutus- ja erityistoimien määrärahoja nostettiin n. 80 milj. eurolla. Opetusministeriön hallinnonalalla koulutuspaikkojen lukumäärän lisäämiseen kohdennettiin n. 26 milj. euroa.
- Talousarvio vuodelle 2010 oli kokonaisuutena kokonaiskysyntää tukeva. Vuoden 2010 ensimmäisessä lisätalousarviossa huomiota kiinnitettiin erityisesti nuorten työllisyyttä tukeviin toimiin, joihin kohdennettiin kaikkiaan 77 milj. euroa. Lisäksi kohdennettiin panostuksia Suomessa telakkateollisuuden tukemiseksi merkittävänä työllistäjänä. Toimenpiteiden vaikutus jatkovuosille huomioitiin kehyspäätöksessä vuosille 2011–2014. Vuoden 2010 kolmannessa lisätalousarviossa täydennettiin ammatillisen koulutuksen opiskelijapaikkalisäyksiä. Kaikkiaan valtiontalouden elvytykseen liittyvät tulonmenetykset vuosina 2009 ja 2010 olivat n. 6 mrd. euroa (3+3).
- Kiviniemen hallitus on jatkanut Vanhasen II hallituksen mukaista kehysmenettelyä ja noudattanut toukokuussa 2007 vahvistettua vaalikauden kehystä sekä vuoden 2010 neljännen lisätalousarvioesityksen että vuoden 2011 talousarvioesityksen osalta. Painopistemutosten mahdollistamiseksi hallitus valmisteli reilun 50 milj. euron uudelleenkohdennukset talousarviossa.

Työllisten määrä jää vaalikauden lopussa hieman alhaisemmaksi kuin vaalikauden alussa, jolloin vuoden 2007 työllisyysaste oli 69,9 %. Vuoden 2010 työllisyysaste oli 67,8 % ja vuonna 2011 sen arvioidaan nousevan 69,0 %:iin.

Pääministeri Vanhasen toisen hallituksen ohjelman tavoite, joka oli ehdollinen suotuisalle kansainväliselle kehitykselle ja työllisyyttä tukevalle palkanmuodostukselle, oli työllisyyden vahvistuminen 80 000–100 000 henkilöllä ja työllisyysasteen kohoaminen 72 %:iin vaalikauden loppuun mennessä. Työllisyystavoitteen reunaehdoista kumpikaan ei toteutunut, sillä taantuman ohella myös vuoden 2007 palkkaratkaisujen taso muodostui suhteellisen korkeaksi.

Valtiontalouden rahoitusaliijäämän arvioidaan kohoavan 5,9 %:iin BKT:sta vuonna 2010 ja 4,1 %:iin vuonna 2011. Vanhanen II-hallituksen ohjelman tavoitteena oli yhtä prosenttia BKT:sta vastaava rakenteellinen ylijäämä hallituskauden lopussa. Lisäksi hallitusohjelmasta sovittaessa linjattiin, ettei valtiontalouden alijäämä edes poikkeuksellisen heikon talouskehityksen oloissa saa ylittää 2,5 % BKT:sta. Jos alijäämä uhkasi ennusteiden valossa muodostua tätä suuremmaksi, hallituksen tuli ohjelman mukaan esittää viipymättä tarvittavat menojen vähentämistoimenpiteet ja muut toimenpiteet ylityksen välttämiseksi.

Pääministeri Mari Kiviniemen hallitusta muodostettaessa keväällä 2010 oli jo selvää, että aiemman hallitusohjelman työllisyyttä ja julkisen talouden tasapainoa koskevia tavoitteita ei tulla saavuttamaan. Uudessa hallitusohjelmassa säilytettiin pitkän aikavälin tavoite nostaa työllisyysaste 75 %:iin rakenteellisten uudistusten avulla. Hallitus päätti myös jatkaa Vanhasen II hallituksen ohjelmassa sovitun mukaista kehysmenettelyä ja noudattaa toukokuussa 2007 vahvistettua vaalikauden kehystä.

Kiviniemen hallitusohjelman keskeisiä talouspoliittisia linjauksia olivat lupaus ottaa ensimmäiset askeleet kohti julkisen talouden tasapainottamista jo vuonna 2010 sekä tavoite laatia kahdelle tulevalle vaalikaudelle ulottuva suunnitelma julkisen talouden vakauttamiseksi. Hallitus sitoutui supistamaan koko julkisen talouden alijäämän alle EU:n kasvu- ja vakaussopimuksessa määritellyn 3 %:n rajan suhteessa BKT:een vuonna 2011 ja vakauttaa julkisen velan BKT-suhde alle 60 %:iin. Tuoreimpien ennusteiden valossa jälkimmäiset tavoitteet tullaan saavuttamaan, sillä julkisyhteisöjen ennakoitu alijäämä vuonna 2011 on 1,3 % BKT:sta eikä julkisen velka ei ole näillä näkymillä kohoamassa 60 %:n tasolle ainakaan keskipitkällä aikavälillä.

Pidemmän ajan julkisen talouden tasapainottamissuunnitelmaa varten on tehty ja käynnistetty taustatyötä (mm. päivitetyt kestävyyslaskelmat, kestävä talouskasvun ja työllisyyden ohjelma, verotyöryhmä, menoinventaario), mutta varsinaista ohjelmaa ei ole laadittu.

Hallituksen veropoliittinen linjaus

Pääministeri Vanhasen hallitusohjelman veropoliittikan painopiste oli työn verotuksen keventämisessä. Tuloverotusta oli määrä keventää maltillisesti kaikissa tuloluokissa. Hallituksen veropoliittikan keskeiset tavoitteet olivat työllisyyden edistäminen työn verotuksen keventämisellä, työvoiman liikkuvuuden ja kohtaannon parantaminen, verotuksen oikeudenmukaisuuden lisääminen, yrittäjyyden, osaamisen, kotimaisen omistajuuden ja säästämisen edistäminen sekä ympäristönäkökohtien painottaminen ja harmaan talouden torjuminen. Työllisyyden edistämiseksi tuloverotusta tuli keventää ja matalapalkkatuki laajentaa (valmistuvan selvityksen pohjalta) nuoriin ja vammaisiin sekä edistää ensimmäisen työntekijän palkkaamista osittain ilman sivukuluja. Myös kotitalousvähennystä luvattiin kehittää.

Hallitus on toteuttanut veropoliittisia linjauksiaan ja mm. verotuksen kevennyksiä on kohdennettu eläkeläisiin ja pientuloiisiin. Vaalikauden veropoliittikkaa on myös leimannut pyrkimys edistää verotuksen kautta ilmastonmuutoksen torjuntaa ja muutoin ympäristönsuojellisia tavoitteita.

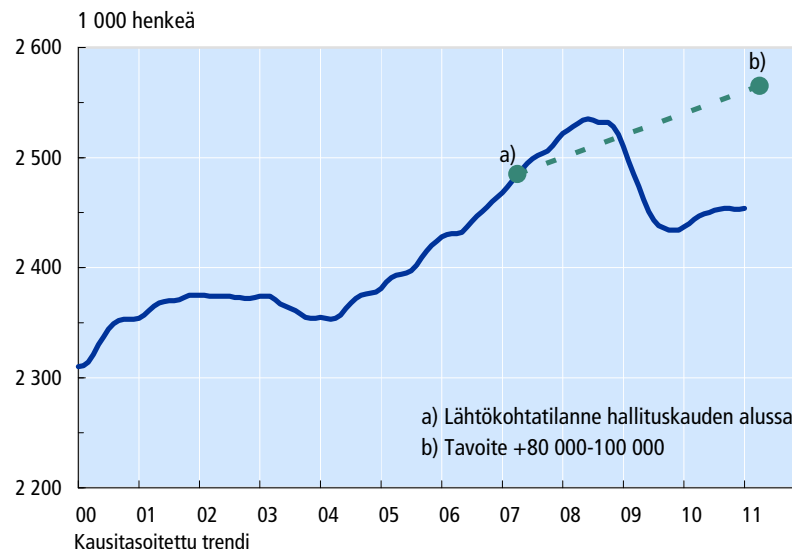
Keskeisiä hallitusohjelmaa toteuttavia toimia:

- Työn verotusta kevennettiin 870 milj. eurolla vuonna 2009. Lisäksi vuosittain ansiotuloveroperusteita on lievennetty siten, että työn verotus ei ansiotason nousun seurauksena ole keskimäärin kiristynyt. Vuosina 2010 ja 2011 veroperusteita lieventämällä kompensoitiin myös palkansaajamaksujen nousun verotusta kiristävä vaikutus.
- Matalapalkkatuen laajentamisen sijaan nuorten ja vammaisten työllistymistä päädyttiin edistämään muita työllistämisen tukitoimia laajentamalla.
- Verotuksen oikeudenmukaisuuden lisäämiseksi eläketulon verotusta on kevennetty yhteensä 560 milj. eurolla siten, että eläketulon veroaste on korkeintaan vastaavan palkkatulon veroasteen tasolla.
- Vuonna 2010 pienituloisten verotusta kevennettiin 195 milj. eurolla korottamalla kunnallisverotuksen perusvähennyksen enimmäismäärää 1 480 eurosta 2 200 euroon. Lisäksi perusvähennyksen enimmäismäärää korotettiin 50 eurolla vuonna 2011.
- Kotitalousvähennyksen enimmäismäärää korotettiin 3 000 euroon. Vähennyksen soveltamisalaa laajennettiin tieto- ja viestintätekniikkaan liittyvien laitteiden asennus-, kunnossapito- ja opastustyöhön.
- Työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaamisen parantamiseksi otettiin käyttöön työasuntovähennys.
- Auto- ja ajoneuvoverot on muutettu auton ominaishiilidioksidipäästöön perustuviksi ja liikennesekä lämmityspolttoaineiden energiaverotus polttoaineen energiasisältöön ja poltosta syntyvään hiilidioksidipäästöön perustuvaksi. Jäteverossa on toteutettu rakenteellinen uudistus, jonka avulla kannustetaan jätteiden hyötykäyttöön kaatopaikkasijoituksen sijasta.
- Energiaveroja kiristettiin vuoden 2011 alusta nettomääräisesti n. 730 milj. eurolla. Samaan aikaan voimaan tuleva makeisten ja jäätelön valmistevero sekä virvoitusjuomien valmisteveron korotus lisäävät valtion vuotuisia verotuloja yhteensä 100 milj. euroa. Osa vuoden 2010 talousarvioon sisältyvistä elvytystoimista poistuu, mikä edistää julkisen talouden tasapainottamista.
- Hallitus ja työmarkkinajärjestöt päättivät yhdessä maaliskuussa 2010 jatkovalmistelusta kestävästä talouskasvun ja työllisyyden ohjelman laatimiseksi. Yhtenä ohjelman jatkovalmistelun kuudesta kolmikantaisesta työryhmästä julkisen sektorin tuottavuus -ryhmä valmisteli ehdotukset toimenpiteiksi julkisen sektorin tuottavuuden parantamiseksi.

1.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna

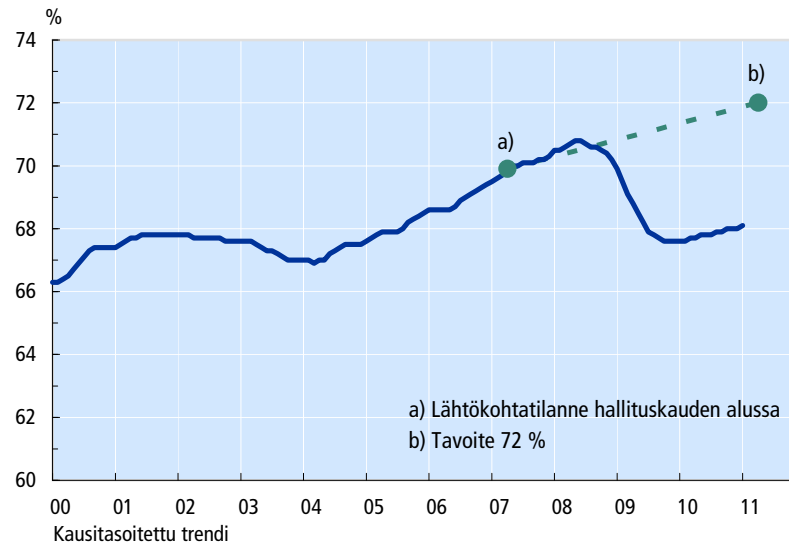
Työllisyys kääntyi laskuun vuosien 2008 ja 2009 vaihteessa. Syvimmillään, lokakuussa 2009 työllisten määrä oli n. 120 000 henkeä vuoden 2008 vastaavan ajankohdan alapuolella. Myös työttömyys alkoi yleistyä vuosien 2008 ja 2009 vaihteessa. Työttömien määrä suhteessa vuoden 2008 tasoon oli korkeimmillaan huhtikuussa 2010 runsaat 80 000 henkilöä enemmän kuin vastaavaan aikaan vuonna 2008.

Työllisten määrä

Lähde: Tilastokeskus.

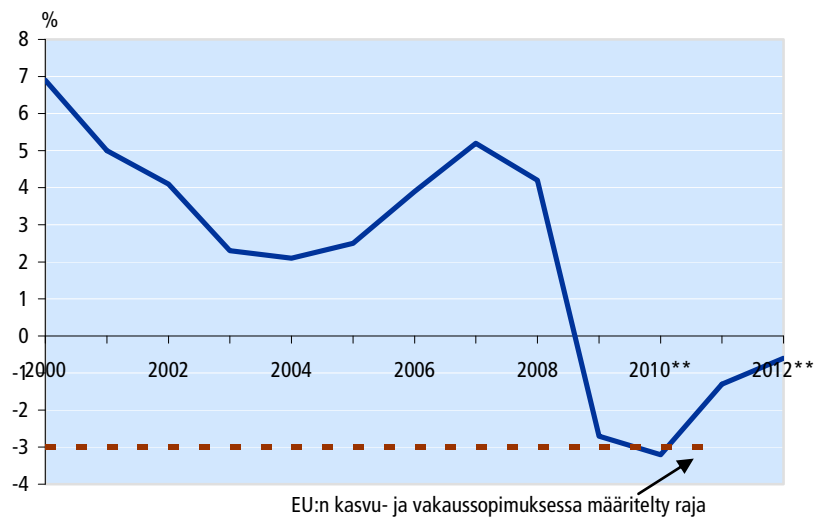
Työllisyysaste

Lähde: Tilastokeskus.

Vaikka talous kääntyi vuonna 2010 nousuun, julkisen talouden alijäämä kasvoi edelleen, koska suhdannetilän muutokset näkyvät julkisessa taloudessa viiveellä. Ennakkotietojen perusteella julkisen talouden alijäämä ylittää vuonna 2010 niukasti EU:n kasvu- ja vakaussopimuksen kolmen prosentin alijäämärajan. Vuonna 2011 julkisen talouden tila kohenee, mutta sen ennakoidaan pysyvän edelleen 1,3 % alijäämäisenä suhteessa kokonaistuotantoon (VM, 2011).

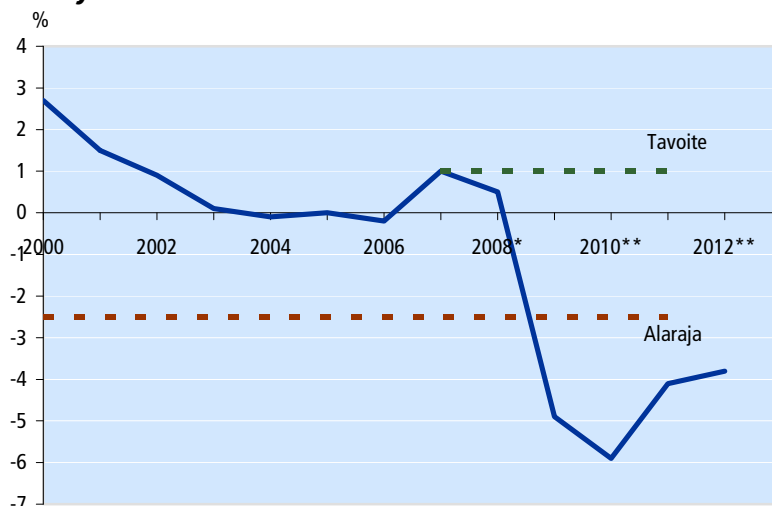
Julkisen talouden jäämä/BKT

Lähde: Valtiovarainministeriö.

Julkisen talouden alijäämäisyys on heijastunut erityisesti valtion talouteen, jota koskevat hallitusohjelman yhden prosentin ylijäämätavoite jää selkeästi toteutumatta. Myös poikkeuksellisia oloja koskeva 2,5 %:n maksimimaalinen alijäämärajoitus ylittyi vaalikauden lopulla vuosina 2009 ja 2010. Valtion taloudessakin käänne parempaan tapahtuu vuonna 2011.

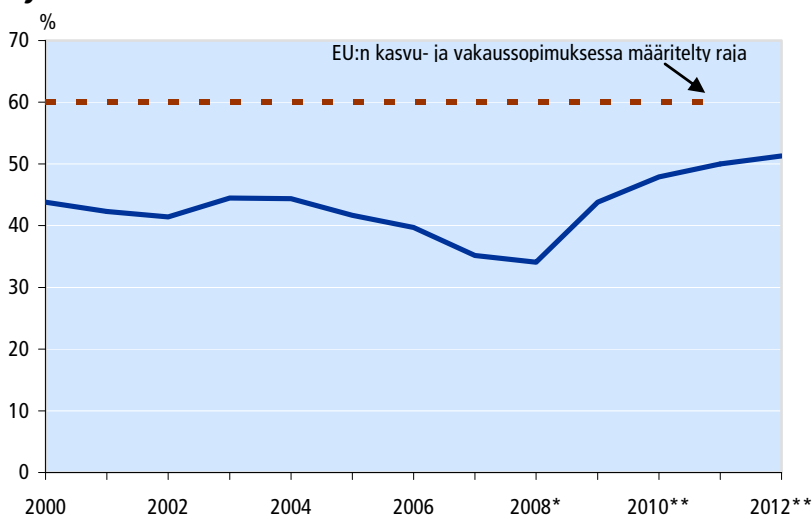
Valtiontalouden jäämä/BKT

Lähde: Valtiovarainministeriö.

Taantumaan liittyvät mittavat alijäämät yhdessä BKT:n supistumisen kanssa käänivät myös julkisyhteisöjen velka/BKT-suhteen nopeaan kasvuun vuonna 2009. Velkasuhteen kasvu on kuitenkin taittumassa, eikä näillä näkymillä ole ainakaan lähivuosina kohoamassa EU:n kasvun ja vakaussopimuksessa määritellyn 60 %:n ylärajan tasolle.

Julkisyhteisöjen velka/BKT

Lähde: Valtiovarainministeriö.

1.3 Tulevia haasteita

Kansainvälinen talouden taantuma vei pohjan Matti Vanhasen toisen hallituksen talousstrategian keskeisiltä kasvua, työllisyyttä ja julkisen talouden tasapainoa koskevilta tavoitteilta. Näiltä osin seuraava hallitus joutuu pitkälti palaamaan "lähtöruutuun". Keskeisenä haasteena on julkisen talouden kestävyys vahvistaminen niin, ettei tämän edellyttämä finanssipolitiikan linjan tiukentaminen kuitenkaan vaaranna alkaneen talouskasvun jatkumista.

Osin taantumasta jälkeiseen korjausliikkeeseen liittyen Suomen talous näyttäisi päässeen kohtalaisen nopeaan kasvuun, mikä edistää myös julkisen talouden tasapainottamista ja työllisyyden elpymistä. Kasvun jatkuessa edellisen hallituskauden alussa esillä olleet, työvoiman

ikäntymiseen ja työvoiman tarjontakapeikkoihin liittyvät ongelmat nousevat jälleen ajankoh-
taisiksi. Finanssikriisin Suomen talouteen aiheuttama voimakas takaisku tähdentää talouden
tuotantorakenteen monipuolistamiseen ja häiriöalttiuden vähentämiseen tähtäävien toimenpi-
teiden tärkeyttä.

Lähinnä energian ja raaka-aineiden, mutta myös asumisen hintoihin liittyen inflaatio on viime
aikoina osoittanut kiihtymisen merkkejä. Haitallisen hintakierteen ehkäisemiseksi on tärkeää
huolehtia siitä, ettei tuontihintojen nousu johda kerrannaisvaikutuksiin kotimaisessa inflaati-
ossa. Tässä suhteessa käynnistymässä oleva palkkaneuvottelukierros on avainasemassa.
Myös asuntomarkkinoita tasapainottaviin toimenpiteisiin on syytä kiinnittää huomiota.

Julkisen talouden pidemmän ajan kestävyuden turvaaminen edellyttää suoraan julkisiin me-
noihin vaikuttavien sekä verotuksellisten toimien ohella rakenteellisia, työvoiman tarjontaa
vahvistavia sekä kansantalouden kokonaistuottavuuden ja julkisen palvelujärjestelmän tehok-
kuuden kasvua nopeuttavia toimenpiteitä. Näiden, samoin kuin suoraan julkisen talouden
tasapainoon vaikuttavien toimien viivyttäminen nostaa sopeutumisen kustannuksia. Kestä-
vyysongelman ratkaisemiseen tähtäävät päätökset on syytä tehdä ja myös niiden toimeenpa-
no aloittaa tulevalla vaalikaudella.

Euroopassa talouden elpymiseen liittyvää epävarmuutta lisäävät valtioiden korkea velkaan-
tuminen ja pankkisektorin taseiden heikkous. EU-maiden velkakriisien hallintaan saattaminen
ja rahoitusmarkkinoiden toiminnan normalisointi on Suomen näkökulmasta ensiarvoisen tär-
keää. Näihin tavoitteisiin tulisi päästä ilman että Suomen maksurasitus ja vastuut nousevat
kohtuuttoman korkeaksi.

2 ILMASTO- JA ENERGIAPOLITIikka

2.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella

Ilmasto- ja energiapolitiikka on ollut yksi hallitusohjelman kärkiteemoista. EU:n ilmastopoli-
tiikka on edennyt kuluneena nelivuotiskautena voimakkaasti. Suomi kantaa siinä kansallista
vastuutaan ja on myös vaikuttanut EU- ja kansainvälisen ilmastopolitiikan muotoutumiseen.

Suomi tulee saavuttamaan Kioton 2008–2012 velvoitekauden tavoitteet 2005 ilmastostrategi-
an linjaamien kotimaisten ilmasto- ja energiapolitiittisten toimien, EU-päästökaupan ja Kioton
mekanismien avulla. Ilmastonmuutokseen sopeutumiseen tähtääviä tausta-arvioita ja käytän-
nön toimenpideohjelmia on laadittu eri toimialoilla.

Suomi on laatinut kansalliset toimenpidelinjaukset EU:n 2020 ilmastotavoitteiden täyttämi-
seksi pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastategiassa. Hallitusohjelman tavoitteet energian
säästön ja energiatehokkuuden parantamiseksi ja energiaomavaraisuuden kohentamiseksi
ovat pitkän aikavälin strategiassa keskeisiä. Tehdyt periaatepäätökset kahden ydinvoimalan
rakentamisesta tukevat osaltaan kasvihuonekaasupäästöjen vähentämistä.

Hallituksen periaatepäätös uusista energiatehokkuustoimenpiteistä (helmikuu 2010) linjaa
2020 ilmastotavoitteiden saavuttamiseksi eri toimialoilla tarvittavia uusia toimia. Kuluvalle
hallituskaudella on energiatehokkuussopimusjärjestelmää laajennettu. Tehokkaimmillaan so-
pimukset ovat olleet teollisuudessa ja energia-alalla.

Veropolitiikassa tehdyt uudistukset tukevat päästöjen vähentämistä, kannustavat energiate-
hokkuuteen ja energian säästöön sekä tukevat uusiutuvien energialähteiden käyttöä.

Hallitus määritteli huhtikuussa 2010 uusiutuvan energian paketin, joka linjaa keinot, joilla Suomi nostaa uusiutuvan energian osuuden EU-velvoitteen mukaisesti 38 %:iin energian loppukulutuksesta vuoteen 2020 mennessä. Kansainvälisissä YK:n ilmastoneuvotteluissa (UNFCCC) edettiin sovitun työohjelman mukaisesti. Suomen neuvottelutavoitteet osana EU:n kantoja ja valmistautumista Cancúnissa joulukuussa pidettyyn COP-16 osapuolikokoukseen täyttyivät hyvin. Lopputuloksena saatiin aikaan osapuolikokouksen päätökset, jotka ovat tärkeitä edistysaskeleita kansainvälisessä ilmastopolitiikassa ja matkalla kohti uutta ilmastosi-
musta.

Keskeisiä hallitusohjelmaa toteuttavia toimia:

Strateginen 2020 ja 2050 työ

- Pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastategian kansalliset linjaukset sisältää EU:n 2020 ilmastotavoitteiden toteuttamiseksi.
- Ilmasto- ja energiapolitiittinen tulevaisuusselonteko viitoittaa kohti hyvinvoivaa ja vähäpäästöistä 2050 Suomea ja linjaa tarvittavia toimenpiteitä.

Energiatehokkuuden edistäminen ja energiansäästö

- Elinkeinoelämän järjestöjen ja kuntasektorin kanssa sovitut kauden 2008–2016 energiatehokkuus-sopimukset laajentavat ja tehostavat aiempaa energiasopimusjärjestelmää, sopimukset kattavat n. 60 % Suomen energian käytöstä.
- Periaatepäätös uusista energiatehokkuustoimista määrittelee n. 50 uutta toimenpidekokonaisuutta; vuoteen 2020 odotetaan saatavan 37 terawattitunnin säästö.
- Kuluttajien energianeuvontajärjestelmä on perustettu, ja sitä koordinoi Motiva. Sähkönkulutuksen tulee 2009 annetun asetuksen mukaisesti perustua etämittaukseen vuoden 2013 loppuun mennessä.

Uusiutuvien energialähteiden käytön edistäminen

- Uusiutuvan energian paketti ohjaa kohti päästötöntä energiantuotantoa; erityisesti metsähakkeen ja muun puuenergian käyttöä, tuulivoimaa, liikenteen biopolttoaineiden sekä lämpöpumppujen käyttöä lisätään.
- Velvoitepaketin edellyttämät lainsäädäntöhankkeet ovat edenneet hyvin tai jo valmistuneet (tuulivoimarakentamisen ohjaaminen, syöttötariffi, pienpuun energiatuki, biojätteen energiakäytön edistäminen).
- 2011 talousarviossa 30 milj. euroa avustuksia uusiutuvaa energiaa hyödyntävään lämmitykseen. Kunnille ja maakunnanliitoille myönnettiin 1,5 milj. euron avustukset tuulivoimakaavoituksen edistämiseen. Tuuliatlas valmistui vuonna 2009.
- Uusiutuvien energialähteiden käyttö lisää energian omavaraisuutta.

Tutkimus ja kehitys

- Energia- ja ilmastomuutosteknologian kehittämistä edistetty: mm. Tekesin koko T&K-rahoituksesta n. 40 % kohdistui energia- ja ilmastoaloille vuonna 2010 (yht. 188 milj. euroa).
- Sektoritutkimuksen osana käynnistetty SETUILMU-tutkimusohjelma vahvistaa ilmastopolitiikan vaikutusarvioita ja Suomen Akatemian FICCA-tutkimusohjelma syventää ilmastomuutostutkimuksen monitieteistä otetta.

Periaatepäätökset ydinvoimalayksiköistä

- Valtioneuvosto hyväksyi 6.5.2010 periaatepäätökset kahta uutta ydinvoimalaitosyksikköä koskien. Eduskunta vahvisti nämä päätökset 1.7.2010.

Veropolitiikka

- Auto- ja ajoneuvoverot sekä lämmityspolttoaineiden energiaverotus on muutettu hiilidioksidipäästöön perustuvaksi.
- Jäteveron uudistus kannustaa jätteiden hyötykäyttöön kaatopaikkasijoituksen sijasta.
- Energiaveroja korotettiin vuoden 2008 alusta n. 10 %:lla ja valtion verotulot kasvoivat n. 300 milj. eurolla.

Liikennepolitiikka

- LVM:n ilmastopolitiittinen ohjelma linjaa liikenteen kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseksi tarvittavat toimet, yksilöi vastuut sekä arvioi kustannukset.
- Joukkoliikenteen kehittämisohjelma laadittiin vuosille 2009–2015.
- Laki biopolttoaineiden käytön edistämisestä liikenteessä annetun lain muuttamisesta tuli voimaan 1.1.2011 ja sen mukaan biopolttoaineiden osuus tulisi nostaa 20 %:iin vuonna 2020.

Yhdyskunnat ja rakentaminen

- Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkistuksessa (2008) täydennettiin tavoitteita ilmastomuutoksen hillinnän ja sopeutumisen osalta.
- Uudisrakentamisen energiatehokkuutta parantavien rakentamismääräyksien (1.1.2010) tiukentava vaikutus on n. 30 % nykyisestä tasosta. Tavoitteena on siirtyä kohti matalaenergiarakentamista. Asuntosektorin energiatehokkuussopimusta on kehitetty ja uusittu.
- Energiaviisaan rakentamisen aika -toimintaohjelma linjaa toimia rakennetun ympäristön energiatehokkuuden parantamiseksi.

Maa- ja metsätalous (ks. myös raportin luku 13)

- Maatilojen energiaohjelma (2010–2016) tukee maatalouden energiansäästö tavoitteiden toteuttamista.
- Kansallisen metsäohjelman päivitys täsmensi ilmastopoliittisia tavoitteita ja toimia.
- Metsätalouden strateginen ohjelma on edistänyt metsähakkeen käyttöä.

Kansainvälinen vastuunkanto ja vaikuttaminen

- Suomi on vaikuttanut aktiivisesti EU:n ja kansainvälisen ilmastopoliittikan valmisteluissa ja saanut tavoitteita läpi mm. EU:n päästökauppadirektiivineuvotteluissa.
- Suomen kehityspoliitikassa ja kehitysyhteistyössä on painotettu köyhyyden vähentämisen lisäksi aiempaa vahvemmin ympäristö- ja ilmastokysymyksiä.
- Suomen osuus EU:n lyhyen aikavälin ilmastorahoituksen kokonaissitoumuksesta kehitysmaiden ilmastotoimien tukemiseksi on 110 milj. euroa kaudella 2010–2012. Ilmastorahoituksen sitoumukset toteutetaan vuosina 2010–2011 kasvavien kehitysyhteistyömäärärahojen puitteissa ja ne noudattavat kehitysyhteistyömäärärahoille asetettuja laatukriteerejä.

Ilmastonmuutoksen sopeutuminen

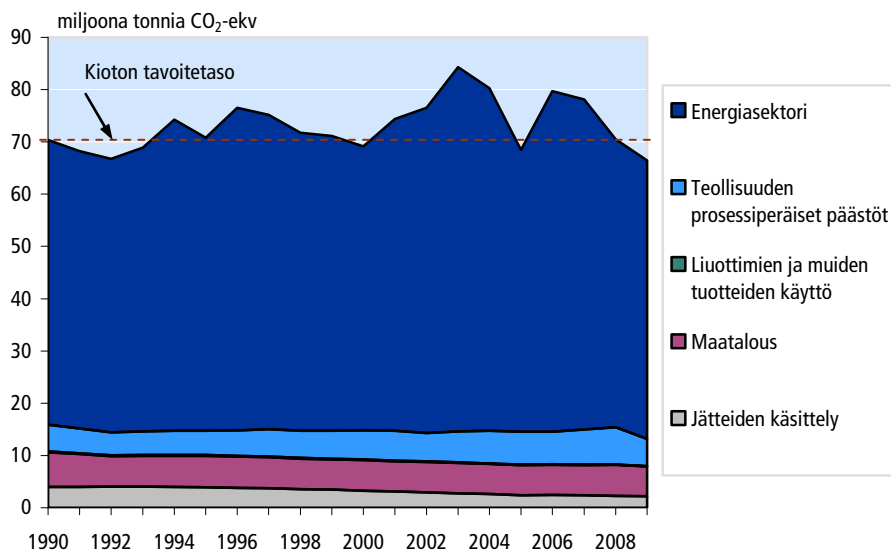
- Ilmastonmuutoksen kansallista sopeutumisstrategiaa ja -tutkimusohjelmaa toteutetaan.

2.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna

Kioto pöytäkirja velvoittaa Suomea pitämään vuosien 2008–2012 päästöt keskimäärin perusvuoden 1990 tasolla (71 milj. tn CO₂). Vuoden 2009 kasvihuonekaasuinventaarion ennakkotietojen mukaan Suomen päästöt ovat Kioto-uralla; ne alittivat 6,4 %:lla Kioto pöytäkirjan veloitetasoa. Päästöt pienenevät kaikilla raportoiduilla sektoreilla edellisvuoteen verrattuna.

Viime vuosien taloudellisen taantuman vaikutus näkyy useissa kasvihuonekaasupäästöjen ja energiantuotannon tunnusluvuissa. Energiasektorin päästöt notkahtivat tuolloin ennen muuta rakentamisessa ja teollisuudessa.

Suomen kasvihuonekaasupäästöt 1990–2009

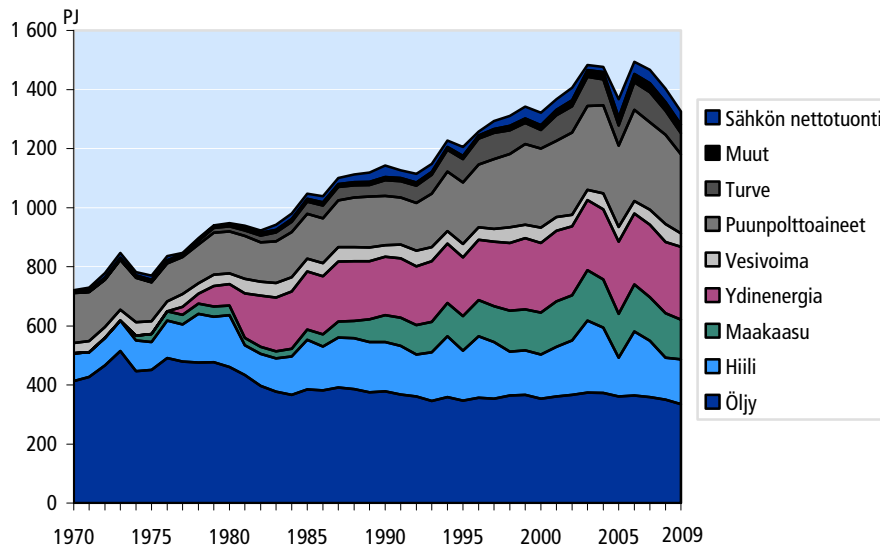

Lähde: Kasvihuonekaasujen inventaario, Tilastokeskus (ennakkotieto).

Energiankulutus on kasvanut melko tasaisesti 1970-luvulta lähtien. Kuluneella vaalikaudella kulutus on laskenut useita prosentteja, mikä on johtunut taloudellisen tilanteen muuttumisesta. Energiankulutuksen laskuun aivan viime vuosina on vaikuttanut erityisesti energiavaltaitten teollisuusalojen metsä- ja metallinjalostusteollisuuden tuotannon aleneminen.

Energian kokonaiskulutuksen on arvioitu kasvavan 1990–2050 n. 20 % ilman energiankäytön tehostamisen lisätoimia ja energiansäästöä. Suomen strategisena tavoitteena on energian loppukulutuksen vähentäminen 11 %:lla perusurasta vuoteen 2020 mennessä.

Energiankulutuksen kehitys Suomessa 1990–2009

Lähde: Tilastokeskus.

Energiankäytön tehostaminen on vaikuttava toimenpidekokonaisuus, jonka keinot koskevat lähes kaikkea toimintaa yhteiskunnassa. Päästökaupan ulkopuolisia sektoreita koskeva energiapalveludirektiivi edellyttää vuonna 2016 tehostamistoimenpiteitä yhteensä 17,8 TWh:n edestä. 5,9 TWh välitavoite vuodelle 2010 arvioidaan saavutettavan. Uudessa muodossaan käynnistetyssä energiatehokkuussopimusjärjestelmässä 2008–2009 tehdyt toimenpiteet tuottavat energiansäästöä vuosittain n. 1,8 TWh. Energiatehokkuustoimikunnan ehdottamilla toimenpiteillä arvioidaan päästävän ilmasto- ja energiastrategiassa asetettuun 37 TWh:n säästöön vuoteen 2020 mennessä.

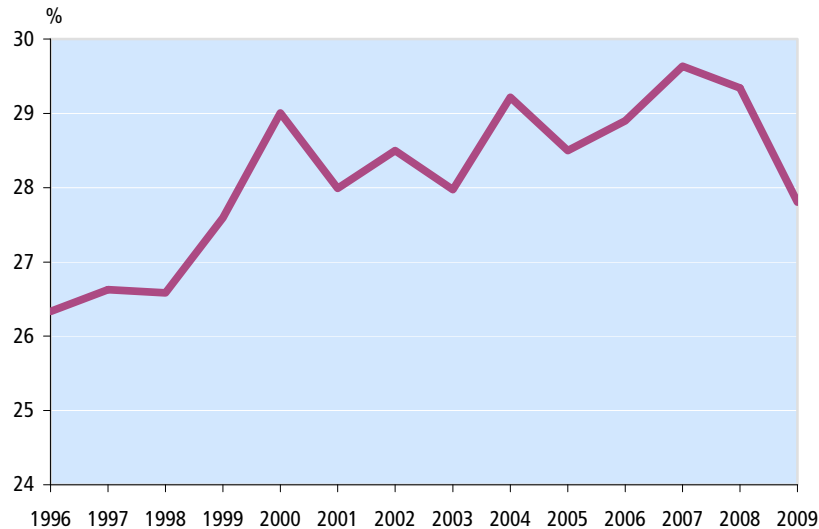
Energiankulutus suhteessa BKT:seen on viimeisten vuosikymmenien aikana alentunut trendinomaisesti. Vaikuttavia tekijöitä ovat esim. muutokset elinkeinorakenteessa ja energiankäytön tehostaminen.

Tavoitteena on nostaa uusiutuvien energialähteiden osuus vuoteen 2020 mennessä 38 %:iin. Uusiutuvien osuus on kasvanut lukuun ottamatta taantumasta johtuvaa notkahdusta viime vuosina, jolloin sellun tuotannossa syntyvän mustalipeän käytön määrä väheni.

Energian loppukulutuksen kääntäminen laskuun on myös tärkeää uusiutuville energialähteille asetettujen velvoitteiden saavuttamisen kannalta. Näiden velvoitteiden saavuttamiseksi laadittu paketti vahvistaa tarvittavia tuki- ja ohjausjärjestelmiä.

Energianhankinnan kotimaisuusaste on 2000-luvulla ollut selvästi korkeampi kuin edeltävällä vuosikymmenellä. Vuonna 1990 kotimaisuusaste oli 23,6 %, kun se vuonna 2009 oli 31,5 %.

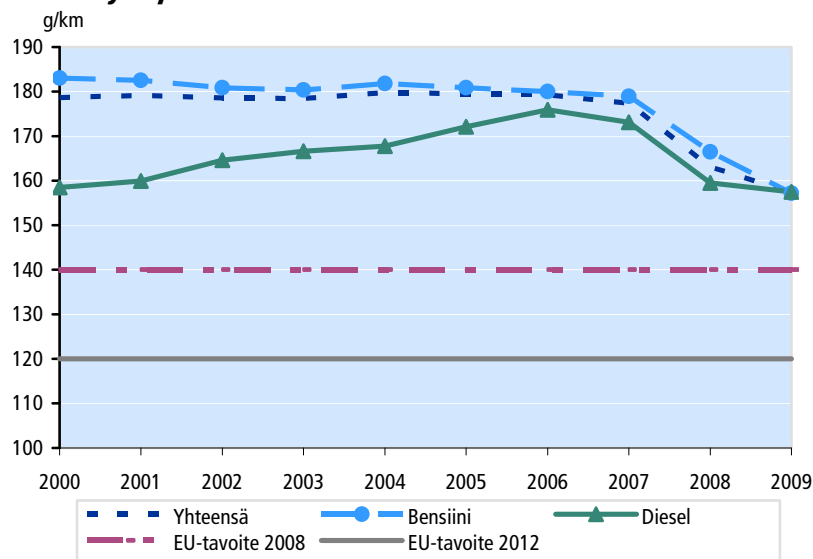
Uusiutuvien energianlähteiden osuus energian loppukäytöstä

Lähde: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Autoihin kohdistuvaa verotusta on uudistettu hiilidioksidipäästöihin perustuvaksi vuoden 2008 alusta. Uusien henkilöautojen päästöt ovat kääntyneet laskuun.

Uusien henkilöautojen päästöt vuosina 2000–2009

Lähde: Trafi.

Yhdyskuntarakenteen hajautuva kehitys näyttää viime vuosina hidastuneen usean kaupunkiseudun ydinalueilla, mutta jatkuu kaupunkiseudun reuna-alueilla. Yhdyskuntarakenteen kehitystä ilmentää mm. se, miten tiheimmin asutun alueen osuus väestöstä muuttuu. Trendiä on arvioitu 34 kaupunkiseudulla viimeisen 20 vuoden aikana. Viimeisen neljän vuoden aikana usealla kaupunkiseudulla tämä osuus väestöstä ei ole enää laskenut vaan on tasaantumassa. Kaupungit ovat kuitenkin hyvin erilaisessa asemassa ja kehitys näyttää eriytyvän. Helsingin ja Kuopion kaupunkiseudun väestöstä n. 80 prosenttia asuu alueella, jossa asukastiheys vähintään 20 asukasta hehtaarilla. Imatra, Raahe ja Pietarsaari ovat kaupunkiseutuja, joissa tiheillä alueilla asui n. 30 prosenttia väestöstä. Yhdyskuntarakenteen eheytyminen etenee etenkin kasvuseutujen ydinalueilla, mutta taantuvilla alueilla eheytymistä ei juurikaan ole tapahtunut.

2.3 Tulevia haasteita

Kasvihuonekaasupäästöjen maailmanlaajuinen kehityssuunta on ekologisesti kestämaton. Ilmaston, energiaan ja luonnonvaroihin liittyvien kysymysten merkitys kasvaa nopeasti. Suomi jatkaa työtään osana EU:n globaalin ilmastopimuksen aikaansaamiseksi ja vaikuttaa linjausten muotoutumiseen. EU:n 2020 päästötavoitteen mahdollinen kiristäminen 20 %:sta 30 %:iin on edelleen keskustelussa mukana.

Suomen päästökehityksen kääntäminen vuosille 2020 ja 2050 linjattujen 20 % ja 80 % vähennystavoitteen uralle vaatii voimakkaita lisätoimia. Erityisesti päästökauppasektorin ulkopuolella kuten asumisessa, rakentamisessa ja liikenteessä tarvitaan uusia toimia.

Energian kulutuksen kasvu tulee taittaa ja kääntää laskuun. Samoin uusiutuvan energian mitava lisähyödyntäminen on välttämätöntä. Ilmastopolitiikan on oltava kestävää ja sitä tukevan tietopohjan vahva. Tarvittavat toimenpiteet on valittava niin, että niiden kustannukset ovat mahdollisimman kohtuullisia. Taloudellisten ja muiden ilmasto- ja energiapolitiittisten ohjauskeinojen soveltaminen muuttaa energiemarkkinoiden toimintalogiikkaa ja rajoittaa niiden toimintaa jossain määrin.

Mm. energiaomavaraisuuden ja EU:n sisämarkkinoiden kehittäminen edellyttävät suuria investointeja infrastruktuuriin, erityisesti tuotantolaitoksiin ja siirtoverkkoihin. Olisi tärkeää varmistaa, että sääntely-ympäristö EU:ssa on mahdollisimman vakaa ja ennustettava näiden investointien käynnistämiseksi.

Energiatehokkuustoimia tarvitaan laajalti; esimerkiksi rakennukset ja rakentaminen kuluttavat n. 40 % energian loppukäytöstä, ja liikenne vastaavasti n. 17 %. Aktiivista otetta ja mm. taloudellisia ohjauskeinoja tarvitaan sekä rakentamisen että liikenteen energiatehokkuuden ja päästövähennystavoitteen saavuttamiseksi. Rakentamisen energiatehokkuutta koskeva direktiivi edellyttää uudisrakentamisessa lähes nollaenergiarakennuksia viimeistään vuonna 2021 ja energiatehokkuusvaatimusten asettamista korjausrakentamiseen vuonna 2012. Yhdyskuntarakenteen eheyttämiseen tarvitaan lisäksi laajaa keinovalikoimaa maankäytön, asumisen ja liikenteen yhteensovittamiseksi erityisesti suurimmilla kaupunkiseuduilla.

Menestyksellisen energiatehokkuustoiminnan perustukseksi tarvitaan yhteiskunnan läpi käyvää tahtotilaa, kasvavaa osaamista ja toimivaa innovaatioketjua. Työn tulee ulottua laajalti eri sektoreille, ja keinovalikoimaa tulee kokeilla ja kehittää vastaamaan myös pitkän aikavälin tavoitteita. Energiankäytön tehostamista tultaneen vauhdittamaan myös EU-politiikassa.

Ympäristö- ja energia-alan osaajien yhteistyö voi aikaansaada työllistävää toimintaa, jolla käännetään ympäristö- ja ilmastopolitiikan haasteita mahdollisuuksiksi. Materiaalitehokkuuden ja biotalousosaamisen merkitys korostuu energiatehokkuuden rinnalla, kun vahvistetaan luonnonvarojen kestävää käyttöä.

Kestävän ilmastopolitiikan saavuttamiseksi on syytä arvioida politiikkatoimien vaikutuksia laajasta ja pitkän aikavälin näkökulmasta. Taloudellisten vaikutusten ja toimenpiteiden kustannustehokkuuden arviointi sekä tarvittavan metodiikan kehittäminen vaativat lisäponnistuksia. Uusiutuvien energianlähteiden käyttöä edistäviä toimenpiteitä valittaessa korostuu myös luonnon monimuotoisuudesta huolehtiminen. Liikenteen biopolttoaineiden elinkaarivaikutusarviot herättävät kysymyksiä maankäytön muutoksista aiheutuvista päästöistä.

Ilmastonmuutoksen aiheuttamiin muutoksiin joudutaan tulevana vuosina varautumaan ja sopeutumaan myös Suomessa. Tämä tarkoittaa paitsi uhkia myös mahdollisuuksia. Varautumi-

nen ja sopeutuminen vaativat osaamista, jonka hankkimiseen Suomessa on hyvät edellytykset. Osaaminen puolestaan voi synnyttää aivan uudentyyppistä elinkeinotoimintaa.

3 OSAAMINEN JA INNOVAATIOT

3.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella

Vaalikaudella koulutus-, tiede- ja kulttuuripolitiikalla on edelleen turvattu suomalaisten korkea sivistystaso, laadukas ja maksuton koulutus sekä edellytykset luovaan työhön, toimintaan ja osallistumiseen yhteiskunnassa. Talouden taantuman ja kasvaneen työttömyyden myötä koulutuspaikkojen lisääminen ja ihmisten uudelleen kouluttautuminen ovat olleet tärkeitä toimia. Väestön ikääntyminen ja siihen liittyvä tavoite työurien pidentämisestä, on osaltaan aiheuttanut haasteita koulutussektorille.

Kysyntää vastaavan koulutustarjonnan saatavuus, koulutukseen pääsyn nopeuttaminen, lyhyemmät valmistumisajat koulutuksessa ja nopeampi siirtyminen työelämään sekä jo työssä olevien ammatillisen osaamisen parantaminen mm. työelämässä jaksamisen edistämiseksi ovat vaatineet toimia. Kulttuuripolitiikassa on vahvistettu kulttuurin asemaa luovan talouden vahvistajana. Lisäksi on arvioitu kulttuurin kehittämismahdollisuuksia eri yhteiskuntapolitiikan alueilla.

Tutkimus- ja innovaatiopolitiikalla on toteutettu hallituksen elinkeinopolitiikan tavoitetta tuottavuuden ja kilpailukyvyn parantamiseksi. Poliitiikan sisältöä on laaja-alaisesti nostamalla teknologiaan perustuvien innovaatioiden rinnalle ei-teknologiset innovaatiot. Laaja-alaisen innovaatiopolitiikan lähtökohtana on omaksua systeeminen näkökulma, jossa julkisten ja yksityisten rakenteiden ja toimijoiden muodostamaa innovaatiojärjestelmää kehitetään kokonaisuutena. Erilaisia politiikkatoimenpiteitä yhdistetään monipuolisesti esimerkiksi kasvuyritysten synnyttämiseksi, ympäristöongelmien ratkaisemiseksi, julkisten palvelujen tehostamiseksi ja alueellisten innovaatiokeskittymien rakentamiseksi.

Tärkeimpiä vaalikauden saavutuksia ovat olleet vuonna 2008 valmistunut innovaatiostrategia, strategisten huippuosaamisen keskittymien luominen sekä vuoden 2010 alussa toteutettu yliopistouudistus, jonka kärkihankkeena voidaan pitää Aalto-yliopiston perustamista. Vuoden 2010 lopulla pääministerin johtama tutkimus- ja innovaationeuvosto hyväksyi koulutus-, tutkimus- innovaatiopolitiittisen linjaraportin vuosille 2011–2015. Ohjelma vauhdittaa kuluvalle hallituskaudella käynnistynyttä tutkimus- ja innovaatiojärjestelmän uudistamista.

Keskeisiä hallitusohjelmaa toteuttavia toimia:

Koulutus

Perusopetus

- Opetus- ja kulttuuriministeriössä valmisteltiin hallituksen esitys perusopetuslain muuttamiseksi sekä esitys valtioneuvoston asetukseksi perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen yleisistä valtakunnallisista tavoitteista ja tuntijaosta. Hallituksen esitystä ja valtioneuvoston asetusta ei kuitenkaan annettu.
- Nuorisolakiin keväällä 2010 tehty muutos helpottaa tietojen saamista nivelvaiheen koulupudokkaisu kunnissa ja mahdollistaa entistä paremmin tukitoimien suuntaamisen.
- Uudistetut opetussuunnitelmat maahanmuuttajille ja vammaisille on toteutettu.
- Maahanmuuttajille tarkoitetun perusopetukseen valmistavan opetuksen tuntimäärää on lisätty vuoden 2009 alusta nykyisestä 450 ja 500 tunnista 900 ja 1 000 tuntiin.

- Vuoden 2009 talousarvioon sisältyi 16 milj. euron määräraha suunnattavaksi valtionosuutena opetuksen järjestäjille opetusryhmien pienentämiseksi. Perusopetuksen opetusryhmien pienentämiseen tarkoitettujen valtionosuuksien kohdentumista ja vaikuttavuutta kunnissa seurattiin. Kyselyn mukaan 82 % opetuksen järjestäjistä pienensi perusopetuksen ryhmäkokoja. Vuoden 2011 talousarviossa perusopetuksen opetusryhmien koon pienentämiseen on varattu 30 milj. euroa.
- Maksutonta koulujen kerhotoimintaa on viime vuosina elvytetty osana Perusopetus paremmaksi (POP) -ohjelmaa valtion erityisavustuksin.

Toisen asteen koulutus

- Hallitus on lisännyt ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijamäärää yhteensä n. 11 160 opiskelija-paikalla vuosina 2008–2010. Tämän lisäksi vuoden 2011 alusta lukien lisättiin vielä 500 paikkaa.
- Toisen asteen koulutuksen sähköinen yhteishakujärjestelmä otettiin käyttöön keväällä 2008.
- Lukiokoulutuksen saavutettavuutta on turvattu muuttamalla rahoitussäännöksiä siten, että ns. pienten lukioiden lisäkorotus on säilynyt myös mahdollisissa hallinnollisissa muutoksissa.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt hakemuksista lukiokoulutuksen uusia järjestämislupia koulutuskuntayhtymille ja suuremmille kunnille alueen kuntien luopuessa omista luvistaan.
- Ammattistarttikoulutus vakinaistettiin. Koulutuksen järjestäjille myönnettiin ammattistartin järjestämisluvat 1.8.2010 lukien. Järjestäjien määrää laajennettiin 56:een.
- Laajennetun työssäoppimisen kokeiluhankkeisiin kohdennettiin kehyspäätöksellä lisämäärärahaa vuosille 2008–2012.

Korkeakoulutus

- Yliopistolain uudistus on toteutettu 1.1.2010 ja voimaan tulleen uuden yliopistolain mukaiset yliopistot ovat järjestäytyneet itsenäisiksi oikeushenkilöiksi. Hallitus on huolehtinut toimintansa aloittavien yliopistojen rahoituksesta, maksuvalmiudesta sekä pääomittamisesta. Lisäksi Aalto-yliopistoon on tehty erityispanostuksia.
- Korkeakoulujen rakenteellista kehittämistä on jatkettu ja vauhditettu. Korkeakouluyksiköiden määrää on vähennetty toiminnan laadun ja vaikuttavuuden vahvistamiseksi. Teknillisen korkeakoulun, Helsingin kauppakorkeakoulun ja Taideteollisen korkeakoulun toiminnat yhdistettiin säätiölain mukaisesti organisoituun Aalto-yliopistoon vuoden 2010 alusta. Lisäksi Tampereen teknillinen yliopisto toimii säätiöpohjaisena yliopistona. Joensuun ja Kuopion yliopistot ovat yhdistyneet Itä-Suomen yliopistoksi sekä Turun yliopisto ja Turun kauppakorkeakoulu uudeksi Turun yliopistoksi.
- Ammattikorkeakoulusektorilla Tampereen ja Pirkanmaan ammattikorkeakoulut yhdistyivät Tampereen ammattikorkeakouluksi vuoden 2010 alussa. Lisäksi vuonna 2008 aloittivat toimintansa EVTEK- ja Stadia ammattikorkeakoulusta muodostunut Metropolia-ammattikorkeakoulu ja Yrkeshögskolan Sydvästin ja Svenska yrkeshögskolanin muodostama Yrkeshögskolan Novia.
- Ylioppilastutkinnon painoarvoa opiskelijavalinnoissa lisätty ja ensimmäistä korkeakoulupaikkaa haavevat valitaan omana hakijaryhmään.
- Yliopistojen sähköinen hakujärjestelmä otettiin käyttöön syksyllä 2008.
- Opintojen nopeuttamisryhmän työ valmistui alkuvuodesta 2010. Ehdotusten mukaan kehitetään joustavia siirtymis- ja hakumahdollisuuksia korkeakoulujen ja korkeakoulujärjestelmän sisällä sekä aiemmin hankitun osaamisen tunnustamiskäytäntöjä.
- Korkeakoulutettujen oppisopimustyyppinen täydennyskoulutus aloitettiin vuonna 2009 (300 paikkaa/1 milj. euroa) ja vuoden 2010 talousarviossa volyymi nostettiin 1 200 paikkaan ja rahoitus 4 milj. euroon.

Aikuiskoulutus

- Ammatillisesti suuntautuneen aikuiskoulutuksen uudistus (AKKU) toteutettiin vuoden 2010 alussa.
- Koulutuksen järjestäjille säädettävän täydennyskoulutusveloitteen sijaan käynnistyi määräaikainen Osaava-ohjelma (2010–2016) opetustoimen henkilöstön ammatillisen osaamisen varmistamiseksi ja osaamisen kehittämisessä tarvittavien toimintamallien luomiseksi.
- Työttömien mahdollisuudet omaehtoiseen aikuiskoulutukseen työttömyysturvan tasoisella etuudella paranivat ja uudistukset tulivat voimaan 1.1.2010.

Opintotukiasiat

- Opiskelijoiden vanhempien tulorajoja korotettiin 1.11.2007 lukien 30 %:lla.
- Opintorahaa korotettiin 15 %:lla 1.8.2008 lukien kaikilla koulutusasteilla ja opiskelijan omia tulorajoja korotettiin 30 prosentilla vuoden 2008 alusta lukien.
- Asumislisää myönnettäessä käytetystä puolison tulojen huomioonottamisen menettelystä luovuttiin 1.1.2009 lukien.
- Opiskelijaperheet ja opintotuki-työryhmä luovutti mietinnön huhtikuussa 2009.
- Opintorahan ja sairauspäivärahan yhteensovitus selkiintyivät 1.8.2010 lukien siten, että järjestelmä kannustaa opiskelijaa hakemaan hänen tilanteeseensa tarkoitettua ensisijaista etuutta.

- Opintotuen myöntämiskäytäntö muuttuu korkeakoulujen kaksipuolisen tutkintorakenteen mukaiseksi, opintojen edistymisen seuranta tehostetaan ja opintotuen riittävyys paranee. Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden oikeus koulumatkatukeen laajenee 1.8.2011 lukien lainmuutoksella.
- Korkeakouluopiskelijoiden ateriatuen määrä nostettiin 10 sentillä aterialaajennuksen ja muualla kuin korkeakoulujen tiloissa sijaitsevan opiskelijaravintolan pitäjälle maksettavaa ylimääräistä avustusta 16 senttiä aterialaajennuksen 1.1.2011 lukien.
- Hallituksen politiikkariihen jälkeen 2.3.2009 asetettu opintotuen kehittämisen johtoryhmä luovutti joulukuussa 2009 opintotuen rakenteen kehittämistä koskevan mietinnön ja elokuussa 2010 korkeakouluopiskelijoiden edistymisen seurannan ja toisen asteen opintotuen ja opiskelijoiden asumisen tukemisen kehittämislinjauksia koskevat mietinnöt.

Tutkimus- ja kehitysrahoitus

- Julkinen T&K-rahoitus talousarvioesityksissä on ollut 2010 n. 2 055 milj. euroa. Vuoteen 2009 verrattuna kasvua on 155 milj. euroa eli n. 8 %. Julkisen T&K-rahoituksen osuus BKT:sta nousee arviolta 1,17 %:iin.
- Hallituskaudella Suomen Akatemian kilpailtu tutkimusrahoitus on kasvanut. Akatemian myöntövaltuus oli vuonna 2008 245,6 milj. euroa ja vuonna 2011 tulee olemaan 314,6 milj. euroa.
- Tekesin rahoitusta on lisätty ja vuosina 2007–2011 myöntövaltuudet kasvoivat 28 %.
- Kuusi Strategisen huippuosaamisen keskusta (SHOK) on aloittanut toimintansa.
- Osaamiskeskusohjelma (OSKE) on valtioneuvoston vahvistama erityisohjelma (2007–2013), jota toteutetaan aluelähtöisellä klusterimallilla. Ohjelma luo edellytyksiä monipuoliselle innovaatiotoiminnalle, jossa korkeatasoinen tutkimus yhdistyy teknologia-, muotoilu- ja liiketoimintaosaamiseen.
- Apurahansaajien asemaa on parannettu (eläketurva ym.).

Innovaatiopolitiikka

- Innovaatiostrategia valmistui kesällä 2008. Hallitus on antanut selvityksen innovaatiopolitiittisen selonteon toimeenpanosta eduskunnalle lokakuussa 2010.
- Suomen innovaatiojärjestelmä on arvioitu kansainvälisesti. Tutkimus- ja innovaationeuvoston Tutkimus- ja innovaatiopolitiittinen linjaus 2011–2015 valmistui 2010.
- Vuonna 2010 uudistettiin Viennin ja kansainvälistymisen edistämisen VKE-strategia.
- Yritysten kansainvälistymistä on vahvistettu parantamalla FinNode-verkoston rahoitusta ja osapuolten työnjakoa.
- Työ- ja elinkeinoministeriö, Tekes ja Finnvera Oyj käynnistivät keväällä 2009 kansallisen yrityskehittämishankkeen (Vigo-ohjelma), jonka tavoitteena on julkisten rahoituskannusteiden ja kokonaisliiketoimintaosaajien avulla nopeuttaa yritysten kasvua ja houkuttaa niihin yksityistä pääomaa.
- Suomen Teollisuussijoitus Oy perusti vuonna 2008 yhdessä työeläkeyhtiöiden kanssa Kasvurahaston Rahasto Ky:n, joka tekee sijoituksia kasvuyrityksiin sijoitaviin pääomasijoitusrahastoihin. Rahaston sijoitusvarallisuus on 135 milj. euroa.
- Kysyntä- ja käyttäjälähtöisen innovaatiopolitiikan toimenpideohjelma vuosille 2010–2013 valmistui 2010.
- Valtioneuvosto hyväksyi maaliskuussa 2009 periaatepäätöksen aineettomia oikeuksia koskevasta strategiasta. Aineettomia oikeuksia koskevien riita-asioiden käsittely keskitetään markkinaoikeuteen vuoteen 2012 mennessä.

Luova työ, toiminta ja tuotanto

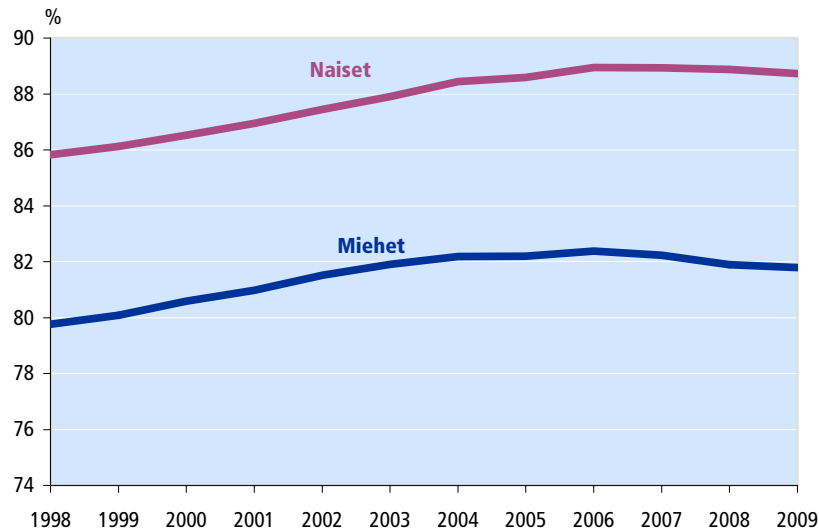
- Luovan talouden strateginen hanke kehittää luovien alojen yritysten toimintaedellytyksiä, edistää luovien alojen työmarkkinoiden toimivuutta sekä vahvistaa tuotekehitystä. Lisäksi on asetettu OKM:n ja TEM:n yhteinen Luovan talouden tulevaisuustyöryhmä.
- Valtioneuvosto antoi opetus- ja kulttuuriministeriön valmistelun pohjalta eduskunnalle selonteon kulttuurin tulevaisuudesta. Selonteko antaa suuntaviivat kulttuuripolitiikan kehittämiseksi pitkälle tulevaisuuteen, mutta sisältää myös lyhyemmän aikavälin toimenpideohjelmat.
- Verovapaa kulttuurisetelijärjestelmä on otettu käyttöön 1.1.2009 alkaen.
- Kotimaisen elokuvatuotannon ja jakelun sekä kulttuurin rahoitusta on lisätty vuodesta 2007 yhteensä 12 milj. eli 69 %, josta tuotannon osuus on 9,2 milj. euroa.
- Kulttuuriviennin kehittämisohjelman 2007–2011 toimin on vahvistettu kulttuuriviennin edellytyksiä ja osana ohjelmaa on käynnistetty OKM ja TEM:n rahoituksella FinPron toteuttama luovien alojen yritysten kasvuohtelma Luovimo 2009–2011.
- Tieteen & taiteen tekijöiden työttömyysturva on parannettu.
- Luovien alojen yritystoiminnan kasvun ja kansainvälistymisen ESR-kehittämisohjelmaa 2007–2013 on toimeenpantu yhteensä 16 hankkeen avulla.

3.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna

Suomessa pelkän perusasteen koulutuksen varaan on pitkään jäänyt jatkuvasti vajaa 20 % ikäluokasta. Erot tyttöjen ja poikien välillä ovat huomattavat. 2000-luvulla tilanne on jonkin verran parantunut: perusasteen jälkeisen tutkinnon (ylioppilastutkinto, ammatillinen tutkinto tai korkea-asteen tutkinto) suorittaneiden osuus nuorten ikäryhmästä on 2000-luvun aikana noussut vuoden 1995 82 %:sta 85 %:iin (2009). Naisista tutkinnon oli vuonna 2009 suorittanut 89 % ja miehistä 82 %.

Peruskoulun 9. luokan päättäneitä oli vuonna 2009 n. 64 000, kuusi sataa vähemmän kuin vuotta aiemmin. Peruskoulun päättäneistä puolet (naisista 58 % ja miehistä 42 %) jatkoi opintoja lukiossa ja 41 % (naisista 33 % ja miehistä 49 %) toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa. Tutkintotavoitteista opiskelua ei jatkanut 8,6 % ja tämä osuus kasvoi prosenttiyksikön edellisvuodesta.

Perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuus nuorten ikäryhmästä (25–34-v)

Lähde: Tilastokeskus.

Suomen PISA-tulokset vuodelta 2009

Suomen tulokset	Pisteet	OECD-maat	Kaikki osallistujat
Lukutaito	536	2.	3.
Matematiikan osaaminen	541	2.	6.
Luonnontieteiden osaaminen	554	1.	2.

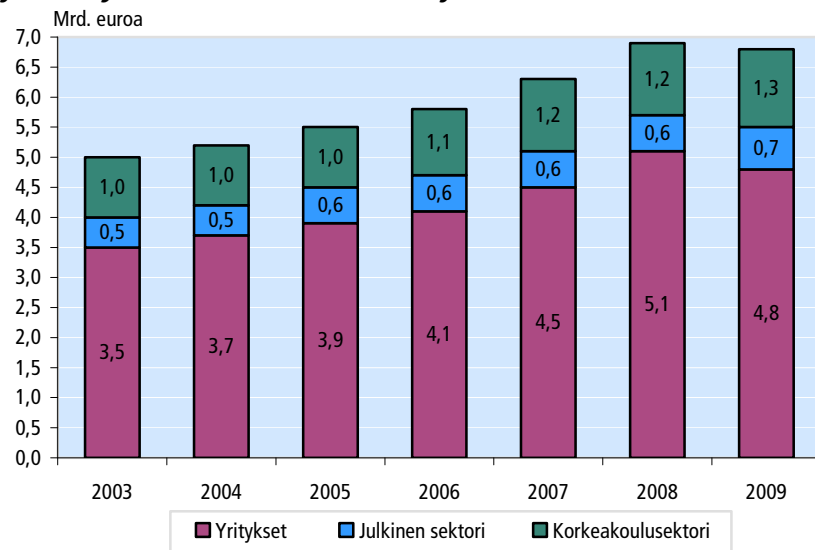
Lähde: Jyväskylän yliopiston koulutuksen tutkimuslaitos.

Lukutaidon kansalliset keskiarvot osoittavat, että suomalaisnuorten lukutaito on edelleen OECD-maiden kärkitasoa. Vuoden 2000 arviointiin verrattuna (jolloin lukutaito oli edellisen kerran tutkimuksen pääalue), on lukutaidon pistemäärä kuitenkin hieman heikentynyt. Suoritusasteeltaan heikkojen lukijoiden määrä on lisääntynyt 7 %:sta 8 %:iin ja erinomaisten lukijoiden määrä vähentynyt 18 %:sta 15 %:iin. Erinomaisia lukijoita oli Suomessa edelleen selvästi enemmän kuin OECD-maissa keskimäärin.

Julkisen T&K-rahoituksen BKT-osuus oli vuonna 2010 arvion mukaan 1,1 %, mikä on yli EU:n asettaman yhden prosentin tavoitteen. Valtionvarainministeriön ennusteen mukaan BKT-

osuus laski 1,09 prosenttiin vuonna 2011. Julkisen rahoituksen osuuden tulisi pysyä 30 %:ssa eli olla tavoitetilassa 1,2 % BKT:sta.

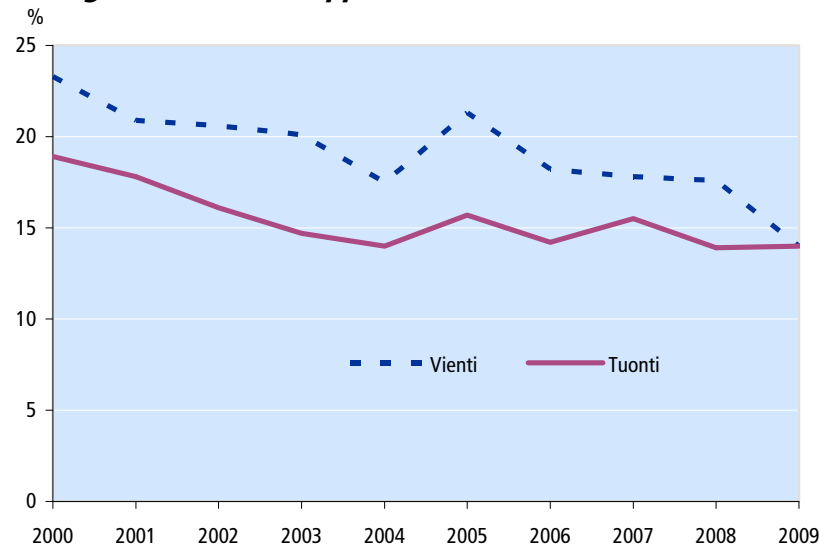
Tutkimus- ja kehitysrahoituksen lisääminen ja kohdentaminen

Lähde: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

T&K-menot olivat vuonna 2009 kaikkiaan lähes 6,8 mrd. euroa, mikä vastaa 3,96 %:n BKT-osuutta. Osuus nousi edellisvuodesta 0,24 %-yksikköä BKT:n laskun johdosta. Vuonna 2010 menojen arvioidaan kasvavan n. 140 milj. eurolla runsaaseen 6,9 mrd. euroon. BKT-osuuskin säilynee korkealla tasolla 3,90 %:ssa mikä vastaa vaalikauden 2007–2011 tavoitetta, jonka mukaan kansallisen tutkimuspanostuksen tulisi kasvaa neljään prosenttiin BKT:sta vuoteen 2011 mennessä.

Korkean teknologian ulkomaankauppa

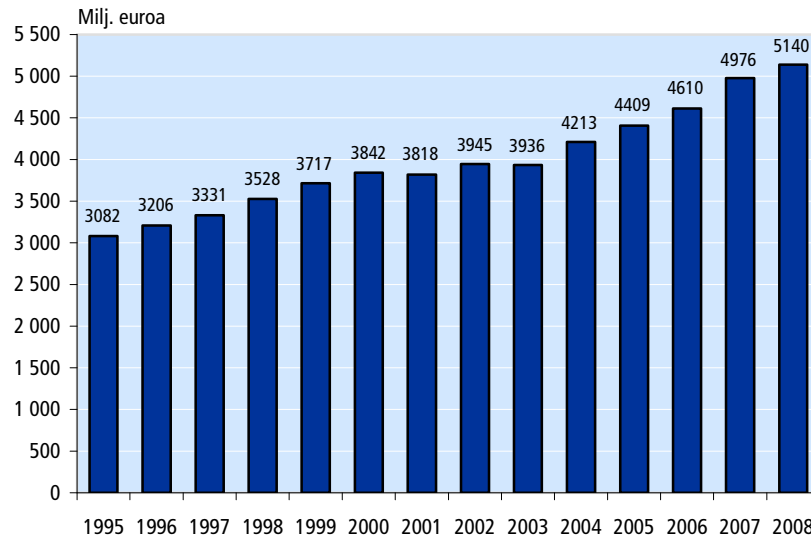

Lähde: Research.fi.

Suomen ulkomaankauppa kasvoi 1990-luvun jälkipuoliskolla ripeästi. Samalla vienti ohitti tuonnin, mikä johtui pääasiassa korkean teknologian tuotannon nopeasta kasvusta.

Korkean teknologian tuotteiden osuus koko viennistä kääntyi laskuun vuonna 2001 ja oli 14 % vuonna 2009. Viennin arvo oli kaikkiaan 6,3 mrd. euroa. Myös korkean teknologian tuotteiden tuonnin osuus koko tuonnista on laskenut vuoden 2000 jälkeen 14 %:iin. Tuonnin arvo oli vuonna 2009 n. 6,1 mrd. euroa.

Kulttuurin arvonlisäys vuosina 1995–2008

Lähde: Tilastokeskus/Kulttuurin satelliittitilinpito.

Kansantalouden tilinpitotietojen mukaan kulttuuri- ja joukkoviestintäalat tuottivat Suomessa runsaan 5,1 mrd. euron arvonlisäyksen vuonna 2008. Tämä vastasi 3,2 %:n osuutta BKT:sta. Kulttuurin arvonlisäys on jatkuvassa kasvussa.

Suurten kaupunkien (Helsinki, Tampere, Turku, Espoo, Vantaa, Lahti, Oulu, Jyväskylä) %-osuus taloudesta, 2001–2007 keskiarvo

Kaupunki	Kaikki toimialat, arvonlisäys	Kaikki toimialat, työlliset	Kulttuuri-toimialat, arvonlisäys	Kulttuuri-toimialat, työlliset
Helsinki	18,7	16,8	42,4	37,8
Suuret kaupungit yhteensä	46,2	41,2	68,9	65,1

Lähde: Kansantalouden tilinpito. Tilastokeskus

Kulttuuriin liittyvä talous keskittyy suuriin kaupunkeihin ja toimii niiden taloudessa merkittävänä kehityksen veturina. Kulttuurin toimialojen työllistävä vaikutus ja arvonlisäys ovat olleet suurissa kaupungeissa suhteellisesti suurempia kuin työllisyys- ja arvonlisäys keskimäärin.

Taiteen ja kulttuurin määrärahat ovat kasvaneet valtion budjetissa vuodesta 2007 vuoteen 2011 yhteensä 70 milj. euroa (n. 20 %). Määrärahan kasvulla on voitu tukea kaikkia taiteenaloja sekä kulttuuripolitiikan eri osa-alueita. Rahoituksen kasvu 2000-luvulla on myös korjannut edellisen laman jäljiltä syntyneen notkahduksen määrärahoissa. Taiteen ja kulttuurin rahoitus kasvoi koko vaalikauden, mikä on osoitus kulttuurin yhteiskunnallisen ja taloudellisen merkityksen noususta.

3.3 Tulevia haasteita

Koulutuksen merkitys tulee edelleen kasvamaan talouden integraatio- ja globalisaatiokehityksen myötä. Tämä heijastuu myös koulutusjärjestelmän kehittämistarpeissa. Etenkin työelämän ulkopuolella olevat ja ikääntyvä väestö tarvitsevat koulutusta pärjätäkseen osaamiseen perustuvassa yhteiskunnassa. Työllisyyden rakenne muuttuu korkeaa osaamista vaativaksi, mikä vaikuttaa nuorten opiskeluvaihtoihin ja jo työssä olevien osaamistarpeisiin. Koulutustarpeiden moninaista kenttää laajentaa ennestään myös maahanmuuttajien tarpeet. Koulutustarjonnan suunnittelun pitää pystyä ennakoimaan näitä rakennemuutoksia. Opiskeluaikeiden lyhentäminen ja koulupudokkaista huolehtiminen ovat keskeisiä haasteita myös tulevaisuudessa.

Työikäisen väestön väheneminen ja ikärakenteen muutos aiheuttaa osaltaan paineita tasa-
puolisten koulutusmahdollisuuksien saavuttamiseen eri alueilla ja väestöryhmissä. Tulevaisuudessa opiskelussa voidaan hyödyntää laajemmin sähköisiä opiskeluympäristöjä, oppimateriaaleja ja palveluita. Samalla voidaan edistää koulutuksen saatavuutta ja saavutettavuutta harvaan asutuilla alueilla ja työelämässä. Myös erityisryhmien tarpeita voidaan palvella tarkemmin. Tietoyhteiskunnan tarjoamia mahdollisuuksia hyödynnettäessä on kuitenkin huolehdittava myös koulutuksen yhteisöllisen tehtävän säilymisestä, erityisesti oppivelvollisuuteen perustuvassa koulutuksessa.

Aikuiskoulutusjärjestelmää on viime aikoina uudistettu voimakkaasti. Erityistä huomiota vaativat edelleen toistuvasti määräaikaista, lyhytkestoista työtä tekevät, usein alemman ammattitaidon omaavat työntekijät, pk-yrityksissä työskentelevät ja yrittäjät. Opiskelun siirtyminen työhön ja työn oheen edellyttää sekä koulutustarjonnalta että tutkintojärjestelmältä räätälöintiä ja joustavuutta sekä työpaikalla tapahtuvan oppimisen ohjausta ja kehittämistä. Elinkeinoelämän rakennemuutokset edellyttävät ihmisten nopeaa siirtymistä työpaikasta toiseen ja yritysten tarpeisiin räätälöityä aikuiskoulutusta osana yrityksille tarjottavia palveluja. Haasteina on nostettu esiin tarve lisätä työantajien osallistumista työntekijöiden koulutukseen nykyistä enemmän sekä kehittää pk-yrityksille soveltuvia osaamisen kehittämisen malleja.

Innovaatiopolitiikan keskeinen haaste tulee olemaan Suomen elinkeinorakenteen uudistuminen. Perinteisten vientitulojen lähteiden kuten metsäteollisuuden tilalle syntyy uutta, ja todennäköisesti pienempimuotoisempaa elinkeinotoimintaa. Merkittäviä kysymyksiä ovat, miten julkinen sektori voi parhaiten edistää innovaatioiden syntyä ja miten voidaan edistää innovaatioiden kehittymistä tuottavaksi liiketoiminnaksi ja tätä kautta työllisyyttä edistäväksi toiminnaksi. Uusi tilanne, taloudellisen toiminnan ja vientimarkkinoiden monipuolistaminen vaativat mm. innovaatiopolitiikan vahvistamista ja uusia toimintamalleja.

Lähtulevaisuudessa enemmistö maailman tutkimus- ja kehittämishenkilöstöstä samoin kuin uusista innovaatioista on kehittyvissä talouksissa. Tämä asettaa haasteita paitsi Suomen yrityksille edistää innovaatioita kilpailutekijänä, myös EU:n innovaatio-, sisämarkkina- ja kauppapolitiikan toimivuudelle. Haasteisiin voidaan vastata vahvistamalla EU-tutkimusyhteistyön kansallista koordinaatiota ja selkiyttämällä EU-tutkimusyhteistyön tavoitteita.

Kansantalouden näkökulmasta hyvinvoinnin edellytyksiä ovat hyvä kilpailukyky ja vakaa kasvu. Niiden turvaamiseksi tarvitaan yrittäjyyden vahvistamista, työllisyysasteen ja tuottavuuden nousua. Monipuolisen tuotantorakenteen ja edelläkävijyyden takaamisessa tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnalla on keskeinen rooli. Yrittäjyyden osalta haasteena on, että yritysten kannusteet T&K-toimintaan ovat Suomessa selvästi OECD-maiden keskimääräisen tason alapuolella.

Kulttuurin vaikutus kansantaloudessa, kotitalouksien kulutuskysynnässä, kansalaisten vapaa-ajan palveluiden käytössä ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistäjänä kasvaa. Kulttuurin kansainväliset markkinat kasvavat. Haasteena on saada luovan toiminnan ja talouden potentiaali täysimääräisesti hyödynnetyksi yhteiskunnassa. Kulttuuriyrittäjyyden tukeminen on keskeistä. Tekijänoikeusjärjestelmään kohdistuu eri intressiryhmien ristikkäisiä paineita. Digitalisoituminen ja verkostomaiset toimintatavat edellyttävät uudenlaista tekijänoikeusosaamista.

4 HALLINNON UUDISTAMINEN, VALTION TUOTTAVUUS-OHJELMA JA TIETOYHTEISKUNTAKEHITYS

4.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella

Hallinnon uudistamisessa vaalikautta on leimannut poikkeuksellisen vilkas rakenteellinen uudistaminen kaikilla hallinnon tasoilla. Ongelmallisinta on ollut sektoritutkimuksen rakenteellinen uudistaminen, joka ei ole edennyt laajassa mitassa. Valtion toimintojen alueellistaminen on edennyt tavoitellulla tavalla, mutta alueellistamistoimien toteutustavat ovat saaneet osakseen runsaasti kritiikkiä. Vaalikaudella on vahvistettu alueiden kehittämisen tavoitteet vuoteen 2011 ja laadittu pitkän aikavälin aluestrategia vuoteen 2020. Aluekehittämisen lainsäädäntö on uudistettu.

Erilaisin ohjelmin ja tukitoimin on edistetty seudullista ja alueellista yhteistyötä. Äkillisten rakennemuutosongelmien hoitamisen tukimalli on vakiinnutettu vaalikaudella. Hallitus on toteuttanut metropolipolitiikkaa pääkaupunkiseudun erityiskysymyksiä varten ja kaupunkiseudut ovat olleet muutoinkin erityisen huomion kohteena. Kainuun hallintokokeilusta valmistui arviointi ja kokeilua on jatkettu 4 vuodella.

Hallitusohjelman mukaan suurimpien valtiollisten ja kunnallisten uudistamishankkeiden kielisten vaikutusten arviointi säännönmukaistetaan. Ensisijainen velvollisuus kielivaikutusten arviointiin on kullakin vastuuministeriöllä omalta osaltaan. Oikeusministeriö on uudistanut ohjeet kielivaikutusten arvioinnin tekemiseksi. Ahvenanmaa-asiat on siirretty oikeusministeriöön.

Vaalikaudella on jatkettu edellisen hallituksen aloittamaa valtion tuottavuusohjelmaa, jota on arvosteltu sen menoleikkauspainotuksen vuoksi. Tietoyhteiskuntapolitiikalla on osaltaan pyritty tuottavuutta lisääviin toimiin. Tällä saralla merkittävimpänä hidasteena kehitykselle pidetään tietoyhteiskuntapolitiikan ja kehityksen ohjauksen heikkoa koordinaatiota, jota on kuitenkin pyritty vahvistamaan vaalikaudella. Vaalikaudella on toiminut ministerijohtoinen arjen tietoyhteiskunnan neuvottelukunta, joka on koordinoanut tietoyhteiskuntahankkeita. Hallituskauden puolivälin politiikkariihen yhteydessä tehdyt linjaukset kehityksen vauhdittamiseksi sekä asetettu SAdE-ohjelma ovat selvästi nopeuttaneet toimintaa hallituksen tietoyhteiskuntatavoitteiden saavuttamiseksi.

Vaalikauden loppupuolella eduskunnalle annettiin selonteko tietoyhteiskunnan tilasta ja kehityksestä sekä julkaistiin uusi kansallinen tietoyhteiskuntastrategia (Tuottava ja uudistuva Suomi- Digitaalinen agenda) vuosille 2011–2020. Vaalikaudella on toteutettu uudistettua kansallista tietoturvastrategiaa.

Julkisen sektorin palvelurakenteiden uudistamiseen tähtäävien hankkeiden lisäksi tietoyhteiskuntapolitiikan toteutuksessa on keskitytty hankkeisiin, joilla edistetään sähköisten palvelujen tarjonnan kehitystä yhteiskunnan eri aloilla. Tällaisia ovat muun ohella sähköiseen tunnistamiseen ja sähköiseen laskutukseen liittyvät hankkeet. Myös julkisen sektorin hallussa olevan

tiedon avaamista ja saatavuuden edistämisen peruseriaatteita on linjattu. Vaalikaudella on myös vahvistettu tietoyhteiskunnan palveluiden esteettömyyteen sekä lasten ja nuorten asemaan liittyvien näkökohtien huomioimista. Eri palvelujen väliset kehityserot ovat huomattavia. Sähköisten terveyspalvelujen kehittäminen on viivästynyt osin resurssien puutteesta johtuen.

Hallitus on toteuttanut aktiivista laajakaistapolitiikkaa. Nopeiden laajakaistaliittymien määrä ja alueellinen kattavuus on lisääntynyt merkittävästi. Kaikille kansalaisille on taattu 1.7.2010 alkaen kohtuuhintainen laajakaistayhteys, jonka välityskyky on vähintään 1 Mbit/s. Vuoden 2015 loppuun mennessä välityskyvyltään vähintään 100 Mbit/s -yhteys tulee olla saatavilla enintään kahden kilometrin päässä vakituisesta asunnosta tai toimipaikasta. Tavoitteen saavuttamiseen käytetään julkista tukea kaikkein harvimmin asutuilla alueilla.

Hallituskaudella siirryttiin digitaaliseen televisiotoimintaan. Maanpäällisen lähetyksen kattavuus on parantunut verrattuna vanhaan analogiseen lähetykseen. Myös televisio-ohjelmistojen tarjonta on kasvanut merkittävästi. Uusia televisiotoiminnan verkkolupia on lisäksi myönnetty siten, että on saatu aikaan kilpailutilanne myös verkkopalvelujen tarjonnassa. Lisäksi vaalikauden toimiluparatkaisulla on mahdollistettu teräväpiirtolähetyksen käynnistäminen vuonna 2011 ja muutoinkin edistetty uusimman televisioteknologian käyttöönottoa.

Postitoimintaa koskeva lainsäädäntö uudistettiin vastaamaan muuttuneen toimintaympäristön ja EU-lainsäädäntökehityksen vaatimuksia. Postin peruspalvelut on turvattu koko maassa.

Keskeisiä hallitusohjelmaa toteuttavia toimia:

Hallinnon rakenteet ja tuottavuus

- Hallitusohjelman mukaisesti on toteutettu runsaasti isoja hallinnon rakenneuudistuksia sekä keskus- että aluehallinnossa.
- Työ- ja elinkeinoministeriö perustettiin, hallinnon kehittämistehtävät keskitettiin valtiovarainministeriöön, maahanmuutto- ja kotouttamisasiasta muodostettiin yksi kokonaisuus sisäasiainministeriöön ja perustettiin maahanmuuttovirasto (Migri).
- Useita keskushallinnon virastojen yhdistämisä ja virastojen välisiä tehtäväsiirtoja on toteutettu ja perustettu uusia virastoja, mm. KTL ja Stakesin yhdistäminen THL:ksi, STTV ja TEO yhdistettiin sosiaali- ja terveydenhuollon valvontavirastoksi (Valvira), merentutkimuslaitoksen lakkauttaminen, poliisihallituksen perustaminen, liikennehallinnon tehtävien keskittäminen liikennevirastoon ja liikenteen turvallisuusvirastoon.
- Ministeriöiden talous- ja henkilöstöhallinnon tehtäviä on keskitetty palvelukeskuksiin.
- Aluehallintoa koottiin perustamalla elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset (ELYt) ja aluehallintovirastot (AVIt).
- Valtionhallinnon työpaikkojen alueellistamista on jatkettu. Vuonna 2010 oli toteutettu lähes 4 100 työpaikan siirtäminen.
- Ahvenanmaa-asiat on siirretty oikeusministeriöön.
- Hallitus on jatkanut edellisen hallituksen käynnistämää tuottavuusohjelmaa. Valtion kokonaisen henkilöstömäärä on vähentynyt hallituskaudella ja oli 2010 kooltaan n. 85 000 henkilötyövuotta.
- Hallinnon kehittämisessä on huomioitu kielellisiä vaikutuksia.

Arjen tietoyhteiskuntapolitiikka

- Hallitus on toteuttanut arjen tietoyhteiskunta-toimintaohjelmaa 2008–2011 laajalla määrällä hankkeita. Hallituskauden puolivälin strategiaprozessissa hallitus vauhditti Suomen tietoyhteiskuntakehitystä ja sähköisten asiointipalvelujen leviämistä ja asetti sähköisen asiointin ja demokratian vauhdittamisohjelman (SADe).
- SADe-ohjelmassa kehitettävät palvelukokonaisuudet ovat selvitysvaiheessa, samoin Suomi.fi ja yrityssuomi.fi -portaalien kehitystyö. Kansalaisten asiointitili avattiin tammikuussa 2011.
- Osana SADe-ohjelmaa on käynnistetty valmistelu valtion tieto- ja tietojärjestelmäarkkitehtuuria koskevan päätöksenteon siirtämiseksi konsernitilalle valtiovarainministeriöön. Yhteentoimivuuden edistämiseksi valmisteltiin esitys julkisen hallinnon tietohallinnon ohjasta koskevaksi laiksi, joka hyväksyttiin eduskunnassa maaliskuussa 2011. Valtion ja kuntien yhteisiä tietojärjestelmäpalveluita kehitetään.

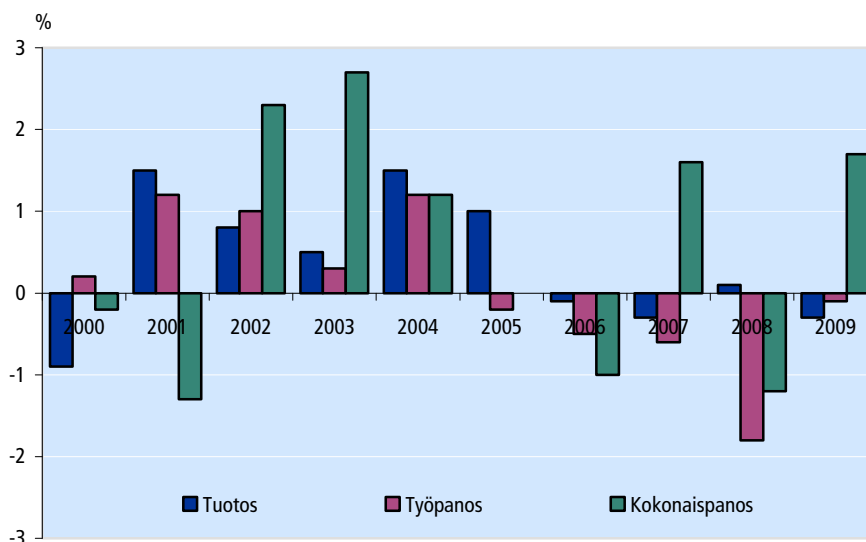
- Valtioneuvoston periaatepäätöksellä valtionhallinnon tietoturvallisuuden kehittämisestä 26.11.2009 linjattiin tietoturvallisuuden kehittämisen periaatteet ja painopisteet vuosille 2010–2015.
- Laki vahvasta sähköisestä tunnistamisesta ja sähköisistä allekirjoituksista on luonut puitteet vahvan sähköisen tunnistamisen infrastruktuurille.
- Laadittu uusi tietoturvallisuuden strategia, jota toteutetaan toimenpideohjelman kautta ja perustettu uusi tietoturvaviranomainen NCSA Viestintäviraston yhteyteen.
- Toteutettu aktiivista laajakaistapolitiikkaa nopeiden tietoliikenneyhteyksien laadun ja alueellisen kattavuuden parantamiseksi: kaikille kansalaisille peruspalveluna on taattu kohtuuhintainen vähintään 1 Mbit/s laajakaistayhteys ja nopeiden yhteyksien rakentamisen tukeminen julkisin varoin on aloitettu.
- Tehostettu taajuuspolitiikan käyttöä tieto- ja viestintäpolitiikan tavoitteiden toteuttamisessa (vap-
taajuuskein tehokas käyttö, taajuushuutokauppakokeilu, uusi taajuusmaksumalli)
- Valtiosektorilla siirrytty laajasti sähköiseen laskutukseen.
- Tehty valtioneuvoston periaatepäätös julkisen sektorin digitaalisen tietoaineiston saatavuuden ja käytön edistämiseksi.
- Hallituskaudella on siirrytty digitaaliseen televisioimintaan ja laajennettu televisio-ohjelmistojen tarjontaa.
- Perustettu parlamentaarinen työryhmä selvittämään Yleisradio Oy:n julkista palvelua ja sen rahoitusta. Työryhmä antoi ehdotuksensa huhtikuussa 2009. Yleisradio Oy:n rahoitus on turvattu tarkistamalla vuosittain televisiomaksua.
- Eduskunnalle on annettu selonteko tietoyhteiskunnan tilasta ja kehityksestä sisältäen kansallisen digitaalisen strategian 2011–2020.
- Postitoimintaa koskeva lainsäädäntö uudistettiin ja yleispalveluvelvoite turvattiin hallitusohjelman mukaisesti.

4.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna

Tuottavuuskehitys

Valtionhallinnon virastojen ja laitosten tuotosmäärä on pysynyt ennallaan vuosina 2006–2009. Työpanoksen määrä on laskenut selvästi 2006–2009. Kokonaispanos on noussut keskimäärin 0,3 % vuodessa 2006–2009. Työn tuottavuus on noussut vuosina 2006–2009 keskimäärin 0,6 % vuodessa. Työelämän laatu on pysynyt valtiolla pitkään melko hyvällä tasolla, mutta viimeisimpien mittausten perusteella se näyttäisi olevan laskussa: vuonna 2009 valtion työelämän laatu laski ensimmäisen kerran kouluarvosanoilla mitaten alle 8:n. Valtion budjetti-henkilöstön määrä on ollut pitkään laskusuunnassa. Vuonna 2010 rekisteröitiin lähes 30 % lasku, josta osan selittää yliopistouudistus, jonka myötä henkilöstöä siirtyi valtiosektorilta yksityisen sektorin palvelussuhteisiin.

Valtionhallinnon tuotos, työpanos ja kokonaispanos vuosina 2000–2009

Lähde: Valtion tuottavuustilasto 2009, Tilastokeskus.

Budjettitalouden henkilöstömäärä vuosina 2003–2009

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Henkilöstömäärä	124 185	123 911	123 821	123 218	122 200	122 931	121 923
muutos edellisestä vuodesta, %	0,8	-0,2	-0,1	-0,5	-0,8	-1,0	-0,8
Henkilötyövuodet	120 557	120 291	120 868	120 892	119 599	117 200	117 624
muutos edellisestä vuodesta, %	0,8	-0,2	0,5	0,0	-1,1	-2,0	-0,4
Miehiä, %	51,6	51,0	50,9	50,9	50,2	50,4	50,4
Naisia, % ¹⁾	48,4	49,0	49,1	49,1	49,8	49,6	49,6
Osa-aikaisia, %	8,8	8,6	8,3	8,4	8,5	8,6	8,6
Henkilöstön keski-ikä, vuotta	42,7	42,9	43,1	43,4	43,7	44,0	44,0
Seniори-ikäisiä (>44 v.), %	46,3	46,7	47,5	48,4	49,0	50,5	50,5

Lähde: Valtion henkilöstörekisteri Tahti, VM, henkilöstöosasto.

Valtion työelämän laatu vuosina 2004–2009

Vuosi	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Teollisuus	7,86	7,83	7,90	7,96	7,89	7,82
Yksityiset palvelut	8,05	7,93	8,02	8,03	8,15	8,08
Valtio	8,10	8,12	8,00	8,09	8,00	7,80
Kunnat	8,01	7,89	7,78	7,81	7,96	7,88

Lähde: Työolobarometri 2009, ennakkotiedot, TEM.

Alueellistamisen taloudellisia vaikutuksia koskevan tuoreen arvion mukaan vuosien 2001–2010 alueellistamistoimenpiteet toteuttavat yleisesti ottaen asetettuja tavoitteita. Vaikka yksittäisten alueellistamistoimenpiteiden vaikutukset olivat 11 tapausta koskeneen selvityksen mukaan aluetalouden muuttujien kannalta vähäisiä, on niillä selvityksen mukaan pidemmällä aikavälillä positiivisia vaikutuksia aluekehitykseen mm. toimintojen klusteroitumisen kautta.

Alueellistamistoimenpiteet hallinnonaloittain (brutto) 1.1.2001–31.12.2010

Hallinnonala	Toteutettu htv	Päätetty htv	Suunnitelma htv	Yhteensä htv	Potentiaali htv	Kaikki yhteensä htv
VNK	5	0	0	5	0	5
UM	17	0	0	17	0	17
OM	167	10	20	197	43	240
SM	538	45	0	583	0	583
PLM	1 300	50	0	1 350	0	1 350
VM	472	34	35	541	0	541
OKM	239	0	13	252	0	252
MMM	411	100	0	454	0	454
LVM	272	182	0	454	0	454
TEM	281	15	206	502	0	502
STM	185	275	0	460	0	460
YM	161	3	43	207	0	207
Yhteensä	4 048	714	317	5 079	43	5 122

Lähde: Alueellistamisen koordinaatioryhmä, 2010.

Tietoyhteiskuntakehitys

Euroopan komissio on kahdeksannen kerran peräkkäin verrannut EU:n jäsenmaiden ja eräiden ehdokasmaiden paremmuutta hallinnon sähköisten palvelujen tuottajana kansalaisille ja yrityksille. Suomi on tehnyt paluun Euroopan parhaiden maiden joukkoon pudottuaan usean vuoden ajan vertailusijoituksessa. Suomi on nyt sijalla 7 kehittyneiden sähköisten palvelujen tuottajana. Edellisessä vertailussa vuonna 2007 Suomi oli 13.

Laajakaistaliittymien määrä on kasvanut yli 50 %:lla vuodesta 2007 vuoden 2010 puoliväliin mennessä, jolloin Suomessa oli yhteensä n. 2,7 milj. laajakaistaliittymää. Liittymistä n. 76 % oli kotitalousasiakkaiden ja n. 24 % yritysasiakkaiden käytössä. Liittymämäärä kasvoi vuonna 2010 puolen vuoden aikana reilulla 230 000 liittymällä eli n. 9 %:lla. Laajakaistaliittymien määrä kasvoi pääasiassa mobiililaajakaistaliittymien määrän kasvun myötä.

Keväällä 2010 peräti 86 % 16–74-vuotiaista suomalaisista käytti internetiä. Osuus nousi neljä %-yksikköä edellisestä vuodesta ja 15 %-yksikköä vuodesta 2005. Muutos tapahtui lähes yksinomaan vanhemmissa ikäryhmissä, joissa käytön yleistymisen on ollut nopeaa. Nuoremmassa ikäryhmissä internetin käyttö ei voinut enää yleistyä, koska aiempien tutkimusten mukaan lähes kaikki jo käyttivät nettiä.

Yli puolet suomalaisista (56 %) käyttää internetiä monta kertaa päivässä. Internetin käyttö on jo niin runsasta, että se muodostaa valtaosan tietokoneen käytöstä. Netin käyttötavoista yleisin oli sähköposti, jota oli vuonna 2010 käyttänyt 77 % vastaajista yksityistarkoitukseen viimeisen kolmen kuukauden aikana. Yleisimpien käyttötapojen joukossa on henkilökohtaiseen talouteen, ostoksiin, matkailuun ja terveyteen liittyvää tiedonetsintää ja asioidenhoitoa. Internetin kautta seurataan yleisesti myös uutisia ja joukkoviestimiä muutoinkin. Sosiaalinen media ja internetin yhteisöpalvelut on myös otettu yleisesti käyttöön.

Matkaviestinliittymien määrä on lisääntynyt yli 30 %:lla vuodesta 2007 vuoden 2010 puoliväliin mennessä. Samaan aikaan kiinteän puhelinverkon liittymät ovat vähentyneet 22 %. Matkaviestinliittymien lukumäärä kasvoi vuoden 2010 ensimmäisen vuosipuoliskon aikana n. viisi prosenttia eli n. 370 000 liittymällä. Merkittävä osa kasvusta perustui uusiin mobiililaajakaistaliittymiin, jotka on tarkoitettu ensisijaisesti tiedonsiirtokäyttöön. Suomessa oli kesäkuun lopussa jo yli kahdeksan miljoonaa matkaviestinliittymää, joista valtaosa, n. 78 %, oli kotitalouksien käytössä. Kehitys kiinteän puhelinverkon palvelujen osalta jatkuu laskusuuntaisena.

Matkaviestin- ja kiinteän verkon liittymät sekä puhelumäärän kehitys vuosina 2007–2010

	2007 31.12.	2008 31.12.	2009 31.12.	2010 30.6.
Matkaviestin-liittymät	6 080 000	6 830 000	7 700 000	8 070 000
Puhelut (kpl)	2 467 000 000	2 490 000 000	2 547 000 000	2 533 000 000
Puheluminuutit	6 859 000 000	7 315 000 000	7 641 000 000	7 900 000 000
Kiinteän verkon liittymät	1 740 000	1 650 000	1 430 000	1 350 000
Puhelut (kpl)	495 000 000	409 000 000	329 000 000	304 000 000
Puheluminuutit	1 827 000 000	1 396 000 000	1 077 000 000	998 000 000

Lähde: Viestintävirasto.

Joukkoviestintämarkkinat (yhteensä n. 4,1 mrd. euroa vuodessa vuonna 2009) ovat muutoksessa. Graafisen joukkoviestinnän (lehdet, kirjat, hakemistot) osuus on laskeva ja erityisen suuri lasku tapahtui vuodesta 2008 vuoteen 2009, jolloin pudotus oli 9 %. Sähköisen viestinnän osuus markkinoista kasvaa nopeasti ja talouden taantumankin oloissa, vuonna 2009 esimerkiksi verkkomedia internetissä kasvoi 4 %. Runsaan kymmenen vuoden perspektiivillä päivälehdet ovat suunnilleen säilyttäneet osuutensa. Myös kirjojen ja elokuvien markkinaosuus on tänä aikana ollut kasvusuunnassa.

4.3 Tulevia haasteita

Julkisen hallinnon tuloksellisuus, tehokkuus ja tuottavuus ovat kestoaiheita, joihin julkisen talouden kestävyysvajeeseen vastaaminen tuo lisää paineita tulevaisuudessakin. Valtion alue- ja keskushallinnossa on tarvetta edelleen koota toimintoja yhteen. Lisäksi valtion paikallishallinnon kokonaismalli kaipaa uudistamista. Kuluneen vaalikauden suurten rakennemuutosten kuten aluehallinnon uudistuksen vaikutuksia on syytä jatkuvasti arvioida. Valtio-kuntasuhde kaipaa uudelleenarviointia ja näiden sekä KELAn kehittäminen yhtenä kokonaisuutena korostuu. Kuntalain uudistus nousee esille tulevalla hallituskaudella. Tämä on yhteydessä kuntien talousohjauksen uudistamisen tarpeeseen.

Alueiden kansainvälinen kilpailukyky ja alueiden välisten kehityserojen pienentäminen lienee tulevienkin hallitusten agendalla. Maaseudun elinvoimaisuus on jatkuvan huolen kohteena. Pääkaupunkiseudun kehittämisessä mm. valtion ja kuntien vastuukysymykset ovat edelleen keskustelun alla. Yhdyskuntarakenteen eheyttä, maankäyttöä, asumista ja liikennettä koskeva yhteensovitus on jatkossakin avainasemassa mm. ilmastopoliittisten tavoitteiden toteutumisen näkökulmasta.

Tietoyhteiskunta-asiat ovat arkipäiväistyneet osaksi jokaisen hallinnonalan normaalia toimintaa ja ne ovat luonteeltaan hallinnonalan rajat ylittäviä. Digitaalista kehitystä tulisikin pystyä edistämään johdonmukaisesti koordinoituna hallitusti valtioneuvoston piirissä. Eri hallinnonalojen digitaalikehitystä ja toimintatapojen muutosta voitaisiin ohjata ja tehostaa erityisillä hallinnonalakohtaisilla älystrategioilla. Sähköisten palvelujen kehittäminen ja yleensä tietotekniikan hyväksikäyttö hallinnossa jatkuu ja korostaa osaltaan tarvetta koko julkisen hallinnon yhteen toimiviin ratkaisuihin ja keskitetympään ohjaukseen. Paljon käyttämätöntä potentiaalia siinä, miten kansalaiset, järjestöt ja yritykset kytketään paremmin palvelujen tuottamiseen.

Poikkihallinnollisuus on Suomen julkishallinnon suuri mahdollisuus. Valtioneuvostotasolla on tarvetta edelleen vahvistaa toiminnan ohjautumista vahvemmin hallituksen yhteisistä hallinnonalarajat ylittävistä politiikkatavoitteista. Yhtenä mahdollisuutena on esitetty valtioneuvoston muodostamista muodollisesti yhdeksi organisaatioksi. Myös konserniohjauksen ja konsernipalvelujen tuotannon keskittämiseen on paineita mm. tietoyhteiskunnan tarjoamien mah-

dollisuuksien täysimittaiseksi hyödyntämiseksi. Valtioneuvoston strategisen ohjauksen ja talousohjauksen erillisyyden on noussut erityisen painokkaasti esiin ongelmana. Jatkossa on tarve yhteensovittaa budjetin valmistelu, hallituksen strateginen suunnittelu ja tulosohejaus yhden-suuntaiseksi ja hallituksi prosessiksi. Menojen uudelleenkohdentamisen keinoja niin hallinnonalojen kesken, kuin niiden sisälläkin on jatkossa löydettävä paremmin.

Politiikan tuloksellisuus edellyttää uudelleen ajattelua, jossa kansalaiset, järjestöt ja yritykset kytkeytyvät paremmin palvelujen tuottamiseen ja päätösten valmisteluun. Eri toimijoiden vuorovaikutus ja tiedon avoin saatavuus sekä parempi hyödyntäminen päätösten valmistelussa ovat avainasemassa. Tietojohtaminen, systemaattinen tulevaisuustyö, toimintaympäristön jatkuva seuraaminen ja politiikkainnovaatiotyön vahvistaminen ovat valtioneuvoston toiminnan kannalta keskeisiä kehittämiskohteita. Erityisesti valtiontalouden kiristyessä on pystyttävä suuntaamaan vähenevät resurssit entistä tehokkaammin sinne, missä niistä on eniten hyötyä. Priorisointia ja uusia poliittisia avauksia voidaan tehdä osaavasti vain, mikäli toimintaympäristön kehityksestä on tarkka näkemys ja valtioneuvoston toiminta perustuu ajanmukaiselle tiedolle.

Julkisen johtamisen laatu säilyy lähitulevaisuudessa hallinnon kehittämisen yhtenä ydinhaasteena. Valtionhallinnon johtajapolitiikkaa voidaan toteuttaa mm. määräaikaista johtamisvirkoja lisäämällä ja johtajuuden arviointia vahvistamalla. Poliittisen johdon ja virkamiesjohdon johtamisosaaminen edellyttää lisäpanostusta ja roolien sekä vastuiden selkiyttäminen lienee tulevaisuuden työlliställä.

Tieto- ja viestintäteknologioiden merkitys Suomen kilpailukykyyn ja hyvinvoinnin ylläpitämisessä on huomattava. Tieto- ja viestintäteknologian kehitys sekä teknologian hyödyntämisen mahdollistamat uudet innovaatiot, palvelut ja toimintatavat synnyttävät merkittävää kehityspotentiaalia kaikille yhteiskunnan sektoreille. Niillä on myös saavutettavissa merkittäviä ilmastovaikutuksia, esimerkiksi älykkään liikenteen ratkaisuilla ja älykkäällä rakennusteknologialla. Sähköisessä tunnistamisessa on kehitettävää ja julkisten tietovarantojen hyödyntäminen on vasta alkutaipaleella.

Tieto- ja viestintäteknologioiden tehokkaan käytön, kansalaisten yhdenvertaisuuden ja elinkeinoelämän toiminnalle perusedellytyksenä ovat laadukkaat, edulliset ja kaikkien saatavilla olevat viestintäpalvelut. Laajakaistapolitiikan toteutumista on määrä arvioida vuonna 2011. Vuoteen 2015 mennessä toteutettava viestintäinfrastruktuurin parantaminen nostaa Suomen kansainvälisesti huippunopeiden yhteyksien eturintamaan ja kasvattaa globaalia kilpailukykyä merkittävällä tavalla. Samaan aikaan tulee kuitenkin varmistaa, että maahan syntyy nopeiden yhteyksien tarjoamia mahdollisuuksia hyödyntäviä palveluita.

Suomalaisen viestintämaailman kannalta olennaisen tärkeä kysymys on, miten varmistetaan hyvät olosuhteet kotimaiselle audiovisuaaliselle sisältötuotannolle tilanteessa, jossa kansainvälinen sisältötarjonta edelleen kasvaa. Kotimaista audiovisuaalisten sisältöjen tuotantoa elokuvia lukuun ottamatta ei tällä hetkellä tueta julkisin varoin. Jatkossa tulee arvioida niitä keinoja, millä varmistetaan riittävät rahoitusmahdollisuudet suomalaisille tuotetuille sisällöille.

Yleisradio Oy:n julkisen palvelun turvaaminen kaupallisesti tarjottavien mediasisältöjen kilpailussa odottaa linjauksia. Nähtävissä on, että television käyttämiseen perustuva maksu ei ole enää tarkoituksenmukainen eikä riittävä turvaamaan julkisen palvelun riittävää rahoitusta pitkäjänteisesti. Sekä julkisen palvelun rahoitusmekanismiin että sen valvontaan ja ohjaukseen kohdistuu uudistuspainetta. Lisäksi joudutaan arvioimaan nykyinen muun televisio- ja radiotoiminnan toimilupajärjestelmä ja sääntely. Uusien palveluiden ja teknologioiden käyttöönotto edellyttää yhteiskunnan taajuustarpeiden ennakoimista ja toimilupamenettelyn ratkaisuja riittävän aikaisessa vaiheessa. Voimassa oleva sähköistä viestintää koskeva normisto on

hajallaan lukuisissa säädöksissä ja sitä on tarve selkeyttää ja ratkaista mm. tekijänoikeuksiin liittyviä ristiriitoja. Lisäksi huomiota tulee kiinnittää siihen, että taajuuspoliittisilla ratkaisuilla edistetään entistä tehokkaammin yhteiskuntapoliittisten tavoitteiden toteutumista.

Yhteiskunta ei toimi ilman tieto- ja viestintäjärjestelmiä, koska kaikki yhteiskunnan elintärkeät toiminnot mukaan ovat sidoksissa tieto- ja viestintäinfrastruktuuriin sekä tietojärjestelmien toimintaan. Sähköisen viestinnän kriittisen infrastruktuurin tulee määritellä ja kohdistaa siihen tarvittavat kansalliset määräykset tai toimintavelvoitteet.

Postipalvelut ja fyysinen jakeluverkko ovat osa digitaalisenkin yhteiskunnan perusinfrastruktuuria. Jatkoa silmällä pitäen on olennaista pyrkiä hyödyntämään sähköisiä palveluita myös postipalvelujen tarjonnassa sekä huolehtia siitä, että yleispalvelun tarjoaja hyödyntää valtakunnallista postituotantoverkkoaan optimaalisesti.

5 KUNTAPOLITIIKKA SEKÄ SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUT

5.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella

Hallituksen kuntapolitiikassa on vaalikaudella ollut keskeistä edellisellä kaudella käynnistetyn kunta- ja palvelurakennemuutoksen toimeenpano ja edistäminen. Kunta- ja palvelurakennemuutos eteni vaalikaudella suunnitellusti. Hankkeen toteuttamista vauhditettiin hallituskauden puolivälin politiikkariihessä ja uusia linjauksia on tehty eduskunnalle annetussa selonteossa, joka hyväksyttiin eduskunnassa kesäkuussa 2010. Rakenteellisten muutosten nopeuttamiseksi hallitus on antanut lakiesityksen ns. Paras-puitelain uudistamiseksi, jolla vahvistetaan valtion mahdollisuuksia ohjata rakennepohjasta. Toimenpiteiden painopistettä on siirretty palveluiden kehittämiseen, ja vaalikaudella on toteutettu laajoja tähän vaikuttavia lainsäädännön uudistuksia, kuten 1.5.2011 voimaan tuleva terveydenhuoltolaki.

Paras-puitelain muutos tuo valtioneuvostolle toimivallan velvoittaa kunta yhteistoimintaan puitelaissa säädettyjen väestöpohjavaatimusten täyttämiseksi sekä velvoittaa kunnat siirtämään laissa määriteltävät sosiaalihuollon tehtävät hoidettavaksi väestöpohjavaatimuksen mukaisessa yhteistoiminnassa. Valtionosuusjärjestelmässä olevia kuntaliitosten ja yhteistyön esteitä on vaalikaudella poistettu yhdistämällä sektorikohtaisia avustuksia VM:n hallinnoimaksi kokonaisuudeksi. Määräytymisperusteiden osalta uudistus siirtyy seuraavalle hallituskaudelle.

Myös kaupunkiseutuja koskevat linjaukset ovat edenneet. Maankäytön, asumisen ja liikenteen pilottiaiesopimus on solmittu 2.3.2011 Tampereen seudun kanssa, valmistelu jatkuu Turun, Oulun ja Helsingin seutujen osalta. Hallitus on toteuttanut metropolipolitiikkaa pääkaupunkiseudun erityiskysymyksiä varten. Metropolipolitiikan myötä on synnytetty uusia yhteistyötapoja ja muotoja seudun kuntien sekä valtion ja seudun kuntien välille. Kuntien tuottavuusohjelmatyö on käynnistynyt aluksi 20 suurimman kaupungin kanssa. Vaalikaudella toteutettiin normitalkoot-hanke ja pääministeri Kiviniemen hallitusohjelman mukaan kuntatalouden valmistellaan kehysmenettely, jolla voidaan hallita keskipitkällä aikavälillä kuntien kustannuskehitystä turvaten palveluiden saatavuus koko Suomessa.

Hallituksen tavoitetta kansalaisten vapaasta hakeutumisosoikeudesta palveluihin yli kuntarajojen on edistetty muuttamalla asumis-, laitos- ja perhehoitoa saavien muutto-oikeutta rajoittaneet kotikuntalain ja siihen liittyvät sosiaali- ja terveydenhuollon säännökset sekä mahdollistamalla valinnanvapaus voimaan tulevassa terveydenhuoltolaissa. Eduskunnassa on käsiteltävänä esitys, jolla edistetään mahdollisuutta hakeutua päivähoitopalveluihin kuntarajat ylittä-

en. Hallituksen edistämä kustannustietoisuuden lisääminen parantamalla kuntapalvelujen hinnoittelun ja rahoituksen läpinäkyvyyttä on edennyt joissakin suurimmissa kunnissa.

Hallituksen tavoitteena on ollut edistää erikoissairaanhoidon, perusterveydenhuollon ja niihin läheisesti liittyviä sosiaalihuollon saumattomia palveluketjuja ja horisontaalista yhteistyötä sekä ennaltaehkäisevää palvelua kalliin jälkikäteisen korjaavan erikoispalvelun sijaan. Näitä tavoitteita on edistetty mm. Toimiva terveyskeskus -ohjelmalla. Uusi terveydenhuoltolaki mataltaa erikoissairaanhoidon ja perusterveydenhuollon raja-aitoja. Vaativaa erikoissairaanhoidon antavien yksiköiden työnjakoon liittyvä keskitettäviä hoitoja koskeva asetuksen täsmennys annettiin syksyllä 2010. Palvelutuotantotapojen monipuolistaminen, aidon kilpailutuksen edellytysten parantaminen sekä hoito- ja hoivayrittäjyyden tukeminen määriteltiin painopisteiksi hallituksen 24.9.2009 antaman politiikkariihen kannanotossa. Palvelusetelilainsäädäntö on ollut keskeinen toimenpide. Ammatillisen koulutuksen puolella on jatkettu järjestäjaverkon kokoamista. Hallitusohjelman mukaan palvelutuotannossa kannustetaan julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin kumppanuuteen ja tilaaja- tuottajamallien käyttöönottoon.

Keskeisiä hallitusohjelmaa toteuttavia toimia:

Kuntarakenne, palvelut ja tuottavuus

- Hallituksen kunta- ja palvelurakennemuutosta koskeva selonteko hyväksyttiin eduskunnassa kesäkuussa 2010, minkä johdosta ns. Paras-puitelakia muutetaan. Julkisen hallinnon tietohallinnon ohjausta ja tietojärjestelmien yhteentoimivuutta koskeva laki on hyväksytty eduskunnassa helmikuussa 2011 ja se astuu voimaan kevään 2011 aikana.
- Uusi terveydenhuoltolaki tulee voimaan 1.5.2011. Erikoissairaanhoidon työnjakoon liittyvä keskitettäviä hoitoja koskeva asetuksen täsmennys on annettu syksyllä 2010.
- Ammatillisen koulutuksen järjestäjaverkon rakenteellista kehittämistä on toteutettu. Vuosien 2008–2011 aikana toteutuneiden ja vireillä olevien yhdistymishankkeiden perusteella enää 2 kuntaa ja 1 kuntayhtymä eivät vielä täytä 50 000 asukkaan väestöpohjavaatimusta vuonna 2012.
- Paras-puitelain muutosesitys annettiin eduskunnalle marraskuussa 2010; Valtioneuvostolle toimivalta velvoittaa kunta yhteistoimintaan puitelaisissa säädettyjen väestöpohjavaatimusten täyttämiseksi sekä siirtämään laissa määriteltävät sosiaalihuollon tehtävät hoidettavaksi väestöpohjavaatimuksen mukaisessa yhteistoiminnassa.
- Puitelaki voimassa 31.12.2012 asti. Lain vaikutuksia muun muassa tuottavuuskehitykseen, menojen kasvun hillintään sekä palvelujen laatuun ja saatavuuteen on tarpeen arvioida ennen lain voimaansaoloajan päättymistä.
- Peruspalveluohjelmamenettely vakinaistettiin vuoden 2008 alusta voimaan tulleella kuntalain uudistukselle ja ohjelma on hyväksytty vuosittain osana valtiontalouden kehysmenettelyä. Peruspalveluohjelma 2012–2015 sisältää valtakunnalliset tuottavuustavoitteet kuntien, kuntayhtymien ja muiden palvelujen järjestäjien toimintamenojen kasvulle sekä koulutus-, sosiaali- ja terveyspalveluille. Palveluja koskevissa tavoitteissa on huomioitu palvelujen laatua ja vaikuttavuutta.
- Kuntien tuottavuusohjelmatyö on käynnistynyt 20 suurimman kaupungin tuottavuusohjelmalla. Työ laajenee vuonna 2012 muihin kuntiin ja kuntayhtymiin.
- Kuntapalveluiden arviointia on kehitetty sekä sovittu palvelujen laatua ja vaikuttavuutta koskevista mittareista, joita voidaan käyttää Tilastokeskuksen tuottavuustilastojen rinnalla.
- Normitalkoot-hanke toteutettiin 1.7.2009–31.12.2010 VM:n ja Kuntaliiton yhteistyönä. Hankkeessa kartoitettiin tarpeita muuttaa ja purkaa tuottavuuden parantamista ja toiminnan vaikuttavuuden lisäämistä estäviä normeja kuntatasolla sekä mm. tehtiin esitys kuntiin kohdistuvan valtionohjauksen periaatteiksi.
- Kaikkiaan 19 kaupunkiseutua (yhteensä 154 kuntaa) laati Paras-puitelain mukaiset kaupunkisuunnitelmat asumisen, liikenteen ja maankäytön yhteensovittamiseksi sekä rajat ylittävän palvelun käytön parantamiseksi. Laki selvitysmenettelystä yhteistyön edistämiseksi erällä kaupunkiseuduilla on tullut voimaan vuoden 2011 alussa. Maankäytön, asumisen ja liikenteen pilottiaiesopimuksia valmistella, ensimmäinen on tehty Tampereen seudulle.
- On annettu selonteko metropolipolitiikasta marraskuussa 2010.
- Kainuun kokeilua on päätetty jatkaa 4 vuodella.

Kuntien rahoitus ja valtionosuusuudistuksen eteneminen

- Valtionosuusuudistus toteutettiin hallinnonalakohtaisten (VM, STM, OKM) valtionosuuksien yhdistämisen ja VM:öön keskittämisen osalta puitelain edellyttämin poikkeuksin ja säilyttämällä ylläpitäjäjärjestelmä lukion, ammatillisen koulutuksen ja ammattikorkeakoulun osalta. Uudistus tuli voimaan vuoden 2010 alussa. Saman vuoden alusta peruspalveluiden valtionosuutta lisättiin 30 milj. euroa.
- Määräytymisperusteiden osalta valtionosuusjärjestelmän kokonaisuudistus siirtyy seuraavalle hallituskaudelle. Valtionosuuden määräytymiskriteeriksi suunnitteilla myös kunnan toimet asukkaiden terveyden edistämiseksi.
- Valtionosuusjärjestelmässä olevia kuntaliitosten ja yhteistyön esteitä poistettu, mm. pienten lukioiden hallinnollista yhdistämistä estävää valtionosuussäännöstä muutettu vuodesta 2009 alkaen.
- Toimeentulotuen VOS siirretty valtiontalouden kehyksen ulkopuolelle.
- Noudatettu periaatetta, jonka mukaan mahdolliset muutokset kuntien veropohjassa kompensoidaan kunnille täysimääräisesti. Uusista ja laajenevista tehtävistä aiheutuviin menoihin valtionosuus on vähintään puolet ja vastaavaa periaatetta sovelletaan kunnilta valtiolle siirrettävien, ei kuitenkaan puitelaissa jo nimettyjen tehtävien osalta.
- Kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain (1704/2009) 67 §:n mukaan kunnille voidaan vuosina 2010–2012 myöntää harkinnanvaraista yhteistoiminta-avustusta kuntien palvelurakenteiden uudistamisen, palvelujen kehittämisen tai tuottavuuden kannalta merkittävän yhteistoiminnan tukemiseksi.
- Kuntatalouden tukemiseksi kuntien yhteisövero-osuutta on korotettu tilapäisesti 10 %-yksiköllä vuosiksi 2009–2011. Tämä lisää kuntien verotuloja n. 380 milj. eurolla vuodessa.
- Kuntien kiinteistöveron rajoja nostettiin vuoden 2010 alusta siten, että kuntien verotulot lisääntyvät vähintään 50 milj. eurolla.

Palvelujen laadun ja saatavuuden kehittäminen (sosiaali- ja terveystoimen palvelut)

- Kuntien palvelukäytäntöjen uudistamista ja hyvien käytäntöjen levittämistä vauhditettu
 - Kuntien parhaat palvelukäytännöt -hanke
 - Valtakunnallinen ESR-ohjelma Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisalojen kolmas sektori hyvinvointipalvelujen tarjoajana vuosille 2007–2013
 - Sosiaali- ja terveysalan kansallinen kehittämisohjelma (Kaste 2008–2011)
 - Toimiva terveyskeskus -ohjelma sekä
 - Innokylä-yhteistyö-hanke.
- TEM:n hallinnonalalla vuodesta 2009 helmikuun 2011 loppuun saakka ulottuva strateginen hanke hyvinvointialan työ- ja elinkeinopoliittiseksi kehittämiseksi (HYVÄ), jossa keskitytty mm. osaavan työvoiman saannin turvaamiseen, yrittäjyyden ja yritystoiminnan edellytysten kehittämiseen ja alan tuottavuuden parantamiseen. Lisäksi toteutettiin alueellisia HYVÄ -hankkeita.
- Kunnat ja kilpailuneutraaliteetti-työryhmä jätti mietintönsä keväällä 2010. Työ liittyy hallitusohjelman linjaukseen, jonka mukaan hallitus varmistaa kilpailupolitiikan keinoin yksityisen ja julkisen palvelutuotannon tasavertaiset edellytykset. Työn jatkovalmistelu on vireillä VM:ssä lausunto-kerroksen ja komission kanssa käytävien neuvotteluiden perusteella.
- Palvelusetelijärjestelmän käyttöä on laajennettu, mm. kotisairaanhoidon. Laki sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä tuli voimaan syksyllä 2009.
- Kotitalousvähennyksen enimmäismäärä korotettiin 3 000 euroon vuonna 2009 ja soveltamisalaa laajennettiin tieto- ja viestintätekniikkaan liittyviin palveluihin.
- Uusi terveydenhuoltolaki voimaan 1.5.2011:
 - Kansanterveyslain ja erikoissairaanhoidon lain muuttamisesta päätetty osana terveydenhuoltolain sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain muuttamista.
 - Asetukset terveydenhuollon järjestämisuunnitelmasta, erikoissairaanhoidon järjestämispöytäkirjasta, kiireellisen hoidon perusteista sekä päivystyksen järjestämisen erikoissalakohtaisista perusteista on tarkoitus saada voimaan lain voimaantullessa.
 - Sisältää mm. säännöksen, jonka mukaan kunnan on järjestettävä terveysneuvonta ja terveystarkastukset myös opiskelu- tai työterveyshuollon ulkopuolelle jääville nuorille ja työikäisille.
 - Sisältää mm. hoitotakuun ikärajojen tarkistuksen: alle 23-vuotiaalle turvataan kiireettömään psykiatriseen hoitoon pääsy 3 kk:ssa.
 - Kansalaisten vapaata hakeutumisoikeutta edistetty palveluihin yli kuntarajojen. Tähän liittyvä kotikuntalakiuudistus on hyväksytty.
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisen kehittämisestä vuosina 2011–2014 on käsiteltävänä eduskunnassa.
- Lait lasten päivähoitosta annetun lain ja perusopetuslain muuttamisesta eduskunnassa, tavoitteena mm. päivähoitopalvelun valinnanvapauden lisääminen kuntarajat ylittämällä.

- Perusterveydenhuollon kykyä vastata mielenterveysongelmiin vahvistettu matalan kynnyksen palveluja kehittämällä sekä hankkein (mm. Toimiva terveyskeskus ja MIELI09-ohjelmat, MASTO-hanke masennusperäisen työkyvyttömyyden vähentämiseksi). Kaste-ohjelmasta rahoitetut mielenterveys- ja päihdepalvelujen laajat kehittämishankkeet kattavat valtaosan väestöstä.
- Opintotuen ja sairauspäivärahan yhteensovittamiseen liittyvä laki tuli voimaan 1.8.2010.
- Laki kuntoutuspsykoterapian siirtämisestä Kelaan järjestämisvelvollisuuden piiriin tuli voimaan 1.1.2011.
- Sairaankuljetus- ja ensihoitojärjestelmää uudistettu osana yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain ja sairausvakuutuslain muuttamista.
- Laki oppilas- ja opiskelijahuollosta on valmisteilla OKM:ssä yhteistyössä STM:n kanssa.
- Laki elatusturvan järjestämisestä on vahvistettu vuonna 2008. Sen perusteella elatustuen maksatus- ja perintätehtävät siirtyivät kunnilta Kansaneläkelaitoksen hoidettaviksi.
- Laki holhustoimen edunvalvontapalvelujen järjestämisestä on vahvistettu syyskuussa 2008; yleinen edunvalvonta siirtyi kunnilta valtion oikeusaputoimistojen vastattavaksi.
- Vammaispalvelulainsäädäntöä on uudistettu laajentamalla henkilökohtaista avustajajärjestelmää.
- Sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioinnin ikäraja alennettu vuoden 2009 alusta 75 vuoteen.
- STM on 2.9.2010 asettanut työryhmän valmistelemaan kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä, kehittämistä ja valvontaa koskevan lainsäädännön uudistusta.
- Palvelujen saatavuutta ja asiakaskeskeisyyttä sekä terveyskeskusten vetovoimaa henkilöstön rekrytoinnissa edistetään Kaste-ohjelmaan kuuluvalla Toimiva terveyskeskus -ohjelmalla.
- Sairaanhoidopiirin vastuuta perusterveydenhuollon lääkäreiden saatavuuden varmistamisesta on lisätty.

5.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna

Kuntarakenne

Kuntaliitokset ovat edenneet hyvin, ja kuntia oli vuoden 2011 alussa 336. Kuntien määrän vähenemisen piikki toteutui vuonna 2009, jolloin yhdistymisiä oli 32 ja kuntien määrä väheni 67 kunnalla. Kuntien yhdistymisiä arvioidaan vuosina 2011–2012 tapahtuvan 10 ja 20 vuonna 2013. Yhdistymisavustuksia on sovittu maksettavan kuntaliitoksille, jotka tulevat voimaan viimeistään 2013.

Päätettyjä ja suunnitteilla olevia sosiaali- ja terveystoimen yhteistoiminta-alueita on 67. Näihin kuuluu 253 kuntaa (20.8.2010). Sitovat päätökset vähintään noin 20 000 asukkaan väestöpohjan täyttämistä puuttuvat 61 kunnalta (13.1.2011). Kunnat ovat siirtäneet sosiaali-toimen tehtäviä yhteistoiminta-alueille vaihtelevasti.

Sosiaali- ja terveydenhuollon alueellista järjestämistä koskien on esitetty arvioita, joiden mukaan:

- Kuntarakenne on uudistunut, pienten kuntien määrä vähentynyt (Sote-kysely 2009)
- Sosiaalihuollon järjestäminen jakautuu monilla alueilla kunnan ja yhteistoiminta-alueen välillä (Sote-kysely 2009)
- Järjestämistä vastuu on osittain epäselvä (Sote-kysely 2009 ja Paras nyt -loppuarviointi 2009)
- Palvelujen järjestämisen väestöpohjat ovat kasvamassa (Paras nyt -loppuarviointi 2009)
- Henkilöstön osaamisen hyödyntäminen parantunut (Sosiaalibarometri 2010)
- Palvelujärjestelmä on monimutkaistumassa (Sosiaalibarometri 2010)
- Palveluketjujen eheys on heikentynyt (Sosiaalibarometri 2010)

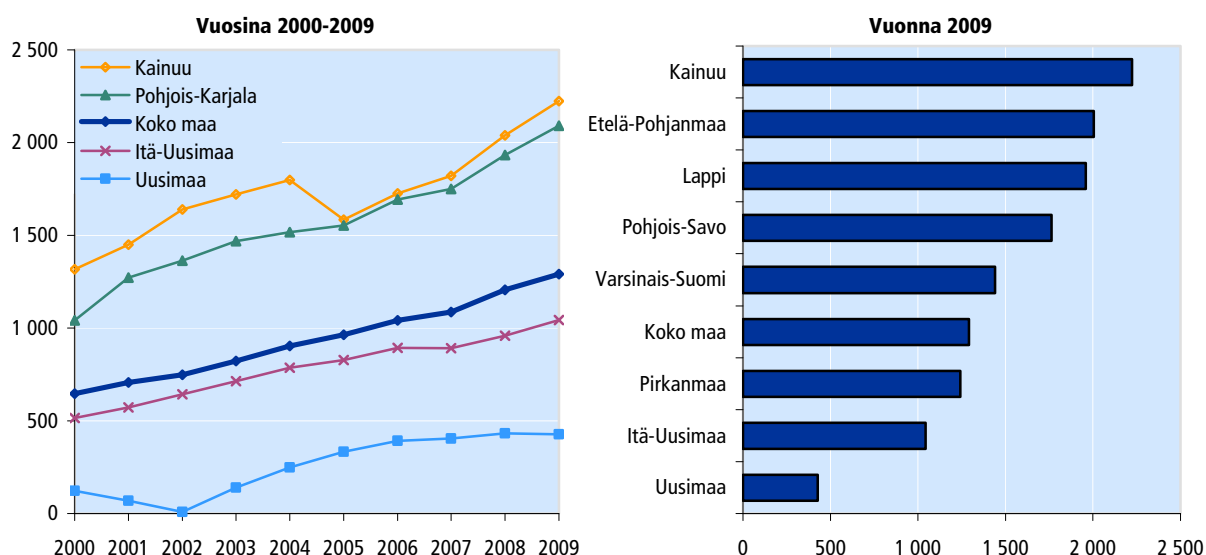
Kaikkiaan uudistusprosessi sosiaali- ja terveydenhuollossa on vielä kesken eikä kokonaisarviota vaikutuksista palvelujen laatuun tai saatavuuteen ole voitu vielä tehdä. Kokonaisuuden on kuitenkin arvioitu kehittyvän myönteiseen suuntaan vuoteen 2013 mennessä.

Kuntien menot ja rahoitus

Vuoden 2010 alusta toteutetun valtionosuusuudistuksen mukaisesti kuntien valtionosuuksia on yhdistetty valtiovarainministeriön hallinnonalalle. Yhdistetyissä valtionosuuksissa on mukana kunnan valtionosuuden yleinen osa, sosiaali- ja terveydenhuollon rahoitus, esi- ja perusopetuksen sekä yleisten kirjastojen, kulttuuritoimen ja taiteen perusopetuksen asukaskohdattainen rahoitus. Toisen asteen koulutuksen ja ammattikorkeakoulujen valtionosuus maksetaan opetusministeriön hallinnonalalta. Kuntien nuorisotyön ja liikuntatoimen valtionosuus maksetaan edelleen veikkaus- ja raha-arpajaispeliä voittavista.

Valtionosuudet ovat olleet pääosin kasvussa koko kuluneen vaalikauden ajan, ja kehitys on jatkunut lähes samanlaisena 2000-luvun alusta lähtien. Poikkeuksena on Uusimaa, jossa valtionosuuksien kasvu näyttää pysähtyneen, sekä Kainuu, jossa vuoden 2005 jälkeen valtionosuudet ovat jälleen lähteneet voimakkaaseen nousuun. Asukasta kohti laskettujen valtionosuuksien suuruusluokka vaihtelee voimakkaasti maan eri osien kesken.

Valtionosuudet yhteensä euroa/asukas

Lähde: www.sotkanet.fi

Hallituksen toimenpiteiden vaikutus kuntien menoihin

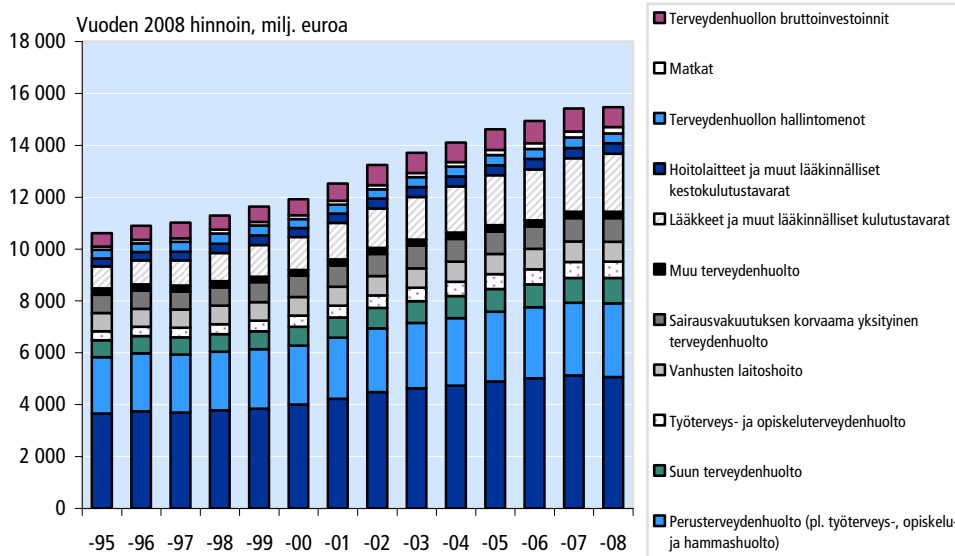
- Vammaispalvelulainsäädännön 1.9.2009 voimaan tulleen uudistuksen viimeisen vaiheen toteuttaminen lisää kuntien menoja n. 6,6 milj. eurolla ja 1.7.2009 voimaan tullut neuvolatoimintaa ja koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa koskevan asetuksen terveystarkastuksia koskevien säännösten täysimääräinen toimeenpano 18,5 milj. eurolla vuonna 2011.
- Kotihoidon tukeen, yksityisen hoidon tukeen ja osittaiseen hoitorahaan 1.3.2011 tuleva indeksikorotus lisää kuntien menoja vuositasolla n. 5,6 milj. euroa.
- Vaikeavammaisten tulkkauspalvelujen ja niihin liittyvien toimintakulujen siirtäminen valtiolle 1.9.2010 lukien vähentää kuntien menoja 5,9 milj. euroa vuonna 2010 ja vuositasolla 17,6 milj. euroa.
- Päiväkotien, vanhainkotien ja terveyskeskusten homekorjaushankkeisiin myönnetään jälkirahoitteista valtionavustusta 10 milj. euroa vuonna 2012. Kuntien menot lisääntyvät vastaavasti.
- Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla jatketaan valtion vuoden 2009 ja 2010 talousarvioissa päätettyä ammatillisen perus- ja lisäkoulutuksen työllisyyttä ja koulu-

tusta tukevia toimenpiteitä kehyskaudella vuosiin 2012–2013 asti. Kokonaisuutena tähän tarkoitukseen liittyvät valtionosuudet kasvavat kehyskaudella n. 42 milj. eurolla ja kuntien menot kasvavat vastaavasti n. 64 milj. eurolla.

- Oppilaitosten rakennus- ja erityisesti peruskorjaushankkeisiin on myönnetty vuosina 2009 ja 2010 osana valtion elvytystoimia 109 milj. euroa valtionapuja. Nämä kohdistuvat kuntien tarpeellisiin ja kiireellisiin yhteensä n. 270 milj. euron hankkeisiin. Myönnetyistä valtionavusta maksetaan n. 58 milj. euroa vuosina 2011–2014.
- Lisäksi ikärakenteen ja väestön määrän muutoksesta johtuen sosiaali- ja terveydenhuollon menojen arvioidaan kasvavan laskennallisesti 179 milj. eurolla vuonna 2011 ja kehyskaudella 2011–2014 795 milj. eurolla. Perusopetuksen menot vähenevät vastaavasti laskennallisesti 65 milj. euroa vuonna 2011 ja kehyskaudella 235 milj. eurolla.

Lähde: Peruspalveluohjelma 2011–2014. Valtiovarainministeriö. 21a/2010.

Terveydenhuoltomenot vuosina 1995–2008 vuoden 2008 hinnoin, milj. euroa

Lähde: Terveydenhuollon menot ja rahoitus 2008. THL.

Valtion rahoittama osuus terveydenhuollon menoista on kasvanut vuodesta 2003 alkaen ja kuntien rahoitusosuus laskenut. Kotitalouksien suoraan rahoittama osuus on pysynyt ennallaan. Vuonna 2008

- Terveydenhuollon kokonaismenot pysyivät reaalisesti vuoden 2007 tasolla ja olivat yhteensä 15,5 mrd. euroa. Tämä oli 700 milj. euroa enemmän kuin edellisellä vuonna.
- Asukasta kohden menot olivat 2 908 euroa, mikä oli 4,3 % edellisvuotta enemmän.
- Reaalisesti eniten nousivat lääkkeiden ja lääkinnällisten kulutustavaroiden (8,0 %) menot.
- Terveydenhuollon investoinnit ja hallintomenot vähenivät merkittävästi. Rahamääräisesti suurimmat menoerät koostuivat erikoissairaanhoidon (5,1 mrd. euroa) ja perusterveydenhuollon (2,8 mrd. euroa) palveluista sekä avohoidon lääkkeiden ja muiden lääkinnällisten kulutustavaroiden (2,2 mrd. euroa) käytöstä. Näiden kolmen pääryhmän menot muodostivat kaksi kolmasosaa kaikista terveydenhuoltomenoista.

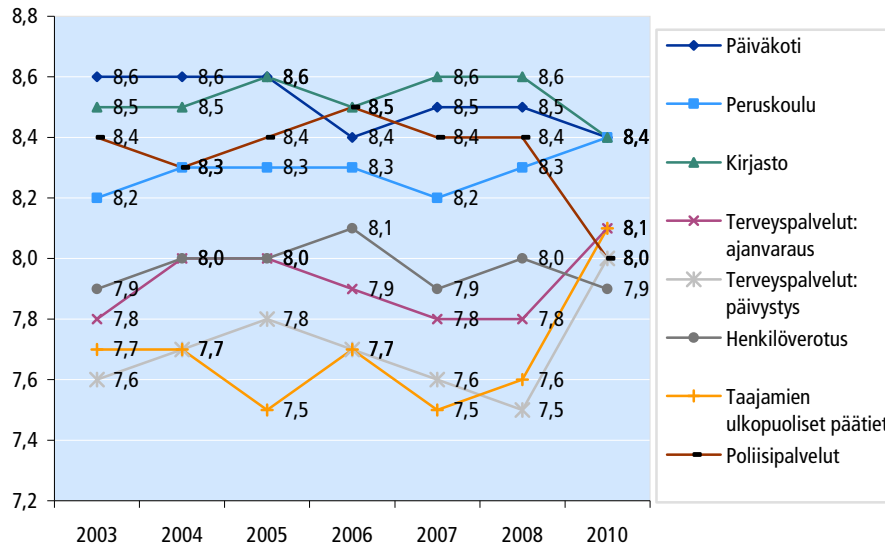
Julkisten palveluiden laatu

Julkisten palveluiden laatua on tutkittu yhdeksättä kertaa ns. Julkisten palveluiden laaturömetrillä. Kansalaisten kokemukset julkisten palvelujen laadusta ja palveluille annetut kouluarvosanat vaihtelevat kahdeksikon molemmin puolin. Kaiken kaikkiaan arvosanojen keskiar-

vojen vaihteluväli on noin yhden numeron verran, eli kovinkaan dramaattisista eroista eri palveluita koskevien näkemysten välillä ei ole kyse.

Annettujen yleisarvosanojen keskiarvon perusteella kaikkein arvostetuimpina palveluina pidetään päiväkotia, peruskoulua ja kirjastoa, joiden arvosanojen keskiarvot ovat pysyneet vuodesta 2003 vuoteen 2010 jatkuvasti päälle kahdeksassa. Näkemykset terveyspalvelujen päivystyksestä ja taajamien ulkopuolisista päätteistä ovat puolestaan käyneet arvosanoiltaan alhaisimpina, mutta toisaalta näkemykset kyseisistä palveluista ovat myös kohentuneet selvimmin vuodesta 2008 vuoteen 2010 tultaessa.

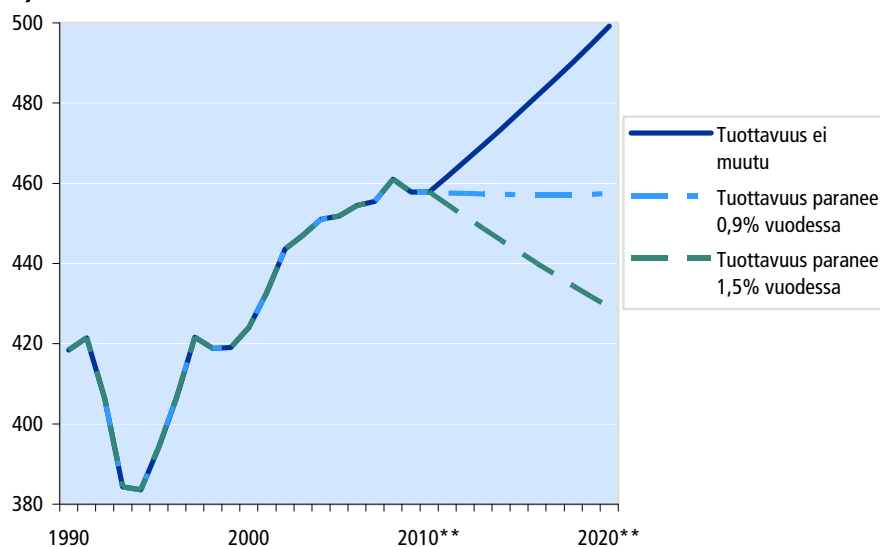
Kokonaisarvosana* palveluittain vuosina 2003–2010

Lähde: Julkisten palveluiden laatubarometri 2010, Valtiovarainministeriö. Net Effect Oy, Innolink Research Oy.

Hajanainen kunta- ja palvelurakenne sekä tuotettavien palveluiden työvoimavaltaisuus tekevät julkisten palvelujen tuottavuuden nostosta haastavaa. Kuntasektorin henkilöstömäärä on 1990-luvun dramaattisen notkahduksen jälkeen jatkanut kasvuaan nousujohteisena lähes koko 2000-luvun alun. Kuntien eläkevakuutuksen ennusteen mukaan seuraavan kymmenen vuoden aikana eläkkeelle siirtyy 166 000 kuntatyöntekijää, eli kolmasosa kaikista kunta-alan työntekijöistä.

Kuntasektorin henkilöstömäärän kehitys ja työn tuottavuuden muutos vuosina 1990–2020, 1 000 henkilöä

Lähde: Julkisen talouden valinnat 2010-luvulle, Tilastokeskus/Valtiovarainministeriö.

Eräissä arvioissa kuntien henkilöstömäärän sopeuttamista on pidetty kiireellisenä, ja tavoite-
tasoksi on esitetty kuntasektorin henkilöstötarpeen sopeuttamista nykyisestä n. 460 000 hen-
kilöstä 2000-luvun alun tasolle, jolloin palveluksessa oli n. 430 000 henkilöä. Karkeasti lasket-
tuna tämä vastaisi neljän uuden työntekijän palkkaamista viiden eläkkeelle siirtyvän tilalle.
Tällöinkin kuntasektorin osuus koko kansantalouden työllisyydestä kasvaisi selvästi, koska
samaan aikaan Suomen työikäinen väestö supistuu n. 150 000 henkilöllä. 2000-luvun alkua
vastaava henkilöstömäärätavoite kuntasektorilla merkitsisi vuositasolla n. 3 000 työllisen vä-
hentämistä. Tämä vastaisi n. 1½ %:n nousua tuottavuudessa, joka pienentäisi (muut tekijät
ennallaan) kestävyysvajetta jo vuosina 2011–2015 n. 3/4 %-yksiköllä ja koko kuluvan vuosi-
kymmenen aikana 1½ %-yksiköllä.

5.3 Tulevia haasteita

Kunta- ja palvelurakenteiden uudistaminen on edelleen jatkuva haaste. Kuntapalvelujen tuot-
tavuuden kasvu on avaintekijä julkisen talouden kestävyuden kannalta ja tässä kuntien henki-
löstön määrän kasvu on keskeinen huoli. Kuntasektorin uudistuksille mahdollisuuksia luovat
mm. kehittyvät tietojärjestelmät, henkilöstön koulutustason nousu ja lähivuosina kuntasekto-
rilla tapahtuva poikkeuksellinen suurten ikäluokkien eläkkeelle siirtyminen.

Kuntien lukumäärä on vähentynyt kymmenessä vuodessa yli sadalla, mutta monien näkemys-
ten mukaan kuntien lukumäärä voisi olla vielä selvästi pienempikin. Valtaosa suomalaisista
asuu ja työskentelee suurilla kaupunkiseuduilla ja metropolialueella. Kyseisten seutujen
maankäytön, asumisen, liikenteen ja palveluiden hallintaan ja toimivuuteen on tarvetta kiin-
nittää erityistä huomiota. Terveydenhuoltojärjestelmään kokonaisuutena kohdistuu uudistus-
paineita ja mm. mielenterveysongelmien laajuus edellyttää selkeää palvelujärjestelmää.

Pääministeri Kiviniemen hallitusohjelmassa mainittu kuntatalouden kehysmenettelyn valmiste-
lu kuntien kustannuskehityksen hallitsemiseksi keskipitkällä aikavälillä palveluiden saatavuu-
den turvaamiseksi kaikkialla Suomessa on edelleen ajankohtainen. Vaalikauden lopulla käyn-
nistynyt kuntien hallintoa ja talouden järjestämisen säädöksiä koskeva kuntalain kokonaisu-
distuksen kartoitustyö jatkuu, ja kysymys parlamentaarisen komitean asettamisesta siirtyy
seuraavalle vaalikaudelle. Jatkossa haasteeksi nousee, millainen rooli valtiolla on talouskrii-

siin ajautuneiden kuntien ohjaamisessa, jos ne eivät löydä itse ratkaisuja talouden tasapainottamiseksi ja palveluiden turvaamiseksi.

Kuntalain kokonaisuudistuksen tärkein kysymys on, millaisiin kunnallishallinnon rakenteisiin kuntalakeja luodaan, miten kuntalailla ohjataan kunnan toimintaa ja talouden hoitoa ja miten kunnallishallintoa ja sen eri tehtäväalueita kokonaisuutena kehitetään. Tavoitteena on selkeät ja vahvat rakenteet, joilla pystytään turvaamaan peruspalvelut yhdenvertaisesti. Kuntalakiuudistuksen toteuttaminen tulevilla hallituskaudella on välttämätön. Koska sosiaali- ja terveydenhuolto on kuntien laajin toimiala, sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön uudistustyö tulee sovittaa yhteen kuntalain uudistamisen kanssa. Tulevissa uudistuksissa tulee huomioida kunta- ja palvelurakennemuutosten myötä toteutetut ratkaisut ja yhteen sovittaa ne tuleviin uudistuksiin tarkoituksenmukaisella tavalla.

Ikääntyminen lisää kuntien vastuulla olevien hyvinvointipalvelujen kysyntää voimakkaasti. Hoito- ja hoivapalvelualan kannalta keskeisiä haasteita ovat palvelumarkkinoiden kehittäminen kuntien, yritysten ja järjestöjen keskinäisessä kumppanuudessa ja kuntien hankintamettelyjen uudistaminen toimijoiden tasapuolisen markkinoille pääsyn edistämiseksi. Toimialan yritystoiminnan monimuotoistamiselle ja monituottajamallien kehittämiselle julkiseen palvelutuotantoon on tilausta ja uusia innovaatioita tarvitaan. Mahdollisuuksia tarjoaa esim. yhteiskunnallisen yrityksen toimintamalli.

Kansalaisten mukaanotto ja kansalaisjärjestöjen kytkeminen palvelutuotantoon on voimavara, jonka käytön esteitä on mahdollista purkaa. Palveluiden esteettömyyden ja saavutettavuuden parantaminen kaikille väestöryhmille on tärkeää yhdenvertaisuuden takaamiseksi. Vaalikaudella on vahvistettu edellytyksiä toimialarajat ylittävälle palvelutuotannolle, mitä työtä on tarve jatkaa asiakaslähtöisyyden korostamiseksi kuntapalveluissa. Ennaltaehkäisevien ja varhaisen vaiheen palvelujen näkeminen investointina, joka vähentää tarvetta kalliiseen korjaavaan palveluun, esimerkiksi erikoissairaanhoidon, ei edelleenkään realisoitu riittävästi hyvinvointipalvelujen kokonaisuudessa.

6 HYVINVOINTIPOLITIikka, SOSIAALITURVA JA SYRJÄYTYMISEN EHKÄISEMINEN

6.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella

Hallituksen politiikassa ihmisten perusturvan ja hyvinvoinnin takaamiseksi keskeistä on ollut talouden vahvistaminen ja pyrkimys korkeaan työllisyysasteeseen. Syrjäytymisen ehkäiseminen on ollut vaalikauden keskeisiä poliittisia teemoja. Hallituskauden puolivälissä pahentunut talouden taantuma lisäsi merkittävästi työttömyysriskiä. Hallitus on panostanut työttömyyden ja erityisesti nuorisotyöttömyyden torjumiseen mm. sisällyttämällä vuoden 2010 talousarvioesitykseen määrärahat työvoimapolitiittisten aktiivitoimenpiteiden lisäämiseksi, työvoimaneuvojien lisäämiseksi TE-toimistoihin sekä oppisopimuspaikkojen järjestämiseksi nuorille. Syrjäytymisen ehkäiseminen on ollut yhtenä näkökulmana hallituksen kolmessa poikkihallinnollisessa politiikkaohjelmassa.

Terveydenhuollossa ja sosiaalihuollon palveluissa on pyritty siirtämään painopistettä ennaltaehkäisevään toimintaan ja varhaiseen puuttumiseen. Tätä tukevia merkittäviä lainsäädäntöuudistuksia ovat vaalikaudella olleet terveydenhuoltolainsäädännön laaja uudistus, ns. neuvola-asetuksen uudistaminen sekä nuorisolain muutokset.

Nuorisomäärärahoilla on kehitetty kunnissa etsivää nuorisotyötä ja tarkoituksena on laajentaa se koko maan laajuiseksi. Lisäksi eri sektoreilla on tehty merkittäviä panostuksia. Työ- ja elinkeinoministeriö on toteuttanut nuoret miehet työelämään -hanketta. Puolustusvoimat ja sosiaali- ja terveyshallinto ovat toteuttaneet Aikalisä-palveluohjausmallia kutsunnoissa ja varusmiespalveluksen alkuvaiheessa ja sisäisen turvallisuuden ohjelmaan sisältyy toimenpiteitä, joiden tavoitteena on nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen.

Hallitus on toteuttanut vuonna 2008 hyväksytyä asuntopoliittista toimenpideohjelmaa ja osana metropolipoliittikkaa on edistetty pääkaupunkiseudulla tonttimaan saamista asuntokäyttöön. Hallitus on toteuttanut pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmaa vuosina 2008–2011. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma on saavuttanut hyvin asunto-paikkoja koskevat tavoitteet.

Vuonna 2010 valmistui vammaispoliittinen ohjelma 2010–2015, jonka tavoitteena on lisätä vammaisten ihmisten osallisuutta, torjua köyhyyttä sekä lisätä koko yhteiskunnan esteettömyyttä ja vammaispalvelulakia uudistettiin. Ikäihmisten kohdalla hallitus on kohentanut toimeentulon edellytyksiä mm. säätämällä ns. takuueläke.

Sosiaalietuuksissa korotuksia on toteutettu erityisesti lapsiperheiden osalta. Merkittävä muutos on ollut Kelan maksaman sairauspäivärahan, vanhempainpäivärahan, erityishoitorahan ja kuntoutusrahan vähimmäismäärän korottaminen 15,20 eurosta päivässä työmarkkinatuen tasoiseksi 22,04 euroon päivässä vuoden 2009 alusta alkaen. Korotuksen jälkeen päivärahajen ja kuntoutusrahan vähimmäismäärä nousi 380 eurosta 551 euroon kuukaudessa, jolloin nousua on noin 170 euroa. Lisäksi vuoden 2009 alusta toteutettiin muitakin etuuksien parannuksia kuten korotettiin mm. lapsilisiä sekä kotihoidon tuen hoitorahaa. Perusturvaetuuksien indeksisuoja laajennettiin 1.3.2011 lukien. Isyysvapaata on pidennetty. Vanhempainvapaa-järjestelmän laajempaa uudistamista on selvitetty vaalikaudella mutta ratkaisuihin ei ole päästy.

Vaalikaudella on valmisteltu ns. SATA-komiteassa laajaa sosiaaliturvauudistusta, keskeisenä tavoitteena työn kannustavuuden parantaminen, köyhyyden vähentäminen ja riittävän perusturvan tason turvaaminen kaikissa elämänvaiheissa. Valmistelussa selvitettiin verotuksen, perusturvan ja työttömyysturvan keskinäisyyksiä ja työelämän kehittämisen näkökulma oli myös vahvasti osana valmistelua. Uudistuksen tavoitteena oli selkeyttää järjestelmää sekä yksinkertaistaa hallinnollisia prosesseja. Sosiaaliturvauudistuksessa toteutettiin vaalikaudella osauudistuksia, mutta merkittäviä ongelmia jäi vielä ratkaisematta. Suurin kiista on liittynyt perus- ja ansioturvan välinen suhteeseen. Myös kysymykset perusturvan vahvistamisesta toimeentuloturvan tarpeen vähentämiseksi ja mahdollisesta matalapalkkatuesta jäivät auki. Asumistukijärjestelmän selkeyttämisestä komitea teki ehdotuksen, joka kuitenkin siirtyi toteutettavaksi myöhemmin. Talouden taantuma on osaltaan vienyt pohjaa uudistusmahdollisuuksilta.

Hallituksen poikkihallinnollisissa politiikkaohjelmissa on edistetty syrjäytymisen ehkäisemisen ohella monia muitakin hyvinvointipoliittisia tavoitteita, mm. elämäntapasairauksien ehkäisemiseen on panostettu laajasti. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma (Kaste) on ohjannut kuntakenttään valtionavustuksia, joilla on pyritty mm. vähentämään pitkäaikaisasunnottomuutta, parantamaan lasten, nuorten ja perheiden palveluja sekä kehittämään välityömarkkinoita. Kaste rahoituksella on vahvistettu myös ennaltaehkäiseviä palveluja ja tuettu hyviä palvelukäytäntöjä kunnissa. Terveyserojen kaventamiseksi hallituksella on ollut käynnissä TEROKA-ohjelma.

Sosiaali- ja terveyspalveluiden osalta keskeistä on vaalikaudella ollut kunta- ja palvelurakenteiden kehittäminen PARAS-hankkeen kautta. Asiaan liittyy toistaiseksi ratkaisemattomia

linjakysymyksiä. Terveyden edistämisen poikkihallinnollinen politiikkaohjelma on luonut valmiuksia terveyden edistämisen rakenteiden vahvistamiselle kunnissa. Suuntana on ollut perusterveydenhuollon aseman vahvistaminen. Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma on edistänyt poikkihallinnollista toimintaa kunnissa ennen muuta lasten ja nuorten syrjäytymisuhkiin vastaamiseksi. Koulu- ja opiskelijaterveydenhuollon kehittäminen on ollut yhtenä kohteena sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön uudistuksissa.

Sähköisiä terveystalv palveluja on kehitetty monissa hankkeissa, mutta kehitys on ollut hidasta ja sitä on ollut tarvetta vauhdittaa vaalikaudella. Vaalikauden puolivälin politiikkariihen kannanotossa vauhditettiin kehitystä ja loppukaudesta valtiovarainministeriö ns. SAdE-ohjelma on tehnyt merkittäviä avauksia mm. IT-toiminnan keskitetyn ohjauksen vahvistamiseksi. Sosiaali- ja terveystalv palvelujen maksujärjestelmä on vaalikaudella ollut selvitysten kohteena, mutta merkittäviä muutoksia ei ole tehty.

Sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi on vaalikaudella toteutettu tasa-arvo-ohjelmaa. Hallitus antoi eduskunnalle selonteon naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 21.10.2010. Samapalkkausohjelman seurantaryhmä on asetettu toimikaudelle 2007–2011. Ryhmä on teettänyt selvityksen nykyisen sopimuskierroksen samapalkkavaikutuksista 2008 ja 2010. Ohjelman kokonaisarviointi on toteutettu vuonna 2010 ulkopuolisen, riippumattoman arvioitsijan toimesta. Vaalikaudella toteutetun sukupuolisilmäläsit-ohjelman tarkoituksena on ollut valtavirtaistaa sukupuolten tasa-arvonäkökulmaa päätöksenteonkoon kaikilla tasoilla.

Keskeisiä hallitusohjelmaa toteuttavia toimia:

Sosiaaliturva

- Vaalikaudella valmisteltiin sosiaaliturvan kokonaisuudistusta ns. SATA-komiteassa. Komitean peruslinjausten perusteella toteutettiin osauudistuksia.
- Kelan maksaman sairauspäivärahan, vanhempainpäivärahan, erityishoitorahan ja kuntoutusrahan vähimmäismäärä korotettiin 15,20 eurosta päivässä työmarkkinatuen tasoiseksi 22,04 euroon päivässä vuoden 2009 alusta alkaen. Korotuksen jälkeen päivärahojen ja kuntoutusrahan vähimmäismäärä nousi 380 eurosta 551 euroon kuukaudessa, jolloin nousua on noin 170 euroa. Lisäksi vuoden 2009 alusta:
 - Lapsilisän nousu kymmenellä eurolla perheen kolmannelta lapsesta lukien.
 - Kotihoidontuen hoitorahan nousu 20 eurolla kuukaudessa
 - Yksityisen hoidon tuen nousu noin 20 eurolla.
 - Elatusavut ja -tuet nousivat viidellä prosentilla.
 - Kaikille 75-vuotta täyttäneille oikeus päästä kunnan järjestämään arviointiin, jossa käydään yksilöllisesti läpi asiakkaan tarvitsemat sosiaalipalvelut, aiemmin arviointiin ovat päässeet vasta 80-vuotiaat.
- Vähimmäismääräiset sairaus-, erityisäitiys-, äitiys-, isyys- ja vanhempainrahat, erityishoitoraha ja kuntoutusraha sekä lapsilisät ja lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuki on sidottu kansaneläkeindeksiin 1.3.2011 lukien.
- On säädetty ns. takueläke. Lakimuutoksiksi ovat edenneet tai toteuttamisaikataulusta on sovittu myös mm. indeksisuojan laajennus, perusvähennyksen korotus sekä esimerkiksi ns. sosiaalituossa sovitut toimet koskien työttömyyspäivärahan lisäpäiväoikeuksia sekä muutosturva.
- SATA-komitean linjausten pohjalta on toteutettu työpankkikokeilua tavoitteena työllistää osatyökkyisiä ja pitkäaikaistyöttömiä.
- Työkyvyttömyyseläkkeellä olevien mahdollisuuksia hankkia lisäansiota työtä tekemällä on parannettu ja työmarkkinatuen tarveharkintaa loivennettiin, mikä tekee työn vastaanottamisesta kannattavampaa.

Hyvinvointipalvelut

- Kunta- ja palvelurakenteen kokonaisuudistusta on viety eteenpäin ja mm. vahvistettu palvelujen väestöpohjavaatimusten velvoittavuutta.
- Uusi terveydenhuoltolaki tulee voimaan 1.5.2011.
- Neuvolatoimintaa, kouluterveydenhuoltoa ja opiskeluterveydenhuoltoa koskeva asetus annettu heinäkuussa 2009.
- Kuntien parhaat palvelukäytännöt-hanke on toteutettu. 20 suurimman kaupungin tuottavuusohjelmatyössä edistetään parhaita palvelukäytäntöjä.

- Nuorisolakiin tehdyillä muutoksilla, jotka vahvistavat ennaltaehkäisevää työtä nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi kunnissa.
- Uusi lastensuojelulaki tuli voimaan 2008 alusta ja sen tavoitteena on mm. vahvistaa moniammatillista ehkäisevää lastensuojelutyötä.
- Toimiva terveyskeskushanke on vahvistanut eri tavoin kuntien perusterveydenhuollon roolia suhteessa erityispalveluihin.
- Perhekeskusmallia on jalkautettu tarkoituksena perheiden kokonaisvaltainen palvelu.
- TEM:n HYVÄ-hankkeessa on kehitetty mm. yrittäjyyden ja yritystoiminnan edellytyksiä hoito- ja hoivapalveluissa.
- Nuorten syrjäytymiskehitykseen puuttumista on vahvistettu ja työttömyyttä ehkäisty mm. työvoimapoliittisin toimin (ml. Sanssi-kortti) sekä varusmiehiin kohdistuvalla Aikalisä-hankeella.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelilaki on tullut voimaan.
- Innokylä-yhteistyöhanke on vahvistanut kansallisia innovaatioympäristöjä hyville palveluinnovaatioille.
- TEM on käynnistänyt 9 kaupungista ja kunnasta koostuvan Innovatiivisten edelläkävijäkaupunkien ryhmän, joka uudistaa julkisia palveluita innovaatiopolitiikan ajattelua ja välineistöä hyödyntämällä.
- Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma on toteutettu ja määrälliset tavoitteet on saavutettu.
- Vammaispoliittinen ohjelma vuosille 2010–2015 valmistui ja vammaislainsäädäntö uudistettiin.
- Ks. myös luvut Terveyden edistämisen politiikkaohjelma sekä Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma.

Eläketurva

- Ks. myös luku Varautuminen ikääntymiseen: ikääntyneiden toimeentulo.

Työelämän kehittäminen

- Ks. myös luku Työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelma.

Sukupuolten tasa-arvo

- Valtioneuvoston periaatepäätös hallituksen tasa-arvo-ohjelmasta 2008–2011 kokoaa ja koordinoi hallituksen toimia sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi.
- Valtionhallinnossa naisjohtajien osuus ylimmässä johdossa on vuosina 2006–2010 kasvanut 3,1 prosenttiyksikköä; vuonna 2010 naisten osuus ylimmässä johdossa oli 28,2 prosenttia. Naisten osuus kaikista johtoon kuuluvista valtionhallinnossa on vuosina 2006–2009 kasvanut 4,7 prosenttiyksikköä.

Vero- ja etuusperusteiden muutoksia vuosina 2008–2011

Vuosi 2008:

- Valtion tuloveroasteikon marginaaliveroprosenttien alentaminen
- Kunnallisverotuksen ansiotulovähennyksen kasvattaminen
- Valtioverotuksen eläketulovähennyksen korottaminen
- Opintorahavähennyksen enimmäismäärän korottaminen
- Lapsilisän yksinhuoltajakorotus
- Opintotuen verovapaan tulon rajojen korotukset
- Kansaneläkkeen tasokorotus ja kuntien toisen kalleusluokan poistaminen

Vuosi 2009:

- Valtion tuloveroasteikon marginaaliveroprosenttien alentaminen
- Työtulovähennyksen kasvattaminen
- Eläketulovähennysten, opintoraha- ja kotitalousvähennysten enimmäismäärien sekä matkakuluvähennyksen omavastuun korottaminen
- Lapsilisän korotukset kolmannelta lapsesta lähtien
- Opintotuen korotukset
- Kunnallisen päivähoitomaksun muutokset
- Vähimmäismääräisen sairaus- ja vanhempainpäivärahan korotus työttömän perusturvan tasolle

Vuosi 2010:

- Valtion tuloveroasteikon marginaaliveroprosenttien alentaminen
- Työtulovähennyksen enimmäismäärän korottaminen
- Perusvähennyksen korottaminen
- Eläketulovähennysten korottaminen
- Lasten osittaisen hoitorahan korotus
- Ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan ensimmäisen tulorajan korottaminen

- Päivärahan laskennassa sovellettavan sosiaalivakuutusmaksua vastaavan vähennyksen muuttaminen

Vuosi 2011:

- Työtulovähennyksen kasvattaminen
- Perusvähennyksen enimmäismäärän korottaminen
- Eläketulovähennysten korottaminen
- Työmarkkinatuen tarveharkinnan lieventäminen
- Takuueläke ja eräiden etuuksien sitominen indeksiin

Lähde: VATT:n selvitykset veromuutosten tulonjakovaikutuksista 2008–2011 (Tuloverojen, etuuksien ja päivähoitomaksujen muutosten vaikutus tuloeroihin 2008–2011) ja VM.

VATT:n tuoreiden laskelmien mukaan vaalikaudella tuloverotukseen ja sosiaalietuuksiin tehtyjen muutosten seurauksena tuloerot ovat supistuneet ja köyhyys vähentynyt. Välillisten verojen muutokset ovat osittain kumonneet nämä vaikutukset. Yhteisvaikutuksena tuloerot näyttävät lievästi supistuneen, mutta köyhyys (pienituloisuus) lisääntyneen (VATT).

Päätösperäisten vero- ja etuusperusteiden vaikutukset käytettävissä oleviin tuloihin vuosina 2008–2011. Euromääräiset luvut on saatettu vuoden 2011 tasoisiksi.

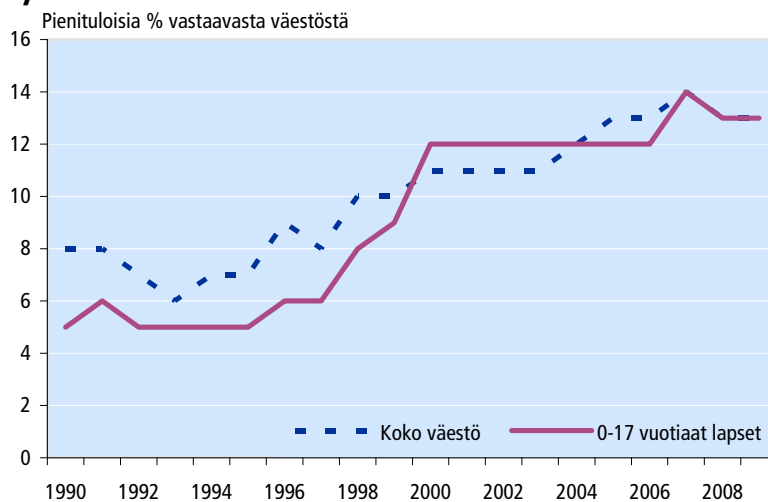
	2008	2009	2010	2011
Käytettävissä olevien tulojen muutos, milj. euroa	680	1360	670	340
veronkevennykset, milj. euroa	-560	-1320	-660	-250
etuudet ja päivähoito, milj. euroa	120	40	10	90
veronkevennysten osuus, %	82	97	99	74

Lähde: TUJA-malli ja Tilastokeskuksen tulonjakotilastot vuosilta 2007 ja 2008 (ajantasaistettu vuoteen 2011) ja VATT:n selvitykset veromuutosten tulonjakovaikutuksista 2008–2011.

6.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna

Työllisyyskehitys on keskeinen tekijä ihmisten hyvinvoinnin lisäämisessä ja syrjäytymisuhkien torjumisessa. Vaalikauden alkupuolella myönteinen työllisyyskehitys heikkeni merkittävästi vuonna 2008 ilmenneen taloudellisen taantuman johdosta ja työttömyysuhka kasvoi merkittävästi. Viimeaikaisten lukujen valossa työllisyystilanne näyttäisi parantuvan ja työttömyyden syöksykierteeltä on vältytty.

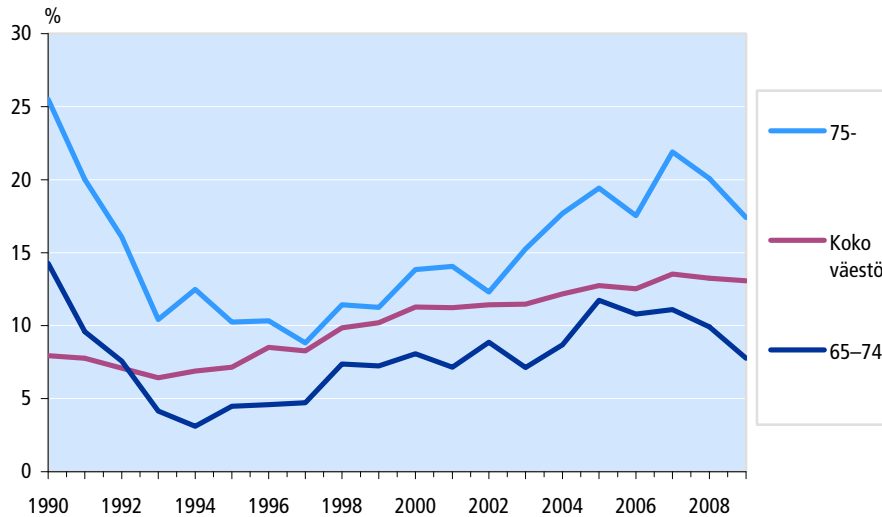
Suhteellisesti pienituloisten määrä

Lähde: Tulonjakotilasto 2009, Tilastokeskus. Pienituloisuusaste vuosina 1990–2009.

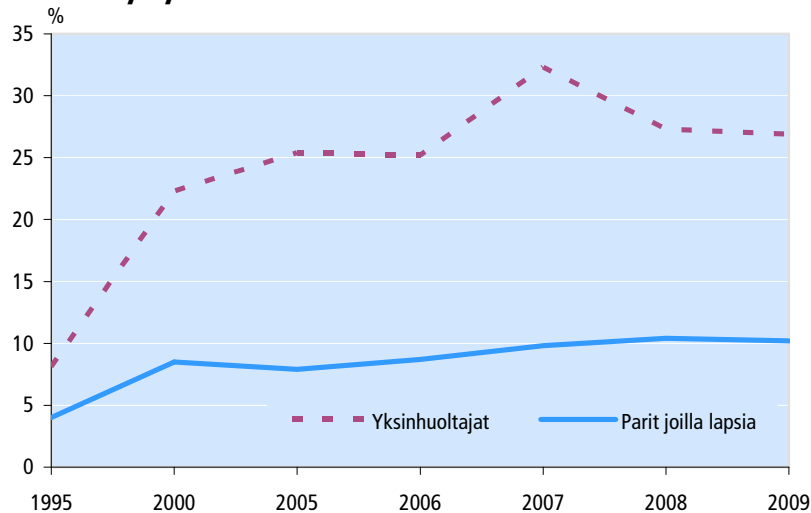
Suomessa uutena ongelmana on väestöryhmien toimentulon aiempaa voimakkaampi jakautuminen. Suhteellisesti pienituloisten määrä on ollut pitkään kasvussa, joskin viimeisten käytävissä olevien lukujen valossa on havaittavissa tasaantumista ja hienoista pienituloisuuden vähentymistä. Erityisenä huolena on lapsiperheiden ja yksinhuoltajaperheiden keskuudessa köyhyyden suhteellisen korkea taso. Ikääntyneiden kohdalla pienituloisuus on kääntynyt laskuun.

Koko väestön, 65–74-vuotiaiden ja 75 vuotta täyttäneiden pienituloisuusaste (60 % mediaanituloista) vuosina 1990–2009

Lähde: Tilastokeskus, Tulonjakotilasto 2009.

Pienituloisuusaste lapsiperheissä

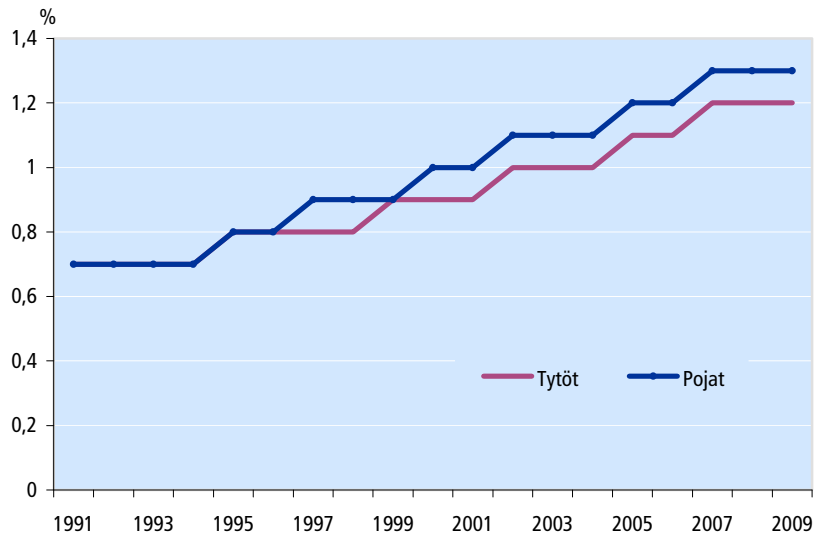

Lähde: Tilastokeskus, Tulonjakotilasto.

Lastensuojelun piirissä olevien lasten ja nuorten määrä on edelleen huolestuttavalla tasolla. Vaalikaudella kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määrän kasvu on pysähtynyt. Kiireellisten huostaanottojen määrä on kuitenkin edelleen lisääntynyt.

Syrjäytymisuhista yksi keskeisimmistä on vähäinen kouluttautuneisuus ja varhainen putoaminen koulutuksen piiristä. Koulupudokkuus on edelleen merkittävä huolen aihe, vaikka peruskoulun jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuus ikäluokasta onkin jonkin verran kasvanut. Ks. myös luku 3 Osaaminen ja innovaatiot.

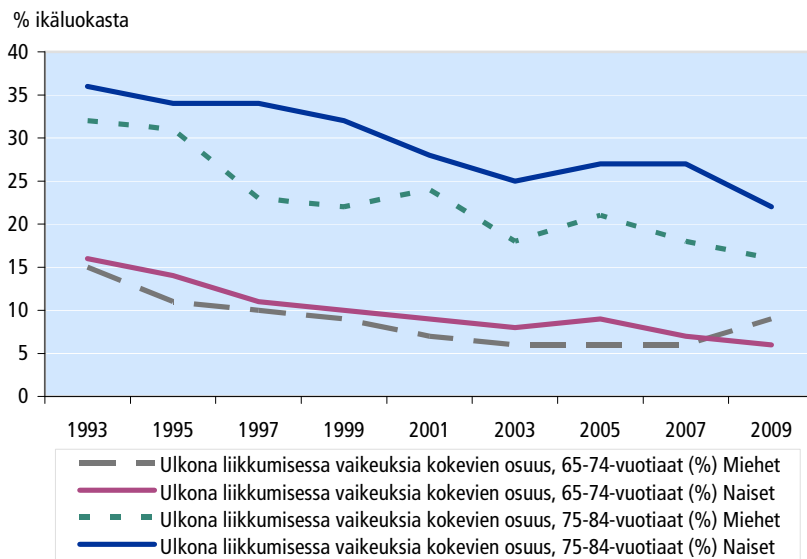
Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0–17-vuotiaat vuosina 1991–2009 (% vastaavan ikäisestä väestöstä)

Lähde: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL.

Ikäihmisten toimintakyky ja itsenäinen selviytyminen kotona, ovat kehittyneet myönteisesti. Esimerkiksi yksin liikkumisensa ongelmalliseksi kokevien määrä on laskussa ja kotona asuvien ikäihmisten määrä on jatkuvasti noussut.

Ulkona liikkumisessa vaikeuksia kokevien osuus ikääntyneistä vuosina 1993–2009

Lähde: Findikaattori, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) / EVTK.

6.3 Tulevia haasteita

Syrjäytymisuhkat monimutkaistuvat ja kasautuvat. Hyvä työllisyyskehitys on edelleen keskeinen keino ehkäistä syrjäytymistä. Yleinen talouskehitys on tässä suhteessa avainasemassa. Koulutuspoliittisilla toimilla sekä terveyden laaja-alaisella edistämisellä on molemmilla tärkeä rooli syrjäytymisriskien vähentämisessä. Monet kuluneella vaalikaudella toteutetut uudistukset tuottavat tulosta vasta pidemmällä aikajänteellä ja niihin on tarvetta panostaa jatkossakin. Väestön hyvinvointi- ja terveyserojen kaventaminen säilyy haasteena.

Panostaminen ennaltaehkäisevään toimintaan sekä kyky toimia yli hallinnonalarajojen niin ohjaavassa keskushallinnossa kuin paikallisessa palvelutuotannossa on jatkossakin ensisijaisen tärkeää. Mm. lapsi- ja perhepolitiikassa sekä nuorisotyössä saavutettuja edistysaskeleita on tarpeen jatkaa ja varmistaa käynnistyneen myönteisen kehityksen jatkuminen.

Tulevaisuudessa haasteena on sellaisten palvelurakenteiden kehittäminen ja ylläpito, että ne edistävät paitsi järkevää ja tehokasta rahankäyttöä sosiaali- ja palvelutuotannossa, myös tuottavat oikea-aikaisia, laadukkaita, kuluttajalähtöisiä ja vaikuttavia palveluita. Kuluneella vaalikaudella käyntiin saadut ja jatkettut rakenteelliset uudistukset kunnallisessa palvelurakenteessa ovat poliittisen valmistelun kohteena myös jatkossa. Sosiaali- ja terveydenhuollon rakenneratkaisut ja samassa yhteydessä rahoitusmalleja koskevat ratkaisut siirtyvät tehtäväksi tulevalla vaalikaudella. Jo pitkään poliittisella agendalla ollut kysymys järjestöjen roolista hyvinvointipalvelujen tuottamisessa on edelleen vailla selkeää ratkaisua.

Metropolialueelle keskittyvien sosiaalisten ongelmien ratkaiseminen edellyttää julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistyön tiivistämistä, joiden avulla voidaan murtaa pitkäaikaista huono-osaisuutta synnyttäviä ja ylläpitäviä prosesseja. Pitkäaikaisaunnottomuuden poistaminen edellyttää vielä seuraavalla hallituskaudella yhteistyötä valtion ja suurimpien kaupunkien välillä.

Työllistäminen on keskeinen tekijä syrjäytymisen torjunnassa. Moniammatillista ja sopimus- pohjaista verkostoyhteistyötä työvoiman palvelukeskuksissa tulee edelleen kehittää kuntien, TE-toimistojen ja Kelan yhteistyönä. Yksityisten palvelutuottajien taholta vaikeammin työllistyneille tarjottavien palvelujen tuottamisessa on käyttämätöntä potentiaalia.

Työ- ja perhe-elämän yhteensovittaminen mm. tasaamalla perhevapaista aiheutuvia kustannuksia on ollut niin nykyisen kuin edellisenkin hallituksen asialistalla. Aiheeseen liittyvää selvitystyötä on tehty runsaasti, mutta linjaratkaisut ovat edelleen tekemättä.

Monia SATA-komitean selvittämiä ja valmistelemissa sosiaaliturvauudistuksia ja järjestelmän selkeyttämisalotteita on edelleen valmisteltavana. Mm. asumistukiudistukseen liittyvät kysymykset on siirretty seuraavalle hallituskaudelle.

Taloudellisesti kestävä yhteiskuntakehityksen rinnalle on nostettu tavoite sosiaalisesti kestävään kehitykseen ja sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden varmistaminen. Tähän liittyy osaltaan kysymys hyvinvoinnin mittaamisesta BKT:ta monipuolisemmin. Vaalikaudella toteutettavan perustyon pohjalta hyvinvoinnin tietopohjan monipuolinen kehittäminen kuten myös yleisemmin politiikkatoimien arvioinnin kehittäminen säilyy hallituspolitiikan keskiössä jatkossakin.

7 VARAUTUMINEN IKÄÄNTYMISEEN

7.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella

Ikääntymiseen varautuminen on ollut Suomessa vuosia keskeinen politiikkakysymys, jonka eteen on tehty monia uudistuksia. Nykyinen ikääntymiskehitys uhkaa johtaa tuotannon kasvun hidastumiseen samalla kun julkiset menot kasvavat mm. terveystarvitsevan väestön osuuden lisääntymisen myötä. Hallituksen eläkepolitiikan tavoitteina on ollut talouden kasvu, yleinen luottamus järjestelmän kestävyteen, sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus ja nykyistä pidemmät työurat. Maailmanlaajuinen finanssikriisi vuonna 2008 vaikeutti tavoitteiden saavuttamista.

Hallitus on toiminut talouden uusiutumiskyvyn vahvistamiseksi ja työllisyyden kasvattamiseksi. Työurien pidentäminen on ollut vaalikaudella keskeinen tavoite tuottavuuden nostamisen rinnalla. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi on kiinnitetty erityisesti huomiota työelämän laadun parantamiseen ja koulutuspoliittisiin toimenpiteisiin.

Vaalikaudella yksi keskeisimpiä keskustelun aiheita on ollut työurien pidentäminen loppupäästä ja erityisesti eläkeikäkysymykset. Hallituksen politiikkariihessä linjatut vauhdittamistoimet työurien pidentämiseksi eivät ole edenneet hallituksen linjauksen mukaisesti. Lukuisia selvityksiä on tehty eri työryhmissä, mutta yksimielistä näkemystä asiasta ei ole saavutettu. Tuoreimpien tietojen mukaan eläkkeelle siirrytään kuitenkin Suomessa aiempaa myöhemmin.

Hallitus on parantanut vaalikaudella ikääntyneen väestön toimeentuloa mm. säätämällä ns. takuueläkkeen ja korottamalla eläke-etuksia. Ikäihmisten palvelut ovat olleet keskeisiä kehittämisen kohteita. Ikäihmisten palvelujen laatusuositusta on pidetty merkittävänä edistysaskeleena, joskin keskusteluun on nostettu myös tarve suosituksia sitovimpiin palvelukriteereihin kuntatasolla. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi on valmisteltu luonnos laiksi, jolla turvattaisiin iäkkäiden henkilöiden oikeus tarpeenmukaiseen hoivaan. Esitysluonnos on lähetetty lausuntokierrokselle.

Keskeisiä hallitusohjelmaa toteuttavia toimia:

Talouden kasvu

- Talouskasvun edellytysten vahvistamista tarkasteleva Kasvu-hanke toteutettiin 2009–2010. Työryhmä ehdotti, että eri ministeriöiden vastuulle kuuluvista kasvua tukevista ja edistävästä toimenpiteistä muodostetaan kasvupoliittinen ohjelma, jonka toteutumista valtioneuvoston kanslia seuraa.
- Innovaatiostrategia vuonna 2008.
- Työttömyyden voimakasta kasvua on rajoitettu lisäämällä työvoimapolitiikan resursseja ja kohdistamalla niitä nuorten työllistämiseen ja pitkäaikaistyöttömyyden ennaltaehkäisyyn.
- STM on nostanut sosiaalisen kestävyuden keskeiseksi sosiaali- ja terveyspolitiikan pitkän aikavälin strategiseksi tavoitteeksi vuoden 2011 alussa valmistuneessa strategiassaan.
- Sosiaalista kestävyyttä koskeva raportti valmistui syksyllä 2010. Raportissa pohditaan mm. sosiaalisen kestävyuden käsitettä, arvioidaan mallinnettavien ilmiöalueiden kuvauksessa käytettäviä indikaattoreita sekä kuvataan lyhyesti eri menetelmällisiä mallinnusvaihtoehtoja.
- Kolmikantainen jouston ja turvan tasapainoa työmarkkinoilla ja työelämässä uudistava strateginen hanke on ollut käynnissä.
- Joustoturvan sekä työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelman osana TYLA -toimenpidehanke, jossa on pyritty lisäämään hallinnonalojen toimijoiden tietoa hyvän työelämän laadun ja tuottavuuden samanaikaisen parantamisen merkityksestä.
- Tekesin tehtäviin on lisätty lakisääteinen velvoite työelämän innovaatioperusteisesta kehittämisestä.

Ikääntyneiden työurat

- Ikääntymisraportti 2009 kokosi laajan paketin toimenpiteitä, joista osaa on ryhdytty toteuttamaan.
- Jukka Rantalan johtama eläkeneuvotteluryhmä neuvotteli toimenpiteistä keskimääräisen eläkkeelle siirtymisiän nostamiseksi kolmella vuodella vuoteen 2025 mennessä. Ryhmä ei päässyt yksimieliseen lopputulokseen.
- Jukka Ahtelan työelämäryhmän raportti valmistui 2010 ja ryhmän työtä jatkettiin uusissa 31.1.2011 asti toimineissa työhyvinvointi- ja terveystyöryhmissä. Uudistusten valmistelu siirtyy.

Ikääntyneiden toimeentulo

- Vuoden 2008 alusta eläkeläisten verotus on korkeintaan samalla tasolla kuin palkansaajien verotus.
- Vuoden 2009 alusta luovuttiin ns. puolison eläketulovähennyksestä, mikä kevensi eläketuloa saavien puolisojen verotusta.
- Työeläkemaksujen korotuksista asteittain on sovittu.
- Kansaneläkkeitä tasokorotettiin 20 euroa vuoden 2008 alusta.
- Laki takuueläkkeestä tulee voimaan maaliskuun alusta 2011. Uusi eläke korottaa vähimmäiseläketason nykyisestä noin 500 eurosta lähes 700 euroon.
- Vapaaehtoisen yksilöllisen eläkesäästämisen verotuki laajennettiin koskemaan vakuutusten lisäksi myös pitkäaikaissäästämismaksuja.

- Verotuksessa vähennyskelpoisten yksilöllisten eläkevakuutusten alaikäraja kytkettiin yleiseen eläkeikään.

Palveluiden kehittäminen

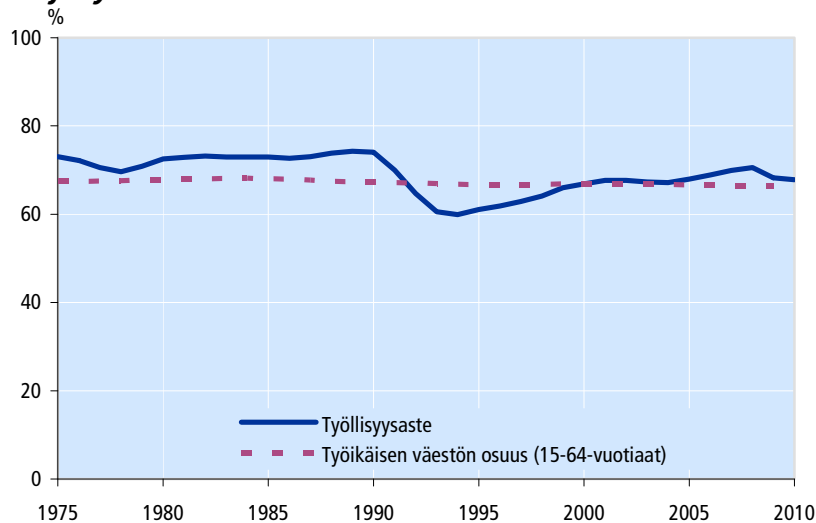
- Terveyden edistämisen politiikkaohjelmassa lukuisia työhyvinvoinnin edistämiseen tähtäviä hankkeita.
- Sosiaaliturvan kokonaisuudistusta valmistelleen SATA-komitean raportti sisältää ikääntymiseen liittyviä toimenpiteitä.
- Kotikuntalain ja sosiaalihuoltolain 1.1.2011 voimaan tulleet muutokset parantavat pitkäaikaisessa hoidossa olevien henkilöiden oikeutta valita vapaasti asuinpaikka ja kotikunta.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelma (KASTE), jossa ikäihmisten palvelujen laatusuosituksen toimeenpano sekä heidän tasa-arvoa edistävät ohjelmat ja kampanjat.
- Kunta- ja palvelurakennemuutos (PARAS), jossa mm. ikäihmisten palvelujen turvaaminen on yksi päätavoitteista.
- SATA-komitean työssä on selvitetty myös vapaaehtoisen hoivavakuutuksen ja hoivarahaston käyttöönottoa.
- Luonnos laiksi iäkkään henkilön sosiaali- ja terveystalouden saannin turvaamiseksi valmistui maaliskuun alussa 2011.

7.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna

Työllisyysasteen lasku pysähtyi vuonna 2010, jolloin työllisyysaste oli 67,8 %, mikä on vain puoli %-yksikköä pienempi kuin vuonna 2009. Miesten työllisyysaste oli edellisvuoden tasolla, 68,7 %. Naisten työllisyysaste laski yhden prosenttiyksikön 66,9 %:iin.

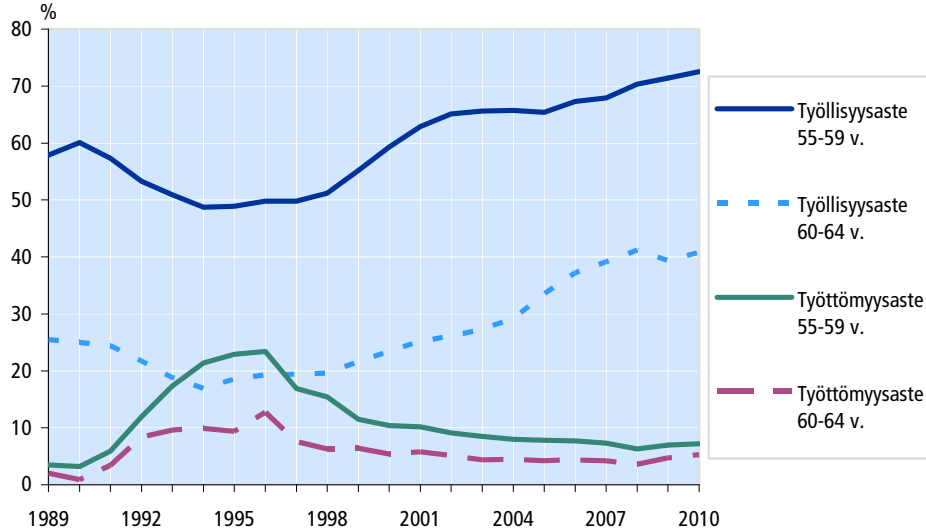
Pidemmällä aikajänteellä talouden kasvun rajoituksena voi olla työvoiman määrän kasvun loppuminen ja jopa työvoiman absoluuttisen määrän supistuminen. Työikäisen väestön osuus työikäisistä oli vuonna 2009 66,4 %.

Työllisyysaste ja työikäisen väestön osuus

Lähde: Tilastokeskus: Työllisyysaste ja työikäisen väestön osuus vuosina 1975–2010.

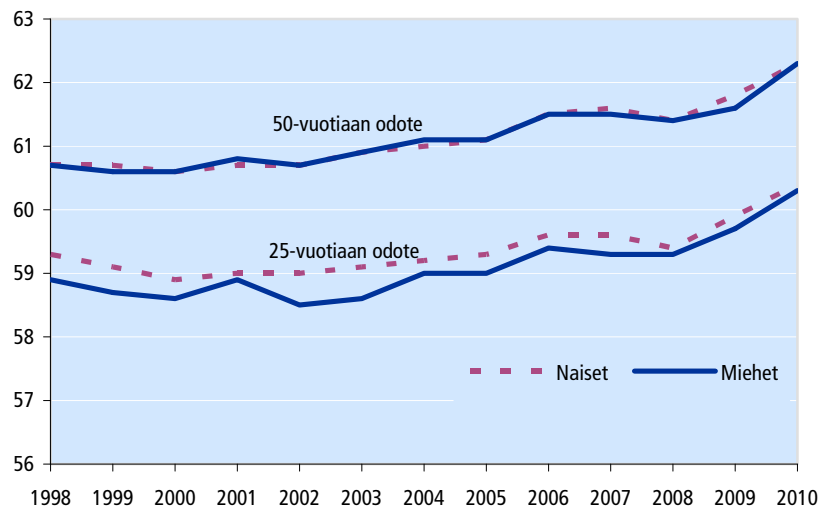
Ikääntyvien osallistuminen työelämään

Lähde: Tilastokeskus, Ikääntyvien työntekijöiden työllisyys- ja työttömyysaste vuosina 1989–2010.

Vuonna 2010 55–59-vuotiaiden työllisyys kasvoi edelleen ja 60–64-vuotiaiden työllisyysaste kääntyi taas nousuun vuoden 2009 laskun jälkeen. Ikääntyvien työllisyysaste on kehittynyt lamanjälkeisistä vuosista nousujohteisesti kummassakin ikäryhmässä 2000-luvun lopun taantumasta huolimatta. Työttömyysasteet ovat kuvatuissa ikäryhmissä nousseet hieman viimeisen kolmen vuoden aikana, vaikka muutokset eivät ole olleet merkittäviä.

Eläkkeelle siirtymisiän odote

Lähde: Eläketurvakeskus.

Eläkkeelle siirtyi vuonna 2010 n. 71 000 henkilöä. Määrä väheni edellisvuodesta yli 10 %, mikä tarkoittaa lähes 10 000 eläkkeensaajaa. Vuonna 2010 eläkkeellesiirtymisiän odote oli 25-vuotiailla 60,4 vuotta ja 50-vuotiailla 62,3 vuotta. Nousua kummallekin edellisvuodesta oli noin puoli vuotta. Sekä 25- että 50-vuotiaan odote on nyt noussut likimain vuodella työeläkelakien uudistusta edeltävästä tasosta.

Työttömyyseläkkeen poistuminen selittää noin puolet eläkkeellesiirtymisiän noususta ja eläkealkavuuksien aleneminen loput. Työttömyyseläke ei kuulu enää vuonna 1950 ja sen jälkeen

syntyneiden eläke-etuuksiin. Viime vuonna työttömyyseläkkeelle siirtyi runsas 3 000 henkilöä. 2000-luvulla työttömyyseläkkeelle lähtijöiden määrä on ollut vuosittain yli 10 000 henkilöä.

Yli 65-vuotiaiden kulttuuritilaisuuksissa käyminen

	Vähintään yhdessä kulttuuritilaisuudessa käyneiden osuus, %
1991	56
1999	55
2009	63

Lähde: Tilastokeskus, Ajankäyttötutkimus 2009.

Kulttuurin merkitystä hyvinvoinnin lisääjänä on korostettu viime vuosina. Ikääntyneiden käyminen kulttuuritilaisuuksissa on lisääntynyt 2000-luvulla, ja väestöryhmien väliset erot ovat tasoittuneet. 65 vuotta täyttäneestä väestöstä kulttuuritilaisuuksissa käyvien osuus on viimeisen 10 vuoden aikana kasvanut 55 %:sta 63 %:iin. Klassisen kulttuurin palveluiden käyttäjäkunnassa on tähän asti korostunut erityisesti keski-ikäisten naisten ja koulutettujen ryhmät. Nykyisten keski-ikäisten ja aiempaa koulutettujen eläkkeelle siirtyvien suurten ikäluokkien myötä kulttuuripalvelujen palvelukysyntä ikääntyneemmissä väestöryhmissä voi kasvaa jatkossa.

7.3 Tulevia haasteita

Väestö ikääntyy Suomessa lähivuosina nopeammin kuin useimmissa muissa maissa ja vaikutukset ulottuvat yhteiskunnan kaikille sektoreille. Akuutiksi ongelman tekee se, että suuret ikäluokat saavuttavat eläkeiän 2010-luvun alussa. Eliniän piteneminen on suuri saavutus, mutta haastaa taloudellisen ja sosiaalisen kestävyuden.

Väestön ikääntymisen myötä julkisen talouden hoivamenot lisääntyvät. Pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan rahoituksen ehtona on korkea työllisyysaste, mutta työikäisten väheneminen heikentää kansantalouden kasvumahdollisuuksia ja hidastaa veropohjan kasvua. Siitä huolimatta julkisen sektorin on kyettävä tarjoamaan palvelut, eläkkeet ja muu sosiaaliturva kaikille kansalaisille koko maassa. Tämä asettaa paineita erityisesti työurien pidentämiselle ja työn tuottavuuden kasvattamiselle. Myös työn ja työvoiman kohtaannon parantamiseen on syytä panostaa. Työttömille tarjottavien työllistämistoimien vaikuttavuuden kehittäminen ja toimien tarjoaminen riittävän varhaisessa vaiheessa ovat olennaisia kysymyksiä työllisyysasteen nostamistavoitteen kannalta.

Työn ja yksityiselämän parempi yhteensovittaminen on työelämässä jaksamisen ja työelämän vetovoiman säilyttämisen avainkysymyksiä. Jatkossa olisi löydettävä sekä lainsäädännössä että työpaikkatasolla keinoja, joilla voidaan erilaisissa työjärjestelyissä ottaa tasapainoisella tavalla huomioon sekä työntekijä- että työnantajalähtöiset jousto- ja turvatarpeet. Koska mielekäs ja voimaannuttava työ on kaikissa ikäluokissa työelämässä pysyttävä kannuste, on jatkossa kiinnitettävä yhä enemmän huomiota työn toimintatapojen kehittämiseen, henkilöstövoimavarajohtamisen yleistymiseen ja tiedon lisääntymiseen hyvistä tavoista tehdä työtä.

Väestöpolitiikalla on keskeinen rooli ikääntymiseen varautumisessa, jotta erikokoisten ikäluokkien välinen huoltosuhde ei muodostuisi kohtuuttomaksi. Lähtökohtatavoite on syntyvyyden turvaaminen. Käytännössä tätä voidaan tukea erityisesti aktiivisella perhepolitiikalla ja toimilla mm. perhe- ja työelämän yhteensovittamiseksi, sekä vahvistamalla varhaista puuttamista lapsiperheiden ongelmiin sekä lisäämällä perhepoliittisia tulonsiirtoja. Köyhien lapsiperheiden kasvava määrä saattaa vaikuttaa merkittävästi seuraavien sukupolvien hyvinvointiin ja mahdollisuuksien osallistua yhteiskunnan rakentamiseen. Perhevapaiden uudistaminen on

merkittävä mutta ristiriitainen hanke, jonka toteuttaminen on lykkäätynyt jo usean hallituskauden ajan ja tulee jälleen olemaan seuraavan hallituskauden asialistalla.

Syntyvyyden ohella myös maahanmuuttopolitiikalla voidaan vaikuttaa merkittävästi työllisyyteen ja talouden kasvuun. Tärkeiksi pitkän tähtäimen tavoitteiksi on nostettu työperäisen maahanmuuton edistäminen sekä Suomessa asuvien maahanmuuttajien koulutus ja integrointi yhteiskuntaan.

Terveyden edistäminen on tärkeää kaikissa ikäluokissa, sillä sen kautta myös vanheneva väestö pysyy terveempänä, jaksaa pidempään työssä ja tarvitsee vähemmän hoivapalveluja. Liikunta- ja nuorisopalvelujen merkitys terveyden ja hyvinvoinnin edistämisessä on entistä tärkeämpää. Liikunta ennaltaehkäisee erilaisia sairauksia, edistää työhyvinvointia ja pidentää tätä kautta työuria. Tasa-arvoisesti tuotetut liikuntapalvelut ja monipuolinen laadukas liikuntapaikkarakentaminen korostuvat tulevina vuosina. Kulttuuripalveluiden osalta palvelukysyntä ikääntyneemmissä väestöryhmissä kasvaa jatkossa.

Aluetasolla väestön ikääntyminen ja lisääntyvä eläkkeelle siirtyminen vähentävät useimpien alueiden työvoimaresursseja 2010-luvulla. Kehitys voimistaa alueiden erilaistumista, mikä asettaa uusia haasteita ja edellyttää aluepolitiikan monipuolistamista. Myös muuttoliike merkitsee palvelutarpeiden muutoksia alue- ja kuntatasolla. Ikääntyminen haastaa myös asumistuotannon ja nykyisen asuntokannan varustelun esimerkiksi hissien, esteettömyyden, asuntojen koon ja palveluasumisen kautta. Ikääntyvien asumiseen tehtävillä panostuksilla parannetaan elämisen laatua ja voidaan saavuttaa julkisen sektorin säästöjä pitkällä tähtäimellä.

Terveet ja hyvinvoivat eläkeläiset voivat tuottaa runsaasti markkinatalouden ulkopuolista hyvinvointia osallistumalla palvelutuotantoon mm. auttamalla esimerkiksi lastenlasten hoidossa. Heidän aktiivinen osallistuminen yhteiskuntaan työelämän jälkeen on merkittävä mahdollisuus parantaa monien tahojen elämänlaatua. Ikääntyminen tarjoaa myös taloudellisia mahdollisuuksia. Väestön ikääntyminen lisää hyvinvointipalvelujen kysyntää, joka tarjoaa potentiaalia talouden kasvulle. Potentiaalın hyödyntäminen edellyttää hyvinvointitoimialan strategista kehittämistä yrittäjyyden, yritysten kasvun ja kansainvälistymisen edellytyksiä tukemalla. Lisäksi vapaa-ajan ja ikääntyneen väestön vaurauden lisääntyessä elämystaloudella on mahdollisuus kehittyä. Siihen kuuluu mm. liikunta- ja kulttuurialan yritysmuotoisen toiminnan kehittäminen.

8 MAAHANMUUTTO JA TURVAPAikkAPOLITIikka

8.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella

Hallituksen tavoitteena on ollut kehittää kokonaisvaltaista ja johdonmukaista maahanmuuttopolitiikkaa, joka huomioi niin työvoiman tarpeen, maahanmuuttajien moninaiset lähtökohdat kuin kansainväliset velvoitteetkin. Kuluneella vaalikaudella nimitettiin ensimmäinen maahanmuuttoministeri ja maahanmuuttoasioita on keskitetty sisäasiainministeriöön. Kaiken kaikkiaan maahanmuuttopolitiikkaan ja kotouttamiseen liittyviä ratkaisuja on tehty vaalikaudella monessa yhteydessä. Vaalikauden alussa perustettiin Maahanmuuttovirasto ja useita maahanmuuttajiin ja kotouttamiseen liittyviä lainsäädäntö- ja kehittämishankkeita on toteutettu.

Turvapaikkapolitiikan kehittämisessä on tehty vaalikaudella periaatteellisia ratkaisuja, mutta niille on osoitettu resursseja vain määräaikaaisesti. Turvapaikkapolitiikassa on tehty yhteensovittamistyötä Pohjoismaiden kanssa ja toimittu EU:n turvapaikkapolitiikan yhtenäistämiseksi.

Keskeisiä hallitusohjelmaa toteuttavia toimia:

Maahanmuuttopolitiikka

- Hallitus on kauden aikana toteuttanut maahanmuuttopolitiittisen ohjelman vuodelta 2006.
- Maahanmuuttovirasto aloitti toimintansa 1.1.2008.
- Selonteko kotouttamislain toimeenpanosta 2008 ja uusi kotoutumislaki voimaan 1.9.2011 alkaen.
- Pääkaupunkiseudun maahanmuuttajien aiesopimus, jonka tavoitteena on, että TE-toimistojen ja kuntien toimenpiteistä muodostuu asiakaslähtöinen ja saumaton palveluketju tehostamaan maahanmuuttajien työllistymistä tuli voimaan 1.1.2010 ja se toteutetaan vuosina 2010–2012 yhteistyössä pääkaupunkiseudun kuntien (Helsinki, Espoo, Vantaa), ministeriöiden (SM, TEM, OKM), Uudenmaan ELY -keskuksen sekä pääkaupunkiseudun TE-toimistojen välillä.
- Työperusteisen maahanmuuton kehittämiseksi:
 - Annettu Työvoiman maahanmuuton toimenpideohjelma periaatepäätöksenä 5.11.2009.
 - Oleskelulupajärjestelmän uudistamista on valmisteltu.
 - Kelan ja Verohallinnon palvelupiste 'In To' Suomeen tuleville ja Suomesta lähteville työntekijöille on perustettu.
- Viisuminhakijoiden osalta Suomi on solminut edustamissopimuksia erityisesti pohjoismaisen yhteistyön puitteissa.

Turvapaikkapolitiikka

- Suomi on ajanut EU:n turvapaikkapolitiikan yhtenäistämistä. Suomen kannan osalta ei ole ollut ongelmia, mutta useat jäsenvaltiot suhtautuvat varauksella EU-lainsäädännön entistä suurempaan yhdenmukaistamiseen.
- Resursseja turvapaikkatutinnan ruuhkien purkamiseksi on lisätty määräaikaaisesti ja viranomaisten yhteistyötä on tehostettu.
- Suomen turvapaikkapolitiikan linjauksia ja käytäntöjä on yhdenmukaistettu Pohjoismaiden kanssa.
- EU:n kansalaisten vastaanottoa koskeva kotouttamislain muutos tuli voimaan 1.7.2010.
- Turvapaikanhakijoiden lämmääritykselle luotiin laillinen perusta ulkomaalaislain muutoksilla, jotka tulivat voimaan 1.8.2010.
- Turvapaikanhakijoiden kielitestien määrää on lisätty.

8.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna

Vuonna 2009 Suomessa asui 155 660 ulkomaalaista ja 218 626 ulkomailla syntyneitä. Ulkomaan kansalaisten osuus oli 3 % väestöstä, joka on alhainen määrä verrattuna muihin Euroopan maihin. Määrän on ennustettu kuitenkin kasvavan nopeasti ja Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan vuonna 2030 ulkomaalaisväestön määrä ylittää 300 000 (luvuissa ei ole mukana syntyvyyden tuomaa väestönlisäystä).

Pääosa maahanmuuttajista asuu pääkaupunkiseudulla. Suurimmat ulkomaalaisryhmät Suomessa vuonna 2009 olivat venäläiset (yli 28 000), virolaiset (n. 25 500) ja ruotsalaiset (8 500). Seuraavaksi suurin ryhmä ovat somalit, joiden määrä oli 5 500.

Maahanmuuttajien määrä on ollut pitkään kasvussa mutta kääntyi laskuun vuoden 2009 aikana, jolloin Suomeen muutti 26 700 henkeä, joka oli 2 400 vähemmän kuin edellisellä vuonna.

Oleskelulupapäätökset 1.1.2010–31.12.2010

Oleskelulupapäätökset 2010	Myönteinen	Kielteinen	Yhteensä
Työntekijän oleskelulupa	2 987	865	3 852
Elinkeinoharjoittajan oleskelulupa	43	35	78
Oleskelulupa, suomalainen syntyperä	494	276	770
Opiskelijan oleskelulupa	4 490	505	4 995
Oleskelulupa, muu peruste	2 649	218	2 867
Oleskelulupa, perheside, avioliitto tms.	1 754	540	2 294
Oleskelulupa, perheside, lapsi	2 720	589	3 309
Oleskelulupa, perheside, muu omainen	242	788	1 030
Oleskelulupa, Suomen kansalaisen perheenjäsen	943	182	1 125
Yhteensä	16 322	3 998	20 320

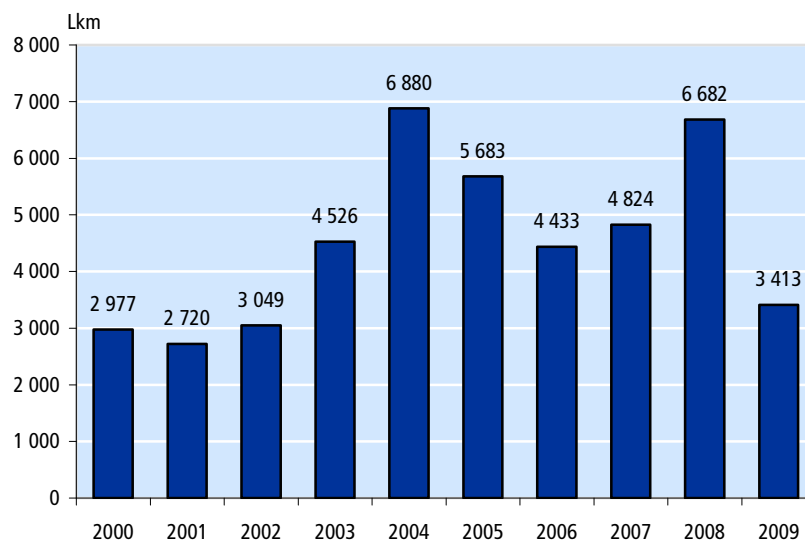
Lähde: Maahanmuuttovirasto.

Oleskelulupapäätökset maittain 1.1.2010–31.12.2010

Maa	Yhteensä
Venäjän federaatio	4 285
Intia	1 660
Kiina	1 387
Somalia	1 208
Ukraina	741
Turkki	732
Vietnam	657
Yhdysvallat	632
Kroatia	524
Thaimaa	475
Top-10 kansalaisuudet yhteensä	12 301
Kaikki kansalaisuudet yhteensä	20 320

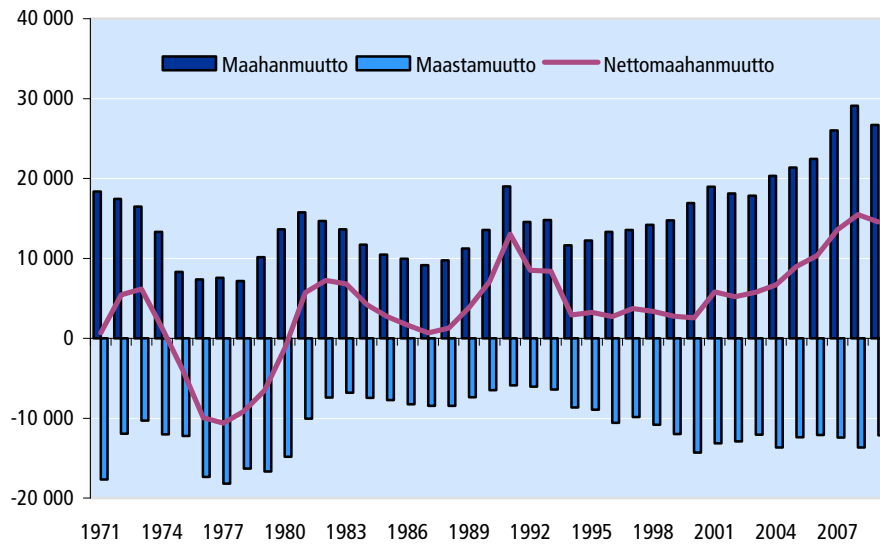
Lähde: Maahanmuuttovirasto.

Suomen kansalaisuuden saaneet 1990–2009

Lähde: Tilastokeskus.

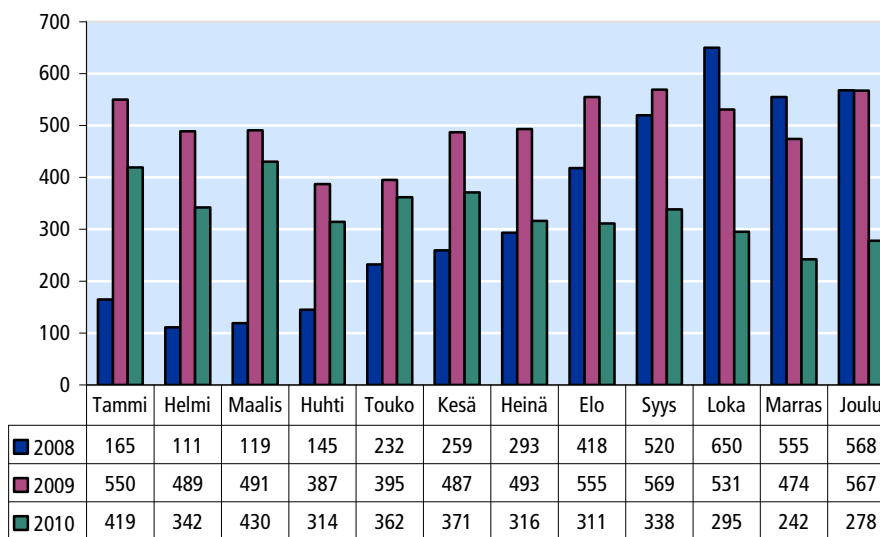
Maahanmuutto-, maastamuutto- ja nettomaahanmuutto vuosina 1971–2009

Lähde: Väestö- ja kuolemansytilastot, Tilastokeskus.

Vuonna 2009 turvapaikkaa haki 5 988 ihmistä, ja myönteisen päätöksen sai 1 373 hakijaa. Vuonna 2010 turvapaikanhakijoita tuli Suomeen yhteensä 4 018, joista myönteisen päätöksen sai 1 784 hakijaa. Vuoteen 2009 verrattuna hakijamäärä on laskenut 33 % ja luku alittaa myös vuoden 2008 hakijamäärän.

Turvapaikanhakijat kuukausittain vuosina 2008–2010

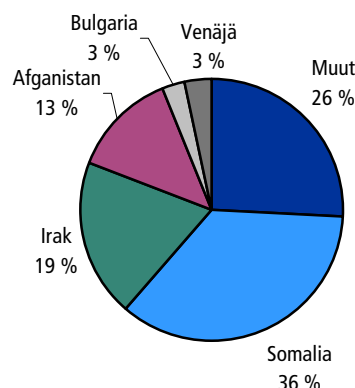

Lähde: Maahanmuuttovirasto.

Turvapaikan hakijoiden yleisimmät maat ovat pysyneet viimeisen kolmen vuoden aikana melko samoina. Turvapaikanhakijoista enemmistö on miehiä (n. 70 %) mutta naisten osuus on kasvanut hiukan vuonna 2010.

Taulukko turvapaikanhakijoiden 10 yleisintä kotimaata ja yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat 1.1.–31.12.2010

1.1.–31.12.2009		1.1.–31.12.2010	
1. Irak	1 195	1. Irak	575
2. Somalia	1 180	2. Somalia	571
3. Bulgaria	739	3. Bulgaria	485
4. Venäjä	602	4. Venäjä	436
5. Afganistan	461	5. Afganistan	265
6. Kosovo	284	6. Serbia	173
7. Iran	162	7. Kosovo	148
8. Turkki	140	8. Iran	142
9. Nigeria	131	9. Turkki	117
10. Sri Lanka	102	10. Romania	94

Lähde: Maahanmuuttovirasto.

Ajalla 1.1.–31.12.2010 Suomesta haki kansainvälistä suojelua kaikkiaan 329 yksintullutta alaikäistä turvapaikanhakijaa. Hakijamäärä on vähentynyt yli puolella viime vuoden vastaavasta ajasta, jolloin hakijoita oli 419. Suurimmat hakijaryhmät olivat somalialaiset (117 henkilöä), irakilaiset (64) ja afganistanilaiset (43).

8.3 Tulevia haasteita

Maahanmuuttoon ja monikulttuurisuuteen liittyvien kysymysten merkitys kasvaa tulevina vuosina. Maahanmuuttoon ja väestökehitykseen liittyvät haasteet ovat pitkäjänteisiä, koska maahanmuutosta aiheutuu julkiselle sektorille kustannuksia lyhyellä aikavälillä ja sen hyödyt koko yhteiskunnalle tulevat esiin vasta pidemmällä aikavälillä. Työvoiman riittävyys ja työperusteinen maahanmuutto vaativat panostusta koko julkiselta sektorilta. Esille on nostettu uuden maahanmuuttopoliittisen strategian valmistelu, jossa määriteltäisiin maahanmuuttopoliittikan ja kotouttamisen tavoitteet sekä yhteistyön rakenteet.

Kilpailu työvoimasta ja osajista on kova ja maahanmuuttomyönteisen ilmapiirin rakentaminen koko yhteiskunnassa ja sen eri alueilla on tästäkin syystä tärkeää. Maahanmuuttajien osuus Suomen työmarkkinoilla on kansainvälisesti katsoen pieni. Työvoiman yhdenvertainen ja tasa-arvoinen kohtelu sekä työnantajien ja työyhteisöjen asenteiden sekä johtamiskulttuurin muokkaaminen erilaisuudelle myönteisiksi ovat jatkossa merkittäviä kysymyksiä. Näihin haasteisiin vastaamalla voidaan myös lisätä yritysten ja työyhteisöjen valmiuksia kehittyä kansainvälisiksi ja tarvittaessa monikieliseksi toimijoiksi kansainvälisessä sekä monikulttuurisessa toimintaympäristössä.

Toimivien käytäntöjen luomista ja erilaisen kohtelun oikeutusta joudutaan pohtimaan yhä useammalla työpaikalla. Työperäisen maahanmuuton lisääntyessä yhdenvertaisuus – ja syrjintäkysymykset arkipäiväistyvät niiden merkityksen kuitenkaan häviämättä.

Maahanmuuton ja kotoutumisen onnistumisen edellytyksiksi on nostettu uusien toimintatapojen ja panostusten löytyminen julkisen sektorin toimijoilta niin kunta-, alue-, kuin valtionhallintotasollakin. Myös järjestöillä on kotouttamisessa tärkeä rooli. Viranomaisten välinen yhteistyö ja maahanmuuttajille suunnattujen palveluiden toimivuus ovat edelleen kehitettäviä kohteita. Poikkihallinnollista yhteistyötä ja maahanmuuttokysymysten valtavirtaistamista on pyritty kehittämään mm. säännöksillä kotoutumislaissa valtion kotouttamisohjelmasta. Suomessa asuvien maahanmuuttajien integroiminen osaksi yhteiskuntaa kielen, työn, opiskelun ja kulttuuri-osallistumisen kautta vaatii edelleen panostuksia. Maahanmuuttajien kotouttaminen ja siihen liittyvien palvelujen tuottaminen ovat haaste niin pienille kuin suurillekin kunnille. Onnistunut kotoutuminen on ensiarvoisen tärkeää sekä yksilön tulevaisuuden kuin yhteis-

kunnankin kannalta. Uuden kotoutuslain täytäntöönpano on tässä keskeistä. Osallisena Suomessa -kokeilun kautta pyritään kehittämään kotouttamiskoulutusta, joka luo konkreettisen perustan aktiiviseen osallisuuteen Suomessa.

Eryteisesti nuorten maahanmuuttajien opintomahdollisuuksien turvaaminen, sekä harrastustoiminnan (kulttuurin ja liikunnan) saatavuus on nostettu esiin. Riski maahanmuuttajien keskittymisestä asuinalueille, joissa esiintyy muita alueita enemmän köyhyyttä ja muuta huono-osaisuutta on tunnistettu myös Suomessa. Tähän voidaan etsiä ratkaisuja segregaatiota ehkäisevällä asuntopolitiikalla sekä tehokkaalla yhdyskunta- ja kaupunkisuunnittelulla ja toimenpiteitä on hahmoteltu hallituksen metropolipolitiikka-ohjelman toimeenpanossa. Ääritapauksissa syrjäytyminen voi luoda kasvupohjaa jopa radikalisoitumiselle.

Turvapaikkapolitiikan suurimpina haasteina ovat kysymykset pakolaisten ja oleskeluluvan saaneiden osoittamisesta kuntiin eli kuntien kyky ja halu vastaanottaa turvapaikanhakijoita sekä turvapaikkahakemusten käsittelyn tehostaminen erityisesti viranomaisyhteistyötä lisäten. Arvioiden mukaan vuoden 2010 lopussa vastaanottokeskuksissa oli yli 1 000 oleskeluluvan saanutta, kuntapaikkaa odottavaa turvapaikanhakijaa. Suomi on sitoutunut globaalin pakolaistilanteen vastuunjakoon ja yhteistyöhön YK:n pakolaisasiain päävaltuutetun toimiston UNHCR:n kanssa vastaanottamalla vuosittaisen kiintiön puitteissa uudelleensijoittamisen tarpeessa olevia pakolaisia.

Tulevina vuosina aktiivinen toiminta EU:n yhteisen turvapaikkajärjestelmän toteuttamiseksi on edelleen tärkeää. Tavoitteena on ollut järjestelmän yksinkertaistaminen ja oikeusturvan parantaminen ja jatkossakin Suomen haasteena on työskennellä yhteisen paluuta ja palauttamista koskevan politiikan edistämiseksi, tavoitteenaan yhteinen, tehokas, ihmisarvoa kunnioittava ja oikeudenmukainen toiminta.

9 ULKO- JA TURVALLISUUSPOLITIikka SEKÄ SUOMEN KANSAINVÄLINEN ASEMA

9.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella

Hallitusohjelman mukaisesti Suomi on vaalikauden aikana toiminut aktiivisesti osana kansainvälistä yhteisöä kantaen osansa maailmanlaajuisesta yhteisvastuusta ja huolehtien omista vaikutusmahdollisuuksistaan. Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka on perustunut hyvin kahdenvälisiin suhteisiin, vahvaan vaikuttamiseen EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikassa ja tehokkaaseen monenkeskiseen yhteistyöhön sekä uskottavaan maanpuolustukseen.

Hallituskaudella on vahvistettu Suomen roolia EU:n yhteisessä ulko- ja turvallisuuspolitiikassa (YUTP). Tavoitteena on ollut Suomen vaikuttavuuden lisääminen ja EU:n yhtenäisen toimintakyvyn vahvistaminen. Vaikuttamisessa on pyritty johdonmukaiseen linjaan työryhmätasolta ulkoasiainneuvostoon. Ulkoasiainministeri toi EU:n ulkopolitiikkaa koskevaan keskusteluun käsitteen arvokas ulkopolitiikka (dignified foreign policy). Lissabonin sopimuksen voimaantulo (1.12.2009) on mahdollistanut EU:n toiminnan tehostamisen ja näkyvyyden vahvistumisen. Suomi on painottanut Lissabonin sopimuksen täysimääräistä toimeenpanoa ja ulkosuhdehallinnon toimintavalmiutta. EU:n yhtenäisen äänen vahvistamista on tuettu myös kansainvälisissä järjestöissä.

Suomi **on osallistunut kansainväliseen yhteistyöhön** ja globaalien ongelmien käsitteilyyn hallitustenvälisissä prosesseissa sekä kansainvälisissä järjestöissä. Haasteena on ollut uudistuvien kansainvälisten epävirallisten yhteistyörakenteiden kuten G-20 seuraaminen ja

poliittisten vaikutuskanavien löytäminen näihin EU:n tai pohjoismaisen tai samanmielisten maiden yhteistyön kautta. Suomi on toiminut kansainvälisessä yhteistyössä monella tapaa.

Keskeisiä hallitusohjelmaa toteuttavia toimia:

Ulko- ja turvallisuuspolitiikka

- Vaalikaudella on jatkettu Suomen vahvaa roolia ETYJ:issä ja osallistuttu aktiivisesti järjestön toimintaan ja kehittämiseen mm. kriisinhallintakyvyn ja ihmisoikeuksien edistämisen osalta. Suomi toimi menestyksekkäästi ETYJ:in puheenjohtajanaan ja järjestön hankkeita on tuettu mm. Laajemman Euroopan aloitteen määrärahoista ja siviilikriisinhallintarahoista.
- Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle Suomen ihmisoikeuspolitiikasta hyväksyttiin vuonna 2009. Suomen ihmisoikeuspolitiikan painopistealueita ovat olleet naisten, lasten, vammaisten henkilöiden, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen sekä romanien ja alkuperäiskansojen oikeudet. Suomi on tukenut EU:n pyrkimyksiä ihmisoikeuspolitiikan vaikuttavuuden lisäämiseksi.
- Suomi on hallituskauden aikana jatkanut YK-tavoitteidensa edistämistä hallitusohjelman, ulkoasiainhallinnon YK-strategian ja monenkeskisen yhteistyön linjauksen pohjalta. YK-reformien alalla saatiin perustettua uusi tasa-arvokysymysten yhteiselin (UN Women), arvioitiin rauhanrakennuskomission toimintaa ja jatkettiin keskustelua turvallisuusneuvoston uudistamisesta. Yhteyksiä kansalaisyhteiskuntaan YK-asioissa on kehitetty määrätietoisesti.
- Suomen rauhanvälitysroolia on määrätietoisesti vahvistettu. Maaliskuussa 2009 ulkoasiainministeri julkisti Suomen ja Afrikan unionin keskinäisen rauhanvälitysyhteistyön kehittämishankkeen, jota rahoitetaan kehitysyhteistyövaroilla. Samalla aloitettiin Suomen oman rauhanvälitysohjelman kehittäminen, jonka tavoitteena on vahvistaa Suomen omaa rauhanvälityskykyä ja osallistumista rauhanvälitykseen sekä kehittää rauhanvälityksen kansainvälisiä rakenteita. Suomi käynnisti yhdessä Turkin kanssa rauhanvälitystä koskevan YK-päätöslauselman valmistelun ja perusti rauhanvälityksen ystäväryhmän.
- Suomen kampanjaa varten Yhdistyneiden Kansakuntien turvallisuusneuvoston (TN) vaihtuvaksi jäseneksi kaudelle 2013–2014 perustettiin ulkoasiainministerin erityisedustajan johtama kampanjaryhmä. Turvaneuvostojäsenyyttä on edistetty aktiivisesti sekä korkean tason tapaamisissa että muissa yhteyksissä.
- Hallituksen hyväksymää YK:n päätöslauselma 1325:ttä koskevaa "Naiset, rauha ja turvallisuus" -toimintaohjelmaa edistettiin kriisinhallinnassa mm. lisäämällä naisten roolia ja osallistumista operaatiotoiminnassa, naisten osuus on pystytty nostamaan n. kolmannekseen. Hallituskaudella laadittiin myös Kehitys- ja turvallisuus Suomen kehityspolitiikassa -suuntaviivat, joissa tarkastellaan kehityspolitiikan roolia sekä kehityksen ja turvallisuuden välisiä kytköksiä sekä toiminnan rahoitusta.

Lähialue-, pohjoismainen yhteistyö, Itämeren alue sekä transatlanttiset suhteet

- Suomi on vahvasti edistänyt EU:n, Venäjän, Norjan ja Islannin yhteistä pohjoisen ulottuvuuden politiikkaa ja sen kumppanuuksissa tehtyä käytännön tason yhteistyötä. Uudet yhteistyömuodot liikenne- ja logistiikkakumppanuus sekä kulttuurikumppanuus aloittivat toimintansa vaalikaudella. Yhteistyö laajentui yliopistomaailman ja liike-elämän pariin Pohjoisen ulottuvuuden instituutin ja Pohjoisen ulottuvuuden yritysneuvoston myötä.
- Vaalikaudella laadittiin Suomen ensimmäinen arktinen strategia ja asetettiin arktisen alueen neuvottelukunta tukemaan ja seuraamaan Suomen toimintaa ja sen yhteensovittamista arktisella alueella.
- Suomen ja Venäjän lähialueyhteistyössä painotettiin taloudellisen yhteistyön edistämistä. Toimia suunnattiin myös Suomeen kohdistuvien uhkien torjuntaan erityisesti ympäristö-, ydinturvallisuus- ja tartuntatautialoilla.
- Lähialueyhteistyön hallinnolliset menettelytavat on uudistettu 2009.
- Vuonna 2010 tehtiin lähialueyhteistyöstä riippumattoman kokonaisarviointi, jonka mukaan yhteistyö on ollut onnistunutta ja tuloksellista. Suomen ja Venäjän väliset EU:n rajat ylittävän yhteistyön ohjelmat (ENPI CBC) käynnistyivät Suomen aktiivisella myötävaikutuksella.
- Pohjoismaiden ministerineuvostossa edistettiin maiden välisten rajaesteiden poistamista.
- Suomen puheenjohtajuuskauden 2011 ohjelma "Vihreä Pohjola – taitava ilmastotoimija" painottaa ympäristöystävällistä vihreää kasvua ja kansainvälistymistä.
- Itämeren alueen painoarvoa on vahvistettu EU:n piirissä osallistumalla aloitteellisesti EU:n vuonna 2009 hyväksytyyn Itämeren alueen strategian valmisteluun ja toimeenpanoon.
- Itämeri-politiikan selonteko valmistui kesällä 2009 ja helmikuussa 2010 pidettiin Baltic Sea Action Summit (BSAS).

- Hallitus kehitti aktiivisesti transatlanttisia suhteita, mihin sisältyi yhteyksien luominen ja vahvistaminen Yhdysvaltain uuteen hallintoon. Poliittisen tason yhteydenpito Suomen ja Yhdysvaltojen välillä oli tiivistä. Suomi sai kutsun presidentti Obaman koollekutsumaan ydinturvahuippukokoukseen, jossa Suomea edusti tasavallan presidentti. Pääministeri ja useita ministereitä vieraili Yhdysvalloissa hallituskauden aikana. Suomi kutsuttiin mukaan Yhdysvaltain vetämään puhtaan energian ministeritason prosessiin. Ulkoministeri Clintonin vierailu Suomeen jouduttiin siirtämään myöhempään ajankohtaan Islannin tuhkapilven vuoksi.
- Ulkomaankauppa- ja kehitysministerin aloitteesta käynnistettiin vuonna 2009 EU:n ja Yhdysvaltain välinen transatlanttinen kestävä kehityksen kumppanuus, ja vuoden 2010 aikana sekä poliittisen tason dialogin että käytännön yhteistyön osalta on edistytty. Uuden EU-USA-energianeuvoston työ käynnistyi myönteisesti. Transatlanttinen talousneuvosto uudisti toimintaansa.
- Ulkoministerin aloitteesta perustettiin kansallinen transatlanttinen verkosto alajaostoineen. Verkoston asiantuntemusta hyödynnetään myös Suomen uuden Yhdysvallat-toimintaohjelman valmistuksessa.
- Suomen ja Kanadan suhteet vahvistuivat ja tiivistyivät. Kanadassa vierailivat mm. tasavallan presidentti sekä useita ministereitä. Kanadasta vierailivat ulkoministeri ja muita korkean tason edustajia. EU ja Kanada käynnistivät vuonna 2009 neuvottelut kattavasta talous- ja kauppasopimuksesta.

Suomi kansainvälisessä yhteistyössä ja järjestöissä

- Yhdistyneet Kansakunnat on ollut keskeisin monenkeskisen yhteistyön väline ja Suomi on jatkanut aktiivista työtä järjestelmän arvovallan ja toimintakyvyn vahvistamiseksi. YK-reformi on edennyt erityisesti YK: tasa-arvotoiminnoissa. Ulkoasiainhallinnon YK-strategia julkaistiin keväällä 2008. Suomi on käynnistänyt rauhanvälitystä koskevan päätöslauselmahankkeen yleiskokouksessa. Suomella on ollut näkyvä rooli kokonaisvaltaista kestävä kehitystä (Rio+20, pääsihteerin korkean tason paneeli), vuosituhattavoitteita, vähiten kehittyneiden maiden asemaa sekä kehityspoliittikkaa (DCF, Development Cooperation Forum) koskevissa prosesseissa. Suomen maakuvan kehittämiseksi on toiminut Finland Promotion Board, joka julkaisi loppuraporttinsa "Tehtävä Suomelle" marraskuussa 2010. Lisäksi Suomen ulkomailla tapahtuva edustautuminen on selvitetty edustustoverkkoselvityksessä syksyllä 2009.
- Maailman kauppajärjestön (WTO) ja EU:n yhteisen kauppapolitiikan tuella hallitus on edistänyt suomalaisen intressin toteutumista kansainvälisessä taloudessa kauppapoliittisella vaikuttamisella, jossa on otettu huomioon myös kehitysmaiden erityistarpeet. Hallitus on tukenut sekä WTO:ssa käytäviä monenkeskisiä että EU:n kahdenvälisiä vapaakauppaneuvotteluja.
- EU käynnisti hallituskauden aikana useita kahdenvälisiä vapaakauppasopimusneuvotteluja Suomen kantojen mukaisesti. EU:n ja Etelä-Korean välinen vapaakauppasopimus valmistui vuonna 2010 ja myös neuvottelut Perun, Kolumbian sekä Keski-Amerikan maiden kanssa saatiin päätökseen. EU avasi neuvottelut mm. Intian ja Kanadan kanssa. WTO:n Dohan kierroksen neuvottelut jatkuivat koko hallituskauden, mutta niiden päättämiseksi vaadittua läpimurtoa ei saavutettu.
- Hallitus vahvisti taloussuhteita Venäjän kanssa vaikuttamalla EU:n kantoihin Venäjän WTO-jäsenyysneuvottelujen edistämiseksi ja erityisesti suotuisan ratkaisun aikaansaamiseksi puun vientitullikysymyksessä. Tulokset olivat molempien osalta Suomen tavoitteiden mukaisia.
- Hallitus panosti viennin ja kansainvälistymisen edistämiseen (VKE) tehostamalla yhteistyötä kansallisten VKE-toimijoiden välillä, kartoittamalla cleantech- ja koulutusviennin markkinoita sekä puutumalla aktiivisesti suomalaisyritysten kohtaamiin kaupanesteisiin. Ministerivetoisia VKE-matkoja tehtiin hallituskauden kuluessa ennätysmäärä.
- Hallitus vahvisti kauppa ja kehitys -teemaan liittyvää kehitysyhteistyötä. Vuonna 2008 julkistettiin Kauppaa tukevaa kehitysyhteistyötä koskeva toimintasuunnitelma vuosille 2008–2011 sekä Suomen tuontipoliittiset tavoitteet. Työhön suunnattuja varoja kasvatettiin määrätietoisesti hallituskauden aikana.
- Hallitus ohjasi aktiivisesti OECD:n sisältötyötä Suomen talouden ja yhteiskunnan kannalta keskeisiin kysymyksiin onnistuen tässä hyvin. Hallitus tuki myös OECD:n roolin vahvistamista taloudellisen globaalihallinnan sisältötyön tuottajana sekä kehityspoliittisen johdonmukaisuuden edistämisessä.

Suomen suhteet ulkovaltoihin

- Suomen Aasian-suhteita kehitettiin ja syvennettiin hallituskaudella monipuolisesti. Erityisesti panostettiin kaupallis-taloudellisten ja poliittisten suhteiden vahvistamiseen. Lisäksi voimavaroja lisättiin hieman kasvualueilla ja Suomi valmisteli Kiina-toimintaohjelman.
- Suomen suhteet Latinalaisen Amerikan maihin vahvistuivat selvästi ja maanosan voimakas talouskasvu tarjosi suomalaiselle elinkeinoelämälle uusia mahdollisuuksia.
- Suomen Afrikka-politiikan tavoitteiden täsmentämiseen on panostettu ottaen huomioon mantereen tarjoamat mahdollisuudet erityisesti kaupallis-taloudelliselle yhteistyölle mutta myös laajaan turvallisuuteen liittyvät riskit. Ulkomaankauppa- ja kehitysministerin aloitteesta Tansaniaan Dar es Salaamiin perustettiin Suomen kehitysyhteistyövaroilla tuettava kestävä kehityksen instituutti Institute of African Leadership for Sustainable Development.

- Hallitus on vaikuttanut aktiivisesti EU:n Afrikka-yhteistyöhön, joka on molemmille maanosille keskeinen kysymys. Suomi on panostanut erityisesti Afrikan unionin kapasiteetin kehittämiseen rauhankäytöksessä sekä tietoyhteiskunta/teknologiapolitiikassa.
- Hallitus on vaikuttanut aktiivisesti EU:n politiikkaan Lähi-idässä, Persianlahdella ja Välimeren alueella. Keskeisimpiä ulkopoliittisia kysymyksiä ovat olleet Lähi-idän rauhanprosessi ja Iranin ydinohjelma, joissa molemmissa EU:lla on tärkeä rooli, ja joissa Suomi on ollut EU-politiikan muotoilussa aktiivinen.
- Suomen ja Venäjän suhteet ovat kehittyneet myönteisesti. Hallituksen Venäjä-toimintaohjelma hyväksyttiin valtioneuvoston periaatepäätöksenä huhtikuussa 2009. Suomen Venäjä-politiikan lähtökohtana ovat toimivat kahdenväliset suhteet Venäjän kanssa sekä Suomen EU-jäsenyys ja aktiivinen vaikuttaminen EU:n Venäjä-politiikkaan.
- EU ja Venäjä saavuttivat yhteisymmärryksen Venäjän WTO-jäsenyyden ehdoista mukaan lukien Suomelle tärkeitä Venäjän raakapuun vientitulleja koskien.
- Merkittäviä saavutuksia kahdenvälisessä yhteistyössä ovat olleet Saimaan kanavan vuokrasopimuksen jatkaminen ja Helsingin ja Pietarin välisen nopeajunaliikenteen alkaminen. Suomen viisuminantto Venäjällä on jatkanut voimakasta kasvua.
- Suomi on jatkanut suhteiden kehittämistä Itä-Euroopan, Etelä-Kaukasian ja Keski-Aasian maihin kahdenvälisesti ja EU:n kautta. Suomen Itä-Eurooppa-, Etelä-Kaukasia- ja Keski-Aasia – politiikkalinjaus julkaistiin tammikuussa 2010. Suomen Etyj-puheenjohtajuus vuonna 2008 vahvisti Suomen roolia kansainvälisenä toimijana alueella ja edisti Suomen kahdenvälisiä suhteita alueen maihin.
- Vuoden 2008 lopulla julkistettu Itä-Euroopan, Etelä-Kaukasian ja Keski-Aasian kattava uusi kehityspoliittinen puiteohjelma, Laajemman Euroopan aloite, käynnistyi lähes kokonaisuudessaan suunnitellulla tavalla.
- Suomen suhteet ovat tiivistyneet Länsi-Balkanin alueen maihin. Suomi antoi vahvan poliittisen tuen maiden lähentymiselle EU:n. Konkreettista tukea annettiin Twinning- ja TAIEX -yhteistyöllä ja lisäksi maita tuettiin kehityspoliittisen puiteohjelman avulla (noin 38 miljoonaa euroa vuosina 2009–2013).
- Hallitus on vahvistanut yhteistyösuhteita Pohjoismaiden ja Baltian maiden kanssa sekä tukenut näiden keskinäisen yhteistyön tiivistämistä (NB-yhteistyö). Pohjoismaista yhteistyötä suunnattiin pohjolan ulkopuolelle tiivistyneen ulko- ja turvallisuuspoliittisen yhteistyön sekä Pohjoismaiden ministerineuvoston globalisaatioaloitteiden avulla.
- Pohjoismaiden ja erityisesti Ruotsin kanssa on vahvistettu yhteistyösuhteita. Suomi toimi Pohjoismaiden ministerineuvoston puheenjohtajana 2007 ja toimii uudestaan 2011. Merkkivuosi 1809 ja Hämeenlinnan hallitusten yhteiskokous syvensivät entisestään yhteistyötä Ruotsin kanssa.
- Läheinen ja monitasoinen yhteistyö Viron kanssa jatkui ja suhdeseelvitys päivitettiin vuonna 2008.

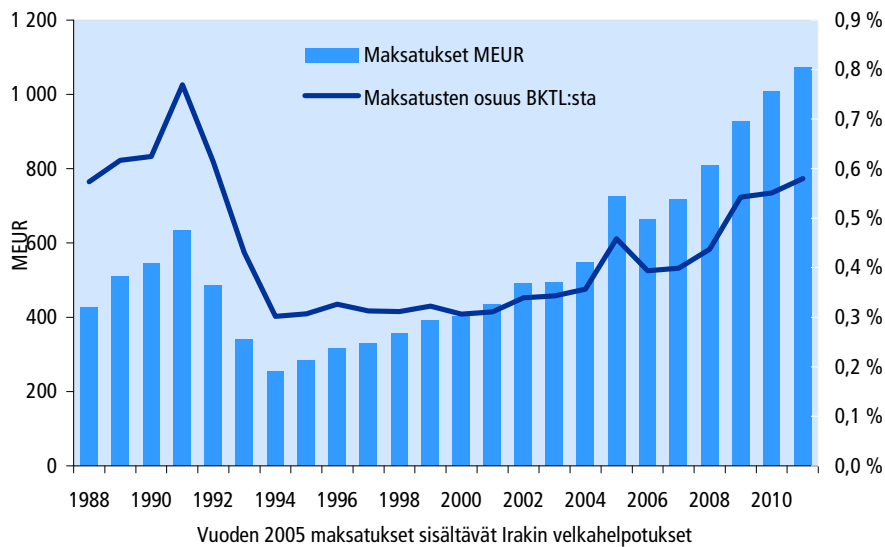
Kehitysyhteistyö

- Painopisteitä on edistetty aktiivisesti sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla (EU, OECD, YK, kansainväliset kehitysrahoituslaitokset) painottaen eri toimijoiden kehitysagendojen konvergenssia.
- Suomi on osallistunut aktiivisesti kansainväliseen ilmastoneuvotteluprosessiin, painopisteenä erityisesti kehityskysymykset, tasa-arvo sekä ilmastorahoitus.
- Ulkomaankauppa- ja kehitysministerin aloitteesta on käynnistetty EU:n ja USA:n transatlanttinen kestävä kehityksen kumppanuus, jonka pääyhteistyöaloja sekä politiikkadialogin että käytännön toiminnan tasolla ovat ruokaturva, ilmasto, vuosituhattavoitteet ja terveys.
- Suomen kestävä kehityksen politiikka on tarjonnut eväitä talous-, ilmasto- ja ruokakriiseihin vastaamiseen. Kehityspoliittisen ohjelman pohjalta ja tueksi on laadittu alueellisia ja sektorikohtaisia toimintaohjelmia ja linjauksia, joita on toimeenpantu määrätietoisesti kehitysyhteistyön eri kanavien kautta.
- Alueellinen toiminta on kasvanut. Suomalaisen yhteiskunnan eri toimijoita on kannustettu mukaan kehityspoliittikan ja kehitysyhteistyön toimeenpanoon mm. klusteritoiminnan (pisimmälle vietynä Suomen vesifoorumi ry) sekä uusien kehityspoliittisten instrumenttien kautta (mm. institutionaalisen yhteistyön ja yksityissektorin instrumentit). Finnfundia on pääomitettu.
- Työ kehitysyhteistyön ilmastokestävyyden (climate proofing) varmistamiseksi on käynnistynyt.
- Suomi on sitoutunut Pariisin julistukseen (2005) ja ajanut aktiivisesti kehitysyhteistyön tuloksellisuuden parantamista.
- Suomen kehitysyhteistyötä on arvioitu kokonaisvaltaisesti esim. vuonna 2010 valmistuneessa synteiesievaluatiiossa, jossa Suomen vahvuusiksi on määritelty mm. sisäisten politiikkojen johdonmukaisuus, toiminnan tarkoituksenmukaisuus ja yhteensopivuus kumppanimaiden kehityspoliittikan kanssa, kumppanimaiden tyytyväisyys sekä Suomen rehellinen ja puolueeton toimintatapa. Tulokset ovat samansuuntaisia OECD:n kehitysapukomitean (DAC) suorittamassa Suomen kehityspoliittikkaa ja kehitysyhteistyötä käsittelevässä maatulokinnassa (2007) ja sen väliarviossa (2009), joissa korostetaan mm. Suomen aktiivisuutta ja pyrkimyksiä edistää kehityspoliittista johdonmukaisuutta.

9.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna

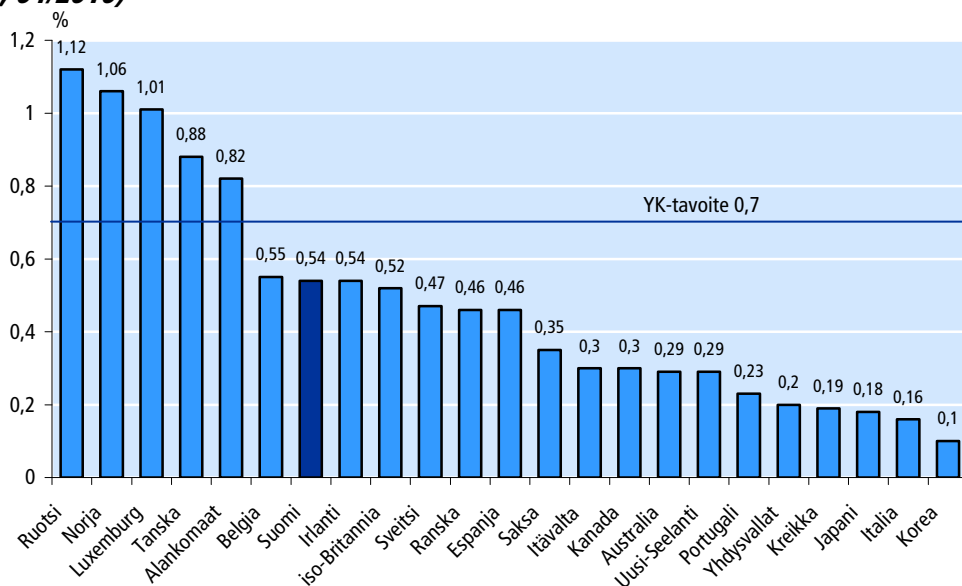
Kehitysyhteistyömäärärahat ovat hallituskauden aikana nousseet 44 %, 746 milj. eurosta 1,074 mrd. euroon (2011). Suhteessa bruttokansantuloon Suomi saavuttaa 0,58 prosentin tason, ollen edellä Eurooppa-neuvoston asettamasta minimitalvotteesta vanhoille jäsenmaille ja hyvällä kasvu-uralla kohti 0,7 prosentin tavoitetta vuonna 2015. Määrärahojen merkittävää nousua on pystytty hyödyntämään vahvistamalla Suomen asemaa ja profiilia kansainvälisessä yhteistyössä, mukaan lukien Suomen YK-turvallisuusneuvoston jäsenyyskampanjassa. Suomen osuus EU:n lyhyen aikavälin ilmastorahoituksen kokonaissitoumuksesta kehitysmaiden ilmastotoimien tukemiseksi on 110 milj. euroa kaudella 2010–2012. Ilmastorahoituksen osalta tehdyt sitoumukset toteutetaan vuosina 2010–2011 kasvavien kehitysyhteistyömäärärahojen puitteissa.

Kehitysyhteistyön maksutukset vuosina 1988–2010 sekä määrärahat TA 2011

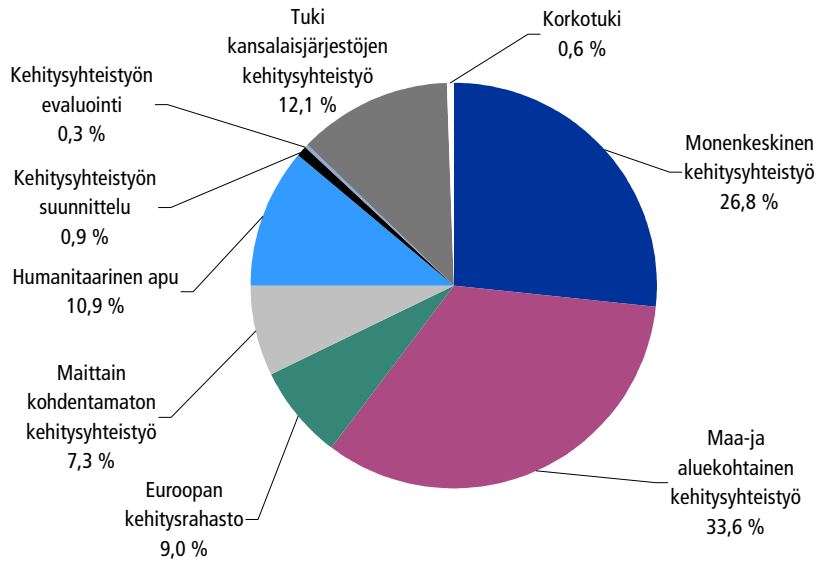
Lähde: Ulkoasiainministeriö.

Kehitysyhteistyömaksutusten osuus BKTL:sta OECD/DAC-maissa 2009 (ennakollinen tieto, 04/2010)

Lähde: Ulkoasiainministeriö.

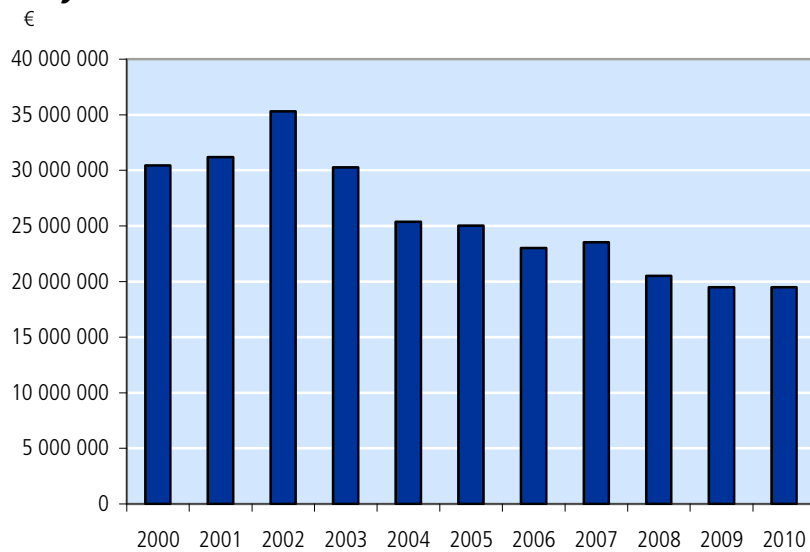
Julkisen kehitysyhteistyön maksatukset 2010; Varsinaisen kehitysyhteistyömomentti käyttösuunnitelmakohdittain

Lähde: Ulkoasiainministeriö.

Lähialueyhteistyön määrärahat ovat pienentyneet mutta tehdyn arvioinnin perusteella yhteistyöllä on saavutettu hyviä tuloksia.

Lähialueyhteistyömäärärahat UM:n momentilla vuosina 2000–2010

Lähde: Ulkoasiainministeriö.

Suomen kehityspoliittikkaa on hallituskaudella 2007–2011 ohjannut hallitusohjelmaa täydentävä Kehityspoliittinen ohjelma (2007), jonka mukaan Suomen kehityspoliittikan tärkeimmät tavoitteet ovat köyhyyden poistaminen ja kestävä kehityksen edistäminen vuonna 2000 asetettujen YK:n vuosituhattavoitteiden mukaisesti. Kehityspoliittinen johdonmukaisuus on ollut tärkeä toimeenpanoa ohjaava periaate ja sen osalta on painotettu etenkin kaupan ja kehityksen, turvallisuuden ja kehityksen, maaseudun ja kehityksen sekä ympäristön ja kehityksen välisiä suhteita.

9.3 Tulevia haasteita

Suomelle EU:n yhteisen **ulkopolitiikan** vahvistaminen on nähty tärkeäksi tilanteessa, jossa kansainvälisissä suhteissa on tapahtumassa globaalitason järjestelmänmuutos, ja maiden suhteet perustuvat uudenlaisiin kumppanuuksiin vanhojen järjestelmien rinnalla. Tässä muutoksessa on pidetty tärkeänä, että EU pystyy käyttämään vaikutusvaltaansa ja toimimaan tehokkaasti.

Jatkossa Suomen tilanteeseen vaikuttavat mm. globaalin toimintaympäristön muutokset, Suomen oma turvallisuusratkaisu, EU:n turvallisuus- ja puolustuspolitiikan suunta sekä Venäjän suhde eurooppalaisiin turvallisuusjärjestelyihin. Haasteena on EU:n, Naton ja Etyjin kyky mukautua turvallisuusympäristön muutoksiin. Olennaista on myös pohjoismaisen ulko-, turvallisuus- ja puolustuspoliittisen yhteistyön kehittyminen, jolla on tavoiteltu toimintojen kustannustehokkuutta ja voimavarojen varmistamista suorituskykyjen kehittämiseksi.

Kysymys rauhankumppanuuden riittävydestä Naton kanssa ja kansallisten resurssien riittävyyden haaste uskottavan puolustuksen ylläpitämiseksi ovat edelleen esillä. Ulkoasiainministeriön Suomen mahdollista Nato-jäsenyyttä koskevan selvityksen mukaan jäsenyydellä olisi ennaltaehkäisevä, Suomen turvallisuutta vahvistava vaikutus. Nato-jäsenyys antaisi Suomelle liittokunnan 5. artiklan mukaiset turvatakuut. Samalla mahdollinen jäsenyys velvoittaisi Suomea auttamaan muita jäsenmaita, mikäli nämä joutuisivat hyökkäyksen kohteeksi. Mahdollista jäsenyyttä on syytä tarkastella sekä Suomen ulkopoliittisen aseman ja puolustuksen että kehittyvän kriisinhallintayhteistyön näkökulmasta.

Suomen kansainvälisen aseman kannalta keskeistä on vaalikaudella alkanut globaalin järjestelmän ja agendan muutos, jossa kansainväliset instituutiot uudistuvat ja keskeiset maat kuten Yhdysvallat ja Kiina rakentavat kumppanuuksiaan uudelleen. Tähän liittyvät sekä globaalien valtasuhteiden muutos, moninapaistuminen että yksityisen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan roolin kasvu, jotka haastavat nykyiset kansainvälisen yhteistyön mekanismit.

YK:n, Maailmanpankin, IMF:n (Kansainvälinen valuuttarahasto) ja WTO:n kaltaiset perinteiset instituutiot ovat jääneet osittain globalisaatiokehityksen jälkeen. Haasteena on varmistaa, että kansainvälinen päätöksenteko perustuu jatkossakin ensisijaisesti monenkeskiseen yhteistyöhön ja sovittuihin menettelytapoihin eikä suurvaltojen yksipuoliseen toimintaan. Globaalia talouskriisiä ratkaisemaan luotu G20 huippukokouksineen on osoitus uudentyyppisen monenkeskisyyden noususta kansainvälisessä politiikassa. Suomen ja EU:n näkökulmasta on tärkeää pyrkiä siihen, ettei moninapaisuuden lisääntyminen johda pitkällä tähtäimellä monenkeskisen yhteistyöjärjestelmän rapautumiseen.

Tulevina vuosina Suomen haasteena on vaikuttaminen Venäjän kehityksen suuntaan jatkamalla tiivistä, avointa ja kattavaa yhteistyötä kahdenvälisesti, EU:n puitteissa ja monenkeskisesti. Venäjän sitoutuminen kansainväliseen yhteistyöhön on Suomen etu. Erityisen merkittävää on Venäjän kaupan kasvu ja Itämeren merkitys energian kuljetusreitteinä. Murroksen vuoksi alueellisten rakenteiden ja ohjelmien painotuksia joudutaan arvioimaan uudelleen ja lähialueyhteistyön osalta on esille nostettu myös Suomen ja Venäjän yhteisen strategian sekä rahoitussuunnitelman laatiminen tulevaa kahden välistä yhteistyötä varten.

Itä-Euroopan, Keski-Aasian ja Etelä-Kaukasian painoarvo kasvaneen sekä talouden että turvallisuuspolitiikan näkökulmasta. Pohjoismaisen ulko- ja turvallisuuspoliittinen yhteistyö laajenee ja Baltian maiden mukanaolo useilla aloilla täydentää pohjoismaista yhteistyötä ja tuo lisää voimaa erityisesti EU-vaikuttamisessa.

Ilmasto, energiaan ja luonnonvaroihin liittyvien kysymysten merkitys on kasvanut ja 2010-luvun aikana kehitys edelleen kiihtyy. Resurssipolitiikka, ml. luonnonvarat, energia ja puhdas ruoka sekä vesi, vakiintuu yhdeksi maailmanpolitiikan keskeisimmistä alueista. Arktisen alueen merkitys tulee lisääntymään ja lisää osaltaan Itämeren talousalueen merkitystä pohjoisella pallonpuoliskolla. Ilmastomuutos vaikuttaa Pohjoisella jäämerellä enemmän kuin missään muualla. Ilmaston lämpeneminen uhkaa arktista luontoa ja alkuperäiskansojen kulttuuria ja elinkeinoja mutta toisaalta tarjoaa taloudellisia mahdollisuuksia avaamalla merireittejä sekä helpottamalla luonnonvarojen hyödyntämistä.

Tulevaisuudessa kehityspolitiikassa korostuvat entistä enemmän kehityksen ympäristölliset, taloudelliset ja yhteiskunnalliset ulottuvuudet, mikä lisää kokonaisvaltaisen lähestymistavan tarvetta. Globaaliongelmien kuten ilmastomuutos vaikuttavat kehitysrahoituksen tarpeeseen ja hallitusten haasteena on etsiä uusia keinoja sekä yksityisen että julkisen sektorin resurssien mobilisoimiseksi. Kansainvälisellä tasolla Suomi on osallistunut laajaa kehitysrahoitusta koskeviin prosesseihin mm. EU:ssa sekä Dohan kehitysrahoituskonferenssin puitteista. Kansallisella tasolla tematiikkaa on käsitelty ulkomaankauppa- ja kehitysministerin vuonna 2010 asettama ulkoasiainministeriön johtama kehitysrahoitustyöryhmä, joka luovutti raporttinsa ja suosituksensa hallitukselle joulukuussa 2010. Kasvavat kehitysyhteistyöpanostukset edellyttävät myös kehitysyhteistyön hallinnon resurssien ja toimintatapojen kehittämistä, jotta avun tuloksellisuus voidaan varmistaa ja suomalaista lisäarvoa paremmin hyödyntää.

10 SUOMEN EU-POLITIIKAN PÄÄLINJAT

10.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella

EU on ollut Suomen tärkein vaikutuskanava, jonka rinnalla on vahvistettu kahdenvälisiä suhteita sekä monenkeskistä yhteistyötä. Suomi on toiminut aloitteellisesti ja aktiivisesti EU:n uudistamisen ytimessä ja edistänyt Euroopan yhtenäisyyden ja painoarvon parempaa toteutumista sekä suhteissa kolmansiiin valtioihin että EU:n sisällä. Hallituskauden aikana keskeisenä teemana on ollut EU:n toiminnan tehostaminen ja vahvistaminen institutionaalisilla uudistuksilla.

EU:n sisäisessä uudistusprosessissa painopiste on siirtynyt EU:n perussopimuksia uudistaneen Lissabonin sopimuksen täysimääräiseen hyödyntämiseen. Yksi keskeisimmistä uudistuksista on Eurooppa-neuvoston aseman muuttuminen oikeudellisia päätöksiä tekeväksi toimielimeksi ja sille muodostunut vahva asema EU:n toimintaa linjaavana elimenä. Suomen näkemysten mukaan tässä kehityksessä on tärkeää taata toimielinten välinen tasapaino ja korostaa itsenäisen ja toimintakykyisen komission merkitystä. Suomen peruslähtökohtana on, että EU:n pitää perustua vahvoille instituutioille ja yhteisille säännöille. Suomi on antanut tukensa Lissabonin sopimuksen tuomille uusille toimijoille: Eurooppa-neuvoston pysyvälle puheenjohtajalle sekä ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkealle edustajalle ja tämän tueksi rakennettavalle Euroopan ulkosuhdehallinnolle.

Vuonna 2008 alkaneen globaalien finanssi- ja talouskriisin aiheuttama taloustilanteen kiristyminen on lisännyt tarvetta tiukempaan talouskuriin sekä talouspolitiikan koordinaation vahvistamiseen niin talous- ja rahaliiton kuin koko EU:n sisällä. Talouskriisin vaikutusten minimoimiseksi oli välttämätöntä, että jäsenmaiden elvytystoimet olivat hyvin koordinoituja. Suomi on jo pitkään korostanut, että julkisen talouden alijäämiin ja jäsenmaiden rakenteellisiin ongelmiin tulee puuttua vahvasti ja ajoissa. Suomi on vaikuttanut aktiivisesti työssä Euroopan rahoitusvakauden turvaamiseksi sekä velkakriisien ehkäisemiseen tähtäävien pysyvien järjestelyjen rakentamiseksi.

Vuoden 2010 aikana voimakkaasti velkaantuneet ja alijäämäiset euromaat Kreikka ja Irlanti joutuivat turvautumaan EU-tason laina- ja takuujärjestelyihin, joiden vastineeksi ne sitoutuivat tiukkoihin sopeutusohjelmiin. Keväällä 2010 luotiin vuoteen 2013 ulottuvia väliaikaisia kriisinhallintajärjestelyjä, joilla velkakriisiin joutuneiden euromaiden aiheuttamiin ongelmiin voidaan vastata. Samalla on käynnissä työ pysyvien eurooppalaisten vakauseräjäjärjestelyjen luomiseksi. Yhtenä euroalueen kuudesta korkeimman luottoluokituksen omaavista ns. AAA-maista Suomi on ottanut keskeisen roolin Euroopan taloustilanteen haasteisiin vastatessa.

Taluskriisin vaatimien välittömien toimien lisäksi on ollut myös välttämätöntä kohentaa Euroopan kilpailukykyä, kasvun edellytyksiä sekä työllisyyttä. Vuoden 2010 kesällä hyväksyttiin EU:lle uusi kasvu- ja työllisyysstrategia, Eurooppa 2020, jolla tähän haasteeseen pyritään vastaamaan vuoteen 2020 mennessä. Suomi on korostanut vahvan kilpailukykystrategian merkitystä ja jäsenmaiden sitoutumista sen toimeenpanoon.

Keskeisiä hallitusohjelmaa toteuttavia toimia:

- Lissabonin sopimus astui voimaan 1.12.2009. Sopimus täyttää Suomen kannalta olennaisimmat neuvottelutavoitteet. Sopimuksen voimaantulon jälkeen Suomi on aktiivisesti toiminut sen täysimääräisen toimeenpanon varmistamiseksi.
- Suomi on korostanut EU:n sisäisen talouskurin ja talouspolitiikan koordinaation tärkeyttä. Keväällä 2010 luotiin vuoteen 2013 ulottuvia väliaikaisia järjestelyjä euroalueen rahoitusvakauden turvaamiseksi (Euroopan rahoitusvakausmekanismi ERVM, Euroopan rahoitusvakausväline ERVV). Samalla on käynnissä työ talouspolitiikan koordinaation vahvistamiseksi ja pysyvän Euroopan vakausmekanismin (EVM) luomiseksi.
- Kesäkuun 2010 Eurooppa-neuvosto hyväksyi EU:n uuden kasvu- ja työllisyysstrategian (Eurooppa 2020). Suomelle tärkeät asiat, kuten vahvempien ja laajempien sisämarkkinoiden kehittäminen, talouspoliittisen koordinaation kehittäminen komission vankemman seurannan muodossa, vahva innovaatiopainotus sekä ulkoinen ulottuvuus, on strategiassa hyvin huomioitu.
- Suomi on vaikuttanut EU:n vuoden 2014 alusta alkavan seuraavan rahoituskehyskauden valmisteluihin mm. komission vuoden 2010 syksyllä antamien EU-budjettia, maatalouspolitiikkaa sekä koheesio-politiikkaa koskevien tiedonantojen valmistelun ja käsittelyn yhteydessä. Varsinaiset rahoituskehysneuvottelut alkavat kun komissio antaa ehdotuksen tulevista rahoituskehyksistä kesällä 2011.
- Suomi on sitoutunut EU:n ilmasto- ja energiapakettiin, jolla pyritään vuoteen 2020 mennessä 20 %:n leikkauksiin EU:n kasvihuonekaasupäästöistä vuoden 1990 tasoon verrattuna.
- Suomi on osallistunut aktiivisesti lokakuussa 2009 hyväksytyyn EU:n Itämeristrategian toimeenpanoon yhdessä muiden Itämeren alueen valtioiden kanssa.
- EU:n laajentumisen jatkamista on tuettu yhteisesti sovittujen kriteerien pohjalta. Suomi on tukenut Turkin, Kroatian ja Islannin jäsenyysneuvotteluja sekä Länsi-Balkanin maiden lähentymistä EU:iin.
- Hallitus antoi selonteon EU-politiikasta keväällä 2009. Siinä määritellään Suomen EU-politiikan peruslinjat ja esitetään EU-politiikan tahtotila 2020-luvulle.
- Julkaistiin EU-vaikuttamisselvitys, jossa linjattiin, miten Suomi voi vaikuttaa entistä paremmin ja ennakoivammin EU:n päätöksiin ja toimintaan. Konkreettiset kehittämistoimet käynnistettiin vuoden 2010 alusta. Vaikuttamisselvityksen mukaisesti EU-ministerivaliokunta linjasi Suomen EU-politiikalle ajankohtaiset hallituksen avaintavoitteet, joihin EU-vaikuttamisessa erityisesti keskitytään.
- Suomen aloitteesta vuonna 2007 käynnistetty EU:n yhteistä ulkopoliittikkaa toteuttava pohjoisen ulottuvuuden kulttuurikumppanuushanke on valmisteltu ja toimintaohjelma käynnistetty 2010.
- Suomi on osallistunut aktiivisesti ja rakentavasti EU:n ulkoisen toiminnan johdonmukaisuuden ja vaikuttavuuden lisäämiseen mm. tukemalla EU:n ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkeaa edustajaa ja Eurooppa-neuvoston pysyvää puheenjohtajaa uusissa tehtävissään sekä heidän tuekseen tarkoitettua Euroopan ulkosuhdehallinnon perustamista ja rakentamista.
- Hallitus panosti kuluvalle hallituskaudella mm. vilkkaan vierailuvaihdon avulla siihen, että Suomella on hyvät ja jatkuvasti toimivat suhteet kaikkien EU-maiden päättäjiin ja virkamieskuntaan. Tätä tarvitaan Suomen kansainvälisen aseman ja toiminnan tukemiseen kaikilla eri sektoreilla ja EU-maissa erityisesti EU-tavoitteiden edistämiseksi.

10.2 Tulevia haasteita

Jäsenyys EU:ssa on määrittänyt Suomen aseman Euroopassa ja maailmassa uudella tavalla. Jäsenyys sitoo Suomen vahvaan keskinäisvaikutussuhteeseen muihin jäsenvaltioihin, erityisesti talouden, kilpailukyvyyn, maatalouden ja ulkosuhteiden aloilla. EU käyttää merkittävää lainsäädäntö-, toimeenpano- ja tuomiovaltaa sekä sopimuksentekotoimivaltaa kansainvälisissä suhteissa. EU:n toiminnan vahvistuminen lisää unioniasioiden merkitystä kansallisesti ja asettaa uusia haasteita kansallisille yhteensovitusmekanismeille. Kyetäkseen vastaamaan maailman muutoksiin EU:n on sitoutettava sekä kansalaiset että kansalliset päätöksentekokoneistot yhteisen politiikan taakse. Unionijäsenyys vakiintuneena valtiollisena perusratkaisuna on saamassa vahvistusta myös vireillä olevassa perustuslakiuudistuksessa, jossa ehdotetaan perustuslakiin otettavaksi maininta Suomen jäsenyydestä EU:ssa.

EU:ssa meneillään oleva kehitys korostaa valtioneuvoston horisontaalista, nopeaan reagointiin pystyvää päätöksentekoa. Lissabonin sopimuksen voimaantulon jälkeen EU-jäsenvaltioiden päämiesten asema EU:n politiikan linjaamisessa on korostunut merkittävästi. Kansallisesti tämä kehitys korostaa erityisesti pääministerin asemaa Suomen jäsenenä Eurooppa-neuvostossa. Valtioneuvoston aseman vahvistuminen kansallisella tasolla ja EU-politiikassa edellyttää entistä vahvempaa pääministerin johdolla tapahtuvaa hallituspolitiikan yhteensovittamista ja asioiden sisältövalmistelua. Yhä useammat valtioneuvostossa käsiteltävät asiat ylittävät perinteiset sektorirajat, mikä korostaa yhteensovittamisen tärkeyttä ja tarvetta tavoitella koherenssia kaikissa politiikkatoimenpiteissä. On nähtävissä, että EU:ssa, ennen kaikkea euroalueella, tapahtuvan talouspolitiikan yhteensovittamisen merkitys korostuu. Kun Eurooppa-neuvostossa tehtävillä ratkaisuilla on aiempaa suurempi merkitys oman talouspolitiikkamme kannalta, on välttämätöntä kytkeä tiiviisti yhteen EU-asioiden ja kotimaisen talouspolitiikan valmistelu.

EU:n ulkopolitiikan haasteeksi on nostettu se, että uusien välineiden ja menettelytapojen rinnalla tarvitaan jäsenmaiden poliittista tahtoa tarkastella ulkosuhteita EU:n näkökulmasta. Suomelle EU:n yhteisen ulkopolitiikan vahvistaminen on erittäin tärkeää. Yksi mahdollinen keino on määräenemmistöpäätösten laajempi käyttöönotto EU:n yhteisessä ulko- ja turvallisuuspolitiikassa. Mikäli asian kannatus vahvistuisi EU-maiden piirissä, olisi Suomenkin tarkennettava toistaiseksi myönteistä kantaansa: missä kysymyksissä määräenemmistöpäätöksiin olisi pyrittävä nopeasti ja onko mahdollisia kysymyksiä, joissa emme haluaisi tätä menettelyä soveltaa.

EU:ssa tehtäviin päätöksiin ja linjauksiin vaikuttaminen edellyttää aktiivista ja etupainotteista toimintaa asioiden valmistelussa sekä vaikutuskanavien ja yhteistyösuhteiden luomista niin EU:n instituutioihin kuin jäsenvaltioihin. Suomen EU-politiikan tavoitteet on jatkossa määriteltävä selkeästi ja tunnistettava kulloinkin oikeat vaikuttamistahot. EU:n kehityssuuntia on pysyttävä ennakoimaan, jotta Suomessa on valmiudet tehdä oikea-aikaisia, johdonmukaisia ja Suomen kannalta tehokkaita päätöksiä. Suomen yhteensovittamisjärjestelmää on kehitettävä erityisesti Suomen EU-politiikan vaikuttavuuden näkökulmasta ja keskeistä on tiivistää EU-politiikan hoitamista Euroopan parlamentin kanssa.

11 TURVALLISUUS- JA PUOLUSTUSPOLITIikka

11.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella

Suomi on edesauttanut vahvaa EU:n yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan (YTPP) kehittämistä ja kokonaisvaltaisen lähestymistavan vahvistamista tukemalla Lissabonin sopimuksen institutionaalisten uudistusten toimeenpanoa. Suomi on hallituskauden aikana osallistunut EU:n siviilikriisinhallintaan merkittävällä panoksella mm. Afganistanissa, Kosovossa ja Georgiassa. Suomen lähettämiä asiantuntijoita on ollut kaikissa käynnissä olevissa EU:n siviilikriisinhallintaoperaatioissa. Suomi on osallistunut myös kaikkiin EU:n sotilaallisen kriisinhallinnan operaatioihin sekä Balkanilla että Afrikassa ja asettanut vuoden 2011 alussa alusosan EU:n ensimmäiseen merelliseen operaatioon Somalian rannikolle. Kriisinhallinnan painopiste säilyy Afganistanissa. EU:n sotilaallisia ja siviilikriisinhallinnan kykyjä on kehitetty vuoden 2010 voimavaratavoitteiden sekä sotilas-siviilisynergian edistämisen pohjalta. Suomi on hallituskauden aikana osallistunut kansainväliseen sotilaalliseen kriisinhallintatoimintaan Länsi-Balkanilla, Afrikassa, Lähi-idässä ja Aasiassa.

Keskeisiä hallitusohjelmaa toteuttavia toimia:

Turvallisuus- ja puolustuspolitiikka

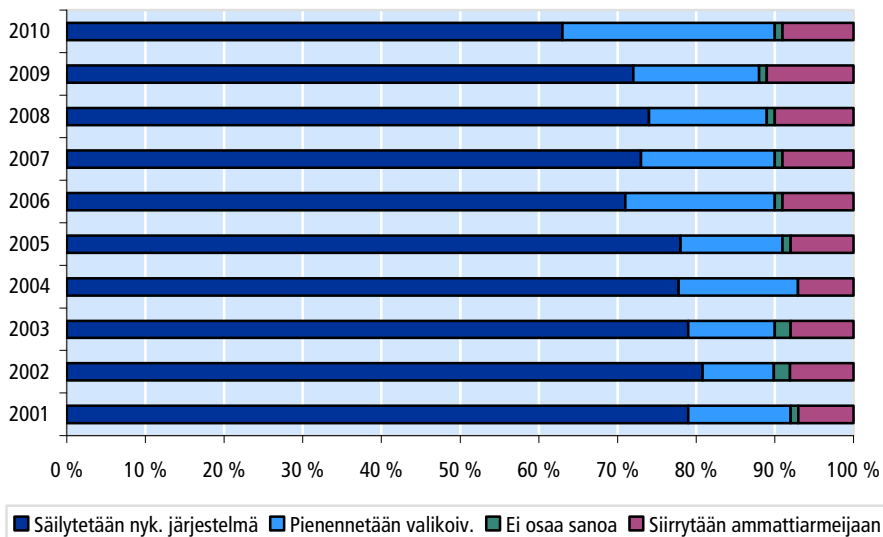
- Suomen rauhankumppanuutta on kehitetty ja osallistuttu laajasti kumppanimaille avoimeen yhteistyöhön, mukaan lukien siviilialoilla tehtävä yhteistyö. Keskeistä on ollut osallistuminen Nato-johtoiseen kriisinhallintaan Kosovossa ja Afganistanissa.
- Yhteistyötä Pohjoismaiden kesken on vahvistettu nk. Stoltenbergin raportin pohjalta. Sotilaallisessa ja siviilikriisinhallintakoulutuksessa on pohdittu pohjoismaisia synergiaetuja ja selvitetty mahdollisuuksia syventää Pohjoismaiden ja Baltian maiden välistä NB8-yhteistyötä.
- Suomi on tukenut EU:n perussopimuksen tuomia muutoksia EU:n YUTP:hen johdonmukaisuuden parantamiseksi ja EU:n käytössä olevien välineiden tehokkaan käytön varmistamiseksi EU:n ulkopoliitikassa.
- Suomi on osallistunut kahteen EU:n taisteluosaston korkeaan valmiuteen ja osallistuu vuonna 2011 samanaikaisesti kahden EU-taisteluosaston valmiusvuoroon. Lisäksi kriisinhallintakykyä on parannettu mm. Euroopan puolustusviraston (EDA) kanssa tehdyn yhteistyön kautta.
- Asevalvontasektorilla Suomi on osallistunut kansainvälisiin ponnisteluihin joukkotuhoaseiden leviämisen estämiseksi. Suomi liittyi Yhdysvaltojen ja Venäjän aloitteesta syntyneeseen ydinterrorismin vastaiseen aloitteeseen (2007). Suomi toimi IAEA:ssa vuonna 2008 hallintoneuvoston varapuheenjohtajana. Suomi on toiminut aktiivisesti myös pienasekysymyksissä sekä kansainvälisen edistämiseksi. Hallitus käynnisti valmistelut Suomen liittymiseksi jalkaväkimiinat kieltävään Ottawan sopimukseen alkuvuodesta 2012.
- Turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko annettiin vuonna 2009.
- Puolustusyhteistyötä on syvennetty NORDEFECO-yhteistyörakenteen puitteissa. Yhteistyön syventämisestä ja uudesta rakenteesta sovittiin Suomen puheenjohtajakaudella 2009.
- Uusi asevelvollisuuslaki annettiin vuonna 2007 ja se tuli voimaan vuoden 2008 alusta.
- Materiaalipoliittinen strategian sekä puolustus- ja turvallisuusteollisuusstrategian toteutus ovat edenneet hyvin ja sotilaallisen huoltovarmuuden, kustannustehokkaiden hankintojen, suorituskyvyn ylläpidon ja kotimaisen teollisuuden toimintaedellytysten turvaamiseen on panostettu.
- Yhteiskunnan turvallisuusstrategia on annettu periaatepäätöksenä 2010 joulukuussa. Varautuminen YETT:n mukaisiin uhkamalleihin ja niihin sisältyviin erityistilanteisiin on edennyt suunnitellusti.
- Varautumista tulevaisuuden turvallisuushiin on selvitetty ns. Hallbergin komiteassa, jonka keskeiset ehdotukset korostavat häiriötilanteisiin ja kriiseihin varautumisessa viranomaisten, talouselämän ja kansalaisjärjestöjen yhteistyötä sekä koko yhteiskunnan vastuuta. Varautuminen perustuu mahdollisimman laajaan turvallisuuskäsitykseen eli kokonaisturvallisuuteen.
- Valtion kriisijohtamismallia ja tilannekuva toimintaa on kehitetty edelleen. Ympäri vuorokautinen päivystys aloitettiin valtioneuvoston tilannekeskuksessa vuonna 2007. Kriisijohtamista on kehitetty ja harjoiteltu erityistilanne- ja valmiusharjoituksissa. Vuonna 2010 järjestettiin koko valtionhallinnon valmiusharjoitus VALHA 2010.
- Vaalikaudella on edistetty Suomen valmiuksia osallistua kansainvälisen kriisinhallinnan tehtäviin tiivistämällä yhteistyötä sotilaallisten ja siviilivoimavarojen käytössä sekä vahvistamalla osallistumista siviilikriisinhallintaan.

- Sotilaallisessa kriisinhallinnassa maantieteellinen painopiste on siirtynyt Länsi-Balkanilta erityisesti Afganistaniin. Afrikassa Suomi on antanut merkittävän panoksensa kriisinhallintaoperaatioihin mm. Tshadissa sekä keväällä 2011 ensimmäistä kertaa merellisessä kriisinhallintaoperaatiossa Somalian rannikolla ja sen läheisillä merialueilla. Afrikan kriisinhallintakyvyn tukemista tehostettiin perustamalla vuonna 2010 yhteispohjoismainen koordinaatioelin Nairobiin. Suomella on NORDEFCON African Capacity Building -yhteistyön osalta kehysvaltirooli Itä-Afrikan valmiusjoukon koulutustoiminnan osalta. Lisäksi osallistumme Norjan ja Tanskan johdolla toteutettaviin hankkeisiin, joihin kuuluvat tuki Itä-Afrikan valmiusjoukoille ja merivalvontakyvyn kehittämiseksi.
- Siviilikriisinhallinnan painopisteet ovat olleet Kosovossa, Georgiassa ja Afganistanissa.
- Siviilikriisinhallinnan kansallinen strategia vahvistettiin 2008 ja perustettiin Kriisinhallinta-keskus.
- Kokonaisvaltainen kriisinhallintastrategia valmistui 2009.

11.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna

Kansalaisten maanpuolustustahto on pysynyt pitkään lähes samalla tasolla ja nousi vuoden 2010 mittauksessa ennätyskellisen suureksi. 74 % vastaajista (miehistä 79 % ja naisista 70 %) on sitä mieltä, että jos Suomeen hyökätään, niin Suomea on puolustettava aseellisesti, vaikka tulos näyttäisi epävarmalta. Yleisen asevelvollisuuden kannatus on ollut laskussa ja vuoden 2009 mittauksessa asevelvollisuusjärjestelmää tuki 72 % vastaajista, kun 2010 kannattajia oli 63 %.

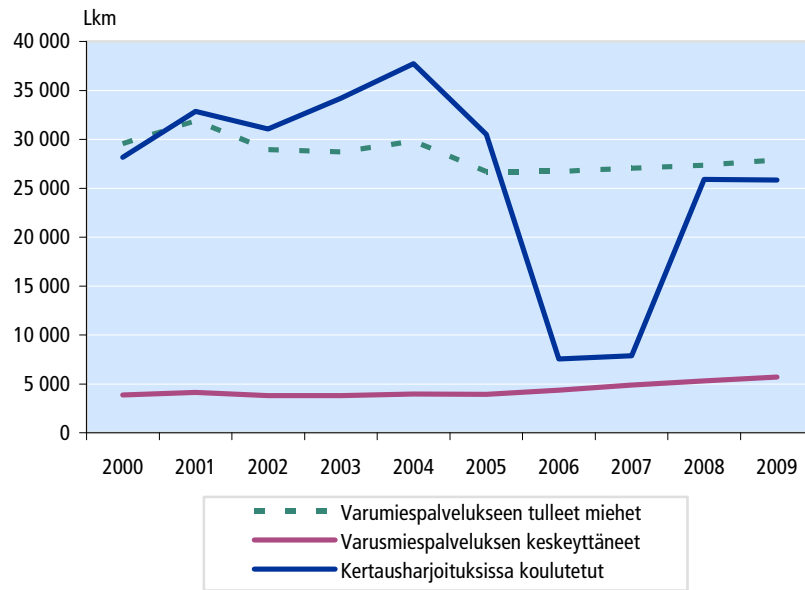
Asevelvollisuusjärjestelmän kannatus*

*Suomessa on käytössä miesten yleiseen asevelvollisuuteen perustuva puolustusjärjestelmä, jossa mahdollisimman suuri osa ikäluokasta saa sotilaallisen koulutuksen ja joka tuottaa suuren reservin. Pitäisikö nykyinen järjestelmä säilyttää vai siirtyä valikoivaan varusmiespalvelukseen, jolloin vain osaikäluokasta saa sotilaallisen koulutuksen ja jolloin reservin määrä supistuisi, vai kokonaan siirtyä palkattuun, henkilömäärältään pienempään ammattiarmeijaan?

Lähde: Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta.

Varusmiespalvelukseen ja kertausharjoituksiin osallistuneet

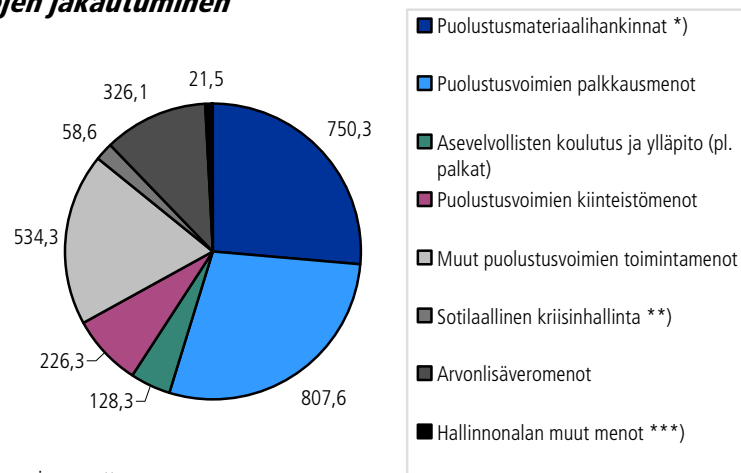

Lähde: Pääesikunnan henkilöstösasto, Findikaattori.

Varusmiespalveluksen keskeyttäneiden lukumäärä on ollut koko vaalikauden kasvussa. Poistuma varusmiespalveluksesta oli vuonna 2009 n. 20 %. Kertausharjoitusten määrä on vaihdellut merkittävästi ja vuoden 2008 alusta saadun kehyskorotuksen ansiosta kertausharjoitusten lukumäärä on palautettu lähes vuotta 2005 edeltäneelle tasolle.

Puolustusmenojen osuus valtion kokonaismenoista on vaalikaudella vaihdellut 5,1–5,9 % välillä, ollen 5,7 % vuonna 2011. Puolustusmenojen suurimpia kuluja ovat puolustusmateriaalihankinnat sekä puolustusvoimien palkkausmenot.

Puolustusmenojen jakautuminen

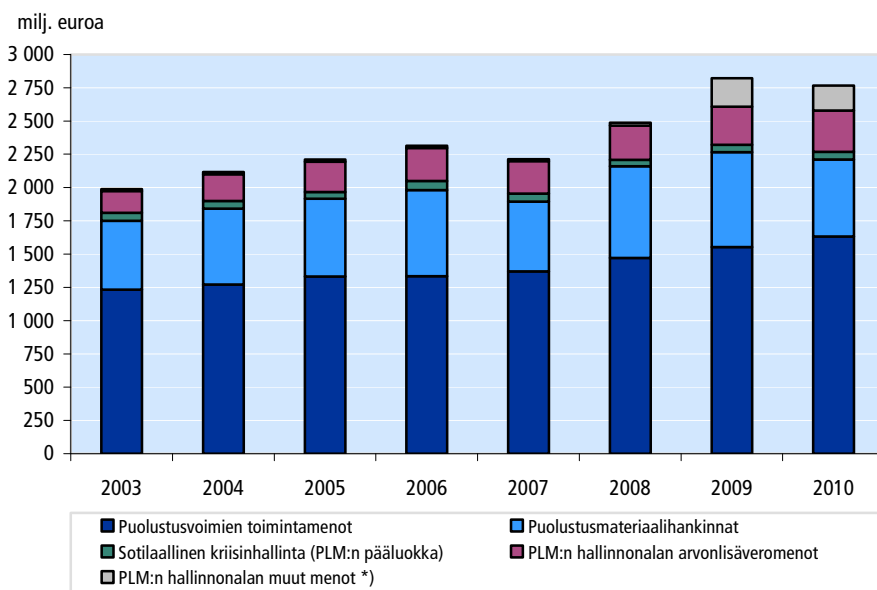
*) Ei sisällä arvonlisäveromenojen osuutta

**) Suomalaisten kriisinhallintajoukkojen ylläpitomenot (58,3 milj. euroa vuonna 2011) sisältyvät UM:n pääluokkaan

***) Sisältää vuonna 2009 197 milj. euroa julkisen hallinnon verkkoturvallisuuden edistämiseen

Lähde: Puolustusministeriö.

Puolustusministeriön hallinnonalan määrärahat edellisellä ja kuluvalle hallituskaudella

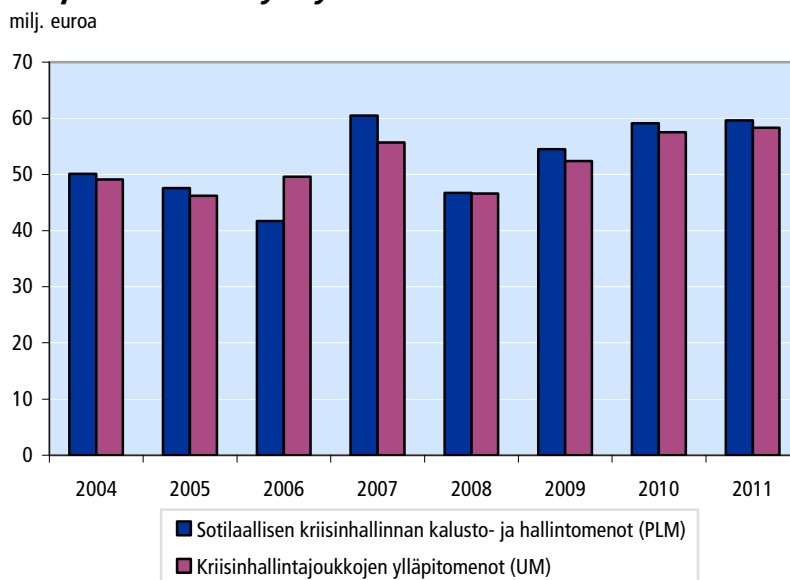

*) Sisältää vuonna 2009 197 milj. euroa ja vuonna 2010 (uudelleenbudjetoina) 165 milj. euroa julkisen hallinnon verkkoturvallisuuden edistämiseen
 - Vuodelta 2007 siirrettiin määrärahoja n. 66 milj. euroa ja vuodelta 2008 n. 47 milj. euroa myöhemmille vuosille kuljetushelikopterihankkeen viivästymisestä johtuen.
 - Kuluvalle hallituskaudella palautettiin puolustusvoimien toiminnan taso kahden säästövuoden jälkeen sitä edeltävälle tasolle (172 milj. euroa), aloitettiin pääkaupunkiseudun ilmapuolustuksen suorituskyvyn tehostaminen (110 milj. euroa) sekä hankittiin ilmavoimille harjoituskoneita Sveitsistä (41 milj. euroa)

Lähde: Puolustusministeriö.

Kriisinhallintaoperaatioihin käytetyt menot ovat vaalikaudella kasvaneet jonkin verran, osin materiaalikustannusten kasvun myötä. Siviilikriisinhallinnan tehtäviin lähetettiin vuonna 2010 95 henkilöä ja vuonna 2009 84 henkilöä.

Kriisinhallintaoperaatioihin käytetyt varat vaalikaudella

Kassaperusteiset menot vuosina 2004–2009. Vuosien 2010–2011 osalta tiedot perustuvat talousarvioon.

Lähde: Puolustusministeriö.

11.3 Tulevia haasteita

Turvallisuus ja puolustuspolitiikassa puolustushallinnon kustannus- ja menopaineiden hallinta tulee olemaan keskeinen kysymys. Vuoden 2009 turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon mukaan teknologian hinnan nousu korostuu etenkin puolustusmateriaalissa, jonka hinnan on arvioitu jopa kaksinkertaistuvan aina seitsemän vuoden kuluessa. Kuluvan vuosikymmenen puolivälissä huomattava osa maavoimien alueellisten joukkojen materiaalista sekä osa ilma- ja merivoimien kalustosta vanhentuu. Suorituskyvyn ylläpitäminen ja poistuvan materiaalin korvaaminen edellyttää, että puolustusbudjetista käytetään vuosittain noin kolmasosa, puolustusmateriaalihankintoihin.

Puolustusvoimien rauhan ja sodan ajan rakenteiden sekä toimintatapojen uudistaminen tulee välttämättömäksi, jotta määrärahat voidaan kohdentaa puolustuskyvyn ylläpitämiseen ja kehittämiseen. Tämän vuoksi puolustushallinnossa toteutetaan vuosina 2011–2015 toiminnan ja rakenteiden uudistus, jonka keskeinen osa on puolustusvoimia koskeva puolustusvoimauudistus. Uudistus tuottaa kustannustehokkaat, henkilövahvuudeltaan nykyistä pienemmät, mutta turvallisuussympäristöön nähden suorituskykyiset puolustusvoimat.

Puolustusvoimauudistus edellyttää valtiojohdon vahvaa sitoutumista sekä voimassaolevan turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon resurssikirjauksen ja kehyspääatöksen toteuttamista vuosina 2011–2015. Puolustusvoimauudistuksella kustannus- ja menopaineet voidaan saada hallintaan hallinto- ja joukko-osastorakennetta supistamalla, tarpeettomista alueista ja toimitiloista luopumalla, henkilöstörakennetta sopeuttamalla sekä kehittämällä kumppanuuksia, asevelvollisuutta, vapaaehtoista maanpuolustusta sekä kansainvälistä yhteensopivuutta ja yhteistoimintaa.

Kansallisen puolustuskyvyn rungon on nähty muodostuvan edelleen yleisestä asevelvollisuudesta ja yhtenä haasteena on asevelvollisuuden kehittäminen ja siihen liittyvän myönteisyyden ylläpitäminen.

Suomen osallistuminen sotilaalliseen kriisinhallintaan on vähentynyt, mikä johtuu sotilaallisen kriisinhallinnan luonteen ja toimintaympäristön muuttumisesta yhä haasteellisemmaksi. Osallistumisen kustannukset kasvavat jatkossakin. Kansainvälinen sotilaallinen yhteistyö tukee Suomen puolustusta ja sen uskottavuutta. Osallistuminen kansainväliseen kriisinhallintaan lisää Suomen turvallisuutta ja luo kansainvälistä yhteistoimintakykyä. Aktiivinen osallistuminen edellyttäne jatkossakin riittäviä taloudellisia resursseja kriisinhallintaan sekä EU:n, NATO:n ja YK:n tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntämistä. Myös siviilikriisinhallinnan kehittämisen haasteena on taloudellisten resurssien niukkuus.

Jatkossa tarve toimivaan turvallisuusuhkien ennakointiin ja hallintaan korostuu entisestään ja siihen tarvitaan kokonaisvaltaista lähestymistapaa, jossa korostuvat poikkihallinnollisuus ja kansainvälinen yhteistyö. Yhteistyötä tarvitaan lisäksi viranomaisten, elinkeinoelämän ja kansalaisjärjestöjen toimintojen yhteensovittamiseksi. Vuonna 2010 valmistunut Hallbergin komiteamietintö yhteiskunnan varautumisesta ja kokonaisturvallisuudesta antaa hyvät perusteet toiminnan ja organisaatioiden jatkokehittämiseksi. Eräänä selkeänä toiminnallisena lähiajan haasteena nousee esiin tarve kokonaisvaltaiselle kyber-uhkien ja -suorituskykyjen tarkastelulle ja yhteensovittamiselle. **Ennakointi- ja tilannekuvatoiminnan** vahvistamisen edellytykseksi nähdään toimivat järjestelyt ennakointitiedon käytölle. Tilannekuvatoiminnan tehostaminen jatkossa edellyttää, että tiedonkulkua ja jakamista kehitetään edelleen ja valtioneuvoston tilannekeskuksen toiminnan vakinaistaminen on nostettu esille.

12 OIKEUSPOLITIikka JA SISÄINEN TURVALLISUUS

12.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella

Vaalikaudella on toteutettu useita merkittäviä oikeuspoliittisia uudistuksia, kuten vaalijärjestelmien uudistukset ja perustuslain uudistukset. Paljon huomioita on saanut sähköisen äänestuksen kokeilu sekä vaali- ja puoluerahoituksen uudistamistyö. Myös paremman sääntelyn periaatteita on edistetty, mutta muutokset tapahtuvat hitaasti.

Vaalikaudella on toteutettu sisäisen turvallisuuden ohjelmaa, jonka tavoitteena on, että Suomi on Euroopan turvallisin maa vuonna 2015. Ohjelma sisältää 74 toimenpidettä turvallisuuden ylläpitämiseksi ja parantamiseksi. Sisäinen turvallisuus ja kansalaisten kokemukset turvallisuudesta mm. erilaisten ampumavälikohtausten vuoksi ovat nostaneet vilkkaaseen keskusteluun turvallisuuteen liittyviä kysymyksiä. Sisäisen turvallisuuden osalta on vaalikaudella tehty merkittäviä rakenteellisia uudistuksia kuten hätäkeskustoiminnan uudistaminen, poliisihallinnon uudelleenjärjestelyt sekä pelastuslain uudistaminen. Viranomaisten yhteistyötä on lisätty ja edistetty kaikilla hallinnonaloilla paremman oikeusturvan aikaansaamiseksi, kansalaisten turvallisuuden lisäämiseksi, harmaan talouden torjumiseksi sekä mm. rikollisuuden ja päihteiden haittavaikutusten torjumiseksi sekä ennaltaehkäisemiseksi.

Keskeisiä hallitusohjelmaa toteuttavia toimia:

Oikeuspolitiikka

- Sähköisen äänestämisen kokeilu toteutettiin ja siitä saatujen kokemusten valossa on päätetty pysyä toistaiseksi nykyisessä vaalijärjestelmässä.
- Käräjäoikeuksien rakenneuudistus sekä kiinteistöjen kirjaamisasioiden ja niitä hoitavan henkilöstön siirto Maanmittauslaitokselle toteutettiin vuoden 2010 alussa.
- Käräjäoikeuksien ratkaisukokoonpanojen uudistus toteutettiin.
- Hovioikeusmenettelyuudistus (ml. jatkokäsittelylupa) toteutettiin.
- Hallintolainkäyttötoimikunta antoi mietintönsä.
- Markkinaoikeutta koskevaa sääntelyä on kehitetty julkisia hankintoja koskevan lakipaketin yhteydessä (HE 190/2009).
- Valtioneuvosto teki periaatepäätöksen immateriaaliasioiden siirrosta markkinaoikeuteen vuonna 2012.
- Yleisen edunvalvonnan tehtävät siirrettiin vuoden 2009 alussa kunnilta valtion oikeusaputoimistoihin.
- Esitutkinta- ja pakkokeinolakia on uudistettu.
- Rikesakko- ja rangaistus määräysmenettely uudistettiin.
- Asunto-osakeyhtiölainsäädännön kokonaisuudistus ja yhdistyslain uudistaminen on toteutettu.
- Uusi tekijänoikeustoimikunta on asetettu 15.3.2010 vuoden 2011 loppuun kestäväälle toimikaudelle. Toimikunta käsittelee tekijänoikeuslainsäädännön uudistuksiin liittyviä asioita mm. arvioimalla lainsäädännön uudistustarpeita.
- Nais- ja miesparien oikeus perheen sisäiseen adoptioon tehtiin mahdolliseksi ottaen huomioon biologisen vanhemman oikeudet.
- Maanvuokralain muutos, rakennusuojelulakiuudistus ja vesilain kokonaisuudistus on toteutettu.
- Paremman sääntelyn toimintaohjelmaa on toteutettu ja seurattu.

Sisäinen turvallisuus

- Periaatepäätös sisäisen turvallisuuden ohjelmasta 2008
 - sisäisen turvallisuuden keskeiset tavoitteet ja toimenpiteet
 - toimeenpanijoina eri viranomaiset, järjestöt ja elinkeinoelämä
 - erityinen huomio paikallisen turvallisuussuunnittelun kehittämisessä, joiden piirissä on koko väestö ja suunnitelmien laadinnassa huomioidaan alue- ja väestörakenteen muutokset mm. kuntien yhdistymisten seurauksena.
- EU:n Vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen uusi ohjelma vuosille 2010–2014 (ns. Tukholman ohjelma).
- Poliisipiirien määrää on vähennetty ja Poliisihallitus on perustettu.

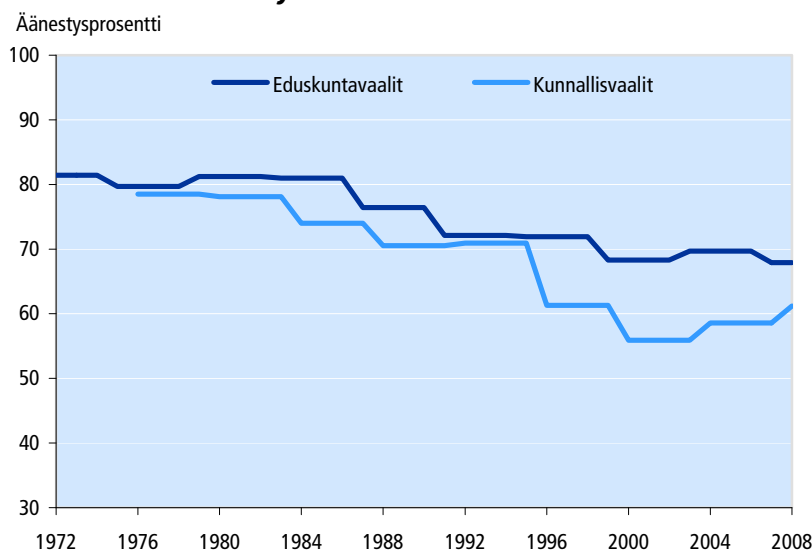
- Harmaan talouden torjuntaohjelmaa on toteutettu ja siihen kuuluvia hankkeita ovat rakennusalan urakanantajan ilmoitusvelvollisuuden laajentaminen, lähetettyjen työntekijöiden verovastuun tehostaminen, verohallinnon vertailutietotarkastusten mahdollistaminen luottolaitoksissa ja tilaajavastuulain mukaisten tietojen saaminen julkiseen rekisteriin.
- Häätäkeskustoimintaa on uudistettu selonteon ja sitä koskevan eduskunnan kannanoton pohjalta. Päätökset häätäkeskusten aluejaosta ja sijaintipaikkakunnista on tehty ja laki sekä VN:n asetus häätäkeskustoiminnasta tulivat voimaan vuoden 2011 alusta. Ensimmäinen häätäkeskusten yhdistäminen uuden aluejaon mukaisesti tapahtuu vuoden 2011 aikana ja uudistus toteutetaan vuoteen 2015 mennessä.
- Poliisilain kokonaisuudistus toteutettu.
- Pelastuslain uudistus tuli voimaan 1.1.2011.
- Rajaliikenteen sujuvuutta ja turvallisuutta on parannettu mm. kehittämällä yhteistyötä viranomaisten välillä, aloittamalla rajatarkastusten asteittainen automatisointi sekä parantamalla infrastruktuuria. Rajavartiolaitoksen toiminnallisia valmiuksia on parannettu varaamalla resursseja kaluston uusimiseen. Rajavartiolaitoksen vanhenevan ilma-alus- ja aluskaluston uudistaminen (partioveneet, helikopterit, ulkovartiolaiva, lentokoneiden valvontatekniikka) aloitettiin. Uudistaminen jatkuu 2010 luvun ajan.
- Vankeuslain mukaista kuntouttavaa toimintaa on lisätty ja vankilatilojen peruskorjausta on jatkettu.

12.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna

Oikeuspolitiikka

Kansalaisten äänestysaktiivisuus on jäänyt viime vaaleissa alhaiseksi ja oli 2007 eduskuntavaaleissa n. 67,9 %. Kuntavaaleihin osallistuttiin vuonna 2008 vilkkaammin kuin neljä vuotta aikaisemmin ja äänestysprosentti oli 61,3, kun se vuonna 2004 oli 58,6.

Äänestysaktiivisuus eduskunta- ja kunnallisvaaleissa

Lähde: Tilastokeskus/Eduskuntavaalit.

Suomessa on edelleen paljon yhdistys- ja järjestötoimintaa ja perinteisen yhdistystoiminnan rinnalle on kehittymässä uusia vapaampia toiminnan muotoja. Osallistuminen järjestöihin on edelleen korkeaa mutta haasteena on löytää aktiivisia toimijoita yhdistyksiin väestön ikääntyessä. Nuorten osallistuminen yhdistyksiin on pohjoismaisen vertailun mukaan melko matalalla tasolla.

Pohjoismaalaisten nuorten yhdistysosallistuminen (%)

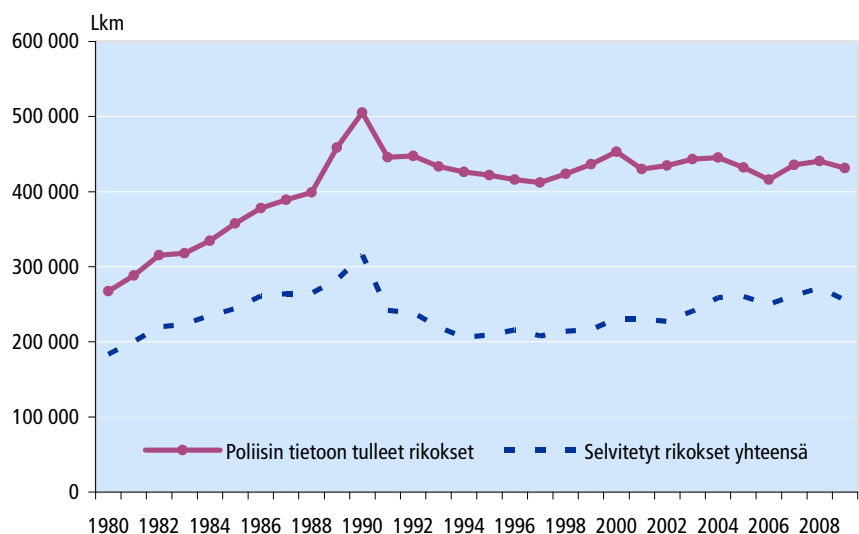
	Oppilas-kunta	Poliittinen nuoriso-järjestö	Ympäristö-järjestö	Ihmisoikeus-järjestö	Vapaaehtois-tyo-järjestö	Hyvän-tekeväi-syys
Suomi	22	2	6	2	6	24
Ruotsi	49	7	15	5	8	25
Norja	47	6	16	6	18	84
Tanska	44	4	6	5	32	63
28 maan keskiarvo	28	5	15	6	17	28

Lähde: Suomalaiset osallistujina: Katsaus suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tilaan ja tulevaisuuteen (OM 2009:5).

Sisäinen turvallisuus

Poliisiin tietoon tulleiden rikosten määrä on pysynyt lähes samalla tasolla koko vaalikauden. Poliisiin tietoon tulleen väkivaltarikollisuuden taso on Suomessa edelleen korkea vaikka lievää myönteistä kehitystä on tapahtunut, erityisesti törkeät väkivaltarikokset ovat vähentyneet. Henkirikokset, varkaudet ja ryöstöt ovat kaikki vähentyneet n. 20 %. Toisaalta huumausainerikokset ja pahoinpitelyt ovat lisääntyneet. Rikosmäärien vaihtelua selittää myös valvontapanostus.

Poliisin tietoon tulleet rikoslakirikokset

Lähde: Tilastokeskus.

Rikokset

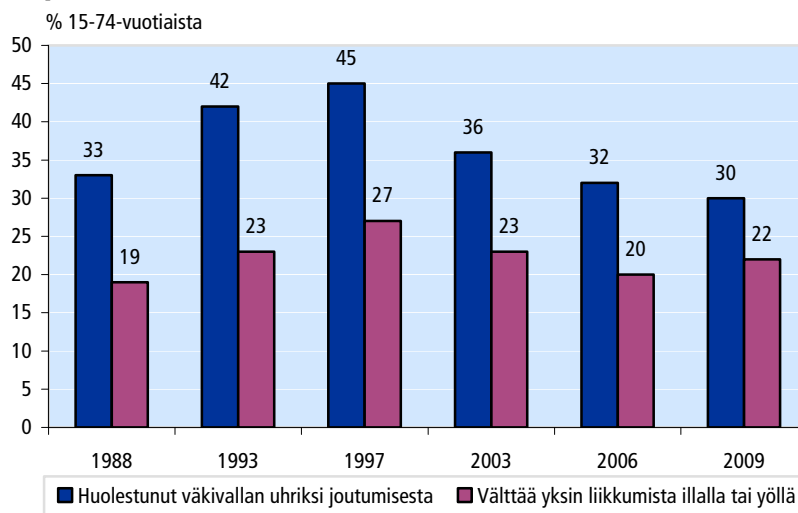
Rikos	Lukumäärä 2010	Muutos 2009–2010		Muutos 2001–2009	
		Lkm	%	Lkm	%
Henkirikokset (Tappo, murha, surma)	112	-3	-2,6	-32	-21,9
Pahoinepitelyrikokset	32 936	+201	+0,6	+5 565	+20,4
- näistä törkeät	2 006	-115	-5,4	-14	-0,7
Rattijuopumus	21 162	-2 236	-10,6	+480	+2,1
- näistä törkeät	11 246	-1 058	-8,6	-1 062	-8,0
Varkausrikokset	148 320	-3 253	-2,1	-41 755	-21,6
- näistä törkeät	3 030	+251	+8,3	-118	-4,1
Ryöstöt (ml. törkeät)	1 531	-119	-7,8	-517	-23,4
Huumerikokset	19 653	+1 248	+6,0	+2 585	+17,4
- näistä törkeät	1 071	+188	+21,3	-77	-9,0

Lähde: Optula/Tilastokeskus.

Vuosi 2010 oli selvästi vähenevän rikollisuuden vuosi. Merkittävimpinä on pidettävä väkivalta-, varkaus- ja ryöstörikosten pidemmän aikavälin vähentymistä. Poliisin tietoon tulleiden viharikosten määrä kasvoi vuonna 2009 17 %. Poliisille ilmoitettiin silloin yhteensä 1 007 viharikosta, kun vuonna 2008 tapauksia oli 859. Suurimmassa osassa (85 %) viharikosilmoituksesta tapaus sisälsi rasistisia piirteitä, ja yleisin rikosnimike oli pahoinepity.

Kansalaisten oma kokemus turvallisuudesta mitattuna rikollisuuden pelolla on kehittynyt myönteiseen suuntaan otantatutkimusten mukaan. Alue- ja sukupuoli sekä ikäryhmittäisessä näkökulmassa rikollisuuden pelossa on kuitenkin merkittäviä eroja.

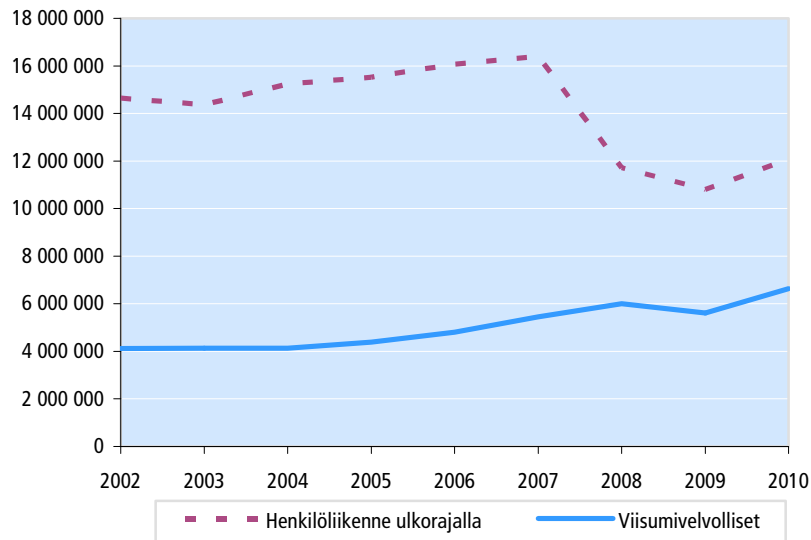
Rikollisuuden pelko

Lähde: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Poliisin henkilöstömäärässä on vaalikaudella tapahtunut pientä lisäystä ja vuonna 2008 poliisimiehiä oli n. 7 550 ja vuonna 2010 7 830, josta naisten osuus on n. 12 %.

Ulkorajaliikenne 2002–2010

Lähde: Rajavartiolaitos.

Vuoden 2010 aikana ulkorajaliikenteen sekä viisumivervollisten henkilöiden rajanylitysten määrä nousi selvästi vuoden 2009 tilapäisen laskun jälkeen. Voimakasta kasvua tapahtui erityisesti itärajan ulkorajaliikenteessä joka on jatkunut myös vuoden 2011 puolella. Useamman vuoden tähtäimellä rajanylitysliikenteen määrän odotetaan jatkavan kasvuaan. Vuonna 2008 tapahtunut merkittävä ulkorajaliikenteen lasku johtui pääasiassa Baltian maiden liittymisestä Schengenin sopimukseen.

HUOLTOVARMUUS

Lähtökohdat:

- kansallisiin voimavaroihin perustuva huoltovarmuus
- ankarimpiin huoltokriiseihin varautuminen on edelleen kansallisella vastuulla
- vakavin uhka huoltovarmuudelle on tilanne, jossa kyky tuottaa tai hankkia ulkomailta kriittisiä tavaroita ja palveluja on väliaikaisesti vaikeutunut
- yhteiskunnan kriittisen infrastruktuurin turvaaminen on yhä monimutkaisempaa ja haastavampaa.

Keinot:

- lainsäädännölliset toimenpiteet
- varautuminen ja valmiussuunnittelu
- erilaiset huoltovarmuusjärjestelyt ja niiden rahoittaminen
- kansainväliset sopimukset ja kansainvälinen yhteistyö
- julkisen sektorin ja elinkeinoelämän toimiva yhteistyö

Kriittiset alueet

Energia-ala – Tärkeää on huippukapasiteetin riittävyys, tuontipolttoaineet ja kuljetuslogistiikan kapasiteetti. Huoltovarmuuden kannalta olisi tärkeää säilyttää kivihiilen tekniset käyttömahdollisuudet kotimaisten polttoaineiden saantihäiriöissä. Polttoturpeen huoltovarmuus ei hiljattain käynnistetystä turvarastointijärjestelmästä huolimatta ole riittävällä tasolla.

Merikuljetuskapasiteetin saatavuus – Kotimaahan rekisteröidyn tonniston vetoisuus on riittämätön maan huoltovarmuuden turvaamiseksi.

Huoltovarmuus elintarvikkeissa – Väestön lisääntyminen maailmalaajuisesti, globaali kilpailu ja kotimaisen elintarviketeollisuuden kannattavuuskysymykset nousevat haasteiksi.

Vesihuolto – Vedenjakelun turvaamista ja toimintavarmuutta häiriö- ja vesiepidemiatilanteissa on kehitetty eri tahojen yhteistyönä Vesihuoltopoolin puitteissa.

**Liikenneväylät, energian siirtoverkot sekä finanssialan järjestelmät ja muut tiedonkäsitte-
lyn infrastruktuurit** – Nämä ovat kansainvälisesti verrattuna korkeatasoisia ja häiriöiden varalta hy-
vin suojattuja mutta erityisesti tietojärjestelmiin kohdistuu uusia riskejä ja uhkia, joista kaikkia ei täysin
tunneta.

Valmius influenssapandemian varalta – Lääkkeiden huoltovarmuus perustuu teollisuuden ja maa-
hantuojien pitämiin varastoisiin, joita koskevaa lainsäädäntöä on uudistettu.

Sotilaallinen huoltovarmuus – Keskeistä on kotimaisen raskaan ampumatarvikehuollon turvaaminen
sodanajan tarpeiden varalta sekä teknisten järjestelmien käytön ja ylläpidon vaatiman.

12.3 Tulevia haasteita

Oikeusjärjestelmän vakaa ja luotettava toiminta on edelleen yhteiskunnan ja kansantalou-
den suotuisan kehityksen edellytys ja siihen kohdistuu myös kansalaisten vahvoja odotuksia.
Osana oikeusjärjestelmää tulee nähdä oikeusturvan saatavuus ja säädösten laatu.

Oikeuslaitoksen muutosta tullaan tulevina vuosina jatkamaan toteuttamalla hovi- ja hallinto-
oikeusverkoston rakenneuudistus ja saattamalla loppuun hallintolainkäyttötoimikunnan sekä
sen alatyöryhmien työn perusteella hallintotuomioistuinten prosessi- ja muutoksenhakusään-
nösten kehittämistyö. Oikeuden saatavuutta edistetään tulevaisuudessa myös kehittämällä
oikeushallinnon asianhallintajärjestelmiä asioiden käsittelyn keston seuraamiseksi ja samalla
jatketaan sähköisen asiointiympäristön sekä tuomioistuinten ja eri viranomaisten välisen säh-
köisen asioinnin kehittämistä. Tämä kehittäminen edellyttää tuomioistuinten sekä muiden
valtion ja myös kunnan viranomaisten ICT-järjestelmien yhteen sopivuuden edelleen kehit-
tämistä. Oikeusturvan saatavuuden edistämiseksi on tärkeää luoda tuomioistuinten, oikeus-
avun ja ulosoton välille tarkoituksenmukainen työnjako sekä palveluverkostot. Syrjäytymisen
ehkäisemisessä korostuu tehokkaan ja oikea-aikaisen oikeudellisen avun ja taloudellisen neu-
vonnan merkitys. Tätä turvataan siirtämällä talous- ja velkaneuvonta oikeusaputoimistoihin
riittävin taloudellisin resurssein. Myös IPR-asioiden siirtäminen markkinaoikeuteen edellyttää
resurssien kohdentamista.

Hyvin toimiva (älykäs) lainsäädäntö on hyvän ja tehokkaan julkisen hallinnon keskeinen edel-
lytys. Paremman sääntelyn periaatteiden ja lainvalmistelun laadun kehittämisen haasteita
ovat edelleen resurssit ja mm. valmistelun avoimuuden kehittäminen.

Kansalaisten oikeussuhteita koskeva peruslainsäädäntö on luonteeltaan varsin pysyvää, mut-
ta muutostarpeita syntyy yhteiskunnan ja sääntely-ympäristön muuttuessa. Lähivuosiksi tun-
nistettuja muutostarpeita on esimerkiksi isyylain kokonaisuudistus. Henkilötietolainsäädän-
nön kehittämistarve on noussut myös esille. Kehittämisen tavoitteeksi on ehdotettu henkilö-
tietolain toimivuuden parantaminen alan yleislakina sekä siihen liittyen erityislainsäädännöllä
annettavan sääntelyn kriittinen arviointi, karsiminen ja muu kehittäminen. Erityislainsäädän-
töä voi olla asianmukaista arvioida ja kehittää asteittain esimerkiksi toimialakohtaisesti.

Kansalaisten osallistumisessa ja osallisuudessa on käynnissä muutos, joka näkyy niin äänes-
tysaktiivisuudessa kuin kansalaisyhteiskunnassa järjestökentän jakautumisessa elinvoimai-
seen ja hiipuvaan osaan.

Kriminaalipolitiikan tavoitteina ovat edelleen rikosten ehkäiseminen, ennustettavan ja luotet-
tavan rikosoikeusjärjestelmän ylläpito, rikosvastuun toteutuminen, rikosseuraamusjärjestel-
män toimivuuden varmistaminen sekä uhrin aseman turvaaminen. Seuraamusjärjestelmässä
rangaistusten painopistettä pyritään siirtämään laitosseuraamuksista yhdyskuntaseuraamuk-
siin ja rangaistusten täytäntöönpanossa suljetuista laitoksista avolaitoksiin. Erityiskysymyksiä

lähivuosina ovat mm. mahdollisuus siirtää vankiloiden terveydenhuoltoa yleiseen terveydenhuoltojärjestelmään ja viimeistenkin paljusellien poistaminen.

Turvallisuuden merkitys yhteiskunnan kaikilla osa-alueilla kasvaa. Uudet teknologiat, tietoyhteiskunnan kehittyminen, kansainvälistyminen ja väestön ikääntyminen sekä uudenlaiset uhat lisäävät kansalaisten tarvetta turvalliseen yhteiskuntaan ja siihen liittyviin palveluihin. Sisäisen turvallisuuden suurimpia haasteita ovat edelleen syrjäytymisen lisääntyminen ja siihen uutena ilmiönä liittyvä ongelmien voimakas kasaantuminen, ylisukupolvisuus ja polarisaatio. Haasteena on myös turvallisuuden ja siihen liittyvien palveluiden turvaaminen kaikilla alueilla, väestön ikääntymisestä syntyvät turvallisuus-tarpeiden muutokset sekä toisaalta poliisi- ja pelastushenkilöstön ikääntyminen ja julkisen talouden tilanne. Pelastustoimen, poliisin ja ensihoidon hälytyspalvelujen turvaaminen erityisesti harvaan asutuilla alueilla on haasteellista ja edellyttää sekä viranomaisten että vapaaehtoisten järjestöjen yhteistyön tehostamista.

Turvallisuuden toimijakenttä monipuolistuu useilla eri tavoilla. Viranomaisten lisäksi turvallisuutta tuottavat tai sen rakentamiseen ja ylläpitoon osallistuvat yhä useammin niin yritykset palvelun tuottajan tai hyödyntäjän roolissa kuin kansalaisjärjestötkin. Lisäksi kansainvälinen yhteistyö on tärkeää. Yhtenä kysymyksenä on poliisin ja yksityisen turva-alan tehtävänjako. Samanaikaisesti esillä on poliisin henkilöstöressurssien tason määrittäminen pitkällä aikavälillä, täydennyspoliisijärjestelmän tulevaisuus ja poliisien eroamisikää koskevat kysymykset. Myös tietoverkkorikollisuuden torjunnassa tarvitaan yhteistyön kehittämistä viranomaisten ja elinkeinoelämän välillä sekä aiempaa nopeampaan toimintaan kykeneviä toimijoita.

Terrorismin uhka on kansainvälinen ja myös Suomessa tarvitaan toimia, jotka ehkäisevät väkivaltaista radikalisoitumista ja kotoperäistä terrorismia. Jatkossa järjestäytyneitä rikollisuutta, terrorismia ja uusimuotoista vakavinta rikollisuutta torjuttaessa tulee arvioitavaksi mm. erillislainsäädännön tarpeellisuus. Väkivaltaisen radikalisoitumisen ennalta ehkäisyssä viranomaisten ja kansalaisjärjestöjen yhteistyö on tärkeää. Rajaturvallisuuden kehittämisen näkökulmasta tärkeänä pidetään osallistumista EU:n rajaturvallisuuden kehittämiseen sekä varautumista EU:n ja Venäjän viisumivapauteen. Globaalin taloustilanteen muuttuessa myös ihmiskaupan ja työsuojelukysymysten esillä pitäminen on tärkeää.

Viisumivapaus EU:n ja Venäjän välillä tullee toteutumaan jollain aikavälillä. Arvioiden mukaan henkilöiden rajanylitysten määrä saattaa kaksinkertaistua kaakkoisrajan rajanylityspaikoilla viisumivapauden myötä. Sujuvan ja turvallisen rajanylitysliikenteen varmistaminen on Suomen kilpailukyvyn kannalta tärkeää. Lisääntyvän rajanylitysliikenteen hallinta edellyttää rajanylityspaikkojen infrastruktuurin, henkilöstövoimavarojen, tekniikan ja liikenneväylien parantamista sekä viranomaisyhteistyön kehittämistä.

Itämeren pitäminen turvallisena on Suomelle tärkeää. Itämeren merikuljetusten arvioidaan kasvavan tulevaisuudessa muuta Eurooppaa selvästi enemmän, mikä rasittaa meren ekosysteemiä ja lisää vakavan onnettomuuden riskiä erityisesti Suomenlahden alueella. Seurannaisvaikutuksiltaan vaarallisimpia uhkia ovat mm. alusten yhteentörmäyksen aiheuttama monialaonnettomuus, merelliset ympäristöriskit ja merellinen terrorismi. EU:n tasolla merkittäviä haasteita ovat myös merialueen kautta tapahtuva laitton maahantulo ja ihmiskauppa. Suomen meripolitiikan valmistelun ja koordinaation kehittäminen on nostettu esille.

Turvallisuutta voidaan parantaa myös edistämällä suvaitsevuuksia sekä maahanmuuttajien kotouttamista ja kantaväestön sopeuttamista monikulttuuriseen yhteiskuntaan. Huomiota tulee kiinnittää myös siihen, että ihmisille on tarjolla riittävästi virikkeellisiä ja päihteettömiä vapaa-ajan vieton toimintoja.

13 MAA- JA METSÄTALOUSPOLITIikka, ELINTARVIKETALOUS JA MAASEUDUN KEHITTÄMINEN

13.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella

Kuluneella vaalikaudella maatalouspolitiikkaa leimasivat EU-tasolla käydyt neuvottelut alan tulevaisuuden päälinjoista; vuonna 2009 toteutettiin EU:n maatalouspolitiikan ns. terveystarkestus ja EU:n yhteisen maatalouspolitiikan päälinjoista sovittiin vuoden 2013 loppuun asti. Suomen EU-tulotukien kokonaismäärä pysyi ennallaan, ja Suomi sai ainoana maana poikkeuksen myöntää vuosina 2010–2013 tiettyjä tuotantoon sidottuja tukia 10 % EU:n kokonaan rahoittamien tukien kokonaismäärästä. Myös liittymissopimuksen artiklojen 141 ja 142 perusteella myönnettävien Etelä-Suomen tuen ja pohjoisen tuen jatko turvattiin. Pääosa näistä kansallisista tuista voidaan edelleen myöntää tuotantoon sidottuna tukena.

Hallituksen tavoitteena on ollut kehittää kotimaista maataloutta ja elintarvikkeiden tuotantoa sekä turvata aktiivitulojen kannattavuus ja viljelijöiden tulokehitys. Taloudellisen taantumalan johdosta alkutuottajille maksettavat tuottaja- ja markkinahinnat eivät kuitenkaan kehittyneet toivotusti. Matalahintaisten tuotteiden suosio kasvoi, minkä johdosta Suomi maksoi vuonna 2010 kertaluonteista lisätukea taloustilanteesta kärsiville viljelijöille. Maatalouden rakennekehityksen, tuottavuuden ja kilpailukyvyn parantamiseksi hallitus turvasi Maatilatalouden kehittämisrahaston (MAKERA) voimavarojen riittävyden. Maatalouden luopumistukijärjestelmä uusittiin jatkumaan vuoden 2014 loppuun.

Vuonna 2010 käynnistyneellä maatalojen energiaohjelmalla on edistetty maatalojen energiatehokkuutta ja tänä vuonna käynnistyllä uusiutuvan energian velvoitepaketilla edistetään puun energiakäyttöä. Bioenergiantuotantoon kohdistetut avustukset ja laki uusiutuvilla energialähteillä tuotetun sähkön tuotantotuesta (ns. syöttötariffilaki) vauhdittavat uusiutuvan energian käytön tavoitteiden saavuttamista. Puun käyttö ei lisääntynyt hallitusohjelmassa asetettujen tavoitteiden mukaisesti, ja vaalikautta leimasi edelleen Venäjän kanssa puutulleja koskenut kiista. Loppuvuodesta 2010 saavutettu kompromissi Venäjän viranomaisten ja Euroopan komission välillä alensi voimassa olevia tulleja huomattavasti ja mahdollisti puukaupan jatkumisen Suomen ja Venäjän välillä.

Metsäalan strategisella ohjelmalla (MSO) on tavoiteltu mm. reagointivalmiuksien parantamista metsäalalla tapahtuvaan rakennemuutokseen sekä parannettu puutuotealan toimintaedellytyksiä. Kansallinen Metsäohjelma 2015, jossa määritellään Suomen metsäalan kehittämisen strategiset päämäärät, tavoitteet ja toimenpiteet hyväksyttiin tarkistettuna vuonna 2010. Etelä-Suomen metsien suojeluohjelmaa (METSU) jatkettiin vuoteen 2016 asti. Vaalikaudella uudistettiin myös lohiasetus sekä käynnistettiin kalastuslain kokonaisuudistus. Lisäksi valmisteltiin Suomalaisen ruokakulttuurin edistämishjelma ja linjattiin maan luonnonvarapolitiikkaa mm. eduskunnalle annetussa asiaa koskevassa selonteossa.

Keskeisiä hallitusohjelmaa toteuttavia toimia:

Maatalouspolitiikka

- Suomi vaikutti aktiivisesti EU:n yhteisen maatalouspolitiikan päälinjoista tehtyihin päätöksiin ja keskeiset neuvottelutavoitteet saavutettiin.
- Suomelle poikkeuslupa myöntää vuosina 2010–2013 ns. artiklan 68 mukaisia tukia tuotantoon sidottuna 10 % EU:n kokonaan rahoittamien tukien kokonaismäärästä.
- Etelä-Suomen tuen ja pohjoisen tuen jatko turvattiin. Pääosa näistä kansallisista tuista voidaan edelleen myöntää tuotantoon sidottuna tukena (litrakohtainen tuki maidolle sekä eläinkohtaiset tuet mm. naudalle ja lampaalle). Uutena tukena on mahdollista maksaa kotieläintilojen hehtaaritukea Etelä-Suomessa.

- Maatalouden ympäristötukijärjestelmässä on otettu käyttöön uusia erityistukisopimuksia, jotka kohdentuvat vesiensuojelun kannalta herkimmille alueille.
- TEHO -hankkeessa on selvitetty uusia tapoja vähentää maatalouden vesistökuormitusta.
- Luonnon monimuotoisuuden lisäämiseksi on otettu käyttöön luonnonhoitopeltojen tuki.
- Maatalousyrittäjien luopumistukijärjestelmää on uudistettu jatkumaan vuoden 2014 loppuun.
- Maataloustukien byrokratiaa on kevennetty. Sähköinen tukihaku on otettu käyttöön.
- Maatilatalouden kehittämisrahaston (MAKERA) rahoitus on turvattu maatalouden sukupolvenvaihdosten ja rakennekehityksen edistämiseksi. Hallituskaudella siirrot MAKERAan yhteensä 270 milj. euroa.
- EU:n maatalouspolitiikan uudistaminen vuoden 2013 jälkeiselle ajalle on alkanut, ja Suomen tavoitteet ja alustavat kannat uudistukselle on muodostettu.
- Maataloustuottajien lomituspalvelulain muutos ja turkistuottajien lomituspalvelulaki tulivat voimaan vuonna 2010. Maatalousyrittäjien lomapäiviä on lisätty kahdella.
- Poroheijon sijaisapukokeilu vuonna 2011.
- Polttoaineverolain uudistus vuonna 2008. Maatalousyrittäjien energiaveron palautusta korotettiin tammikuun 2009 elvytysbudjetin yhteydessä ja maatalouden ja kasvihuoneiden sähkövero on muutettu yhtä suureksi kuin teollisuuden sähkövero.
- Maatalousmaata koskevan vuokratilainsäädännön uudistamista koskevat säädökset tulivat voimaan 1.2.2011.
- Tilusjärjestelyä on jatkettu ja rahoitusta lisätty, tavoitteena parantaa kiinteistörakennetta ja siten lisätä maataloustuotannon kannattavuutta.

Elintarviketalous

- Elintarvikelain muutos ko. lainsäädäntötehtävien keskittämisestä MMM:ön 1.1.2008 alkaen.
- Vaalikaudella valmisteltiin lakiesitys muuntogeenisten viljelykasvien sekä tavanomaisen ja luonnonmukaisen maataloustuotannon rinnakkaiselosta.
- Kansallinen ruokastrategia vuoteen 2030 valmistui kesäkuussa 2010 ja hallituksen selonteko ruokapolitiikasta loppuvuodesta 2010.
- Suomalaisen ruokakulttuurin edistämishjelma vuosille 2008–2011. Ohjelman puitteissa toteutettiin mm. kouluruokavaalit.
- Ruoan ja rehun arvonlisäveroa alennettiin vuoden 2009 lokakuussa 5 %-yksikköä.
- Eläinlääkintähuoltolaki uudistettu tavoitteena eläinlääkintäpalvelujen saatavuuden varmistaminen ja viranomaisvalvonnan yhtäläinen toimivuus kaikkialla maassa. Eläintautilainsäädännön uudistamishanke on käynnissä.
- Viranomaisten ja elinkeinon yhteistoimintaa eläinten hyvinvoinnin varmistamiseksi tiivistettiin SIKAVA ja NASEVA eläinten terveydenhuoltojärjestelmien puitteissa, eläinsuojelun viranomaisvalvontaa lisättiin aluehallinnossa ja kunnissa.
- Eläinten hyvinvoinnin parantamiseksi on lisäksi otettu käyttöön eläinten hyvinvointituki, muutettu tuettuun rakentamiseen liittyviä säädöksiä ja perustettu tuotanto- ja seuraeläinten hyvinvointineuvottelukunnat.
- Luomutietohanke 2010, raportti ja toimintaehdotus luomutuotannon rahoituksen ja toiminnan kehittämiseksi
- Tuettu pilottivientiverkostohankkeita, joissa luomualan yritykset yhdessä markkinoivat tuotteitaan Länsi-Eurooppaan.
- Pienten ja keskiuurten elintarvikeyritysten byrokratiaa keventäviä toimia on toteutettu.

Kalastus

- Hylkeiden aiheuttamien vahinkojen torjuntaa on kehitetty, mutta hyljekannan koon säätely ei ole toteutunut suunnitellulla tavalla mm. metsästyksen vaikeuden takia. Noin puolet vuosittain myönnettyistä kaatoluvista on jäänyt käyttämättä.
- Lohiasetus on annettu tavoitteena turvata mm. sekä luonnonlohen nousu kutujokiin että rannikon ammattikalastuksen toimintaedellytykset.
- Käynnissä kalastuslain kokonaisuudistus, jossa huomioidaan erityisesti vaelluskaloihin liittyvä kokonaisuus sekä ammattikalastuksen toimintaedellytykset.

Riista-asiat

- Uusi riistavahinkolaki sisältää muutokset vahinkojen omavastuusta sekä provahinkojen korvaamista koskevasta säätelystä.
- Riistahallintolaki sekä laki metsästyslain muuttamisesta, riistanhoitomaksusta ja pyyntilupamaksusta annetun lain muuttamisesta ja maaseutuelinkeinojen valituslautakunnasta annetun lain muuttamisesta on hyväksytty vuonna 2011. Muodostetaan Suomen riistakeskus yhdistämällä metsästyslaissa säädetyt Metsästäjien keskusjärjestö ja riistanhoitopiirit yhdeksi organisaatioksi hallinnon päällekkäisyyksien purkamiseksi ja toimintojen tehostamiseksi.

Maaseudun kehittäminen

- Kansallinen maaseudun kehittämisstrategia vuosille 2007–2013.

- Maaseutuyrittäjyyttä on edistetty suuntaamalla tukea mm. 3 768 maaseudun mikroyrityksen toimintaan.
- Maaseudun hanke- ja yritystukien byrokratiaa keventäviä toimia on toteutettu ja toteutetaan.
- Hallituksen selonteko maaseutupolitiikasta annettiin vuonna 2009.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (YTR) asetettu ajalle 17.7.2008–16.7.2013; se sovittaa yhteen maaseudun kehittämistoimia ja edistää maaseutuun kohdistettavien voimavarojen tehokasta käyttöä.

Metsätalous, energia

- Kansallinen Metsäohjelma 2015 on hyväksytty vuonna 2008 ja tarkistettuna vuonna 2010.
- Vapaaehtoiisiin suojelukeinoin perustuvan Etelä-Suomen metsien suojeluohjelman (METSO) jatkosta on tehty uusi VNP vuosille 2008–2016. Maanomistajille maksetaan täysi korvaus suojelusta.
- Metsäalan strateginen ohjelma (MSO) vuosille 2009–2011.
- Puukaupan edistämiseksi on toteutettu myyntitulon osittainen veronhuojennus verovuosina 2008–2011 ja metsävähennystä uudistettu. Ensiharvennushakkuukauppoja koskeva verohelpotus on toteutettu vuonna 2008. Lisäksi puukaupan edistämiseksi on käynnistetty puumarkkinatyöryhmä.
- Puuhuollon turvaamiseen osoitettiin vuonna 2008 kehyksessä yht. 165 milj. euroa vuosille 2008–2012.
- Valtioneuvoston luonnonvaraselonteko ja Biotalousyöryhmän raportti linjaavat luonnonvarojen kestävää hyödyntämistä.
- Valtioneuvoston asetus bioenergiatuotannon avustamisesta tuli voimaan 1.10.2008.
- Uusiutuvan energian investointeja on tuettu (mm. maatalojen biokaasuvoimaloita), tukijärjestelmää laajennettu.
- Uusiutuvan energian velvoitepaketti (ulottuu vuoteen 2020) hyväksyttiin 20.4.2010. Sen mukaisesti vuonna 2011 otetaan käyttöön uusi pienpuun energiatuki ja uudistettiin kestävä metsätalouden rahoituslaki.
- Metsien käsittelyn monipuolistamiseksi käynnistettiin metsälainsäädännön uudistaminen.
- Vuoden 2012 alussa tulee voimaan uusi metsäkeskuslaki, jolla muodostetaan uusi valtakunnallinen metsäkeskus. Metsähallitusta koskevan lainsäädännön uudistaminen aloitettiin.
- Uusi laki Suomen metsäkeskuksen metsätietojärjestelmästä parantaa metsätietojen hyödynnettävyyttä.
- Laki uusiutuville energialähteillä tuotetun sähkön tuotantotuesta ns. syöttötariffilaki annettu 30.12.2010. Valtioneuvoston asetus uusiutuville energialähteillä tuotetun sähkön tuotantotuesta.
- Vuoden 2011 alusta voimaan tulee energiaverouudistus.
- Maatalojen energiaohjelma (2010–2016) tilojen energiansäästön ja energiatehokkuuden edistämiseksi, edistää kannattavuutta ja täyttää EU:n ja Suomen asettamia energiansäästötavoitteita maataloussektorin osalta.
- Katso myös luku 2.

Vesivarat ja maanmittaus

- Muuttuviin sää- ja vesioloihin ja niistä aiheutuviin riskeihin varautumiseksi on uudistettu säädökset patoturvallisuudesta, vesistöjen ja merenrannikon tulvimisesta sekä rankkasateista taajamissa aiheutuvien tulvariskien hallinnasta sekä tulvavahinkojen korvaamisesta.
- Valtion tukirahoitusta suunnattiin viemäriverkostojen laajentamiseen haja-asutusalueille. Vesihuollon tukemiseen on myönnetty vuosille 2009–2011 määrärahoja n. 27 milj. euroa/vuosi.
- Pohjavesialueiden rajaamisenettelyjä selvennettiin huomioiden erityisesti rajoitukset hedelmän- ja marjanviljelylle. Käynnistettiin rajojen tarkistaminen myös muilla kiireellisiksi katsotuilla pohjavesialueilla.
- Uusi rajajokisopimus Ruotsin kanssa saatettiin voimaan.
- Vesialan osaamisen vientiä, liiketoimintaa ja kansainvälistä yhteistyötä edistämään on perustettu julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyön kanavaksi Suomen vesifoorumi.
- Kiinteistöjen kirjaamistehtävien siirto oikeushallinnolta Maanmittauslaitokselle vuoden 2010 alusta toteutui suunnitellusti ja uuden kirjaamisjärjestelmän kehittäminen käynnistettiin.
- Toteutettiin INSPIRE-direktiivin toimeenpanon edellyttämä kansallinen lainsäädäntö ja aloitettiin direktiivin edellyttämät kansalliset toimeenpanotehtävät.

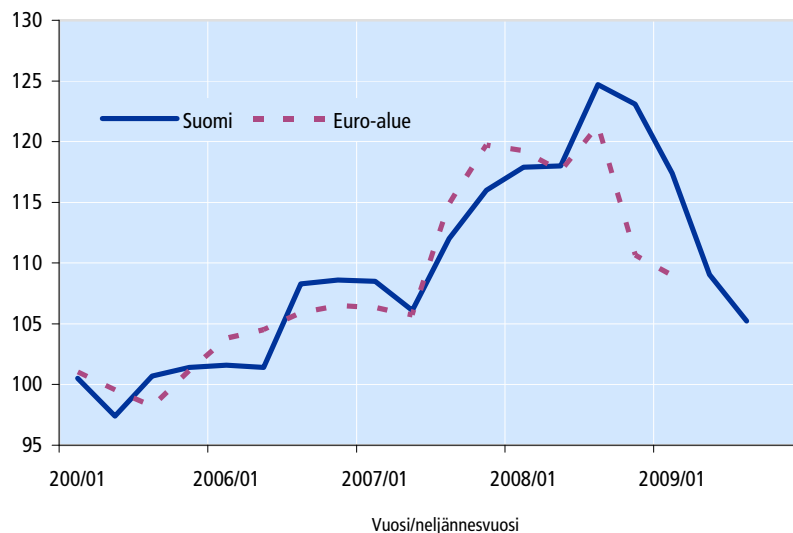
13.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna

Suomen EU:lta saaman **maatalous- ja maaseudun kehittämistuen** (ml. markkinatuki ja kalatalouden tuki) määrä on hieman vähentynyt vaalikauden alusta. Vaalikauden alkuun ajoitui myös EU:n ohjelmakauden vaihdos, jolloin tuloja lisäävät tyypillisesti kahdelta ohjelmakaudelta kertyvät tulot sekä EU:n maksamat uuden ohjelmakauden ennakot. Vuonna 2007

EU:n tuki Suomelle oli 971 milj. euroa. Tuolloin Suomen saamista kaikista EU-tuloista yhteensä n. 70 % oli maatalouteen ja maaseutuun kohdistuvia. Vuonna 2008 saatu maatalous- ja maaseututuki oli 857 milj. euroa ja vuonna 2009 800 milj. euroa, josta maatalous- ja markkinatukea oli 610 milj. euroa ja maaseudun kehittämistukea 190 milj. euroa. Tukeen sisältyvät talousarvioon tuloutuvien tulojen lisäksi Maatilatalouden kehittämisrahastoon ja Maatalouden interventiorahastoon tuloutuneet tulot.

Vuonna 2010 EU:lta tuloutui Suomelle em. tukia ennakkotiedon mukaan 892 milj. euroa. Maataloustuet säilyivät lähes edellisvuoden tasolla, mutta maaseudun kehittämistuet kasvoivat 89 milj. euroa ollen 279 milj. euroa EU-hanketoiminnan päästyä hyvään vauhtiin. Vuonna 2011 Suomen arvioidaan saavan näitä tukia yhteensä 891 milj. euroa, josta maataloustukea 596 milj. euroa, ja maaseudun kehittämistukea 295 milj. euroa. Vuonna 2008 toteutettuun EU:n yhteisen maatalouspolitiikan välitarkastukseen (terveystarkastus) liittyen määrärahoja on siirretty enenevässä määrin maatalouden suorista tuista maaseudun kehittämiseen, ns. uusiin haasteisiin (ilmastonmuutos, uusiutuva energia, vesienhoito, luonnon monimuotoisuus ja niihin liittyvät innovaatiot).

Maatalouden tuottajahinnan kehitys Suomessa ja euroalueella

Lähde: ETLA/TEM; Keskusteluaiheita no. 1209. Elintarvikkeiden hinnanmuodostus ja markkinoiden toimivuus.

Maatalouden tuottajahinnat kohosivat vuoden 2007 lopulla voimakkaasti maailmanmarkkinahintojen nousun seurauksena. Suomessa maatalouden tuottajahintojen nousu jatkui seuraavan vuoden lopulle ollen Euro-alueeseen verrattuna hieman keskimääräistä voimakkaampaa. Vuoden 2009 kolmannella neljänneksellä hinnat palautuivat parin vuoden takaiselle tasolle noustakseen jälleen marraskuuhun 2010 mennessä, tuotekohtaisten tuottajahintojen erojen ollessa kuitenkin huomattavia.

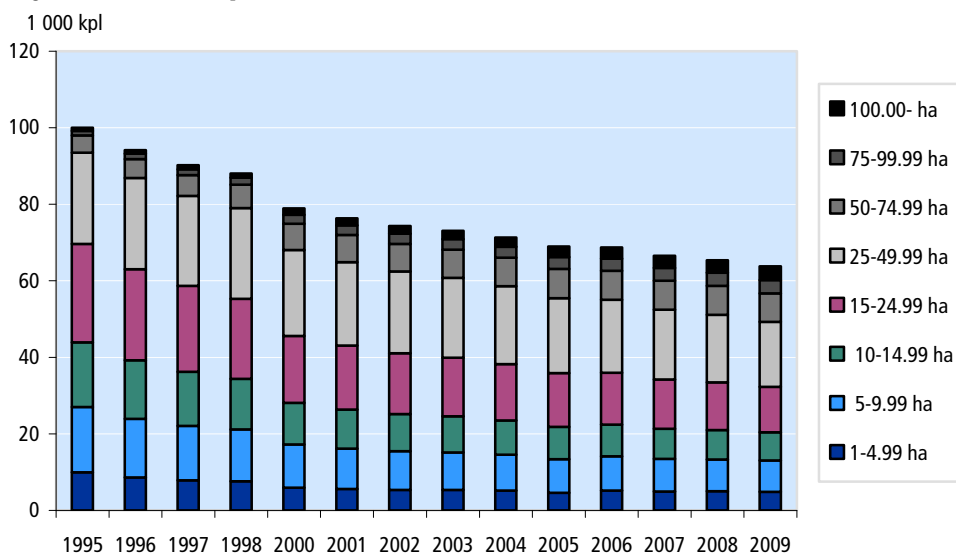
Elintarvikkeiden arvonlisäveroa alennettiin lokakuussa 2009 kauppojen 17 %:sta 12 %:iin. Syyskuuhun verrattuna elintarvikkeiden hinnat alenivat lokakuussa 5,6 %. Voimakkaimmin alenivat hedelmien ja marjojen hinnat, ja hintakehitykseen ovat todennäköisesti vaikuttaneet myös kausiluonteiset tekijät. Myös maitotuotteiden ja kananmunien hinnat alenivat lähes kauttaaltaan enemmän kuin laskennallinen arvonlisäveron aleneminen. Eräiden tuotteiden osalta hintojen tuntuvaan alenemiseen vaikuttivat todennäköisesti myös elintarvikeketjussa viiveellä tapahtuvat hintareaktiot.

Ravintolaruuan, mukaan lukien henkilöstöruokailun, verokanta säilyi 22 %:ssa heinäkuuhun 2010, jolloin elintarvikkeiden ja ravintolaruuan veroero poistui ravintolaruuan arvonlisäveron laskiessa 13 %:iin ja elintarvikkeiden verotuksen noustessa 13 %:iin.

Maatiloja oli vuonna 2009 Suomessa 64 175. Laskua tässä oli 1 600 edellisvuodesta. Maatilojen keskimääräinen peltoala oli vuonna 2009 n. 36 hehtaaria. Viljelijöiden keski-ikä ylitti 50 vuoden rajapyykin vuoden 2009 aikana, ja peltoalaltaan suurimpia tiloja viljelivät n. 30-vuotiaat maanviljelijät. Maatiloista 43 % harjoitti päätuotantosuuntanaan viljanviljelyä ja 19 % lypsykarjataloutta.

Maaseudun väkiluvun kehitys on ollut lievästi negatiivista, vuonna 2008 väkiluvun muutos kiihtyi hieman ollen -1,39 %. Ydinmaaseudulla väkiluvun väheneminen on ollut hitaampaa. Arvio vuosien 2009–2011 kehityksestä on, että väen väheneminen sekä harvaan asutulla että ydinmaaseudulla hidastuu.

Maatilojen lukumäärä peltosuuruusluokittain vuosina 1995–2009

Lähde: Matilda maataloustilastot.

Vuosituhaten alusta jatkunut maa-, metsä- ja kalatalouden toimialalla työskentelevien osuuden väheneminen 146 tuhannesta työllisestä pysähtyi vuoden 2006 kuluessa 118 tuhanteen. Kuluvalla vaalikaudella toimialalla työskentelevien määrä vakiintui ja kääntyi hienoiseen nousuun ollen 119 000 työllistä vuonna 2009.

Maatalouden kannattavuus

Tunnusluvut	2006	2007	2008	2009	2010 arvio	2011 arvio
Maataloustulo (kokonaistasolla), milj. euroa ¹⁾	903	1 021	807	862	735	ennallaan
Kirjanpitoiltojen maataloustulo euroa/tila	20 300	27 700	19 400	17 900	19 200	nousee
Kirjanpitoiltojen työansio euroa/tunti ²⁾	3,7	6,3	4,1	1,9	2,4	nousee

¹⁾ Maataloustulo kokonaistasolla kuvaa kaikkien tilojen (n. 65 000 tilan) taloudellista asemaa ja muut kohdan 1 tunnus-luvut kirjanpitoiltojen (n. 45 000 tilan) taloudellista asemaa.

²⁾ Työtuntiansio lasketaan vähentämällä kokonaistuotosta kaikki kustannukset (sisältää oman pääoman 5 % korkovaatimuksen) ja jakamalla saatu euromäärä tehdyillä työtunneilla. Kirjanpitoiltojen työtuntiansio on MTT:n ennuste vuodelle 2009.

Lähde: Maa- ja metsätalousministeriön TTS 2012–2015.

Maataloudesta kokonaistasolla saatujen tulojen laskun jälkeen tilanne on parantunut hieman, mutta kokonaistaso säilynee edelleen vuoden 2009 tasolla. Dramaattisimmin taantumien vaikutukset näkyvät kirjanpitoiltojen euromääräisessä maataloustulossa sekä tuntikohtaisessa

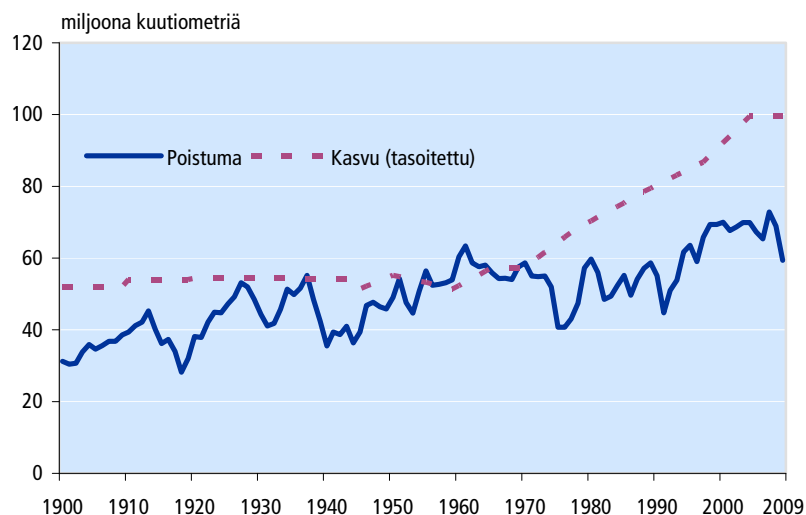
työansiossa, joissa pudotus jatkui edelleen vuonna 2009. Molempien on kuitenkin arvioitu nousevan kuluvaan vuonna.

Suomessa on lähes 4 000 tilaa, jotka kuuluvat **luonnonmukaisen tuotannon** valvontajärjestelmään. Luomutilojen osuus kaikista tiloista vuonna 2008 oli 5 %, sittemmin luomuvalvontaan kuuluvien maatilojen määrä on noussut reiluun kuuteen prosenttiin. Pääosa luomutiloista on maatiloja, joilla harjoitetaan viljanviljelyä, mutta yli 500:lla tilalla on myös luomueläimiä. Luomutilat ovat peltoalaltaan merkittävästi suurempia kuin tavanomaisesti viljeltyt tilat, ja sekä viljelyala että luomueläinten määrä on ollut viime vuosina nousussa. Luonnonmukaisesti tuotettu vehnä, kaura ja ruis käytetään pääosin luomuna, mutta ohrasta ja seosviljasta vain alle puolet käytetään luomuna.

Luomutilojen lukumäärän pienentymisestä ja luomuhyväksytyn alan lisääntymisestä johtuen keskimääräinen peltoala on kasvanut. Suomen viljelyalasta kaikkiaan 7,5 % on luonnonmukaisessa tuotannossa, vuonna 2010 luomutuotannossa oli n. 170 500 ha peltoalaa.

Vuonna 2009 toteutetun kuluttajaneelin perusteella luomun kuluttajaostojen arvo oli vuonna 2008 n. 74 milj. euroa, mikä on yksi prosentti ruokaostoista.

Suomen puuvaranto

Lähde: Findikaattori ja Metla.

Suomen puuvaranto on vuosien 2004–2008 mittausten mukaan 2 206 milj. kuutiometriä. Nykypuuston vuotuinen keskimääräinen kasvu on 99,5 milj. kuutiometriä (kasvuprosentti 4,5), kun poistuma on ollut em. aikavälillä keskimäärin 69,2 milj. kuutiometriä (poistumaprosentti 3,1). Kokonaisluvut sisältävät myös luonnonsuojelualueiden metsät. Puuvarannon suurentuminen on jatkunut 1970-luvulta lähtien. Metsien ikärakenne on tasoittunut eli metsät ovat nuorentuneet laajamittaisten uudistushakkuiden ansiosta ja puustoisten soiden laajamittaiset ojitukset 1960- ja 1970-luvuilla lisäsivät merkittävästi kasvuisan metsämaan alaa ja tuotoskykyä. Poistumakin on pääsuuntaisesti noussut, mutta viime vuosina tehtyjen metsäteollisuuden kapasiteetin leikkausten takia poistuman nousu ei näillä näkymin jatku.

Kansallinen metsäohjelma (KMO 2015) perustettiin osaltaan vastaamaan koko metsäalaa koskeviin haasteisiin ja uudistuspaineisiin. Ohjelman linjausten mukaisesti avaintekijöitä ovat osaamisen jalostaminen, kotimaisten puun käytön merkittävä lisääminen ja metsäluonnon monimuotoisuuden vahvistaminen. Keskeistä on metsien energia- ja ilmastohyötyjen huomioiminen. Kansallisen metsäohjelman rinnalla toteutetaan Etelä-Suomen metsien moni-

muotoisuuden toimintaohjelmaa 2008–2016 (METSO). KMO 2015 rinnalla toimiva metsäalan strateginen ohjelma (MSO) perustettiin vuonna 2009 Suomen metsäteollisuuden kilpailukyvyyn ja uudistumisen elinkeinopoliittiseksi toimijaksi.

Alla olevassa taulukossa esitetään vuonna 2008 hyväksytyyn KMO 2015:n keskeiset tavoitteet ja niiden toteutumistilanne vuonna 2009.

Vuosi 2008 periaatepäätös KMO 2015 – tärkeimpien tavoitteiden toteutuminen	Alkutilanne 2006	Tilanne 2009	Tavoite 2015
Ainespuun hakkuukertymä, milj.m ³ /v	51,7	42,0	65–70
Metsähakkeen käyttö, milj.m ³ /v	3,4	6,1	8–12,0
Metsänhoidon investoinnit, Kembra milj. €/v	61,3	79,5	85
Yksityismetsätalouden nettotulos, €/ha/v	87,3	56,1	120
Metsä- ja puutuoteteollisuuden tuotannon arvo, mrd. €/v ²	21,3	15,0	22,5
Metsäsektorin työlliset, henkilöä	89 400	70 000	73 000
METSOn toteutuminen (METSO II alkoi 2008)	(2008)	(kum. 08–09)	(v. 2016)
Pysyvä suojelu, yksityiset suojelualueet ¹ , ha	1 406	3 599	96 000
Ympäristötuki ja luonnonhoitohankkeet ² , ha	5 807 ³	12 244 ⁴	82 000– 173 000
Metsähallituksen suojelualueet		10 030	10 000

Rahamääräiset luvut vuoden 2009 hinnoin, elinkustannusindeksi.

¹⁾ Luonnonsuojelulaki

²⁾ Kembra

³⁾ ja ⁴⁾ luku ei sisällä luonnonhoitohankkeita

Lähde: Kansallinen metsäohjelma 2015.

13.3 Tulevia haasteita

Bio- ja luonnonvaratalouden globaali merkitys kasvaa. Biotalous ja uusiutuvien luonnonvarojen kestävä käyttö ovat strategisia, painoarvoltaan kasvavia valtteja Suomen kilpailukyvyllä ja suomalaisten hyvinvoinnille. Uusiutuvien luonnonvarojen kestävään hyödyntämiseen perustuvien elinkeinojen kannattavuus ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen sekä ekosysteemien toimintakyvyn ja niiden tuottamien palveluiden säilyttäminen ja muutokset kulutuskäyttäytymisessä edellyttävät jatkossa korkeaa osaamisen tasoa ja uusien teknologioiden ja tuotantotapojen kehittämistä. Maa- ja metsätalouden ja muiden luonnonvaraelinkeinojen menestys riippuu pitkälti siitä, kuinka hyvin raaka-aineita ja palveluita voidaan tuotteistaa asiakkaiden tarpeisiin huolehtien samalla tuotannon ekotehokkuudesta. Arvoketjuajattelun myötä toimenpiteiden joustava yhteensovitus sekä tarkoituksenmukainen työnjako korostuvat. Maa-seudun elinvoimaisuuden turvaaminen on harvaanasutuilla alueilla haastavaa ja edellyttää mm. työvoiman sekä perus- ja muiden palvelujen sekä perusinfrastruktuurin saatavuutta.

Globaalit haasteet kuten ilmastonmuutos, luonnon köyhtyminen, puhtaan veden riittävyys ja edellä mainittuihin liittyvät epävarmuustekijät heijastuvat tulevaisuudessa voimakkaasti maa- ja metsätalousalaan sekä elintarviketalouteen. Luonnonvarojen kestävä käyttö ja ruoka-huollon merkitys korostuu. Ruokaan liittyvät toimenpiteet ja niiden toimeenpano edellyttävät tulevaisuudessa entistä tehokkaampaa koordinaointia. Kuluttajat ovat aiempaa tiedostavampia ja valintojen tueksi on tuotettava tietoa tuotannon vastuullisuudesta. Maataloustuotannon ekologinen kestävyys ja tuotantoeläinten hyvinvoinnin turvaaminen sekä ruokajärjestelmien avoimuus ja läpinäkyvyys varmistavat kuluttajien luottamusta kotimaisiin elintarvikkeisiin. Luomu- ja lähituotannon suosion kasvu tarjoavat merkittävän kasvupotentiaalin.

Maataloustuotannon jatkuvuuden ja kehitysedellytysten kannalta tuotannon kannattavuus on ratkaisevaa. Yhteiseen maatalouspolitiikkaan perustuvien keskeisten tukijärjestelmien uusiutuksessa lähivuosina sisällöllisesti Suomen maatalouden kannalta keskeistä on mm. maan pohjoisten erityisolosuhteiden huomioon ottaminen. EU:n yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) uu-

distusta vuodesta 2014 eteenpäin pohjustettiin terveystarkastuksella, jossa EU:n lisävaroja ohjattiin maaseudun kehittämisen uusiin haasteisiin, pääosin ympäristötukeen. Suomen kannalta tärkeänä pidetään, että keskeisten tuotteiden tuet säilyvät edelleen osin tuotantoon sidottuina. Lisäksi Suomelle on tärkeää EU:n osarahoitteisten tukien osarahoitusmahdollisuuksien säilyminen. Yhtenä keskeisistä poikkihallinnollisista kysymyksistä lähitulevaisuudessa pidetään osallistumista käynnissä olevaan, EU:n seuraavan rahoituskauden politiikan sisällön ja yhteisen budjetin kohdentamisen valmisteluun. Tulevan politiikan sisältö ja sen rahoitusraami ovat merkittäviä mm. budjettitalouden sekä maaseutu- ja maatalouspolitiikan kannalta. Kansallisen valmistelun koordinaatiosta EU:n eri politiikkalohkojen välillä on huolehdittava.

Huoltovarmuuden ylläpidon merkitys korostuu toimintaympäristön kasvaneen epävarmuuden myötä. Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaaminen edellyttää kotimaisen ruokahuollon kriisinkestävyyden parantamista, puhtaan talousveden saatavuuden varmistamista sekä tulvahaittojen ehkäisemistä samalla, kun turvataan alkutuotannon edellytykset mm. kotimaisen kasvinjalostuksen kautta ja rehuvalkuais- ja energiaomavaraisuutta parantamalla. Alkutuotannolle elintärkeiden energia- tieto- ja liikenneverkkojen toiminnan varmistaminen kaikkina aikoina on tärkeää.

Ilmastonmuutoksen ennustetut, vahingolliset vaikutukset globaaliin ruokahuoltoon lisäävät Suomen puhtaan ruuan tuotantokapasiteetin arvoa ja tätä kautta puhtaan veden merkitystä. Myös maatalouden ympäristöohjelmien ja ympäristötoimenpiteiden tehostamiseen kohdistuu kasvavia paineita. Taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestävä sekä eläinten hyvinvoinnin turvaava maataloustuotanto, mutta myös metsien monipuolistuvan käytön huomioiva metsätalous voivat edellyttää huomattaviakin panostuksia, etenkin luonnon monimuotoisuuden ylläpitämiseen ja vesiensuojelun tehostamiseen. Murroksessa olevalle metsäalalle biotalous tarjoaa uusia mahdollisuuksia, ja Suomen sitoumus nostaa uusiutuvan energian osuus energian loppukulutuksesta vuoteen 2020 mennessä 38 prosenttiin tarkoittaa mm. puun energiakäytön lisäämistä.

Uusiutuvien luonnonvarojen hyödyntämisessä globaali taloudellinen keskinäisriippuvuus ja ympäristökysymykset korostavat kansainvälisten sopimusten merkitystä (YK, FAO, WTO, jne.). Tehokas vaikuttaminen näiden sopimusten sisältöön edellyttää ajoissa tehtyä kansallisten kantojen koordinoitua valmistelua.

Jatkossa tarve hahmottaa luonnonvarapolitiikkaa yhä kokonaisvaltaisemmin korostuu, jos halutaan toisaalta hyödyntää kestäväällä tavalla Suomen omia luonnonvaroja ja toisaalta toimia vastuullisena globaalina toimijana näissä kysymyksissä. Teemat kuten kotimaisen uusiutuvan energian lisääminen, mineraalien hyödyntäminen ja ruoan tuotanto sekä niiden kehittämiseen liittyvät tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiopanostusten kohdennukset, materiaali kierron vahvistaminen ja toisaalta kansainvälinen vuorovaikutus bio- ja luonnonvarapolitiikan ja luonnonvarojen kestäväen käytön edistämiseksi edellyttänevät toimia niin taloudellisen kilpailukykyyn kuin ekosysteemin kantokyvyn lähtökohtien huomioimiseksi.

Luonnonvarojen kestäväen käytön kehittämisessä varsin ristiriitaisia näkemyksiä kohdistuu vesivarojen käytön vaihtoehtoihin, ja niiden osalta sekä tulvavesien hallinta ja säännöstelyjen kehittämismahdollisuudet että rakennettujen vesistöjen käyttöasteen nostamiseen liittyvät paineet säilynevät keskustelussa ja edellyttävät eri näkökulmien ja osatekijöiden kaukonäköistä huomioimista.

14 LOGISTIIKKA JA LIIKENNE

14.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella

Hallitus antoi keväällä 2009 liikennepoliittisen selonteon, joka sisältää pitkäjänteisen liikennejärjestelmän kehittämisohjelman sekä vaalikauden väyläinvestointiohjelman. Kuluvalle vaalikaudelle ajoitetuista investoinneista aloitetaan viimeiset vuonna 2011, Tampereen rantaväylää lukuun ottamatta. Selonteon yhteydessä selvitettiin budjettirahoitusta täydentävien rahoitusmallien käyttöönotto väyläinvestointeihin.

Vaalikaudella toteutettiin mittava liikennehallinnon virastouudistus, jossa perustettiin Liikennevirasto ja Liikenteen turvallisuusvirasto. Uudet virastot aloittivat toimintansa 1.1.2010.

Keskeisiä hallitusohjelmaa toteuttavia toimia:

Liikennepoliitiikka

- Liikennehallintoon perustettiin vuoden 2010 alussa kaksi uutta virastoa, Liikennevirasto ja Liikenteen turvallisuusvirasto, jotka korvasivat aiemmat kuusi liikennehallinnon virastoa.
- Logistiikkastrategiaehdotus valmistui toukokuussa 2010 ja Liikenteen elinkeinopoliittinen ohjelma julkaistiin heinäkuussa 2010.
- LVM:n hallinnonalan ilmastopoliittinen ohjelma valmistui.
- Periaatepäätös älyliikenteen strategian toteuttamisesta annettiin huhtikuussa 2010. Strategiaa ohjaa kansallinen älyliikenteen neuvottelukunta. Kärkihankkeita ovat mm. liikenteen ajantasaisen ja staattisen tiedon tietovarantojen organisointi, satelliittipaikannukseen perustuvan kilometripohjaisen tiemaksujärjestelmän käyttöönoton tietopohja ja langattoman laajakaistan käyttöönotto keskeisillä juna- ja bussiliikenteen runkoreiteillä.
- Liikennepoliittisessa selonteossa tälle vaalikaudelle ajoitetut investointihankkeet on aloitettu, lukuun ottamatta Tampereen rantaväylää suunnitelmien keskeneräisyyden vuoksi. Raideinvestointien osuus hallituskaudella toteutetuista hankkeista on ollut yli puolet.
- Perusradanpidon korvausinvestointeihin ja tasoristeysten poistoon sekä perustienpitoon, erityisesti kevyen liikenteen väyliin ja puukuljetusten turvaamiseen on kohdennettu rahoitusta.
- Liikenneturvallisuusinvestointeja on pystytty toteuttamaan rajoitetusti.
- Suomi on osallistunut EU:n logistiikkapolitiikan kehittämiseen ja komissio on julkaissut laajan logistiikan aloitepaketin 17.10.2007. Painopisteenä on ollut EU:n ja Venäjän välisten logistiikan ongelmien selvittäminen.

Meriliikenne

- Suomen ja Venäjän välinen valtiosopimus Saimaan kanavan vuokraamisesta Suomelle allekirjoitettiin vuonna 2010.
- Satamatoiminnan kilpailuedellytyksien parantamiseksi on käynnissä satamia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistus.
- 1.1.2008 voimaan tulleen väylämaksulain lakimuutoksen seurauksena väylämaksut alenivat keskimäärin 10 % ja vuoden 2009 TA:ssa väylämaksuja alennettiin 1,6 %.
- Itämeren meriturvallisuusohjelma valmistunut keväällä 2009.
- Miehituskustannusten tukea koskeva laki meriliikenteessä käytettävien alusten kilpailukyvyyn parantamisesta on tullut voimaan 1.3.2008 ja tonnistoverolaki on uudistettu.
- Saaristoliikenteessä on otettu käyttöön palvelusopimusmalli.
- Alusturvallisuuslainsäädännön sekä merenkulun ympäristölainsäädännön kokonaisuudistukset toteutettiin.
- Luotsauslain muuttamisen yhteydessä hyväksyttiin englannin kieli linjaluotsin tutkinnossa 1.7.2011 alkaen. Selvitys luotsaustoiminnan järjestämisestä ja kilpailun avaamisesta valmistui alkuvuodesta 2011.

Maaliikenne

- Kehä III uudistuksen 1. vaihe alkoi 2009 talousarviopäätöksellä, Liikennepoliittisen selonteon mukaan PPP-hanke (Public Private Partnership) Hamina-Vaalimaa ja Kehä III:n II vaihe toteutetaan vuoden 2011 jälkeen.
- Joukkoliikenteen kehittämisohjelma (Arki paremmaksi - joukkoliikenne toimivaksi) vuosille 2009–2015 valmistui keväällä 2009.
- Kokeilu alkolukolla valvotusta ajo-oikeudesta vakinaistettiin vuonna 2008. Vuonna 2010 hyväksyttiin lait, joilla alkolukko saatettiin pakolliseksi koulu- ja päiväkotikuljetuksissa.
- Ajokorttilakia ja eräitä siihen liittyviä lakeja on uudistettu.

- Suomen ja Venäjän välillä aloitettiin nopea junaliikenne joulukuussa 2010, jolloin Helsingin ja Pietarin välinen matka-aika nopeutui 3,5 tuntiin. Hanke on ensimmäinen EU:n ja Venäjän välinen rajanylittävä hanke, jossa raja- ja tullitarkastukset tehdään liikkuvassa junassa.
- Selvitys ja ehdotukset julkisen liikenteen turvaamisesta haja-asutusalueilla on tehty.
- Uusi rautatielaki on hyväksytty.
- Uusi joukkoliikennelaki tuli voimaan samanaikaisesti EU:n palvelusopimusasetuksen kanssa 3.12.2009 ja työsuhdematkalippujärjestelmä otettiin käyttöön vuoden 2010 alussa.

Lentoliikenne

- Malmia korvaavan lentokentän sijoittumismahdollisuuksia on tarkasteltu laajalla alueella.
- Tehtiin selvitys kotimaan lentoliikenteen tilanteesta FinnComm-lentoyhtiön lopetettua väliaikaisesti lennot Seinäjoen, Porin ja Jyväskylän lentoasemille.
- Varkauden ja Savonlinnan lentoliikenteen ostoliikenne kilpailutettiin vuonna 2010 ja sopimusta jatkettiin vuoden 2013 loppuun asti.

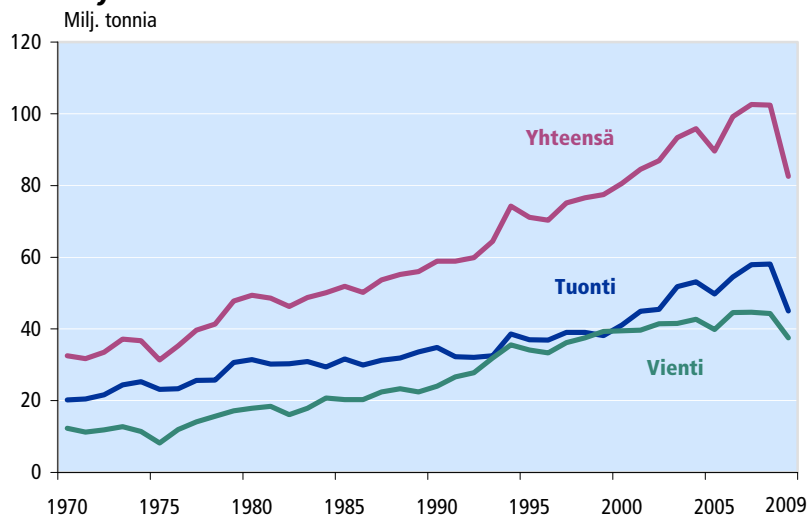
14.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna

Valtion maanteitä Suomessa on n. 78 000 kilometriä. Näistä pääteitä eli joko valta- tai kanta-teitä on n. 13 300 kilometriä. Moottoroiteita Suomessa on 765 kilometriä. Noin kaksi kolmasosaa maanteistä on päällystettyjä. Liikennöityä rataverkkoa Suomessa on 5 900 kilometriä, joista n. 52 % on sähköistetty. Suomen rataverkosta n. 90 % on yksiraiteista. Suomessa valtion yhtiön ylläpitämän väyläverkoston kokonaispituus on n. 16 200 kilometriä. Kauppamerenkulun väyliä on vajaat 4 000 kilometriä, joista vähintään kahdeksan metriä syviä väyliä Suomessa on 2 100 kilometriä. Näihin kuuluvat mm. kaikki talvisatamiin johtavat meriväylät.

Itämeren alueen satamien kokonaisliikenne on lisääntynyt lähes kaikilla seurattavilla satama-alueilla vaalikaudella mutta taloustilanteesta johtuen lisääntyminen on vähentynyt.

Itämeren liikenne on kuitenkin kokonaisuutena pysynyt vilkkaana ja n. 10 % maailman tavarakuljetuksista kulkee tällä alueella. Liikenteen lisääntyminen johtuu suurelta osin Venäjän öljysatamien kuljetusten kasvusta. Vuonna 2007 Itämerellä kuljetettiin öljyä 145 milj. tonnia. Vuonna 2015 määrän arvioidaan nousevan 250 milj. tonniin Venäjän uusien öljyterminaalien myötä.

Ulkomaan merikuljetukset vuosina 1970–2009

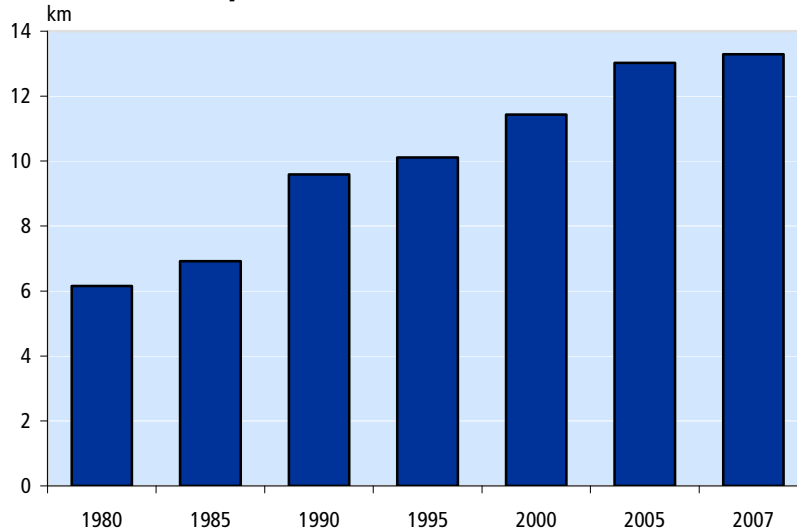

Lähde: Liikennevirasto.

Maaliikenteen tavarankuljetukset ovat koko 2000-luvun pysyneet samalla tasolla mutta taloustilanne vaikutti myös tällä sektorilla. Tilastokeskuksen mukaan ammattimaisen kuorma-autoliikenteen kustannukset nousivat 5,1 % vuoden 2009 joulukuusta vuoden 2010 jouluku-

kuuhun. Vuonna 2008 toteutunut rautatiekuljetusten määrä oli 41,8 milj. tonnia ja vuonna 2009 kuljetukset vähenivät maailman talouden taantuman seurauksena 32,9 milj. tonniin. Vuoden 2010 aikana rautatiekuljetukset ovat lähteneet nopeaan kasvuun ja kuljetusten arvioidaan ylittävän 40 milj. tonnin rajan lähivuosina.

Työmatkan keskimääräinen pituus

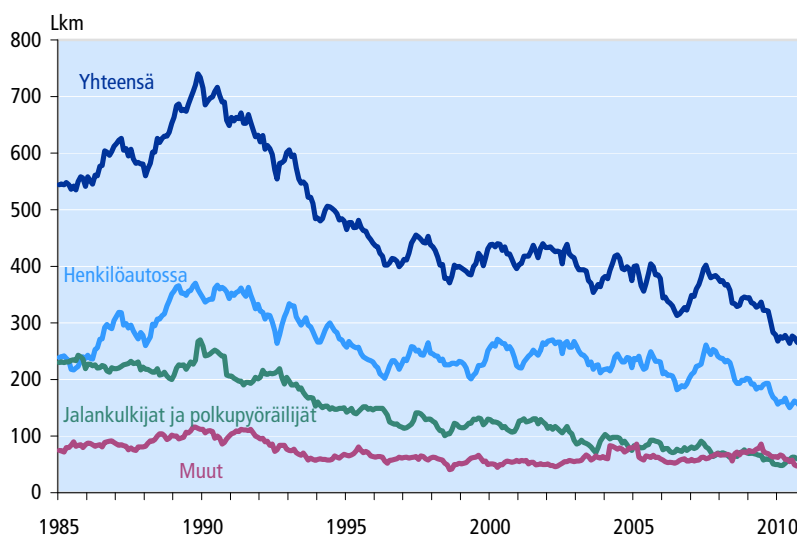

Lähde: Findikaattori, Suomen ympäristökeskus SYKE ja Tilastokeskus.

Liikkumiseen ja liikenneverkoston kehittymiseen vaikuttaa myös työmatkojen keskimääräinen pituus, joka on pidentynyt jo usean vuoden ajan. Työmatkoista osa tehdään katuverkolla, osa maanteilla. N. 67 % työmatkoista tehdään Suomessa henkilöautoilla, runsaat 10 % joukkoliikenteellä ja n. 22 % kävellen tai pyörällä. Muuhun maahan verrattuna joukkoliikennettä käytetään huomattavasti enemmän pääkaupunkiseudulla, jossa n. 32 % työmatkoista tehdään linja-autolla, metrolla tai junalla.

Tieliikenteen turvallisuus on parantunut vaalikaudella. Ennakkotietojen mukaan vuonna 2010 tieliikenteessä menehtyi 270 ja loukkaantui 7 661 ihmistä.

Tieliikenteessä kuolleet 1985–2010, 12 viime kuukauden aikana kuolleet kuukausittain

Lähde: Liikenne ja matkailu: Tieliikenneonnettomuudet, Tilastokeskus.

14.3 Tulevia haasteita

Toimiva liikennejärjestelmä ja -palvelut vaikuttavat merkittävästi Suomen kansainväliseen kilpailukykyyn sekä luovat edellytyksiä kestäväälle kasvulle ja hyvinvoinnille. Suomen maantieteellisestä asemasta johtuen liikennepolitiikan keskeisiä tavoitteita on saavutettavuuden ja yhteyksien turvaaminen päämarkkina-alueille. Suomen kilpailukykyyn kannalta olennaista on, kuinka hyvin pystymme säilyttämään ja kehittämään nykyisiä varsin hyviä lentoliikenneyhteyksiä Eurooppaan ja muualle maailmaan, erityisesti Kaukoitään. Suomella on mahdollisuuksia hyödyntää logistista asemaansa porttina Venäjän ja sen takana olevan Kiinan ja Kaakkois-Aasian ja lännen välissä. Mahdollisuuksien hyödyntäminen edellyttää Suomen kiinnostavuudesta huolehtimista ja kiinnostavuuden lisäämistä.

Liikennepolitiikka kohtaa 2010-luvulla suuria haasteita. Ilmastonmuutoksen hillitseminen ja muut ympäristöhaasteet, elinkeino- ja väestörakenteen muutokset sekä julkisen talouden tilanne vaativat etsimään uusia tehokkaampia tapoja liikennejärjestelmän ylläpitoon. Pitkäjärjestyksen liikennepolitiikan yhdistyminen ketteryyteen on tärkeää toimintaympäristön nopeissa muutoksissa. Älykkään teknologian keinot on osattava tehokkaasti hyödyntää. Julkisen talouden tiukkuus voi kannustaa pienten, nopeavaikutteisten kehittämistoimien toteuttamiseen suurten investointien ohella ja asemasta.

Yleisenä haasteena on liikennepolitiikan toimien tuottavuuden ja vaikuttavuuden tehostaminen. Käytettävissä olevista resursseista on saatava jatkossa enemmän tehoja irti, jotta tiukankin talouden aikana kansalaisten matkojen ja elinkeinoelämän kuljetusten toimivuus sekä turvallisuus voidaan taata kestäväällä tavalla. Kehittämisen painopisteeksi on nostettu asiakkaat, liikennepolitiikan keinovalikoiman monipuolistaminen ja toimintatapojen uudistaminen. Liikennesektorilla voi olla löydettävissä merkittävästi tuottavuuden ja vaikuttavuuden tehostamispotentiaalia, jos markkinat kytketään liikennepolitiikan avuksi.

Ilmastonmuutoksen hillintä on merkittävä liikennejärjestelmään heijastuva kysymys. Valtioneuvoston vuonna 2008 hyväksymä pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastrategia asettaa liikenteelle 15 %:n päästövähennysveloitteen. Liikennepoliittisina välineinä jatkossa nähdään liikenteen hinnoittelu ja mm. vero- sekä maksupolitiikka. Taloudellisilla ohjauskeinoilla voidaan vaikuttaa ihmisten liikkumisvalintoihin ja hinnoittelulla voidaan tehostaa tulevaisuudessa liikennejärjestelmän toimivuutta sekä vähentää liikenteen aiheuttamia haittoja.

Kasvavien kaupunkiseutujen uhkana on yhdyskuntarakenteen hajoaminen. Kaupungistumisen kääntopuolena on taas maaseudun väkimäärän väheneminen, jolloin liikennepalvelujen järjestäminen on entistä haasteellisempaa. Kaupunkiseutujen ja haja-asutusalueiden palvelutarpeet poikkeavat toisistaan ja niiden haasteet edellyttävät erilaisia ratkaisuja.

Liikennemarkkinoiden toimivuus jatkossa on haaste ja esille on nostettu, että markkinoilla on edelleen rakenteellisia esteitä. Markkinoiden toimivuuden kannalta keskeiseksi edellytykseksi on noussut myös uusien ja innovatiivisten palvelukonseptien käyttöönottoon kannustaminen sekä liikennemuotojen yhteistyön edistäminen. Tulevaisuudessa tarvitaan toimia, joiden avulla voidaan luoda mahdollisimman esteetön, kokonainen liikenneyhteyksien verkosto käyttäen hyväksi tieto- ja viestintäteknologian luomia mahdollisuuksia.

Liikennejärjestelmä on keskeinen osa yhteiskunnan peruspalveluja ja kriittistä infrastruktuuria. Sen toimintavarmuus on elintärkeää suomalaisten arjen sujuvuudelle, elinkeinoelämän toiminnalle sekä koko Suomen kilpailukyvyllä ja hyvinvoinnille. Liikennejärjestelmä on mittava kokonaisuus, jossa päivittäin toimii yli viisi miljoonaa käyttäjää. Teknisten järjestelmien ja älyliikenteen käyttö liikenteen turvallisuuden ja sujuvuuden parantamiseksi lisääntyy jatku-

vasti. Liikennejärjestelmän kokonaisvaltainen tarkastelu liikennemuotojen yksittäistarkastelun sijaan on keskeistä toimintavarmuuden lisäämiselle. Turvallisuusnäkemys ohjaa jatkossakin liikennejärjestelmän kehittämistä. Ilman liikenneturvallisuustoimien tehostamista riskinä on, että talouden vilkastuessa ja liikennemäärien kasvaessa onnettomuusmäärät lähtevät nousuun ja jäämme jälkeen eurooppalaisesta myönteisestä kehityksestä.

15 ELINKEINOPOLITIikka

15.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella

Elinkeinopolitiikka turvaa osaltaan talouden kehitystä. Taantuman haasteisiin on vastattu vaalikaudella erityisin yritysten toimintaedellytyksiä tukevin toimenpitein. Rakennemuutosalueille on kohdennettu erityisiä toimia ja valtionhallintoon on kehitetty äkillisten ja mittavien, perinteisten rakennemuutosongelmien hoitamisen toimintamalli sekä kehitetty uudentyypinen elinkeinopoliittinen toimintamalli ”piilevien” rakennemuutosten hoitamiseksi.

Vaalikaudella on edelleen tehostettu toimia yrittäjyyden yleisten edellytysten parantamiseksi ja entistä suotuisamman yritys ympäristön luomiseksi mm. politiikkaohjelman avulla sekä toteuttamalla ohjelmaa yritysten hallinnollisen taakan keventämiseksi. Yritysten perustamista on tuettu kehittämällä starttirahajärjestelmää ja parantamalla yrittäjille suunnattuja palveluita sekä lisäämällä yrittäjyyskasvatusta. Yhtenä tavoitteena on ollut vakinaistaa Suomen Kuntaliiton kanssa yhteistyönä ylläpidettävä julkisten hankintojen neuvontayksikön toiminta siten, että sen riippumattomuus turvataan, mutta toimintaa ei ole vakinaistettu. Perheyrittäjien toimintaedellytysten parantamiseksi suunniteltu perintö- ja lahjaverolain poistaminen yritysten sukupolvenvaihdoksilta ei toteutunut.

Hallitus on kiinnittänyt erityistä huomiota EU:n sisämarkkinoita koskevan lainsäädännön ennakoiwaan kehittämiseen ja aktiiviseen vaikuttamiseen lainsäädännön saamiseksi entistä toimivammaksi. Sisämarkkinoiden kehittäminen on määritelty yhdeksi viidestä valtioneuvoston EU-politiikan avaintavoitteista 2010–2011.

Palvelusektorin sisällä hallitus on painottanut erityisesti hyvinvointitoimialan kehittämistä linjaamalla tavoitteita hoito- ja hoivayrittäjyyden kehittämiseksi ja aidon kilpailun esteiden poistamiseksi sekä julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuuden lisäämiseksi. Pääosa elinkeinopolitiikkaan sisältyvistä toimenpiteistä on kuvattu raportin muissa osissa kuten Osaaminen ja innovaatiot sekä työ, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelma.

Keskeisiä hallitusohjelmaa toteuttavia toimia:

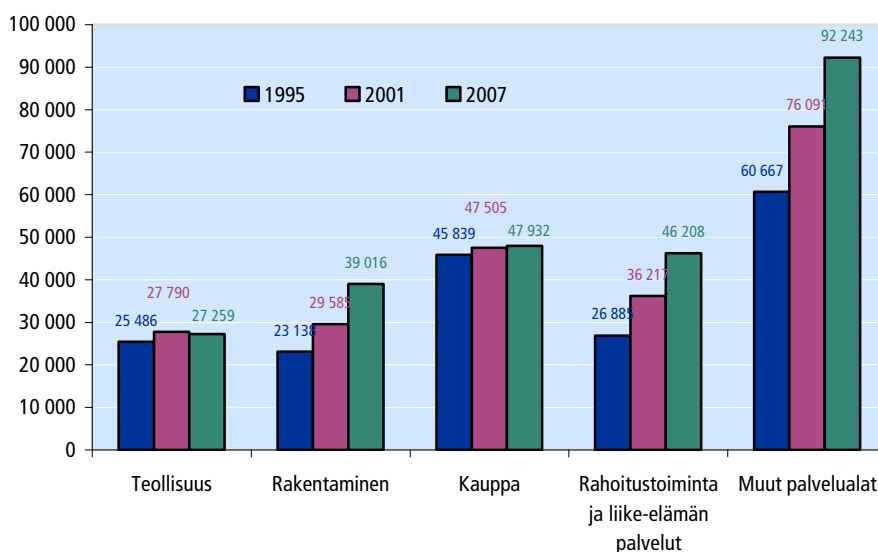
- Yritystoiminnan investointi- ja kehittämisrahoitusta on lisätty 10 milj. eurolla vuodesta 2007 alkaen äkillisen rakennemuutoksen alueiden osalta.
- Yritysten kansainvälistymiseen liittyvien yhteishankkeitten rahoitusta on lisätty vuoteen 2010 lisätty 35 %, yhteensä 26,6 milj. euroon ja vuonna 2011 rahoitus pysyy samalla tasolla.
- Luovan talouden strateginen hanke on käynnistetty ja jatkuu 09/2011 saakka. Muut luovan talouden ja luovien toimialojen kehittämistoimet, ks. luku Osaaminen ja innovaatiot.
- Hoito- ja hoivayrittäjyyden edellytysten parantamiseksi on toteutettu helmikuussa 2009 asetettua hyvinvointialan strategista kehittämishanketta (HYVÄ).
- Metsäalan strateginen ohjelma (MSO) perustettiin vuonna 2009 Suomen metsäteollisuuden kilpailukyvyyn ja uudistumisen elinkeinopoliittiseksi toimijaksi.
- On luotu kasvuyritysten, erityisesti nopeaan kasvuun ja kansainvälistymiseen tähtäävien yritysten tarpeisiin liittyvän politiikan kokonaisuus sekä kehitetty Business-enkelimallia ja vähennetty rahoitusijoituksiin liittyviä ja kasvu-rahoituksen saantiin liittyviä esteitä.
- Naisyrittäjyyttä on vahvistettu Finnveran naisyrittäjyyslainalla sekä laajentamalla naisyrittäjien sijaispalvelujärjestelmää asteittain valtakunnalliseksi vuodesta 2009 alkaen.

- Yritys-Suomi-portaalia on uudistettu vuoden 2010 aikana SADe-ohjelman linjausten mukaisesti ja seudullisia yrityspalveluita on kehitetty vahvistamalla TE-toimistojen roolia.
- Starttirahajärjestelmää on laajennettu koskemaan vuoden 2008 alusta alkaen myös muita kuin työttömiä työnhakijoita.
- Periaatepäätös yritysten hallinnollisen taakan vähentämiseksi vuosille 2009–2012 ja yritysten hallinnollisen taakan lähtötasoa koskevat selvitykset on toteutettu vuosina 2009–2010, lisäksi vuoden 2009 hallituksen lakiesityksistä on valmistunut yritysvaikutusarviointien seurantakartoitus.
- Yrittäjyyskasvatusta on tehostettu mm. laatimalla yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat ja käynnistämällä ”Yrittäjyyskasvatus ja -osaaminen” -hanke.
- Yrityskauppavalvontaa koskevien säännösten toimivuuden tarkastelu sekä kilpailuviraston evaluointi on toteutettu.
- Kaivoslakiesitys annettiin eduskunnalle joulukuussa 2009 ja mineraalistrategia valmistui 10/2010.
- Valtion liikelaitoslaki on uudistettu ja muutokset tulivat voimaan 1.1.2011, lisäksi julkisen elinkeinotoiminnan kilpailuneutraliteettia on selvitetty.
- Palveludirektiivin täytäntöönpanoon liittyvät toimet kuten laki palvelujen tarjoamisesta on annettu.
- Periaatepäätös kuluttajapoliittisesta ohjelmasta vuosille 2008–2011 annettiin toukokuussa 2008 ja ohjelmaa on toteutettu sen mukaisesti.
- Turvallisuus- ja kemikaalivirasto syntyi 1.1.2011, kun turvatekniikan keskuksen liitettiin kemikaalien tuotevalvontatehtävät neljästä eri virastosta. Edellisen vuoden alusta Tukesiin siirtyivät kuluttajaturvallisuuden valvontatehtävät Kuluttajavirastosta. Valmisteilla on kaivosviranomaisten tehtävien siirto Tukesiin vuoden 2011 aikana.
- Laki vähittäiskaupan sekä parturi- ja kampaamoliikkeen aukioloajoista tuli voimaan 1.12.2009 ja sillä selkeytettiin kauppojen sunnuntaiaukioloja.
- Suomen matkailustrategia on päivitetty ja asiaa koskeva periaatepäätös annettiin maaliskuussa 2011. Matkailun edistämiskeskuksen tehtäviä on tarkastettu. Lisäksi on toimeenpanttu kulttuurin matkailullisen tuotteistamisen toimintaohjelmaa 2009–2013.
- Suomen ja Venäjän alueiden välisen yhteistyön puitteissa työ- ja elinkeinoministeriö on edistänyt suomalaisyritysten markkinoillepääsyä taloudellisesti kiinnostaville Venäjän alueille.

15.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna

Yrittäjyys on Suomessa vahvistunut erityisesti viimeisen viiden vuoden aikana. Yritysten ja yrittäjien määrä on kasvanut huomattavasti ja erityisesti palveluyritysten määrä on lisääntynyt. Vuonna 2009 yrittäjien määrä saavutti uudet ennätyslukemat ja lisäystä edelliseen vuoteen oli n. 4 %. Tarkempi kuvaus yrittäjyyden kehittymisestä on luvussa Työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelma.

Yritykset päätoimialoittain 1995, 2001 ja 2008 pl. alkutuotannon toimialat, lkm

Lähde: Yritys- ja toimipaikkarekisteri, Tilastokeskus.

Suomen talouskasvusta pääosa syntyy teknologian kehityksestä. Sekä teknologia että henkinen pääoma vahvistavat talouden kasvua, jossa tuottavuuden kasvulla on keskeinen merkitys. Tuottavuuden kasvusta osa johtuu siitä, että matalan tuottavuuden yritykset poistuvat markkinoilta samalla kun niitä syntyy korkean tuottavuuden aloille ja osa siitä, että nykyiset yritykset tehostavat toimintaansa.

Kaivosala on kasvattanut merkitystään 2000-luvulla. Vuonna 2007 Suomessa toimi 47 kaivosta ja louhosta, joista 10 oli metallimalmikaivosta, 16 kalkkikivilouhosta tai -kaivosta ja 20 teollisuusmineraali- tai teollisuuskivilouhosta. Kaivokset työllistivät yli 14 000 henkilöä.

15.3 Tulevia haasteita

Elinkeinorakenteen muutosta ohjaavat edelleen suuret yhteiskunnalliset haasteet kuten; ilmastomuutos, demograafinen muutos ja globalisaatiokehitys. Elinkeinopolitiikan on mukaututtava näihin muutoksiin.

Taloudellinen kasvu tulevina vuosina vaatii erityisen nopeaa teollisuuden ja palvelujen tuottavuuden nousua, mikä puolestaan edellyttää talouden rakenteen jatkuvaa muutosta. Työ- ja elinkeinopolitiikalla on tuettava tätä muutosta. Kilpailupolitiikalla on huolehdittava kilpailun hyvästä toimivuudesta, innovaatiopolitiikalla osaamisen ja teknologian kehittymisestä ja yrityspolitiikalla yritysten hyvästä aloittamisaktiivisuudesta sekä kasvuyrittäjyyden edistämisestä. Kilpailupolitiikassa mm. julkisten palvelujen tuottamisen järjestäminen on tärkeä kysymys. Tuottavuuden kasvun kannalta julkisten palvelujen tuottavuuden kehitys on ratkaisevaa.

Keskeisten taloudellista perustaa laajentavien sektoreiden tulee kasvaa nopeammin kuin niiden kasvu maailmantaloudessa. Tähän kasvuun on hyvät mahdollisuudet, mutta positiivinen kehitys vaatii merkittäviä toimenpiteitä innovaatio-, työ-, energia-, ja aluepolitiikassa. Elinkeinoiminta tarvitsee kehittyäkseen osaamista ja yrittäjyyttä sekä vakaan kilpailukykyisen toimintaympäristön. Näiden kehittäminen on myös tulevina vuosina haaste. Yritystoiminnan kasvavina sektoreina voidaan nähdä ilmastomuutoksen torjuntaan, ympäristönsuojeluun ja luonnonvarojen käytön tehostamiseen liittyvät toimialat sekä palvelusektorin kehittäminen. Keskeistä on varmistaa, että Suomi tarjoaa yrityksille kilpailukykyisen säädösympäristön, avoimet markkinat sekä kasvuyrityksille riittävästi yksityistä ja julkista rahoitusta.

Yritysten kilpailukykyisen toimintaympäristön varmistaminen edellyttää laaja-alaiselta kilpailupolitiikalta seuraavallakin vaalikaudella toimenpiteitä sekä kansallisesti että EU-tasolla. Näitä ovat mm. kilpailuneutraliteettia koskevat kysymykset ja ns. SGEI-mallin kehittäminen. Tulevina vuosina hankintadirektiivejä tullaan arvioimaan sekä vahingonkorvauskanteita kilpailuasi-oissa koskevaa sääntelyä harkitsemaan EU-tasolla.

Yrityspolitiikassa yrittäjyysaktiviteetin vahvistaminen vaatii yrityspalveluiden edelleen tehostamista, missä keinoina ovat mm. asiakkuusstrategian, yritystietojen vaihdon ja Yritys-Suomi-portaalin edelleen kehittäminen. Yritysrahoituksen ja erityisesti riskirahoituksen edellytysten parantaminen on nostettu keskeisiksi kysymyksiksi erityisesti kasvavien ja kansainvälistyvien yritysten kannalta. Yritysten kansainvälistymisessä on tulevaisuudessa syytä kiinnittää huomiota erityisesti kehittyvien ja kehitysmaiden kasvavaan rooliin maailmantaloudessa.

Innovaatiopolitiikassa olisi tärkeää löytää keinot teknologisen kehitystyön siirtämiseksi entistä nopeammin kaupallisiksi tuotteiksi ja palveluiksi. Innovaatiopolitiikan ohjaus kysyntä- ja markkinalähtöisen politiikan suuntaan on nostettu haasteeksi ja tällöin mm. julkisten hankintojen rooli innovaatiopolitiikan välineenä vahvistuu. Uudistuminen ja uusien ratkaisujen syntyminen tapahtuu useimmiten perinteisten toimialojen välisessä maastossa, ei kenenkään

maalla ja innovaatioiden edistämisen kannalta on tärkeää huolehtia siitä, että tällaisille kohtaamisille on tilaa.

Työelämän muutosten tunnistaminen on tulevina vuosina tärkeää. Työurien pirstoutuessa haasteeksi nousee syvän osaamisen ja tietopääoman käyttöönotto mahdollisimman tuottavalla tavalla. Yksinyrittäjyys ja osa-aikainen yrittäjyys ovat keinoja nostaa osaaminen käyttöön innovaatiotoiminnan kiihdyttämiseksi. Toimintaympäristön kehittämiseksi olisikin ratkaistava työhön ja yrittäjyyteen liittyviä peruskysymyksiä.

Myös kuluttajapolitiikalla on tärkeä rooli elinkeinorakenteen kehitykseen vaikuttajana. Kuluttamisessa tapahtuvat muutokset liittyvät paljolti ihmisten asenteisiin kuluttamista kohtaan ja yhä enemmän kansalaisilla on kiinnostusta tuotteiden puhtauteen, ekologisuuteen sekä eettisiin kysymyksiin. Myös ostamisen muodot ovat muutoksessa ja tuotteita hankitaan entistä enemmän internetin kautta globaaleilta markkinoilta. Kuluttajapolitiikan uudistamisessa on huomioitava kuluttajien oikeuksia tukevan viranomaistoiminnan kehittämistarpeet ja sähköistyvän kaupankäynnin toimintaympäristömuutokset. Kulutuskysynnässä on tapahtumassa siirtymää tavarakulutuksesta immateriaalisiin elämys- ja hyvinvointipalveluihin. Kuluttajapolitiikan uudistamisen näkökulmasta tärkeiksi näkökulmiksi on nostettu kuluttajien valmiuksien parantaminen omien etujen ajamisessa ja vaikuttamisessa markkinoihin.

Kaivostoiminta on kasvuala, jonka kehitysedellytyksistä huolehtiminen on nähty tärkeäksi. Kaivos- ja kaivannaistoiminnan osuus tuotantorakenteessa kasvaa erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomessa. Kaivosalan kehitysedellytyksien parantamiseksi keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä (vuoteen 2050 mennessä) on tehty ehdotuksia työ- ja elinkeinoministeriön mineraalistrategiassa.

16 YMPÄRISTÖ- JA ASUNTOPOLITIIKKA

16.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella

Vaalikaudella ympäristöpolitiikassa korostuivat asumiseen, maankäyttöpolitiikkaan ja rakentamiseen liittyvät asiat sekä Itämeren tilanne. Hallituksen asuntopolitiikan toteuttamiseksi laadittiin asuntopoliittinen toimenpideohjelma ja talouskriisin johdosta hallitus otti käyttöön asuntorakentamisen elvytystoimia, joilla ehkäistiin rakennussektorin työttömyyttä tehokkaasti ja helpotettiin vuokra-asuntomarkkinoiden tilannetta aikaansaamalla yhteensä n. 25 000 asuntoaloitusta vuosina 2009–2010. Hallituksen pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmalla vuosina 2008–2011 on onnistuttu vähentämään pitkäaikaisasunnottomien määrää.

Rakentamispolitiikassa vaalikaudella on korostunut energiatehokkuustoimien ohella korjausrakentamisen edistäminen. Puolivälin politiikkariihessä käynnistettiin valtakunnalliset kosteus- ja hometalkoot -toimenpideohjelma vuosille 2009–2013. Ohjelman tavoitteena on kosteus- ja homeongelmien aiheuttamien kansanterveyshaittojen ja kansantaloudellisten menetysten systemaattinen vähentäminen.

Suomi on toiminut aktiivisesti Itämeren tilan parantamiseksi sekä kansallisesti että yhteistyössä muiden Itämeren valtioiden kanssa. Itämeren suojeluohjelma (BSAP – Baltic Sea Action Plan) hyväksyttiin vuonna 2007 ja vuonna 2009 annettiin selonteko Itämeren haasteista ja Itämeri-politiikasta sekä hyväksyttiin Itämeren meriturvallisuusohjelma. Öljyntorjuntavalmiutta on parannettu suunnitelmallisesti, mutta hallitusohjelman mukainen öljyntorjunnan osaamiskeskuksen perustaminen Porvooseen jää näillä näkymin toteutumatta. Kahden öljyn-

torjuntakykyisen monitoimialuksen hankintaa on valmisteltu yhteistyössä Rajavartiolaitoksen ja Suomen ympäristökeskuksen kanssa.

Vaalikaudella julkisuudessa ovat puhuttaneet etenkin jäte- ja vesihuoltoon liittyvät kysymykset. Valtioneuvoston periaatepäätökset vesienhoitosuunnitelmista ja niiden toteutusohjelmasta on hyväksytty; tavoitteena on vesien hyvä tila vuoteen 2015 mennessä. Eduskunta hyväksyi hallitusohjelmaan kirjatun jätelainsäädännön kokonaisuudistuksen. Uudistuksella pyritään mm. vähentämään kaatopaikalle joutuvan jätteen määrää ja edistämään kierrätykseen soveltumattoman polttokelpoisen jätteen hyödyntämistä energiantuotannossa. Suomen jätehuollon päämäärät ja tavoitteet vuoteen 2016 sekä keskeiset toimet niiden saavuttamiseksi hallitus hyväksyi valtakunnallisessa jätesuunnitelmassa. Jätevesien puhdistukseen liittyvä ympäristönsuojelulain muutos ja uusi hajajätevesiasetus tulivat voimaan maaliskuussa 2011.

Kansallisen kestävä kehityksen strategian toteuttaminen eri hallinnonaloilla on jatkunut, ja ympäristökasvatusta sekä kestävä kehityksen mukaista toimintaa on vahvistettu eri koulutusorganisaatioissa. Ympäristöhallinnon kannalta keskeinen muutos on ollut aluehallinnon uudistusten myötä toteutettu aluehallintovirastojen ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten perustaminen, myös koko ympäristölupahallinto uudistettiin.

Keskeisiä hallitusohjelmaa toteuttavia toimia:

Ympäristöpolitiikka ja Itämeri-asiat

- Ympäristölupahallinnon uudistus on toteutettu aluehallinnon uudistuksen yhteydessä.
- Yhdyskuntarakenteen eheyttämistä koskevia tavoitteita on ajantasaistettu valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden (VAT) tarkistuksen yhteydessä vuonna 2008.
- Kestävä kulutuksen ja tuotannon ohjelman (KULTU) toteutusta on jatkettu. Periaatepäätös Kestävästä julkisista hankinnoista annettiin keväällä 2009. Kestävyuden edistämiseksi hankinnoissa mm. Motivan yhteyteen on perustettu ympäristöteknologiahankintojen helpdesk.
- Ympäristöteknologian kehittämistä edistetty ja mm. Tekesin koko T&K-rahoituksesta 41 % kohdistui energia- ja ympäristöalueille vuonna 2009 (yht. 238 milj. euroa).
- Ympäristökasvatusta on vahvistettu eri kouluasteilla.
- Selonteko Itämeren haasteista ja Itämeri-politiikasta on annettu vuonna 2009.
- EU:n puitteissa on osallistuttu Itämeri-strategian laadintaan sekä toimeenpanoon ja kansainvälinen yhteistyö Itämeren suojeluskenaarioiden selvittämiseksi on käynnistynyt 2009.
- Suomi osallistui vuonna 2007 hyväksytyyn HELCOM:n Itämeren toimintaohjelman (BSAP – Baltic Sea Action Plan) valmisteluun, mukana mm. ehdotus alusten jätevesipäästöjen täyskiellosta.
- Itämeren meriturvallisuusohjelma valmistui keväällä 2009. Onnettomuuksien ennaltaehkäisyä painottaviin toimenpiteisiin sisältyy mm. alusliikenteen, meripelastus- ja öljyntorjuntavalmiuden sekä merialueiden valvonnan tehostaminen.
- Ympäristöyhteistyötä Venäjän kanssa on tiivistetty vaalikaudella, ja rahoitus on turvattu.
- Ravinnekuormituksen vähentämistä on edistetty mm. Itämeri-ohjelman ja Vesiensuojelun suuntaaviivat vuoteen 2015:n mukaisesti.
- Sektoritutkimuksen neuvottelukunnan Kestävä kehitys -jaoston rahoittamana on käynnissä kaksi kolmivuotista hanketta (Suomen Itämeren Stern-hanke ja Kustannustehokkaat ohjaukset Itämeren suojelussa).

Vesiensuojelu, jäte- ja vesihuolto

- Valtakunnalliset vesienhoitosuunnitelmat (7 kpl) hyväksytty joulukuussa 2009 ja päätöksen pohjalta laadittiin vesienhoidon toteutussuunnitelma ja aloitettu vesienkunnostusstrategian laatiminen.
- On selkeytetty hajajätevesien asetuksen toimeenpanoa ja sitä koskevaa lainsäädäntöä, tiedotusta ja neuvontaa sekä tuettu käytännön hankkeita ympäristönsuojelun määrärahoista.
- On tehostettu yhdyskuntajätevesien ravinnekuormituksen ja teollisuuden jätevesien vähentämistä lupamenettelyn kautta. (Vuoden 2010 III lisätalousarvioon ja vuoden 2011 talousarvioon sisältyy 1 milj. euron lisämääräraha haja-asutuksen jätevesineuvonnan tukemiseen.)
- Vesihuollon parantamista on tuettu erityisesti maaseutuyhdyskunnissa ja haja-asutusalueilla mm. siirtoviemärihankkeilla sekä tehostamalla maatalouden ympäristötukijärjestelmän toimenpiteiden hyödyntämistä.

- Eduskunta hyväksyi jätelainsäädännön kokonaisuudistuksen (HE 199/2010). Uudistuksella pyritään mm. vähentämään kaatopaikalle joutuvan jätteen määrää ja edistämään kierrätykseen soveltumattoman polttokelpoisen jätteen hyödyntämistä energiantuotannossa.
- Periaatepäätös valtakunnallisesta jätesuunnitelmasta on tehty.

Luonnon monimuotoisuus

- On toteutettu Luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön strategiaa. Strategian tarkistaminen käynnistettiin vuonna 2011 uusien kansainvälisten ja EU:n biodiversiteettitavoitteiden mukaiseksi.
- Periaatepäätös Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma METSON jatkosta vuoteen 2016 asti on tehty vuonna 2008.
- Luonnonsuojelulakia muutettu siten, että luonnonsuojelualueiden rauhoitusmääräyksistä poikkeamista koskeva valtuutussäännös saatetaan perustuslain edellyttämällä tavalla riittävän tarkkarajaiseksi.
- Sipoonkorven ja Selkämeren kansallispuistot perustettiin.
- Esitys NATURA 2000 verkoston täydentämisestä merialueiden osalta valmistuu hallituskauden loppuun mennessä.
- Kaupunkipuistojen verkostoa kehitetty ja hallituksen esitykset Selkämeren kansallispuiston ja Sipoonkorven kansallispuiston perustamisesta ovat eduskunnan käsiteltävänä.
- Saimaannorpan suojelun strategia ja toimenpidesuunnitelma on laadittu.

Maankäyttö

- Maankäyttö- ja rakennuslain muutos, jonka tavoitteena on tehdä kaavoitusmenettelyä sujuvammaksi, vaikuttaa ilmastomuutoksen hillintään sekä parantaa lain toimivuutta tuli voimaan 1.1.2009.
- Maankäyttö- ja rakennuslain muutos koskien rantarakentamisen poikkeuslupamenettelyä astuu voimaan 1.4.2011.
- Maankäyttö- ja rakennuslain muutos, jolla täsmennetään kaupan suuryksiköiden sijainnin ohjausta, astuu voimaan 1.4.2011. Lainmuutoksella myös vahvistetaan maakuntakaavoituksen asemaa kaupan ohjauksessa
- Asuntotuotantoon soveltuvia, valtion tarpeista vapautuneita alueita on luovutettu hallitusohjelman mukaisesti kunnille mm. Helsingissä, Kuopiossa ja muualla yht. lähes 400 hehtaaria. Lisäksi on toteutettu myös muita toimenpiteitä, mm. Helsingissä Pohjois-Pasilan liikennealueiksi osoitettujen alueiden luovutukset vuonna 2009.
- Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkistuksen yhteydessä 2008 on ajantasaistettu ja terävöitetty yhdyskuntarakenteen eheyttämistä koskevia tavoitteita.

Asuminen

- Aravalainoituksesta on luovuttu vuoden 2008 talousarviosta lukien.
- Periaatepäätös asuntopoliittisesta toimenpideohjelmasta (2008–2011) sekä tämän osana Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelmasta.
- Yhteistyössä Kuntaliiton ja rakennusalan kanssa on toteutettu kaavoituksen ja kaavojen toteuttamisen yhteistyömenettelyjä (JYMY-hanke) vuosina 2007–2009.
- Ns. välimallin täytetäkaus vuokra-asuntojen rakentamiseen tuli voimaan joulukuussa 2008.
- Osana vuoden 2009 elvytyslisäbudjettia annettiin laki korkotuesta vuokra-asuntojen rakentamislainoille vuosina 2009 ja 2010 rakennusalan työllisyyden edistämiseksi (ns. välimallin korkotuki).
- Vuokratotaluotantoa on edistetty 15.12.2010 voimaantulleella lainmuutoksella.
- Periaatepäätös valtion kiinteistöstrategiaksi on tehty loppuvuodesta 2010.
- Infra-avustusta koskeva asetus on tullut voimaan 1.1.2010. Avustukset on myönnetty kasvukeskuksiin, painopisteenä Helsingin seutu.
- Varainsiirtoverovapautta on jatkettu vuoden 2012 loppuun.
- Asukasvalintaan liittyvää tarveharkintaa on kehitetty mm. poistamalla asukasvalinnan tulorajat.
- Taloudellisissa vaikeuksissa olevien vuokratulojen avustus on tehty mahdolliseksi myös korkotukitaloille vuoden 2009 alusta lukien.
- Vuosina 2008–2011 toteutetaan Lähiöohjelma, jonka tavoitteena on kehittää lähiöitä kestävän kehityksen periaatein kilpailukykyisiksi ja toimiviksi asuinalueiksi 13 kaupungissa.
- Kiinteistörahastolainsäädäntöä on uudistettu ottamalla käyttöön (komission hyväksynnällä) ns. REIT-järjestelmä (Real Estate Investment Trust), joka verovapauden kautta huomattavan yhteiskunnan tuen sisältävänä järjestelmänä toteutetaan nimenomaan vuokra-asunto tuotantoa tukevana. Veronhuojennuslaki sekä sen muuttamista koskeva laki tulivat voimaan loppuvuodesta 2010.
- Erityisryhmien investointiavustusten myöntämistä on jatkettu painopisteenä vanhusten asuminen. Asuntorahaston tukien käyttöalueen laajentamista palveluasumisessa on selvitetty.
- Laki avustuksista erityisryhmien asunto-olojen parantamiseksi annetun lain muuttamisesta hyväksyttiin 2008. Lailla nostettiin pitkäaikaisasunnottomien, opiskelijoiden ja vammaisasuntojen tukiprosentteja.

Rakentaminen

- Rakentamismääräyksiä tarkistettiin rakenteellisesti vuonna 2008 ja tiukennettiin n. 30 %:lla vuoden 2010 alusta. Seuraavien, rakennusten kokonaisenergiakulutukseen perustuvien rakentamismääräysten (2012) valmistelussa on mm. tarkoitus tiukentaa rakennusten energiatehokkuutta edelleen n. 20 %.
- Kuntaliiton kanssa on käynnistynyt rakennusvalvonnan kehittämishanke rakennusvalvonnan käytännön toimintatapojen kehittämiseksi.
- Periaatepäätös korjausrakentamisesta annettiin syksyllä 2008 ja toimenpiteiden toteutus on käynnistynyt yhteistyössä viranomaisten ja toimialojen kesken. Korjausrakentamisen ja elinkaariajattelun koulutuksessa on edetty yhteistyössä OKM:n ja YM:n välillä.
- Korjausrakentamista ovat edistäneet myös seuraavat toimet:
 - Korjausrakentamisen koerakentamisohjelma ja asumisen kehittämisohjelma vuosille 2009–2012
 - Asunto-osakeyhtiöalojen peruskorjaamisessa korkotukilainan osuutta nostettu vuoden 2009 alussa voimaan tulleella lainmuutoksella.
 - Vuosina 2009–2010 myönnettiin tuloksellisenä elvytystoimena korjausavustusta 10 % yhtiömuotoisten rakennusten korjaukseen.
 - Korjaus- ja energia-avustuksilla on tuettu erityisesti hissien rakentamista ja vanhusten ja vammaisten asuntojen korjaamista ja energiatehokkuuden parantamista.
 - Korjausavustusten ja asuinkiinteistöjen talousjätevesijärjestelmien parantamiseen tarkoitettujen avustusten tulorajoja korotettiin vuosina 2008 ja 2009 voimaan tulleilla valtioneuvoston asetuksen muutoksilla.

Valtakunnalliset kosteus- ja hometalkoot

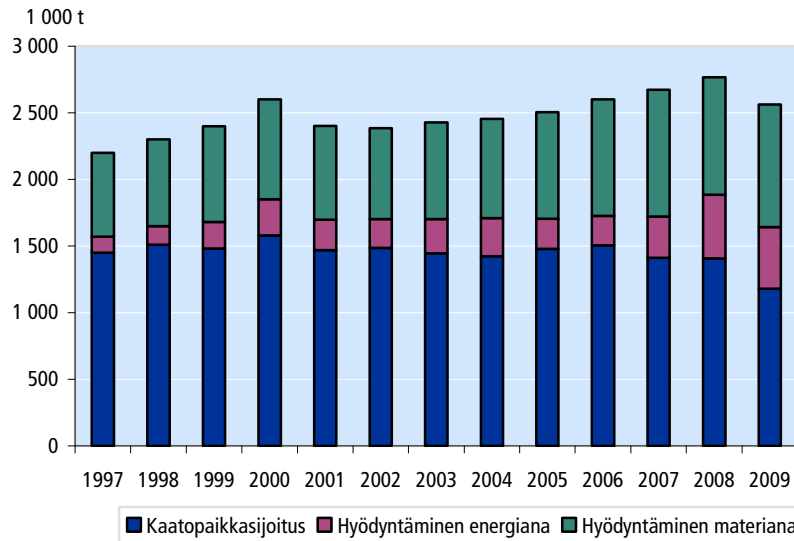
- Rakennusten kosteusvaurioiden ja niiden aiheuttamien terveyshaittojen vähentämiseksi tehty toukokuussa 2010 periaatepäätös toimenpiteistä, joihin liittyen on käynnistetty mm. yhtenäisen koulutus- ja pätevyysjärjestelmän laatiminen, sisäilmaongelmien hoitamisen menettelyt ja sisäympäristönäytteille soveltuvan toksisuuden arviointimenetelmän kehittäminen.
- Työterveyslaitoksessa on kehitetty kosteus- ja homeongelmien tutkimiseen ja tilanteisiin liittyvien ongelmien selvittelyyn liittyvää osaamista.
- Senaatti-kiinteistöt on investoinut korjausrakentamiseen 76,90 milj. euroa vuonna 2010, ja sisäilma- ja kosteusongelmien kartoituksen pohjalta on laadittu kiinteistökannan korjausohjelma vuosille 2009–2013.
- Ammatillisen koulutuksen osalta koulutustarjontaa on viime vuosina koko ajan lisätty koulutustarve-ennusteiden sekä laskelmien mukaisesti ja uusissa opetus suunnitelmissa on huomioitu korjausrakentaminen.

16.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna

Ympäristöpolitiikka

Yhdyskuntajätteen määrän pitkään jatkunut kasvu taittui – oletettavasti taantumien seurauksena – vuonna 2009 ja jätemäärä laski vuoden 2005 tasolle, 2,6 milj. tonniin. Kaatopaikoille toimitettiin yhä vähemmän ja pienempi osa yhdyskuntajätteestä, laskua edellisvuodesta oli peräti 16 %. Samalla yhdyskuntajätteen hyödyntämisaste kohosi ennätyskalliseen 54 %:iin. Kaatopaikkakäsittelyä on korvannut energiajakeen ja sekajätteen kasvanut käyttö energiantuotantoon. Myös kierrätyksen osuus jätteen käsittelystä on kohonnut tasaisesti ollen viime vuonna jo 36 %.

Yhdyskuntajätteet* Suomessa käsiteltävöittain vuosina 1997–2009

*Indikaattori kuvaa vuosittain jätehuoltoon käsiteltäviksi tulleiden yhdyskuntajätteiden kokonaismäärää (1 000 tonnia) ja sen jakautumista käsiteltävän mukaan. Yhdyskuntajätettä ovat kotitalouksissa ja muualla yhdyskunnissa kuten palvelualoilla syntyneet kulutusjätteet, jotka ovat järjestetyn jätehuollon piirissä.

Lähde: Findikaattori, Tilastokeskus, Suomen ympäristökeskus.

Luonnonsuojeluohjelmiin varattujen maa-alueiden hankinnoista on toteutettu yli 95 %. Vuoden 2010 alussa toteuttamatonta yksityismaata oli jäljellä enää n. 19 000 ha ja suurten yhtiöiden omistamia alueita n. 17 000 ha. NATURA 2000 -verkoston täydentämistä koskeva päätös siirtyy seuraavalle hallituskaudelle.

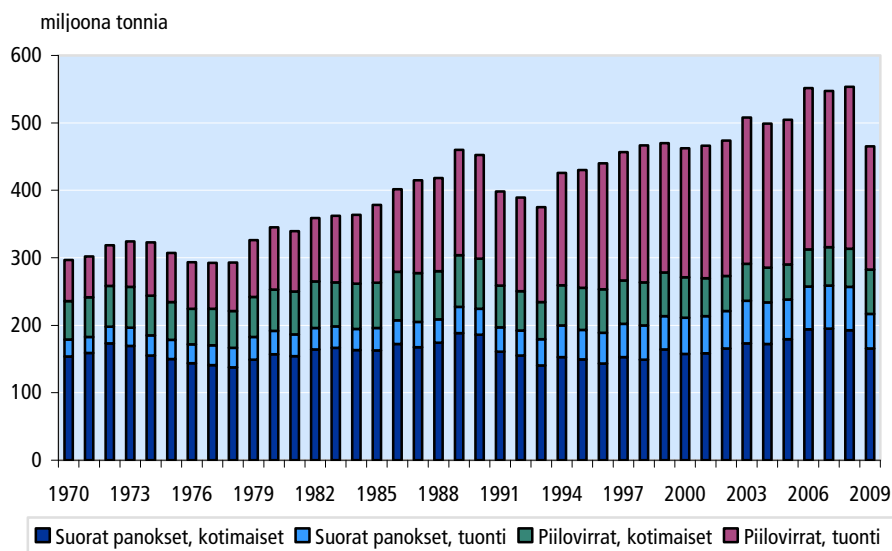
Luonnon monimuotoisuutta arvioitiin vuonna 2010. Arvion mukaan Suomessa on 2 247 uhanalaista lajia, joka on n. 10,5 % arvioiduista lajeista. Vuonna 2000 toteutetun suppeamman uhanalaisuusarvioinnin jäljiltä tilanne on parantunut 186 ja huonontunut 356 lajin kohdalla. Tämä osoittaa lajiston uhanalaistumiskehityksen jatkuneen, mutta myös suojelukeinojen toimineen monilla lajeilla.

Enemmistö uhanalaisista lajeista elää metsissä (36,2 %) sekä perinneympäristöissä ja muissa ihmisen muuttamissa ympäristöissä (23,3 %). Metsien ja perinneympäristöjen lajiston uhanalaistumisvauhti on hieman hidastunut. Metsäelinympäristöjen muutokset ovat yhteensä 693 lajin ensisijaisena uhanalaisuuden syynä. Merkittävimpiä niistä ovat lahopuun väheneminen (27 %) ja metsien uudistamis- ja hoitotoimenpiteet, kuten avohakkuut ja maaperän mekaaninen muokkaus (26 %). Perinneympäristöjen lajeista kaikkiaan 70 lajin tilanne on parantunut. Soiden, kallioiden, rantojen ja tunturipaljakoiden lajiston uhanalaistuminen on kiihtynyt.

Luonnonvarojen kokonaiskäyttö antaa yleiskuvan ympäristöä kuormittavan ainemäärän muutoksista. Vuonna 2009 luonnonvarojen kokonaiskäyttö pieneni poikkeuksellisesti 2000-luvun alun tasolle taantuman vuoksi. Soran ja murskeen sekä kotimaisen ja tuontipuun käyttömäärät laskivat eniten. Korkeimmillaan luonnonvarojen kokonaiskäyttö oli Suomessa vuonna 2008. Aikaisemmin kokonaiskäytön suunta on ollut selvästi laskeva ainoastaan 1970-luvun puolivälin öljykriisin jälkeen sekä 1990-luvun alkupuolella talouden laman aikana. Näistä laskuista huolimatta luonnonvarojen kokonaiskäyttö on Suomessa kasvanut vuodesta 1970 vuoteen 2009 yli puolitoistakertaiseksi.

Myös Suomen talouden vaikutus muiden maiden luonnonvarojen käyttöön on kasvanut voimakkaasti. Tuonnin suorat panokset nousivat 40 vuodessa yli kaksinkertaisiksi ja tuonnin piilovirrat korkeimmillaan lähes nelinkertaisiksi.

Luonnonvarojen kokonaiskäyttö vuosina 1970–2009

Lähde: Findikaattori, Tilastokeskus; Thule-instituutti.

Indikaattori kertoo tonneina luonnosta käyttöön otetun tai muuten siirretyn ja muutetun aine määrän. Eri ainevirtojen, kuten kiven, öljyn ja puun jne. käyttömäärät on laskettu yhteen, joten kokonaiskäyttö ei suoraan kerro materiaalien aiheuttaman ympäristökuormituksen voimakkuutta tai laatua.

Kotimaiset suorat panokset ovat luonnosta otettavia materiaaleja, kuten raaka-aineina käytetyt puu ja mineraalit, rakentamisessa käytetty maa-aines sekä ravintona tai raaka-aineina käytetyt kasvit ja luonnoneläimet. Tuonin suorat panokset ovat ulkomailta tuodut raaka-aineet ja jalostetut tuotteet. Kotimaisia piilovirtoja ovat mm. rakentamisen yhteydessä tehdyt luonnonainesten siirrot, metsään jäävät hakkuutähteet sekä kaivosten sivukivi. Tuonin piilovirrat muodostuvat tuontituotteiden valmistukseen ulkomailla käytetyistä suorista panoksista ja piilovirroista, jotka eivät näy tuotujen raaka-aineiden ja tuotteiden painossa.

Asuntopolitiikka

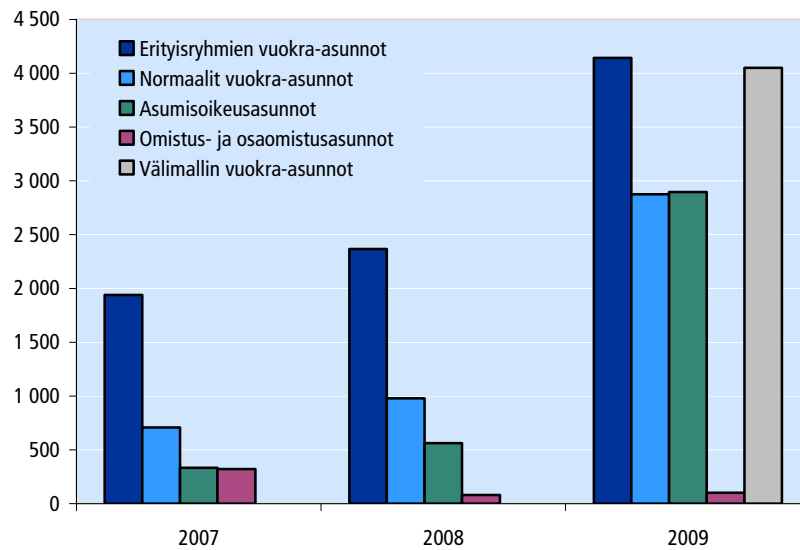
Vuonna 2011 aloitettiin miljoonannen valtion tuella tuotetun asunnon rakennustyöt. Lähes joka toinen sodan jälkeen Suomeen rakennetuista asunnoista on rahoitettu valtion tuella. Tavallisten vuokra-asuntojen rakentaminen piristyi vuonna 2009, jolloin aloitettiin kaikkiaan lähes 2 900 normaalin vuokra-asunnon rakentaminen. Näiden lisäksi ns. välimallin hankkeissa aloitettiin n. 4 000 uuden vuokra-asunnon rakennustyöt. Vuonna 2010 vuokra-asuntojen tarjonta kasvoi huomattavasti aikaisemmista vuosista, erityisesti pääkaupunkiseudulla.

Vuonna 2009 aloitettiin vajaan 3 000 erityisryhmille tarkoitetun vuokra-asunnon rakentaminen. Lähivuosina tuotetaan asuntoja mm. pitkäaikaisasunnottomille, kehitysvammaisille, mielenterveyskuntoutujille ja muistihäiriöisille vanhuksille. Investointi-avustuksilla on ollut kova kysyntä, ja myöntämisvaltuutta on nostettu siten, että vuonna 2008 avustusvaltuus oli 85 milj., vuonna 2009 110 milj. euroa.

Vuoden 2010 aikana valmistui lähes 7 000 uutta tavallista vuokra-asuntoa, lähes 3 000 normaalia korkotukilainoitettua vuokra-asuntoa ja 4 000 ns. välimallin tuella rakennettua vuokra-asuntoa. Aikaisempiin vuosiin verrattuna tarjonta kasvoi huomattavasti. Pääkaupunkiseudulle valmistui n. 3 700 uutta valtion tukemaa vuokra-asuntoa, joista 2 300 on välimallin vuokra-

asuntoja. Turun ja Tampereen seutujen vuokra-asuntokanta kasvoi kummallakin seudulla yli 1 000 asunnolla.

ARA-tuotanto tukimuodoittain

Lähde: ARA-tuotanto 2009. Selvitys 3/2010. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 14.3.2010.

16.3 Tulevia haasteita

Ympäristöpolitiikkaa leimaa tulevaisuudessa yhä enemmän Suomessa ja lähialueillamme ilmastonmuutoksesta ja ihmisten toiminnasta aiheutuvat biodiversiteetti muutokset, joiden muutosnopeutta ei vielä täysin kyetä arvioimaan. Haasteena ovat luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen pysäyttäminen ja uhanalaisten luontotyyppien ja lajien tilanteen parantaminen. Erityisen huolestuttavina pidetään muutoksia Itämeren vaelluskalakannoissa, talousmetsissä (arvion mukaan koskematon metsää jäljellä n. 4 %), suoekosysteemeissä sekä metsä-ekosysteemien kyvyssä toimia hiilinieluinä. Kyseiset muutokset heijastuvat ekosysteemipalveluihin sekä niiden potentiaaliseen merkitykseen taloudelle ja työllisyydelle.

Metsien suuri puuvaranto ja lisääntyvä kasvu sekä metsäteollisuuden rakennemuutoksen myötä vähenevä raakapuun kysyntä mahdollistavat sekä toimia puun käytön että metsien suojelun lisäämiseksi. Uusia suojelualueita perustamalla esimerkiksi METSO-ohjelman avulla voidaan parantaa suojelualueiden yhtenäisyyttä. Luonnon monimuotoisuuden kadon pysäyttäminen asettaa kuitenkin haasteita talouskäytössä olevien alueiden sekä suojelualueverkoston ja muiden alueiden käytön yhteensovittamiselle. Ekosysteemipalvelujen kehittäminen ja niiden käyttöönotto ovat osa tulevaisuuden metsien kestävän käytön toteuttamista.

Maailmanlaajuisena haasteena pidettävä vesipula koskettaa paljon vettä käyttävää teollisuutta, mutta tarjoaa samalla myös mahdollisuuden kehittää uusia ratkaisuja veden laadun hallintaan ja vedenkäytön tehostamiseen. Suomalaista osaamista hyödyntävällä vesiteknologialla voidaan ratkaista merkittäviä veden saatavuuteen, käyttöön ja kierrätykseen liittyviä maailmanlaajuisia haasteita sekä luoda ympäristön kannalta kestävämpiä ja energiatehokkaampia ratkaisuja, joilla voi olla kysyntää myös kansainvälisesti.

Suomen kannalta Itämeri ja sen eteen tehtävät toimet niin sen ekosysteemin kuin turvallisuudenkin edistämiseksi säilyvät ajankohtaisina. Itämeren merikuljetusten arvioidaan kasvavan tulevaisuudessa muuta Eurooppaa selvästi enemmän, mikä sekä rasittaa meren ekosysteemiä, että lisää vakavan onnettomuuden riskiä erityisesti Suomenlahden alueella. Seuran-

naisvaikutuksiltaan vaarallisimpia uhkia ovat mm. alusten yhteentörmäyksen aiheuttama monialaonnettomuus ja merelliset ympäristöririkokset. Esille on nostettu tarve kehittää laaja-alaisen merellisten turvallisuustehtävien operatiivista johtamista. Ennaltaehkäisykyvyn ja onnettomuuksien hallinnan voimavaroja tulee myös kehittää.

Suomen ilmasto- ja energiapolitiisessa tulevaisuusselonteossa linjataan ilmasto- ja energiapolitiikkaa vuoteen 2050 asti. Suomi sitoutuu vähentämään päästöjään 80 % vuoden 1990 tasosta vuoteen 2050 mennessä osana kansainvälistä yhteistyötä. Ilmastonmuutoksen hillinnän ohella tarvitaan suunnitelmallista sopeutumista ilmastonmuutokseen sekä kansallisella tasolla että kansainvälisenä yhteistyönä.

Rakennetun ympäristön, eli rakennusten, yhdyskuntarakenteen ja siitä aiheutuvan liikenteen merkitys energiankulutuksen ja kasvihuonekaasupäästöjen kannalta on keskeinen. Kaupunkiseutujen hajautunut rakenne ja alhainen asukastiheys sekä rakennuskannan energiankäyttö sisältävät merkittäviä mahdollisuuksia energiankäytön ja kulutuksen tehostamiselle. Rakennuskannan energiankäytön tehostamiselle on asetettu tavoitteeksi, että kulutus on vuonna 2050 vähintään 60 % pienempi kuin nykytasolla. Myös korjausrakentamiselle on asetettava kansalliset energiatehokkuuden vähimmäisvaatimukset. Rakentamisen haasteena on huomioida asuinalueiden välisen segregaaation ennaltaehkäiseminen maahanmuuttajien määrän kasvaessa sekä ikääntyvien asumistarpeet.

Maankäytön, asumisen ja liikenteen yhteensovittamisen kannalta on tärkeää, että kaupunkiseutujen suunnittelussa määritellään entistä tarkemmin kuntien kaavoitusta ohjaavia kehittämisperiaatteita ja reunaehdoja. Olemassa olevien keinojen lisäksi voidaan tarvita kaupunkiseutuja kokonaisuutena käsittelevän kaavallisen suunnittelun aseman vahvistamista. Yhtenä kysymyksenä on miten suurten kaupunkiseutujen lievealueiden laajenemista tulisi ehkäistä ja esille on nostettu mm. mahdollisuus ohjata uudisrakentamista olemassa olevan yhdyskuntarakenteen piiriin mm. toimivan joukkoliikenteen turvaamiseksi.

Energiatehokkuusvaatimusten kiristyminen ja lisääntyneet laatuvaatimukset ovat tehneet rakentamisesta entistä vaativampaa, mikä lisää myös rakentamisen ohjausjärjestelmään, suunnittelun laatuun, toimijoiden pätevyysiin ja valvontaan kohdistuvia vaatimuksia.

Asumiskustannusten viime vuosien nopea nousu uhkaa jatkua tulevaisuudessa ja heikentää pieni- ja keskituloisten hyvän elämän edellytyksiä. Tulevina vuosina tarvitaan tukipolitiikan ja asumiskustannuksiin vaikuttavien toimenpiteiden kokonaistarkastelua, kiinnittäen erityistä huomiota pienituloisten maksukykyä vastaavan asumisen saatavuuteen kasvukeskuksissa.

17 OMISTAJAPOLITIikka

17.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella

Hallitusohjelman tavoitteet omistajapolitiikan suhteen on saavutettu hyvin. Valtion omistajapolitiikkaa koskeva periaatepäätös tehtiin kesäkuussa 2007. Päätöksessä on linjattu valtion omistajaohjauksen periaatteet ja toimintatavat, jotka on tarkoitettu noudatettavaksi valtion omistajapolitiisessa päätöksenteossa ja omistajaohjaustehtävien hoidossa.

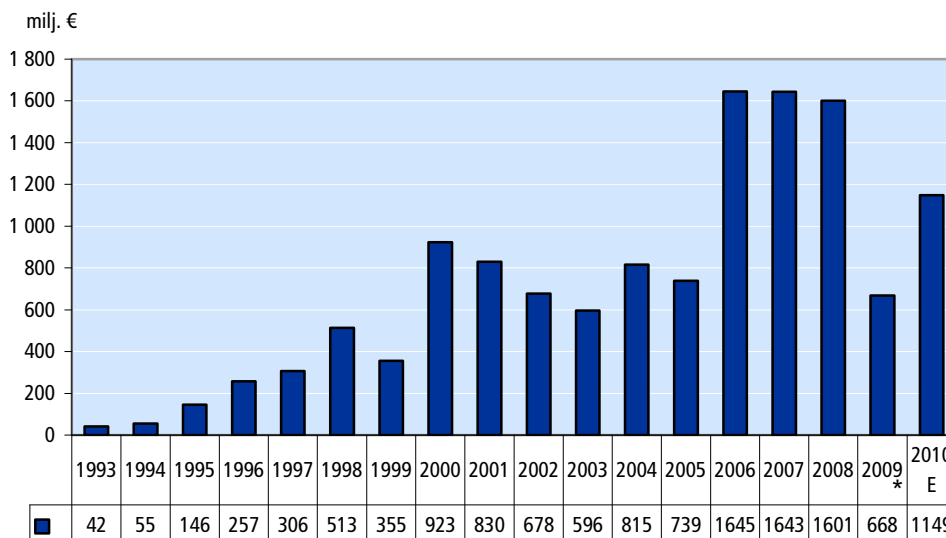
Keskeisiä hallitusohjelmaa toteuttavia toimia:

- Hallitusohjelman tavoitteiden mukaisesti yhtiökohtaiset omistajastrategiat on päivitetty ja määritelty valtion erityistehtävät. Ei-strategisesti merkittävät valtion vähemmistöomistukset pörssiyhtiöissä on siirretty keväällä 2009 aloittaneeseen sijoitusyhtiö Solidium Oy:ön.
- Omistajaohjauksen raportointia on kehitetty ja omistajaohjausosaston vuosikertomukset on julkaistu kaudesta 2007–2008 ja vuodesta 2009.
- Valtion toimintaa omistajana koskeva uusi laki voimaan 1.1.2008 ja sillä määritellään eduskunnan ja valtioneuvoston toimivalta silloin, kun valtio hankkii tai luovuttaa määräysvaltaa yhtiöissä.
- Valtionyhtiöiden osakemyynissä on ollut tavoitteena huomioida myös yksittäiset kansalaiset mutta yleisömyyntejä ei ole ollut. Solidiumin perustamisen ja syksyn 2008 jyrkän kurssilaskun jälkeen edellytyksiä jo listattujen yhtiöiden osakkeiden myynnille ei ole ollut, eikä uusia listautumisia ole tehty.
- Omistajapolitiikan lähtökohdat on otettu huomioon vastuuministerin tehtävänkuvassa mm. jääviyden osalta (Patria Oyj:n omistajaohjaus) sekä tapauskohtaisessa työnjaossa (Fingrid Oyj:n omistajarakenteen muutos EU-direktiivin edellyttämällä tavalla).
- Valtio-omisteisten yhtiöiden johdon palkitsemisesta on annettu ohjeistus, jonka mukaan mm. ylimmän johdon eläkeiän on oltava yleisen eläkeiän alarajan mukainen.
- Yli 40 % valtion nimittämistä hallitusjäsenistä on viime vuosina ollut naisia.

17.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna

Valtion omistuksen arvossa on nähtävissä samat muutokset, jotka ovat koetelleet koko globaalia taloutta. Vaalikauden loppua kohti omistuksen arvon kehittyminen on kuitenkin ollut myönteistä ja omistuksen arvo oli vuoden 2011 alussa n. 21 407 milj. euroa.

Valtion osinkotulojen tuloutus on vaalikaudella laskenut merkittävästi taloustaantumasta johtuen. Käänte myönteiseen on kuitenkin tapahtunut vuoden 2010 aikana.

Valtion kassan tuloutetut osingot vuosina 1993–2010

* Ei sisällä Solidiumiin jätettyjä yhtiöiden maksamia osinkoja, 300 milj. €.

Lähde: VNK, Omistajaohjaus 2010.

Valtioneuvoston päätösten perusteella erityistehtäväyhtiöitä ovat

Yhtiö	Ministeriö	Valtion omistus (%)	Liiketoiminta
Alko Oy	STM	100,0	Alkoholin jakelu
Arsenal Oy, selvitystilassa	VM	100,0	Omaisuudenhoito
CSC-Tieteen tietotekniikan keskus Oy	OKM	100,0	Tietotekniikka
Finavia Oyj	LVM	100,0	Ilmailuala
Finnvera Oyj	TEM	100,0	Rahoitus
Hansel Oy	VM	100,0	Hankinnat
Haus kehittämiskeskus Oy	VM	100,0	Koulutus
Hevosopisto Oy	OKM	25,0	Koulutus
Suomen Erillisverkot Oy	SM	100,0	Tiedonsiirto
Suomen Ilmailuopisto Oy	OKM	49,5	Koulutus
Suomen Teollisuussijoitus Oy	TEM	100,0	Rahoitus
Teollisen Yhteistyön rahasto Oy	UM	89,0	Kehitysapu
Tietokarhu Oy	VM	20,0	Tietotekniikka
Veikkaus Oy	OKM	100,0	Vedonlyönti
Yleisradio Oy	LVM	99,9	TV ja Radio
Yrityspankki Skop Oy, selvitystilassa	VM	(VVR:n kautta)	Rahoitus

Lisäksi useat ministeriöt ovat luokitelleet vaalikaudella yhtiöitettynä tai muuten valtio-omistukseen tulleita yhtiöitä erityistehtäväyhtiöiksi, mutta tämä ei kaikilta osin vastaa tehtyjä linjauksia.

Lähde: VNK:n tulevaisuuskausi 19/2010.

17.3 Tulevia haasteita

Omistajaohjauksen keskittämisessä on edistytty hyvin ja kansainvälisten standardien mukaisesti mutta regulaation ja omistajaohjauksen erottaminen toisistaan on Suomessa edelleen haaste, sillä ns. erityistehtäväyhtiöt ovat edelleen regulaatiosta vastaavien ministeriöiden omistajaohjauksessa.

Valtio-omisteisten yhtiöiden markkinaehtoisuuden ja menestymisen sekä valtiontalouden ja valtion varojen tehokkaan käytön kannalta olisi tärkeää erottaa myös tilaajan ja tuottajan roolit toisistaan. Jatkossa huomioita tulisi kiinnittää myös siihen, että kullakin hallituksella olisi mahdollisuus järjestää omistajaohjaus ja omistajaohjaustehtävät oman tehtävienjakonsa kannalta tarkoituksenmukaisella tavalla. Erityiskysymyksenä on noussut esille, että yhtiökohtaisista erityislaeista tulisi kumota määräykset, joiden mukaan yhtiön omistajaohjaus on tiettyllä ministeriöllä tai yhtiö toimii tietyn ministeriön hallinnonalalla. Omistajaohjaus olisi tällöin valtioneuvostopäätöksillä ministereiden ja ministeriöiden kesken järjestettävä mahdollisimman yhdenmukainen toiminto.

18 SEKTORITUTKIMUS

18.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella

Valtion sektoritutkimuslaitosten ohjauksen ja koordinaation tehostamista varten asetettiin vuonna 2007 sektoritutkimuksen neuvottelukunta, jonka kokoonpano ja tehtävät uudistettiin 2009. Valtion sektoritutkimuksen ohjausjärjestelmää on pyritty uudistamaan vaalikauden alussa annetun periaatepäätöksen mukaisesti. Periaatepäätöksessä sektoritutkimus jaettiin neljään aihepiiriin: alue- ja yhdyskuntarakenteet ja infrastruktuurit; osaaminen, työ ja hyvinvointi; kestävä kehitys ja turvallisuus.

Sektoritutkimuksen neuvottelukunnasta tehdyn arvioinnin mukaan jaostojen piirissä on saatu aikaan hyviä tuloksia niukkojen resurssien puitteissa. Yhteistyön tiivistämisellä ei ole kuitenkaan saatu aikaan hallituksen strategian, poliittisten tavoitteiden, budjetoinnin ja ohjauksen välille riittävää koordinaatiota. Neuvottelukunnan piirissä tapahtuvaan sopimiseen perustuva järjestelmä ei ole kyennyt kohdentamaan voimavaroja uudelleen yhteiskunnan muuttuvien tarpeiden mukaan, ja rahoituksen puute on ollut esteenä laajojen ja yhteiskunnallisesti merkittävien ohjelmien käynnistämiseksi.

Valtion tutkimuslaitosten uudistamisessa on lukuisista selvityksistä ja periaatelinjauksista huolimatta edetty TIN:n mukaan hitaasti, eikä järjestelmätasolla suuria uudistuksia ole toteutettu. Tärkeimmät rakenteelliset ratkaisut ovat olleet Merentutkimuslaitoksen toimintojen jakaminen Ilmatieteen laitoksen ja Suomen ympäristökeskuksen kesken sekä Stakesin ja Kansanterveyslaitoksen yhdistäminen Terveiden ja hyvinvoinnin laitokseksi. Maa- ja metsätalousministeriö ja ympäristöministeriö ovat perustaneet hallinnonalojensa kuuden tutkimuslaitoksen LYNET-yhteenliittymän. Sosiaali- ja terveysalalle on myös perustettu vuoden 2011 alussa asiantuntijalaitosten yhteenliittymä. Sektoritutkimuksen neuvottelukunta on valmistellut esityksensä sektoritutkimuskentän rakenteellisen kehittämisen jatkotoimenpiteiksi tutkimus- ja innovaationeuvostolle (TIN), joka käsitteli asiaa Linjaus 2011–2015 -raportissaan. Rakennekysymysten osalta neuvottelukunnan valmistelutyö on ollut vaikeaa. Virkamiehistä koostuvalla neuvottelukunnalla ei ole ollut sellaista poliittista painoarvoa, jota vaativien muutosten läpivienti edellyttäisi.

Neuvottelukunnan ja sen jaostojen toiminta on perustunut ministeriöiden väliseen yhteistyöhön ja keskinäiseen sopimiseen. Sektoritutkimuksen neuvottelukunnan ja jaostojen suunnittelutyö on kohdistunut pääasiassa valtioneuvoston määrittämille aihealueille osuvien tietotarpeiden tunnistamiseen, poikkihallinnollisten tutkimustarpeiden rahoittamista koskevien ratkaisujen hakemiseen, sekä sektoritutkimuskentän rakenteiden kehittämistarpeiden tarkasteluun. Jaostot ovat toteuttaneet esiselvityshankkeita ja niihin perustuvia pienehköjä tutkimusohjelmia/hankkeita, jotka valmistuvat vaiheittain 2010–2012 välisenä aikana sekä näihin liittyviä seminaareja ja vuorovaikutusfoorumeita.

Neuvottelukunta sopi 2007 tutkimusagendansa mukaisten tutkimustehtävien toteuttamiseen käytettävän ministeriöiden sitomattomia tutkimusmäärärahoja ja tutkimuslaitosten tulosohjausta vuosittain asteittain nousevin tavoittein. Asetettuja rahoitustavoitteita ei ole kyetty toteuttamaan osin siksi, että ministeriöiden sitomattomat tutkimusmäärärahat ja tutkimuslaitosten toimintamäärärahat ovat vähentyneet. Ministeriöt ovat joutuneet asettamaan omat selvitystarpeensa etusijalle, vaikka jaostojen tutkimusteemoja sinänsä on pidetty tärkeinä. Monitieteisten poikkihallinnollisten tutkimushankkeiden rahoittamiseksi on ollut perusteilla uusi sektoritutkimuksen momentti, mutta yksimielisyyttä siitä, miten sektoritutkimuksen rahoitus kerätään, ei ole saavutettu. Sektoritutkimuksen neuvottelukunnan työssä haastavinta on ollut rakennekysymysten ohella rahoituskysymykset. Neuvottelukunnalta on puuttunut kokonaan omaa rahoitusta, jolla olisi voinut vaikuttaa tutkimuksen suuntaamiseen. Tutkimusagenda ja toteutetut esiselvitykset olisivat tarjonneet pohjaa nykyistä huomattavasti laajempiin tutkimusohjelmiin ja kokonaisuuksiin.

Keskeisiä hallitusohjelmaa toteuttavia toimia:

- Sektoritutkimuksen neuvottelukunnalla on ollut neljä jaostoa. Neuvottelukunnan toiminnan tavoitteena on ollut parantaa ministeriöiden tilaajaosaamista, tehostaa sektoritutkimuksen suuntaamista ja lisätä tutkimuksen hyödyntämistä yli hallinnonalarajojen.
- Valtion tutkimuslaitoskenttää koskeva rakenneselvitys on laadittu ja neuvottelukunta on tehnyt ehdotuksensa sektoritutkimuksen rakenteelliseksi uudistamiseksi.
- Selvitys valtion tutkimuslaitosten toiminnan osista, jotka sopisivat paremmin yliopistojen hoidettavaksi on tehty.

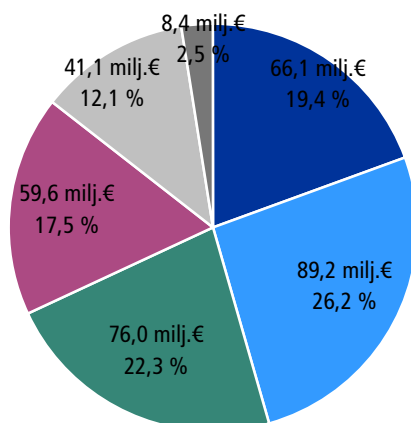
- Alue- ja yhdyskuntarakenteet ja infrastruktuurit -jaoston käynnissä olevat tutkimushankkeet:
 - Monikeskuksisuuden monet todellisuudet (MOT)
 - Kaupunkiverkon ja maaseudun välimaasto - mikä on seutukaupunkien paikka aluerakenteessa
 - Keskusjärjestelmä 2.0
 - Yritystoiminnan sijoittuminen ja työpaikkakeskittymien muodostuminen monikeskuksisessa aluerakenteessa
 - Hanketoiminnan lisäksi toteutettu vuorovaikutusfoorumeita, joiden tavoitteena on ollut herättää sektorirajat ylittävää keskustelua ajankohtaisista kysymyksistä eri toimijoiden kesken.
- Osaaminen, työ ja hyvinvointi -jaoston käynnissä olevat tutkimushankkeet:
 - Osaavan työvoiman saatavuus ja osaamisen kehittämisen muodot tulevaisuudessa
 - Moniammattillisuuden ja monialaisuuden juurtuminen sekä johtamisen haasteet lasten ja nuorten suojelussa
 - Julkisen sektorin innovaatioprosessit ja innovaatiotoiminnan johtaminen
 - Tulevaisuuden elintarvikevalintoihin ja -riskeihin liittyvä hanketoiminta
- Kestävä kehitys -jaoston käynnissä olevat tutkimushankkeet:
 - Suomen Itämeren Stern -hanke (Protection of Baltic Sea: Benefits, Costs and Policy Instruments, PROBABS)
 - Kustannustehokkaat ohjauskeinot Itämeren suojelussa
 - Julkisten rakennusten energiatehokkuuden parantaminen
 - Joukkoliikenteen energiatehokkuuden seuranta, raportointi ja kehittäminen
 - Ilmastopolitiikkaa tukeva tutkimuskokonaisuus, 8 tutkimushanketta (SETUILMU)
- Turvallisuus-jaoston toiminta:
 - Kansallisen turvallisuustutkimuksen strategian laadinta.
 - Tunnistettu turvallisuuden kehityskulkuja ja viranomaisten yhteisiä tieto- ja tutkimustarpeita sekä lukuisia poikkihallinnollista yhteistyötä edellyttäviä tutkimusaiheita.
 - Määritelty kansallisen turvallisuustutkimuksen lähtökohdat ja tavoitetila (keinot sen saavuttamiseksi) sekä strategiset tutkimuskokonaisuudet ja tutkimuksen kohdentamisen pääkriteerit.

18.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna

Sektoritutkimuksen neuvottelukunnan jaostojen esiselvitys- ja tutkimushankkeisiin on suunnattu tähän mennessä rahoitusta kokonaisuudessaan 7,59 milj. euroa, josta ministeriöiden rahoitusosuus on keskimäärin 61 % ja toteuttajatahojen 39 %. Rahoitusosuudet ovat vielä osittain avoinna käynnissä olevien ja käynnistettävien hankkeiden osalta. Rahoituksesta 60 % eli 4,56 milj. euroa on suunnattu kestävä kehitys -jaoston hankkeisiin. Osaaminen, työ ja hyvinvointi -jaoston rahoitusosuus on 17 % eli 1,26 milj., alue- ja yhdyskuntarakenteet ja infrastruktuurit -jaoston sekä turvallisuus-jaoston rahoitusosuudet ovat kumpikin 12 % eli 0,88 milj. euroa.

Ministeriöt ovat suunnanneet tulohajauksen kautta tutkimuslaitoksille vuonna 2009 tutkimusrahoitusta yhteensä 260 milj. euroa. Lisäksi ministeriöt ovat vuonna 2009 suunnanneet käytössään olevia sitomattomia tutkimusmäärärahoja tutkimuslaitosten tutkimusmenoihin 34,6 milj. euroa ja yliopistoille 45,8 milj. euroa. Tämä 340,4 milj. euron tutkimusrahoitus on jakautunut kuudelle eri tieteenalalle siten, että maatalous- ja metsätieteisiin kohdentui n. 26 % ja luonnontieteisiin n. 22 % rahoituksesta.

Ministeriöiden tutkimuslaitoksille ja yliopistoille vuonna 2009 suuntaaman tutkimusrahoituksen* jakautuminen tieteenaloittain

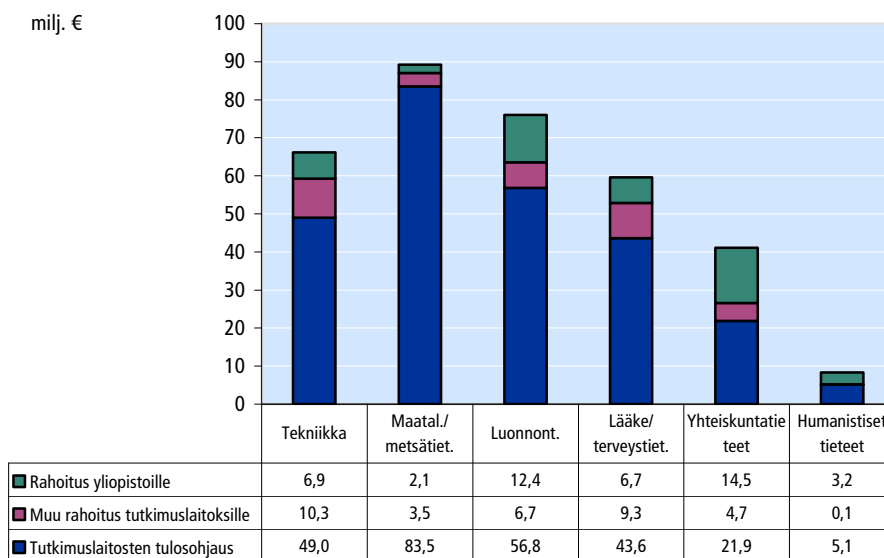

■ Tekniikka ■ Maatal./ metsätiet. ■ Luonnont.
 ■ Lääke/ terveystiet. ■ Yhteiskuntatieteet ■ Humanistiset tieteet

* Ei sisällä tutkimuslaitosten ja yliopistojen Tekesiltä, Suomen Akatemialta tai tutkijakouluilta saamaa tutkimusrahoitusta eikä yliopistojen opetusministeriöltä saamaa budjettirahoitusta.

Lähde: Tilastokeskus. Tutkimuslaitosten ja yliopistojen ilmoittamat tutkimusmenot rahoituslähteen ja tieteenalan mukaan 2009.

Ministeriöiden vuonna 2009 myöntämän tutkimusrahoituksen* jakautuminen tutkimuslaitoksille ja yliopistoille tieteenaloittain.

* Ei sisällä tutkimuslaitosten ja yliopistojen Tekesiltä, Suomen Akatemialta tai tutkijakouluilta saamaa tutkimusrahoitusta eikä yliopistojen opetusministeriöltä saamaa budjettirahoitusta.

Lähde: Tilastokeskus. Tutkimuslaitosten ja yliopistojen ilmoittamat tutkimusmenot rahoituslähteen ja tieteenalan mukaan 2009.

18.3 Tulevia haasteita

Sektoritutkimuksen uudistamiselle ja yhteiselle hanketoiminnalle valtioneuvoston piirissä nähdään edelleen tarvetta. Tulevaisuuskatsauksista nousee esille lähivuosien tutkimuksen aihealueiksi mm. väestön yhteiskunnalliset ja terveyserot, julkisten palveluiden kehittäminen, in-

novaatiot, teknologian hyödyntäminen, kansalaisyhteiskunnan kehityssuunnat sekä ympäristö ja luonnonvarat.

Tutkimuslaitoskentän kehittämisessä on TIN:n linjauksen mukaan huomioitava kolme näkökulmaa. On huolehdittava siitä, että hallitus saa tutkimustietoa strategisen johtamisen ja näyttöön perustuvan politiikan tarpeisiin. Myös ministeriöt tarvitsevat yhä enemmän toimintaympäristöään koskevaa tutkimustietoa, jonka hankkiminen edellyttää sitomattomia määrärahoja. Kolmas näkökulma koskee tutkimuslaitoksia ja niiden rakenteita osana kansainvälistävää innovaatiojärjestelmää.

Tutkimuslaitosten kehittämisen haasteeksi on nostettu monitieteisen, korkeatasoisen ja yhteiskunnan kannalta relevantin tutkimuksen vahvistaminen. Laitosyksiköiden määrän tarkastelun tavoitteena pysynee tulevana vuosina toiminnan tuottavuuden parantaminen ja päällekkäisen toiminnan karsiminen. Myös työnjakoa korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten välillä olisi edelleen arvioitava. Tutkimuslaitosten strategisen ohjauksen vahvistaminen valtioneuvoston tasolla on edelleen esillä. Lisäksi on esitetty, että tarvittaisiin vuoteen 2020 ulottuva toimintaohjelma tutkimuslaitoskentän rakenteelliseksi kehittämiseksi ja voimavarojen kohdentamiseksi.

Tietopohjan monipuoliseen tuottamiseen ja välittämiseen on panostettava tulevaisuudessaakin. Yhtenä vaihtoehtona tämän tehtävän hoitamiseen on yhteinen foorumi, sektoritutkimuksen neuvottelukunta tai vastaava, sillä ministeriöiden väliseen tietojen vaihtoon ja yhteistyöhön tarvitaan toimija.

Neuvottelukunnan tai vastaavan toimijan tehtävien kytkeminen tulevana vuosina tehokkaammin hallituksen strategiaan painopisteisiin ja politiikkatoimien vaikuttavuusarvioinnin tukemiseen on haaste. Myös neuvottelukunnan tai vastaavan toimijan käyttöön osoitettavien resurssien kokoaminen ja onnistunut kohdentaminen ovat vaativia tehtäviä. Neuvottelukunnan tai vastaavan toimijan verkostoyhteistyö ja tutkimustiedon välittäjärooli on nähty tärkeinä tekijöinä. Neuvottelukunnan tehtävänä olleet tutkimuslaitoskentän rakenteita ja rahoitusta koskevien kysymysten ratkaisut tulevat lähivuosina päätettäväksi poliittisella tasolla.

19 LAINSÄÄDÄNTÖSUUNNITELMA

19.1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella

Hallitusohjelman mukaisesti hallitus on toteuttanut paremman sääntelyn toimintaohjelmaa ja laatinut lainsäädäntösuunnitelman, joka sisältää hallituksen säädöspoliittiset toimenpiteet lainvalmistelun laadun parantamiseksi ja 22 hallituksen merkittävää lainsäädäntöhanketta. Lainsäädäntösuunnitelman tavoitteena on ollut edistää kansalaisten hyvinvointia ja yritysten kilpailukykyä parantamalla säädösympäristöä sekä lakien selkeyttä. Lainsäädäntösuunnitelman toteuttamisesta ovat huolehtineet paremman sääntelyn ministerityöryhmä, oikeusministeriön asettama paremman sääntelyn neuvottelukunta ja ministeriöt. Toteuttamista pyrittiin vauhdittamaan politiikkariihen linjauksin vaalikauden puolivälissä.

Lainsäädäntösuunnitelman säädöspoliittiset toimenpiteet eivät sisällä selkeästi mitattavia tavoitteita, eikä toimenpiteiden toteutumisen seuranta varten ole asetettu indikaattoreita. Arviot säädöspoliittisten toimenpiteiden toteutumisesta perustuvat siksi ministeriöiden, lainvalmistelijoiden ja ulkopuolisten tahojen näkemyksiin. Yleiskuva näkemyksistä on, että säädöspoliittisten toimenpiteiden toteutuminen on hidasta, mutta vaalikaudella edistymistä on tapahtunut jonkin verran.

Paremmen sääntelyn ministerityöryhmän tehtävänä on ollut tukea ja seurata lainsäädäntösuunnitelmaan otettujen hallituksen tärkeiden lainsäädäntöhankkeiden valmistelua ja etene- mistä erityisesti säädöspoliittisten toimenpiteiden kannalta. Seuranta on ollut luonteeltaan ulkopuolista havainnointia ja tiedonkeruuta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksen mukaan säädöspoliittiset toimenpiteet eivät yleensä toteudu hankkeissa kovinkaan hyvin, eikä hankkeiden kuuluminen lainsäädäntösuunnitelmaan ole juuri vaikuttanut niiden valmisteluun.

Keskeisiä hallitusohjelmaa toteuttavia toimia:

Toimintaohjelma yritysten hallinnollisen taakan vähentämiseksi

- Ohjelma hyväksyttiin valtioneuvoston periaatepäätöksenä vuonna 2009. Ohjelman tavoitteena on vähentää kansalliseen lainsäädäntöön perustuvista tiedonantovelvoitteista ja viranomaismenette- lyistä yrityksille aiheutuvaa hallinnollista taakkaa vuoden 2006 tasosta neljänneksellä vuoden 2012 loppuun mennessä. Selvitysten mukaan yritysten hallinnollisen taakan lähtötason voidaan Suomes- sa arvioida olevan kaikkiaan hieman alle 2 mrd. euroa (n. 1,2 % BKT:sta). Ohjelmalla toteutetaan säädösten yksinkertaistamista ja yrittäjyyteen liittyvän byrokratian vähentämistä.

Säädöspoliittiset toimenpiteet, EU-vaikuttaminen

- Hallituksen selonteossa EU-politiikasta määriteltiin Suomen EU-politiikan peruslinjaukset ja keskei- set tavoitteet.
- Valtioneuvoston kanslia julkaisi EU-vaikuttamisselvityksen, jonka mukaisesti EU-asioiden valmiste- lussa tehostettiin ennakoivaa vaikuttamista EU-toimielimiin ja EU-lainsäädännön valmisteluun.
- EU-ministerivaliokunta linjasi Suomen EU-politiikan avaintavoitteet ja seurasi niiden toteutumista.

Avoimuus ja sidosryhmien osallistumismahdollisuudet

- Kuulemisesta säädösvalmistelussa annettiin ohjeet valtioneuvoston periaatepäätöksenä ja ministe- riökohtainen koulutus ohjeiden toimeenpanosta aloitettiin.
- Uudistetun sähköisen verkkopalvelun, osallistumisympäristön valmistelu käynnistettiin osana Säh- köinen asiointi ja demokratia -hanketta. Palvelussa kansalaiset voivat eri tavoin käydä vuoropuhe- lua julkisen hallinnon kanssa ja osallistua vireillä olevien asioiden valmisteluun. Valtionhallinnolle ja kunnille palvelu tarjoaa tehokkaita välineitä kansalaisten aktivointiin ja lausunnotmenettelyyn. Palve- lu otetaan käyttöön 2011–2013.
- Säädösten ja valtiosopimusten virallinen julkaiseminen Suomen säädöskokoelmassa muutettiin säh- köiseen muotoon.

Vaikutusten ja vaihtoehtojen arviointi

- Uudistetut ohjeet säädösehdotusten vaikutusten arvioinnista hyväksyttiin valtioneuvoston periaate- päätöksenä. Oikeusministeriö järjesti yhteistyössä muiden ministeriöiden ja tutkimuslaitosten kans- sa lainvalmistelijoille koulutusta ohjeista. Ohjeissa ja koulutuksessa huomioitiin myös vaihtoehtojen arviointi.
- Lainsäädännön yritysvaikutusten arvioinnin kehittämishanketta (SÄVY) jatkettiin.
- Vaikutusarvioinnin kehittämistä varten asetettiin asiantuntijaryhmiä.
- Lainsäädäntöä korvaavia tai täydentäviä ohjauskeinoja selvitettiin viidessä Oikeuspoliittisen tutki- muslaitoksen tutkimuksessa vaalikauden aikana.

Säädösvalmistelun ohjaus ja voimavarat

- Ministeriöiden tulossopimuksiin kirjattiin säädösvalmistelun kehittäminen ja eduskunnalle annetta- vien hallituksen esitysten listan toteuttaminen.
- Säädösvalmistelutyötä alettiin seurata kansliapäällikkökokouksissa.
- Lainvalmistelun resurssikysymyksiin etsittiin uusia ratkaisuja mm. käsittelemällä ideaa valtioneuvos- ton lainvalmistelijapoolista virkamiesryhmissä ja paremman sääntelyn ministerityöryhmässä.
- Sujuvampaan lainvalmisteluun -hanke käynnistettiin yhteistyössä Suomen itsenäisyyden juhlarahas- to Sitran kanssa. Hankkeen tavoitteena on parantaa lainvalmistelun laatua ja tuottavuutta. Hank- keessa valmistui työvaiheiden kuvaus hyvien käytäntöjen mukaisesta lainvalmisteluprosessista. Hankkeessa jatketaan lainvalmisteluprosessin ohjauksen ja osaamisen kehittämistä.
- Paremmen sääntelyn verkkosivut avattiin ja valtioneuvoston sisäiseen verkkoon perustettiin sää- dösvalmistelutyötä koskeva sivusto.

19.2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna

Lainsäädäntösuunnitelman toteutumista on arvioitu tekemällä kyselyitä ministeriöille ja lain- valmistelijoille, haastatteleamalla lainvalmistelijoita sekä seuraamalla lainsäädäntö- suunnitelman hankkeiden valmistelua ja kaikkien hallituksen esitysten perusteluja. Hallituksen

ulkopuolisia arvioita lainsäädännön valmistelusta ovat tehneet taloudellisen kehityksen ja yhteistyön järjestö OECD, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos ja Valtiontalouden tarkastusvirasto.

Avoimuuteen ja sidosryhmien kuulemiseen liittyvät käytännön toimenpiteet toteutuvat vaihtelevasti. Laajapohjainen valmistelu eli valmistelu monijäsenisissä valmisteluelimissä ei ole säännönmukaista laajoissakaan hankkeissa. Pelkästään virkatyönä tehty lainvalmistelu on yleinen työtapo. Valmistelutapojen osuudet vaihtelevat ministeriöittäin. Pitkällä aikavälillä laajapohjaisen valmistelun osuus on jonkin verran lisääntynyt. Valmistelun avoimuuden kannalta ongelmallista on, että sidosryhmiltä pyydettyjä lausuntoja ei mainita lainkaan kolmasosassa hallituksen esityksistä.

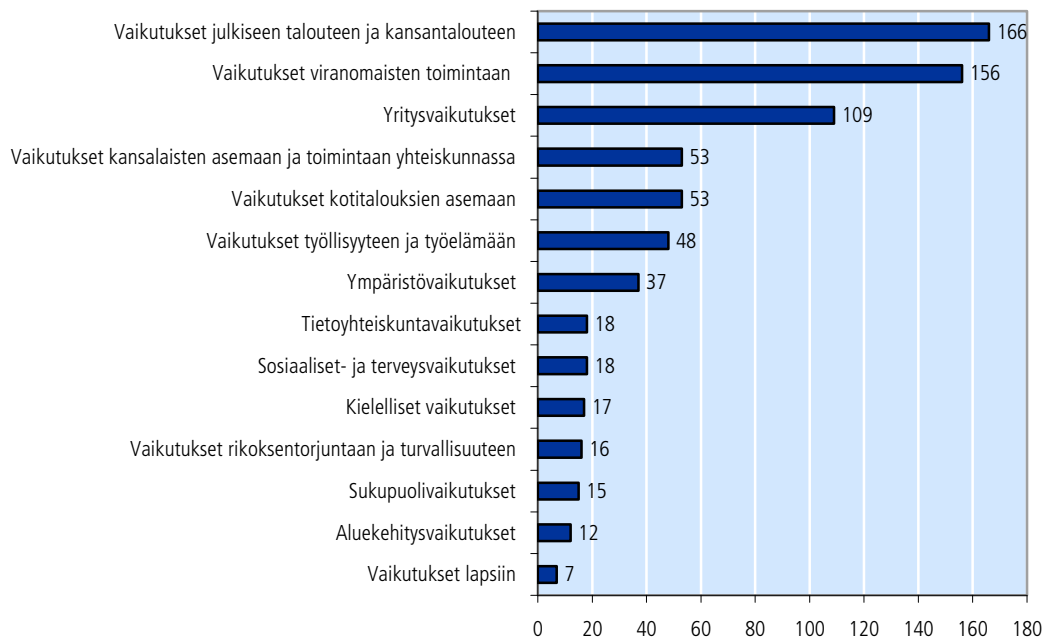
Vuonna 2009 annetut hallituksen esitykset, 282 kpl

- Valmistelutapa: 49 % virkatyönä, 45 % monijäsenisissä valmisteluelimissä
- Laajojen esitysten valmistelutapa: 34 % virkatyönä
- Sidosryhmiltä pyydetty lausunnot mainittiin: 66 %
- Lainsäädäntöä korvaavat tai täydentävät ohjaukset mainittiin: 5 %
- Oikeudelliset vaihtoehdot mainittiin: 17 %
- Vaikutusten arvioinnissa esitettiin ainakin yksi lukuarvo: 35 %
- Jokin kansalaiseen kohdistuva vaikutus mainittiin: 48 %

Lähde: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos

Hallituksen esityksissä arvioidaan kaikkein useimmin vaikutuksia julkiseen talouteen ja kansantalouteen, viranomaisvaikutuksia ja yritysvaikutuksia. Vähiten arvioidaan vaikutuksia lapsiin sekä tietoyhteiskuntavaikutuksia ja sukupuolivaikutuksia. Vaikka vaikutuksia valtion talouteen arvioidaan suhteellisen usein, valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuksen mukaan arviointi on puutteellista eikä arviointitietojen esittäminen aina ole riittävän avointa.

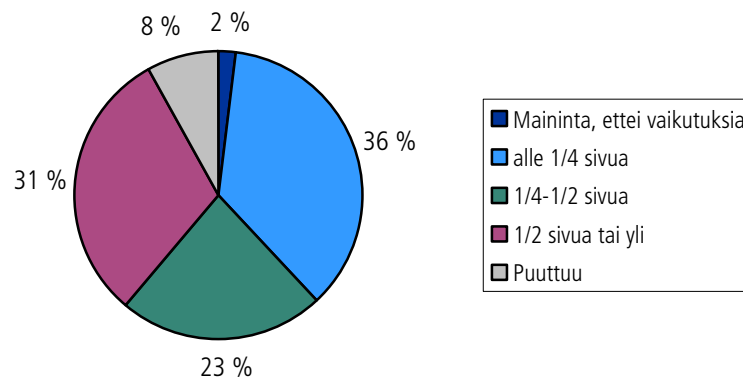
Erityyppisten vaikutusten arviointi hallituksen esityksissä vuonna 2009, kokonaismäärä 282

Lähde: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Suurin määrällinen kasvu on tapahtunut yritysvaikutusten arvioinnissa. Yritysvaikutusten arvioinnitkin ovat kuitenkin enimmäkseen suppeita, mutta määrällisiä arvioita sisältävien ja laajajohjen arviointien osuus on kasvanut.

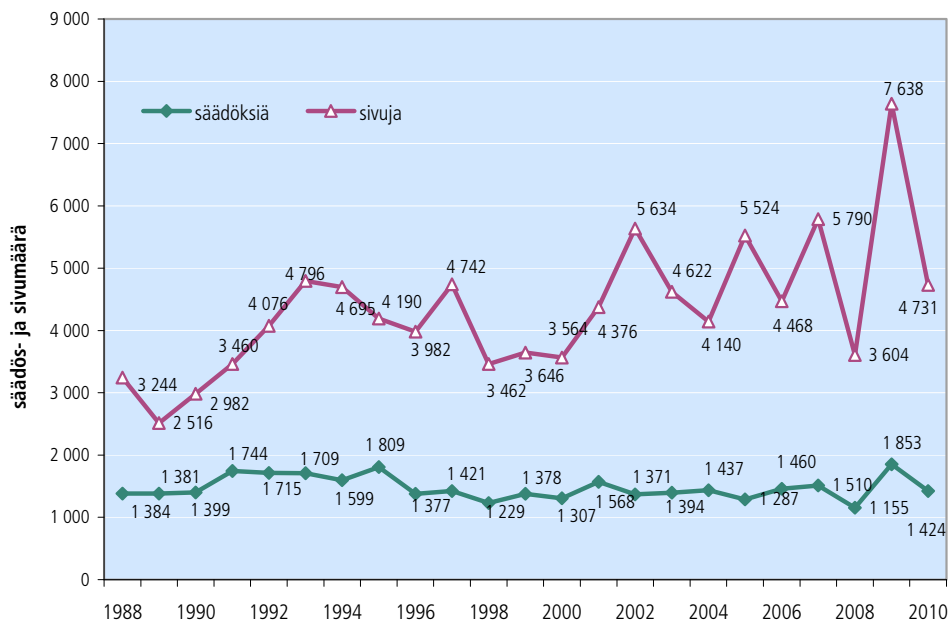
Yritysvaikutusten arviointi hallituksen esityksissä 2009 (131 kpl)

Lähde: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Säädöskokoelmassa julkaistiin vuonna 2009 yhteensä yli 7 600 sivua säädöksiä, joka on kaikkien aikojen ennätys. Uusien säädösten pituus eli voimaan tulevien pykäliden määrä on kasvussa, vaikka säädösten vuosittainen kappalemäärä ei ole pysyvästi kasvanut. Myös hallituksen esitysten sivumäärä on kasvanut selvästi viimeisen kymmenen vuoden aikana.

Suomen säädöskokoelman säädös- ja sivumäärä

Lähde: Edita Publishing Oy.

Oikeusministeriön laintarkastusyksikkö tarkastaa säädösluonnosten lakiteknistä laatua. Tarkastusten kattavuus on hallituskaudella ollut lakien osalta vuosittain 84–90 %.

Ministeriöt arvioivat vuonna 2008 **säädösvalmistelun voimavarojen** määrää ja riittävyyttä. Suurimpina ongelmina pidettiin liian tiukkoja aikatauluja ja liian vähäistä henkilöstön määrää kansallisen lainsäädännön valmistelussa. Ministeriöiden arvioiden mukaan kansallisen lainsäädännön valmisteluun käytettiin keskimäärin seitsemän prosenttia henkilöstön työpanoksesta. Arvio oli suuntaa antava, sillä työpanoksen käyttöä lainvalmisteluun ei ollut aikaisemmin erikseen seurattu.

Ministeriöt arvioivat uudelleen säädösvalmistelun voimavaroja vuonna 2010. Kahdessa ministeriössä oli sisäisin toimenpitein lisätty työpanosta kansallisten säädösten valmistelussa. Muulta osin kansallisen ja EU-lainsäädännön valmisteluun käytettävissä voimavaroissa ei ole tapahtunut muutoksia. Ministeriöiden näkemysten mukaan käytettävissä olevan ajan ja henkilöstön määrän riittävydessä on edelleen puutteita, mutta arvioita merkittävistä puutteista esiintyy aikaisempaa vähemmän. Valmistelijoille tehdyn mielipidekyselyn mukaan kansallisten säädösten valmisteluun käytetty osuus työajasta on kasvanut vaalikaudella.

Eduskunnalle annetut ja antamatta jääneet hallituksen esitykset

Istuntokausi	Luvattiin antaa (HE-listaus)	Lisättiin istunto-kauden aikana	Jäi antamatta tai poistettiin	Annettiin	Luettelosta toteutui %
2010 syksy/vaalikauden loppu**	242	22	40	225	92,9 %
2010 /kevät	162	25	50	137	84,5 %
2009 /syksy	169	16	47	128	75,7 %
2009 /kevät	159	19	71	104	65,4 %
2008 /syys	108	27	42	93	86 %
2008 /kevät	127	21	49	99	77,9 %
2007 /syys	114	12	43	83	72,8 %
2007 /kevät*)	53	3	16	50	94,3 %

*) Hallitus on sopinut eduskunnan kanssa, että ne hallituksen esitykset, jotka on tarkoitus käsitellä kevätestuntokaudella 2007, on annettava viimeistään perjantaina 25.5.2007 (pääministerin kirje ministeriöille 8.5.2007). Hallituksen esityksiä annettiin vielä kesäkuussa 2007. Valtiopäivät avattiin vaalien jälkeen 28.3.2007.

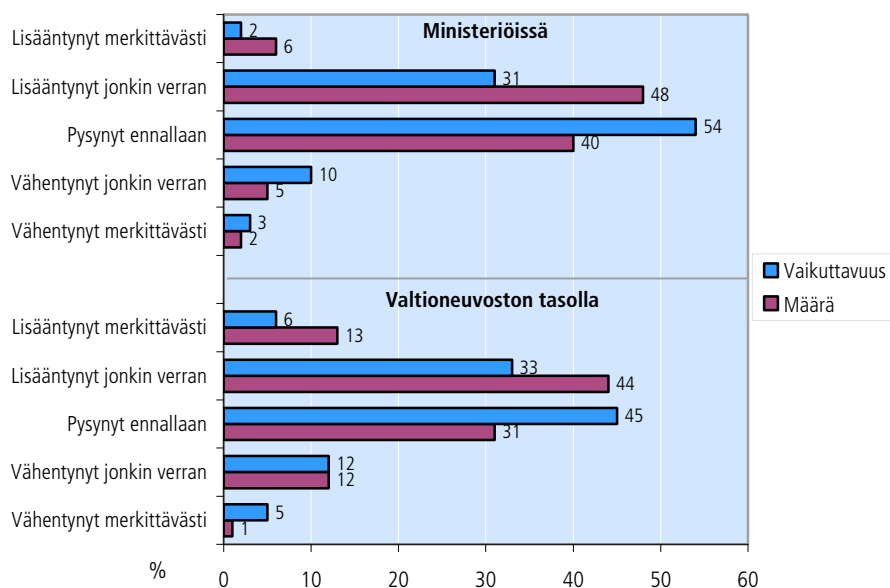
**) Hallitus sopi eduskunnan kanssa, että kaikki HE:t, jotka on tarkoitus käsitellä kuluva vaalikauden aikana, on annettava viimeistään perjantaina 3.12.2010. Vuoden 2010 valtiopäivät päättyvät vaalikauden päättyessä 12.4.2011. Vuoden 2010 valtiopäivillä annettavaksi luvattuja hallituksen esityksiä on 21.1.2011 vielä antamatta n. 21 kappaletta.

Lähde: VNK, istuntoyksikkö.

Valmisteltavien säädösten määrä ja laajuus vaihtelevat suuresti ministeriöiden kesken. Myös ministeriöiden sisäinen organisointi lainvalmistelun laadun varmistamisessa on hyvin vaihtelevaa. Suurimmassa osassa ministeriöitä on käytössä koko ministeriön kattava suunnitelma valmisteilla olevista säädöksistä sekä asiakirjamallit hankkeiden suunnittelua ja asettamista varten. Neljä ministeriötä käyttää johtamissopimuksia, joihin sisältyy lainvalmistelun laatua koskevia tavoitteita.

Säädösvalmistelun kehittämistoiminta on ministeriöiden säädösvalmistelijoille tehdyn mielipidekyselyn mukaan lisääntynyt valtioneuvoston tasolla ja erityisesti ministeriöissä vaalikauden aikana. Kehittämistyön vaikuttavuus käytännön työhön on myös nähtävissä.

Lainvalmistelun laadun parantamiseen tähtäävän kehittämistyön määrä ja vaikuttavuus ministeriöissä ja valtioneuvoston tasolla

Lähde: VNK, Senaattorin kysely lainvalmistelun laadusta.

19.3 Tulevia haasteita

Hallituksella oli vaalikaudella ensimmäisen kerran lainvalmistelun laadun parantamiseen tähtäävät tavoitteet ja tärkeimmät lainsäädäntöhankkeet sisältävä lainsäädäntösuunnitelma. Lainsäädäntösuunnitelmalla onnistuttiin nostamaan asian painoarvoa, mutta olennaista vaikutusta käytännön toimintaan ei vielä merkittävästi saatu aikaan. Käytössä ei ole ollut rakenteita ja menettelytapoja, joilla tavoitteiden toteutuminen voitaisiin varmistaa. Lisäksi lainsäädäntösuunnitelman säädöspoliittiset tavoitteet ovat niin laajakantoisia, että edistystä ei voi odottaa vain yhden vaalikauden aikana. Tulevalla vaalikaudella olisi perusteltua tehostaa lainsäädäntösuunnitelman käyttöä hallitusohjelman toteuttamisen välineenä.

Säädöspoliittikan tehostaminen olisi mahdollista liittämällä se tiiviimmin muihin poliittisiin tavoitteisiin ja hallinnon kehittämiseen. Esimerkiksi talouskasvua voidaan osaltaan edistää vähentämällä järjestelmällisesti yrityksille, kansalaisille, valtionhallinnolle ja kunnille lainsäädännöstä aiheutuvaa hallinnollista taakkaa. Lisäksi lainsäädännön vaikutusten arviointia ja kuulemista voitaisiin hyödyntää enemmän päätöksenteon välineinä. Säädösten täytäntöönpanoa ja noudattamista voitaisiin tehostaa ottamalla aluehallinto ja kunnat laajemmin mukaan lainvalmistelun kehittämiseen.

Lainvalmistelun avoimuuteen sekä sidosryhmien ja kansalaisten osallistumiseen on panostettava käytännön toimenpitein, jotta luottamus valmisteluun ja päätöksentekoon säilyy. Vaalikaudella käyttöön otettujen kuulemisohjeiden noudattaminen on jatkossa varmistettava. Sidoryhmät ovat painokkaasti tuoneet esiin käytännön vaikeudet saada tietoja ministeriöissä vireillä olevista hankkeista, vaikka tietojen antamisesta on säädetty velvollisuus viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa.

Lainsäädännön vaikutusten ennakkollinen arviointi on vaalikaudella uusituista ohjeista huolimatta vielä puutteellista ja niukasti perusteltua. Erityisesti kansalaisiin kohdistuvia vaikutuksia ei arvioida riittävästi eikä kuulemista hyödynnetä arvioinnin välineenä. Lisäksi erilaisissa uudistushankkeissa ei oteta riittävästi huomioon valtiontaloudellisia kokonaisvaikutuksia. OECD on kahdessa maatutkinnassa suositellut Suomelle erillisen asiantuntijaelimen perustamista

lainsäädännön vaikutusten arvioinnin tukemista ja varmistamista varten. Lainsäädännön toimeenpanon suunnittelu ja vaikutusten seuranta voimaantulon jälkeen ei myöskään ole säännönmukaista. Tavallisena käytäntönä on, että eduskunta hyväksyessään lain velvoittaa hallituksen seuraamaan sen toimeenpanoa ja vaikutuksia, ja osa näistä seurannoista toteutetaan tällä hetkellä hallituksen selontekoina eduskunnalle.

Lisääntyvä sääntely, sääntelykierre, on lainvalmistelun ja lainsäädännön paheneva ongelma, joka vähentää lainsäädännön ymmärrettävyyttä ja toimivuutta. Sääntelyn määrän kasvua on mahdollista vähentää lainsäädäntöä korvaavilla ja täydentävillä ohjaukeinoilla. Tällä hetkellä vaihtoehtojen arviointi lainvalmistelutyön alkuvaiheessa on erittäin vähäistä. Uudistushankkeita käynnistettäessä olisi hallitusohjelman tasolta alkaen tarkoituksenmukaista jättää liikkumavaraa hankkeiden suunnitteluun ja vaihtoehtojen selvittämiseen.

Sääntelyn määrän lisäksi lainsäädännön ymmärrettävyyttä heikentää usein monimutkainen säädöskieli. Vaalikaudella selvitettiin hallituksen politiikkariihen toimeksiantona säädöskielen huollon järjestämistä valtioneuvostossa. Ratkaisuksi on ehdotettu säädöskielen lautakuntaa edistämään säädösten suomen kielen ymmärrettävyyttä.

Säädöspoliittisten tavoitteiden toteuttaminen edellyttää valmisteltavien säädöshankkeiden aitoja priorisointeja sekä riittävää ajan, osaamisen ja muiden valmisteluresurssien turvaamista koko hallituksen kannalta tärkeissä hankkeissa. Tarvitaan siis resurssien suuntaamista ja tehokkaampaa hyödyntämistä tarvittaessa yli ministeriörajojen. Lainvalmistelun laadun parantaminen edellyttää myös yhteisten, hyvän lainvalmisteluprosessin mukaisten menettelytapojen käyttöä kaikissa ministerioissa. Menettelytapojen yhtenäistämistä voidaan tukea esim. tietojärjestelmien avulla.

Vaalikaudella kehitettiin myös ennakoivaa vaikuttamista EU-lainsäädännön valmisteluun. EU-vaikuttamisselvityksessä esitettiin kehittämistoimia, jotka käynnistettiin vuoden 2010 alusta. Kehittämistä on tärkeää jatkaa uusien käytäntöjen vakiinnuttamiseksi ja EU-vaikuttamisen vahvistamiseksi EU:n merkityksen yhä lisääntyessä. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää EU-lainsäädännön valmisteluvaiheen ja sitä seuraavan kansallisen täytäntöönpanon yhteyksiin.

20 SELONTEOT JA PERIAATEPÄÄTÖKSET

SELONTEOT	Annettu
Valtioneuvoston selonteko Suomen osallistumisesta Afganistanin sekä Tshadin ja Keski-Afrikan tasavallan kriisinhallintaoperaatioon sekä sotilasosaston asettaminen korkeaan valmiuteen osana EU:n taisteluosaston valmiusvuoroa (UM)	1.11.2007
Valtioneuvoston selonteko hätäkeskusuudistuksesta (SM)	29.11.2007
Valtioneuvoston selonteko Suomen osallistumisesta Naton nopean toiminnan joukkoja (NRF) täydentämään toimintaan (UM)	11.3.2008
Valtioneuvoston liikennepoliittinen selonteko (LVM)	27.3.2008
Valtioneuvoston kotouttamislain toimeenpano (SM)	2.10.2008
Valtioneuvoston innovaatiopoliittinen selonteko (TEM)	9.10.2008
Valtioneuvoston selonteko pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastrategiasta (TEM)	6.11.2008
Valtioneuvoston selonteko hankintalakiuudistuksesta (TEM)	20.11.2008
Valtioneuvoston selonteko Suomen osallistumisesta ISAF-operaation tukitoimiin vaalien järjestämiseksi Afganistanissa vuonna 2009 (UM)	29.1.2009
Valtioneuvoston selonteko Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikasta 2009 (UM/PLM/SM/VNK)	5.2.2009
Valtioneuvoston selonteko Suomen osallistumisesta YK:n kriisinhallintaoperaatioon Tshadissa ja Keski-Afrikan tasavallassa (UM)	26.2.2009
Valtioneuvoston selonteko EU-politiikasta (VNK)	8.4.2009
Valtioneuvoston maaseutupoliittinen selonteko (MMM)	20.5.2009
Valtioneuvoston selonteko Itämeren haasteista ja Itämeripolitiikasta (VNK)	5.6.2009
Valtioneuvoston selonteko Suomen ihmisoikeuspolitiikasta (UM/OM/VNK)	3.9.2009
Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko ilmasto- ja energiapolitiikasta: kohti vähäpäästöistä Suomea (VNK)	15.10.2009
Valtioneuvoston selonteko kunta- ja palvelurakennemuutuksesta (VM)	12.11.2009
Valtioneuvoston selonteko Afganistanin tilanteesta ja Suomen osallistumisesta ISAF-operaatioon (UM)	12.2.2010
Ylempien ammattikorkeakoulututkintojen asema työelämässä (OKM)	
Suomalaisen sotilasosaston asettaminen EU:n taisteluosaston valmiusvuorolla 1.1.–30.6.2008 (UM)	1.11.2007
Valtioneuvoston selonteko elintarviketurvallisuudesta (MMM)	30.3.2010
Valtioneuvoston selonteko kulttuurin tulevaisuudesta (OKM)	12.5.2010
Valtioneuvoston selonteko Suomen osallistumisesta EU:n sotilaalliseen kriisinhallintaoperaatioon EU-NAVFOR Atalantaan	16.9.2010
Valtioneuvoston selonteko ruokapolitiikasta (MMM)	14.10.2010
Valtioneuvoston selonteko naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (STM)	21.10.2010
Valtioneuvoston selonteko kahden sotilasosaston asettamisesta korkeaan valmiuteen osana EU:n taisteluosaston valmiusvuoroa 1.1.–30.6.2011	4.11.2010
Valtioneuvoston selonteko metropolipolitiikasta (YM)	5.11.2010
Valtioneuvoston selonteko Tuottava ja uudistuva Suomi - Digitaalinen agenda vuosille 2011–2020 (LVM)	26.11.2010
Valtioneuvoston luonnonvaraselonteko (TEM)	2.12.2010
Selonteko valtionalouden kehyksistä vuosille 2009–2012 (VM)	13.3.2008
Selonteko valtionalouden kehyksistä vuosille 2010–2013	26.3.2009
Selonteko valtionalouden kehyksistä vuosille 2011–2014	30.3.2010
Selonteko valtionalouden kehyksistä vuosille 2012–2015	KE 2011

PERIAATEPÄÄTÖKSET	Annettu
Valtion omistajapolitiikkaa koskeva valtioneuvoston periaatepäätös (VNK)	7.6.2007
Valtioneuvoston periaatepäätös kansallisen tietoyhteiskuntapolitiikan tavoitteista vuosina 2007–2011	21.6.2007
Valtioneuvoston periaatepäätös sektoritutkimuksen kehittämisestä (OKM)	28.6.2007
Valtioneuvoston periaatepäätös vuoden 2007 seuraavaan lisätalousarvioesitykseen sisällytettävästä lisämäärärahan esittämisestä (PLM)	28.6.2007
Valtioneuvoston periaatepäätös hallituksen kehityspoliittiseksi ohjelmaksi (UM)	18.10.2007
Valtioneuvoston periaatepäätös säädösehdotusten vaikutusten arvioinnista (OM)	1.11.2007
Valtioneuvoston periaatepäätös huumausainepoliittisesta yhteistyöstä vuosille 2008–2011 (STM)	8.11.2007
Valtioneuvoston periaatepäätös koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmaksi vuosille 2007–2012 (OKM)	5.12.2007
Valtioneuvoston periaatepäätös hallituksen strategia-asiakirjasta 2007 (VNK)	5.12.2007
Valtioneuvoston periaatepäätös lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmaksi 2007–2011 (OKM)	13.12.2007
Valtioneuvoston periaatepäätös valtion osallistumisesta Turku - Euroopan kulttuuripääkaupunki 2011 -hankeen rahoitukseen (OKM)	7.2.2008
Valtioneuvoston periaatepäätös pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishajelmaksi vuosille 2008–2011 (YM)	14.2.2008
Valtioneuvoston periaatepäätös Helsingin seudun kuntien asunto- ja tonttitarjonnan lisäämiseksi aiesopimuksen mukaisesti (YM)	14.2.2008
Valtioneuvoston periaatepäätös valtioneuvoston asuntopoliittiseksi toimenpideohjelmaksi (YM)	14.2.2008
Valtioneuvoston periaatepäätös Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelmasta 2008–2016 (YM)	27.3.2008
Valtioneuvoston periaatepäätös Kansallinen metsäohjelma 2015 (MMM)	27.3.2008
Valtioneuvoston periaatepäätös valtionhallinnon johtajapolitiikasta (VM)	30.4.2008
Valtioneuvoston periaatepäätös sisäisen turvallisuuden ohjelmaksi (SM)	8.5.2008
Valtioneuvoston periaatepäätös kuluttajapolitiittiseksi ohjelmaksi vuosille 2008–2011 (TEM)	15.5.2008
Valtioneuvoston periaatepäätös terveyttä edistävän liikunnan ja ravinnon kehittämissuunnitelmaksi (STM)	12.6.2008
Valtioneuvoston periaatepäätös hallituksen tasa-arvo-ohjelmasta 2008–2011 (STM)	17.7.2008
Valtioneuvoston periaatepäätös siviilikriisinhallinnan kansallisesta strategiasta (SM)	28.8.2008
Valtioneuvoston periaatepäätös korjausrakentamisesta (YM)	18.9.2008
Valtioneuvoston periaatepäätös kansallisesta toimintasuunnitelmasta tietoyhteiskunnan infrastruktuurin parantamiseksi (LVM)	4.12.2008
Valtioneuvoston periaatepäätös kansalliseksi tietoturvastrategiaksi (LVM)	4.12.2008
Valtioneuvoston periaatepäätös liikunnan edistämisen linjoista (OKM)	11.12.2008
Valtioneuvoston periaatepäätös sähköisestä tunnistamisesta (LVM)	5.3.2009
Valtioneuvoston periaatepäätös toimintaohjelmaksi yritysten hallinnollisen taakan vähentämiseksi vuosille 2009–2012 (TEM)	12.3.2009
Valtioneuvoston periaatepäätös kansallisesta aineettomien oikeuksien strategiasta (TEM)	26.3.2009
Valtioneuvoston periaatepäätös kestävien valintojen edistämisestä julkisissa hankinnoissa (YM)	8.4.2009
Valtioneuvoston periaatepäätös hallituksen Venäjä-toimintaohjelmasta (UM)	16.4.2009
Valtioneuvoston periaatepäätös Ahvenanmaan osallistumisesta EU-asioiden käsittelyyn sekä maakunnan mahdollisuuksista vaikuttaa niihin (OM)	24.4.2009
Valtioneuvoston periaatepäätös saariston kehittämisestä vuosiksi 2010–2011 (TEM)	13.5.2009
Valtioneuvoston periaatepäätös kaupunkien kehittämisestä vuosiksi 2009–2011 (TEM)	13.5.2009
Valtioneuvoston periaatepäätös kansallisesta vesiviljelyohjelmasta 2015 (MMM)	18.6.2009
Valtioneuvoston periaatepäätös Selkämeren kansallispuiston perustamisesta (VNK)	2.10.2009
Valtioneuvoston periaatepäätös nuorten tunnustuspalkinnosta (VNK)	2.10.2009

Valtioneuvoston periaatepäätös työvoiman maahanmuuton toimenpideohjelmasta (SM)	5.11.2009
Valtioneuvoston periaatepäätös valtionhallinnon tietoturvallisuuden kehittämisestä (VM)	26.11.2009
Valtioneuvoston periaatepäätös hallituksen toimintaohjelmaksi talousrikollisuuden ja harmaan talouden vähentämiseksi vuosina 2010–2011 (SM)	17.12.2009
Valtioneuvoston periaatepäätös ohjelmaksi kehitysvammaisten asumisen ja siihen liittyvien palvelujen järjestämiseksi (YM)	21.1.2010
Valtioneuvoston periaatepäätös energiatehokkuustoimenpiteistä (TEM)	4.2.2010
Valtioneuvoston periaatepäätös valtion pysyvien toimintamenoa säästöjen ja muiden vuoden 2010 erillisten toimintamenoa säästöjen aikaansaamiseksi (VM)	4.2.2010
Valtioneuvoston periaatepäätös demokratian edistämisestä Suomessa (OM)	4.2.2010
Valtioneuvoston periaatepäätös kansalliseksi terrorismin torjunnan strategiaksi (SM)	11.3.2010
Valtioneuvoston periaatepäätös kuulemisesta säädösvalmistelussa (OM)	11.3.2010
Valtioneuvoston periaatepäätös kansallisesta älyliikenteen strategiasta (LVM)	15.4.2010
Valtioneuvoston periaatepäätös Suomen koulutusviennin strategisista linjauksista (OKM)	29.4.2010
Valtioneuvoston periaatepäätös Suomessa syntyvän käytetyn ydinpolttoaineen loppusijoituslaitoksen rakentamisesta laajennettuna (TEM)	6.5.2010
Valtioneuvoston periaatepäätös uuden ydinvoimalaitosyksikön rakentamisesta (Fennovoima) (TEM)	6.5.2010
Valtioneuvoston periaatepäätös uuden ydinvoimalaitosyksikön rakentamisesta (Fortum) (TEM)	6.5.2010
Valtioneuvoston periaatepäätös Suomessa syntyvän käytetyn ydinpolttoaineen loppusijoituslaitoksen rakentamisesta laajennettuna (TEM)	6.5.2010
Valtioneuvoston periaatepäätös uuden ydinvoimalaitosyksikön rakentamisesta (Teollisuuden Voima) (TEM)	6.5.2010
Valtioneuvoston periaatepäätös toimenpiteistä rakennusten kosteusvaurioiden ja niiden aiheuttamien terveyshaittojen vähentämiseksi (YM)	12.5.2010
Valtioneuvoston periaatepäätös valtion osallistumisesta Suomi Frankfurtin kirjamessejen teemamaana 2014 -hankkeen toteutukseen ja rahoitukseen (OKM)	17.6.2010
Valtioneuvoston periaatepäätös valtuuden tarkistamisesta Haminan meriväylän parantamishankkeelle vuoden 2010 neljännessä lisätalousarvioesityksessä (LVM)	23.9.2010
Periaatepäätös valtion osallistumisesta maailman designpääkaupunki (World Design Capital) 2012 -hankkeeseen (TEM)	24.9.2010
Valtioneuvoston periaatepäätös Suomen toimintalinjaksi kansainvälisessä huumausainetorjunnassa (STM)	2.12.2010
Periaatepäätös romanipolitiikan linjauksista (STM)	9.12.2010
Valtioneuvoston periaatepäätös Kansallinen metsäohjelma 2015 (MMM)	16.10.2010
Valtioneuvoston periaatepäätös yhteiskunnan turvallisuusstrategiasta (PLM)	16.12.2010
Valtioneuvoston periaatepäätös valtion kiinteistöstrategiasta (VM)	21.12.2010
Valtioneuvoston periaatepäätös vesienhoidon toteutusohjelmasta vuosille 2010–2015 vuoteen 2015 ulottuvien vesienhoitosuunnitelmien toteuttamiseksi (YM)	17.2.2011
Valtioneuvoston periaatepäätös maaseudun kehittämisestä (TEM)	24.2.2011
Valtioneuvoston periaatepäätös julkisen sektorin digitaalisten tietoaisteiden saatavuuden parantamisesta ja uudelleenkäytön edistämisestä (LVM)	3.3.2011
Valtioneuvoston periaatepäätös Suomen matkailupolitiikasta (TEM)	24.3.2011

I TYÖN, YRITTÄMISEN JA TYÖELÄMÄN POLITIIKKAOHJELMA

1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella

Työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelma on toiminnallaan tukenut hallituksen tavoitteita talouskasvun, työllisyyden ja hyvinvointiyhteiskunnan rahoituspohjan turvaamiseksi työikäisen väestönosan pienentyessä ja kansainvälisen kilpailutilanteen tiukentuessa. Ohjelma on pyrkinyt omalta osaltaan vastaamaan ikärakenteen muutoksesta johtuvan työikäisen työvoiman määrän vähenemisen ja globaalin talouskehityksen esille nostamiin haasteisiin. Ohjelmaan sisältyneillä toimenpiteillä on myös edistetty yrittäjyyden toimintaympäristöä sekä parannettu työelämän laatua ja työn tuottavuutta.

Hallitusohjelmassa politiikkaohjelmalle asetetut tavoitteet on saavutettu pääosin varsin hyvin. Ohjelmaan sisältyy myös sellaisia kokonaisuuksia, joissa ei ole päästy asetettuihin tavoitteisiin tai joiden valmistelut jatkuvat vielä seuraavalla vaalikaudella. Tavoitteiden saavuttamiseen on vaikuttanut erityisesti maailmanlaajuisen taloudellisen tilanteen heikentyminen.

Vuoden 2008 aikana alkanut taluskriisi ja sitä seurannut taantuma on johtanut siihen, että hallitusohjelman työllisyystavoitetta ei saavuteta. Työttömyyden pysyessä lähivuosina korkealla on tärkeää turvata työvoimahallinnon palvelut työttömille työnhakijoille ja kehittää työntantajien palvelua edelleen. Tavoitteena tulee olla työnhakijoiden nopea työllistyminen ja lisääntyvien kohtaanto-ongelmien torjuminen.

Hallitusohjelmassa asetettiin tavoite varmistaa mahdollisimman pitkälle työvoimapanoksen riittävyys työikäisen väestön määrä vähentyessä. Kuluneen vaalikauden aikana tämän tavoitteen toteutumista ei ole kyetty vielä läheskään varmistamaan. Myönteinen tulos on kuitenkin se, että yleinen tietoisuus ikärakenteen muutoksen vaatimista toimenpiteistä on politiikkaohjelman toiminta-aikana selvästi vahvistunut. Tuleville vuosille jää tavoitteen toteuttamisessa vielä runsaasti tehtävää. Työvoimapanoksen riittävyyden varmistamisen kannalta on työurien pidentymisessä loppupäästä tapahtunut myönteistä kehitystä ja ikääntyneiden työhön osallistuminen on viime vuosina parantunut huomattavasti. Työurien pidentyminen on ollut osaltaan eläkejärjestelmään tehtyjen muutosten ja muiden politiikkatoimien seurausta. Työurien alkupään osalta OKM:n työryhmän syksyllä 2010 tekemät ehdotukset muodostavat kokonaisuuden, jonka toteuttamisen arvioidaan alentavan keskimääräistä korkeakouluista valmistumiskäyttä noin vuodella.

Politiikkaohjelmaan sisältyi tavoite työperäisen maahanmuuton lisäämisestä ja maahanmuuttajien työllisyysasteen nostamisesta. Maahanmuuttajien koulutusmahdollisuuksia ja työelämän valmiuksia on pyritty parantamaan eri toimin. Taloudellinen taantuma kuitenkin hidasti työvoiman rekrytointia ulkomailta. Tällä hetkellä maahanmuuttajien osuus Suomen työmarkkinoilla on kansainvälisesti tarkastellen pieni ja maahanmuuttajien työhön osallistuminen on muuta väestöä matalampi, joten heidän työpanostaan työmarkkinoilla sekä yrittäjinä on mahdollista ja syytä edelleen kasvattaa.

Kotitalousvähennyksen käyttö on lisääntynyt ja kasvattanut huomattavasti kotipalveluyritysten määrää. Vuoden 2009 alussa tehdyt muutokset kotitalousvähennykseen ovat vahvistaneet myönteistä kehitystä.

Yritysten hallinnollisten veloitteiden keventämiseen tähtäävän kansallisen toimenpideohjelman toteutus on saatu hyvin käyntiin yhteistyössä eri ministeriöiden kanssa ja mm. vuonna 2010 on saatu aikaan useita parannuksia. Myös yrittäjien sosiaaliturvaan on tehty tällä hallituskaudella useita parannuksia.

Politiikkaohjelmalle on ollut tunnusomaista laaja sidosryhmien kuuleminen eri foorumeilla. Ohjelman puitteissa on järjestetty useita seminaareja, joiden tavoitteena on ollut nostaa keskusteluun ajankohtaisia ohjelmaan sisältyviä teemoja. Ministeriöiden rajat ylittävä, teemapohjainen asioiden käsittely on koettu hyväksi työskentelytavaksi.

Keskeisiä hallitusohjelmaa toteuttavia toimia:

Työvoiman täysimääräinen käyttö ja työvoiman saatavuus

- SATA-komitean ehdotukset, jotka koskevat mm. kuntoutusta, työterveyshuoltoa, sairauspäivärahaa, eläkkeen lepäämään jättämistä, työttömyysturvaa, muutosturvaa, koulutuspäivärahaa ja aikuiskoulutustukea.
- Työvoima- ja koulutustarpeen ennakkoinnin kehittäminen mm. työvoima- ja koulutustarpeen ennakkoinnin vastuunjaon täsmentäminen sekä alueellisen ja valtakunnallisen ennakkointityön vuoropuhelun tiivistäminen. Lisäksi VATT tuottaa toimialaennusteet eri hallinnonalojen ja aluetoimijoiden käyttöön.
- Yhteiset joustoturvaperiaatteet valmisteltiin kolmikantaisesti ja hyväksyttiin kesällä 2009. Työttömyysjaksoja lyhennetään aikaistamalla työnhakijan työllistymissuunnitelmien tekoa TE-toimistoissa kahteen viikkoon. Toimeenpano on alkanut toukokuussa 2010.
- Nuorten yhteiskuntatakuuta on uudistettu nopeuttamalla työllistymissuunnitelman laatimiselle asetettua aikataulua.
- Työvoimapolitiikan resursseja lisättiin vuosina 2009–2010 nuorten työllistymisen helpottamiseksi. Nuorten työllistymistä on edistetty myös ottamalla käyttöön työnantajalle kohdistettu, palkkatukeen pohjautuva Sanssi-kortti alle 30-vuotiaille vastavalmistuneille nuorille.
- Periaatepäätös työperäisen maahanmuuton toimenpideohjelmasta 2009–2011 hyväksyttiin valtioneuvostossa 5.11.2009. Maahanmuuttajien koulutusmahdollisuuksia ja työelämävalmiuksia on parannettu. Vuoden 2011 talousarviossa maahanmuuttajien koulutukseen on varattu 34 milj. euroa työvoimakoulutuksen määrärahasta (kotoutumiskoulutus).

Yrittäjyys

- Finnveran kotimaisen rahoituksen valtuuksia on nostettu ja otettu käyttöön suhdannelainat ja -takaukset.
- Viennin rahoituksen vastuukattoja on nostettu ja otettu käyttöön viennin jälleenrahoitusmalli.
- Teollisuussijoitus Oy sai hallitukselta lisäpääomituksen 150 milj. euroa.
- Yksinyrittäjän palkkatuki ensimmäisen työntekijän palkkaamiseen on otettu käyttöön aiempien koelähtöalueiden lisäksi rakennemuutosalueilla 1.1.2008.
- Starttirahakauden maksimikesto on pidennetty 10 kuukaudesta 18 kuukauteen 1.1.2008 alkaen.
- Yritysten maksuvaikeuksien helpottamiseksi verotuksen viivästyskorkeita alennettiin 7 %:iin vuonna 2010.
- Talousapu -puhelinneuvonta talousvaikeuksissa oleville yrityksille on käynnistetty lokakuussa 2009.
- Kasvuyritysten rahoituksen osalta toteutuneita toimia ovat mm. vuonna 2008 käyttöön otettu Tekesin ns. NIY-rahoitus nuorille innovatiivisille yrityksille sekä Suomen Teollisuussijoituksen yhdessä työeläkeyhtiöiden kanssa perustama Kasvurahastojen rahasto.
- Syksyllä 2010 valmistui benchmarking-selvitys, jossa tarkasteltiin eri maissa käytössä olevia verohuojennuksia sekä muita vastaavia keinoja tukea ja edistää sukupolven- ja omistajanvaihdoksia.
- Periaatepäätös kansalliseksi toimintaohjelmaksi yritysten hallinnollisen taakan vähentämiseksi vuosille 2009–2012 tehtiin maaliskuussa 2009. Taakkaa keventäviä toimia ovat olleet mm. verotilin käyttöönotto, julkisten hankintojen kynnysarvojen nostaminen, työnantajan kansaneläkemaksun poistaminen ja ympäristölupamenettelystä kevyemmän rekisteröintimenettelyn piiriin siirtyminen.
- Naisyrittäjyyden tukemiseksi käynnistettiin vuonna 2009 Pirkanmaalla pilottihanke naisyrittäjyyden sijaisjärjestelmän laajentamiseksi asteittain valtakunnalliseksi.
- Valtakunnallista Yritys-Suomi -palvelujärjestelmää on kehitetty eteenpäin koko hallituskauden ajan ja toteutettu on mm. puhelinpalvelu aloittavien yrittäjien neuvontaan, palvelualuejen keskitetty asiointipiste. Merkittävä toimintatavan muutos Yritys-Suomen palveluissa on ollut yrityspalvelutoimijoiden yhteisten toimintamallien rakentaminen eri asiakassegmenteille, mikä yhtenäistää palveluja ja poistaa turhia päällekkäisyyksiä.
- Uudet yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat julkistettiin maaliskuussa 2009 ja ne kattavat läpäisyperiaatteella koko koululaitoksen ja kouluja kannustetaan yhteistyöhön yritysten kanssa.
- Timangi 2010 -kilpailu nuorille yrittäjille järjestettiin ensimmäisen kerran vuonna 2010 ja siinä palkitaan yrittäjiä ja yrittäjätiimejä, jotka rohkealla ja innovatiivisella yrittäjäysteollään ovat nostaneet yrityksensä kasvuun.

- Yrittäjien sosiaaliturvan parantamiseksi on toteutettu työttömyysturvaa koskevat muutokset yrittäjän työssäolo- ja eläinolosuhteisiin, yrityksessä työllistyvän perheenjäsenen työttömyysturvaan ja yrittäjän työttömyysturvan jälkisuojaan. Myös osittaisen hoitorahan laajentaminen yrittäjiin on toteutettu. Yrittäjien sairauspäivärahan omavastuuajan puutteiden korjaamista koskeva lainmuutos sairausvakuutuslakiin on tullut voimaan 2.2.2011. Työeläkelakien yrittäjän määritelmää koskevat muutokset ovat tulleet voimaan vuoden 2011 alusta lukien.
- Luovan talouden strateginen hanke ja TEM:n luovien alojen verkosto sekä OKM:n luovien alojen yritystoiminnan kasvun ja kansainvälistymisen kehittämissuunnitelman 2007–2013 on käynnistetty.
- Perintö- ja lahjaverolain säännöksiä uudistettiin ja perintöveroasteikko ja lahjaveroasteikko eriytettiin toisistaan. Verovapaan perintöosuuden yläraja nostettiin 3 400 eurosta 20 000 euroon. Samalla korotettiin puoliso- ja alaikäisyysvähennystä. Lahjaverotukseen tehtiin inflaatiotarkistuksen luonteinen muutos korottamalla verovapaan lahjan yläraja 4 000 euroon.
- Lainsäädäntömuutokset, joilla pyritään parantamaan maatalouselinkeinon pitkäjänteisen harjoittamisen edellytyksiä ja vuokralaisen asemaa maanvuokrasuhteessa, ovat tulleet voimaan 1.2.2011.
- Vuonna 2009 toteutettiin Ideasta todeksi – kaikki mahdollisuudet yrittää – maaseutuyrittäjyyden viestintäkampanja, jolla tuotiin tunnetuksi Manner-Suomen maaseudun kehittämissuunnitelman maaseutuyrittäjyydelle tarjoamia rahoitusmahdollisuuksia.

Työelämän laatu ja tuottavuus

- Työelämän laadun ja tuottavuuden tiedon viemistä työpaikoille (esim. julkaisut, alueelliset tilaisuudet ja verkkosivut) on edistetty hallituskaudella aktiivisesti ja TEM:ön perustettiin oma toimintayksikkö näitä asioita varten.
- TYLA -työelämän laadun ja tuottavuuden toimenpidehanke työelämän laatuasioiden sisällyttämiseksi osaksi TEM:n toiminnanohjausta on käynnistetty ja tässä työssä on selkeytetty eri työelämätoimijoiden rooleja, jotta verkostoyhteistyö voi jatkua entistä järjestelmällisemmin.
- Tekes on sitoutunut edistämään työelämän laadun kehittämistä myös ohjelmatoimintansa kautta. Tekesin T&K -rahoituspalvelu on otettu käyttöön syksyllä 2009 ja sen näkyvyyttä on vahvistettu vuoden 2010 aikana käynnistämällä Tekesin aktivoitimi-hanke, jonka tavoitteena on lisätä työelämän innovaatioita koskevaa tietoa ja osaamista sekä aktivoida näihin kohdistuvaa tutkimusta ja kehittämistä.
- Lisäksi STM:n koordinoima Työhyvinvointifoorumi on toiminut työhyvinvoinnin edistämiseksi ja työurien jatkamiseen liittyvien asenteiden muuttamiseksi positiivisemmiksi.

2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna

Työvoiman täysimääräinen käyttö ja työvoiman saatavuus

Maailmanlaajuinen taantuma aiheutti Suomessa erittäin nopean ja voimakkaan tuotannon pudotuksen. Taantuman seurauksena työllisyysaste laski 67,8 %:iin vuonna 2010 ja työttömyys kasvoi vuoden 2010 puoliväliin saakka. Vuoden 2009 ja alkuvuoden 2010 toiminnassa on korostunut taantuman aiheuttamiin välittömiin ongelmiin vastaaminen. Talouskriisin edellyttämät elvytystoimet ovat kuuluneet ensisijaisesti ministeriöiden vastuulle, kun taas politiikkaohjelman roolina on ensisijaisesti ollut pidemmän aikavälin pyrkimys varmistaa työvoiman saatavuus tulevaisuudessa työikäisen väestön määrän kääntyessä laskuun.

Taantuman aikana työllisyyttä on pyritty ylläpitämään hallituksen toteuttamilla elvytystoimilla sekä työvoima- ja koulutuspolitiikalla. Työvoimapolitiittisia toimenpiteitä on lisätty ja kohdennettu nuorille, vastavalmistuneille, lomautetuille ja irtisanotuille. Myös akateemisten työttömiin työllistymistä ja yrittäjyyttä on tuettu. Työvoiman kysynnän lisäys ja väestön ikääntyminen vaikeuttavat työvoiman saatavuutta erällä aloilla jo alkaneen vuoden aikana.

Työllisyys kasvoi voimakkaasti vuoteen 2008 saakka. Erityisen voimakasta työllisyyden kasvu on ollut 55–64-vuotiaiden ikäryhmässä, jossa työllisyysaste nousi jopa yli 13 %-yksikköä vuodesta 2000 lähtien. Taantuman seurauksena työllisyysaste laski selvästi vuonna 2009. Eniten työllisyysaste putosi alle 25-vuotiaiden ikäryhmässä, yli 5 %-yksikköä. Ikääntyneiden työllisyys putosi taantumassa melko vähän, yhdellä %-yksiköllä. Ikääntyneiden työllisyysaste kasvoi jo vuonna 2010 toisin kuin muissa ikäryhmissä.

Alle 25-vuotiaiden työttömyysaste kääntyi taantumun seurauksena hyvin nopeaan nousuun. Nuorten työttömyysaste oli vuonna 2010 lähes viisi prosenttiyksikköä korkeammalla kuin vuonna 2008. 15–64-vuotiaiden työttömyysaste nousi taantumun seurauksena noin kahdella %-yksiköllä 6,4 %:sta 8,5 %:iin. Ikääntyneiden työttömyysaste sen sijaan nousi hyvin maltillisesti taantumassa. Kaiken kaikkiaan työttömyyden kasvu taantumassa on ollut ennakoitua vähäisempää.

Työllisyysaste ikäryhmittäin vuosina 2000–2010, prosenttia

Ikäryhmä, %	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
15–24	39,8	40,4	39,4	38,5	38,1	39,3	40,7	43,2	43,2	38,4	37,8
15–64	66,9	67,7	67,7	67,3	67,2	68,0	68,9	69,9	70,6	68,3	67,8
55–64	42,2	45,7	47,8	49,6	50,9	52,7	54,5	55,0	56,5	55,5	56,2

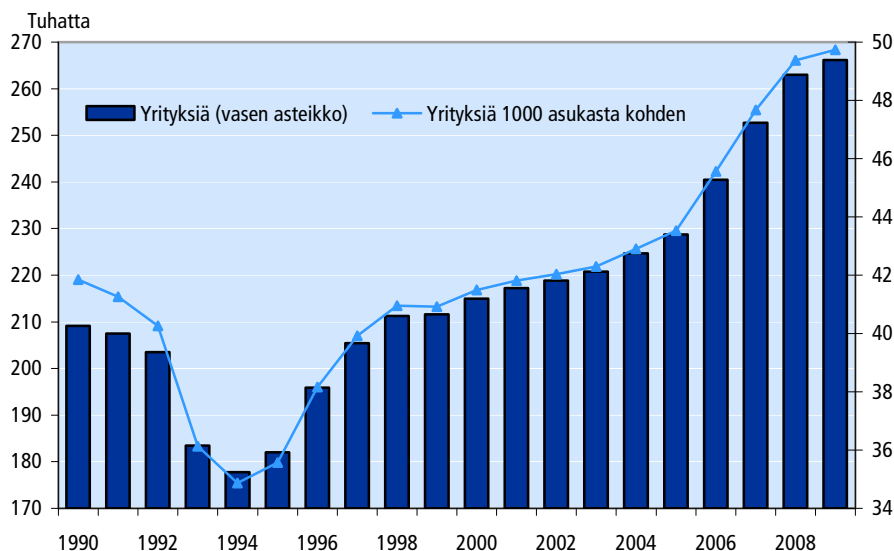
Lähde: Tilastokeskus, työvoimatutkimus.

Yrittäjyyden ja yritysten kasvuhaluukkuuden vahvistaminen

Vuoden 2010 yrittäjyyskatsauksen mukaan Suomessa oli yrityksiä työ- ja elinkeinoministeriön arvioiden mukaan vuoden 2009 lopussa n. 266 000 (pl. alkutuotanto). Määrä on lisääntynyt vuodesta 1995 lukien. Erityisen voimakkaasti yritysten määrä nousi vuosina 2005–2008. Työnantajayritysten lukumäärä on sen sijaan pysynyt muuttumattomana, alle 90 000 yrityksessä viimeiset 10 vuotta.

Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan Suomessa oli 251 000 yrittäjää vuonna 2009 eli 9 % työllisistä, mikäli alkutuotannon toimialoja ja avustavia yrittäjäperheenjäseniä ei oteta lukuun. Yrittäjien määrä saavutti uudet ennätyslukemat. Lisäystä edelliseen vuoteen oli n. 4 %.

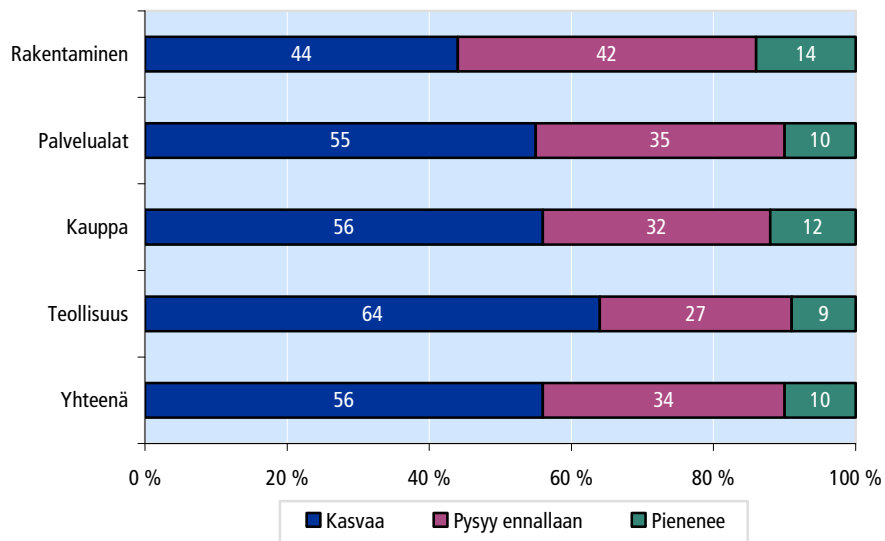
Yritysten lukumäärän kehitys

Lähde: Yritys- ja toimipaikkarekisteri ja väestötilasto, Tilastokeskus (1990–2008); TEM:n arvio 2009.

Kansainväliset ja kotimaiset tutkimukset osoittavat, että Suomessa uusien kasvuyritysten määrä ja osuus yrityskannasta on kansainvälisesti vertaillen matala. Suomi ei ole onnistunut kääntämään korkeaa koulutus- ja osaamistasoaan riittävässä määrin kasvuyrittäjyydeksi ja on innovaatioiden kaupallistamisessa vain Euroopan keskitasoa. Yritysten kasvuhaluudessa ei ole tapahtunut vaalikauden aikana merkittäviä muutoksia.

PK-yritysten liikevaihdon kasvuodotukset päätoimialoittain 2010–2011

Lähde: PK-barometri.

Global Entrepreneurship Monitor (GEM 2010) -tutkimuksen mukaan voimakkaasti kasvuhakuisien uusien yrittäjien osuus (12 %) oli Suomessa vuosina 2002–2009 alhaisempi kuin 21 tutkitussa Euroopan maassa keskimäärin. Se on alhaisin Pohjoismaista, joissa voimakkaasti kasvuhakuisia uusia yrittäjiä oli yli 16 %. Vakiintuneiden yritysten osalta kasvuhaluudessa ei näyttäisi olevan eroja Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä.

Työelämän laatu ja tuottavuus

Yrityskohtaista tietoa työelämän laadun paranemisen vaikutuksista työn tuottavuuteen on vähän saatavissa. Työolobarometrissa on tarkasteltu vuodesta 2008 alkaen työpaikan taloudellisen menestyksen ja työelämän laadun yhteyttä. Vuoden 2010 ennakkotietojen mukaan työpaikkojen taloudellisen menestyksen ja työelämän laadun välinen positiivinen yhteys on vahvistunut sekä yksityisellä että erityisesti julkisella sektorilla.

Tilastokeskuksen pitkän aikavälin työolotutkimuksen mukaan työntekijöiden mahdollisuudet kehittyä työssä ovat edelleen parantuneet, työtehtävät muuttuneet monipuolisemmiksi ja itsenäisemmiksi ja työ nähdään merkittävänä. Kansainvälisessä vertailussa Suomi erottuu edukseen mm. työpaikkakoulutuksessa, vaikuttamisessa työhön liittyviin päätöksiin ja osallistumisessa työorganisaation kehittämiseen, joustavissa työajoissa sekä siinä, että työorganisaatio motivoi työntekijää tekemään parhaansa. Sen sijaan kiusaamiseen liittyvät ongelmat ovat kansainvälisesti vertaillen yleisiä Suomessa.

Useissa tutkimuksissa on todettu, että työelämän kehittämistoimilla on myönteisiä vaikutuksia työurien pidentämiseen, työssä jaksamiseen sekä tuottavuuteen. Hyvä johtaminen ja työn kuormittavuuden vähentäminen edesauttavat työssä jaksamista. Työn henkinen rasittavuus on nykyisin selvästi suurempaa kuin työn fyysinen rasittavuus. Työolobarometrin mukaan yli puolet palkansaajista kokee työnsä henkisesti ja yli kolmannes palkansaajista työnsä fyysisesti ainakin melko rasittavaksi. Naiset kokevat miehiä enemmän sekä henkistä että fyysistä rasittavuutta.

3 Tulevia haasteita

Maailmanlaajuisen toimintaympäristön muutos ja väestön ikääntyminen ovat keskeiset haasteet Suomen taloudelliselle kilpailukyvyllä. Tulevaisuudessa on tärkeää huolehtia työn tuottavuudesta ja talouden kasvusta, jotta hyvinvointipalvelut voidaan turvata myös jatkossa.

Työmarkkinoiden haasteena tulevana vuosina on erityisesti työmarkkinoiden kohtaantongelmien ratkaisu ja työvoiman saatavuuden turvaaminen. Työvoiman kysynnän lisäys ja väestön ikääntyminen vaikeuttavat työvoiman saatavuutta eräillä aloilla jo alkaneen vuoden aikana. Työikäinen väestö vähenee alkaneella vuosikymmenellä jyrkästi. Tilastokeskuksen väestöennusteiden mukaan vuosien 2010–2030 välillä työikäinen väestö (16–64-v.) vähenee n. 165 000 henkilöllä. Eläkeikään tulleiden määrä lisääntyy puolestaan 581 000 henkilöllä.

Näihin haasteisiin vastaaminen edellyttää, että kyetään alentamaan työttömyyttä, kääntämään pitkäaikaistyöttömyys laskuun, parantamaan työelämää ja edistämään työn mielekkyyttä sekä pidentämään työuria. Myös työvoiman ulkopuolella olevien työpanos tulisi saada käyttöön nykyistä tehokkaammin. Työvoiman riittävyyden varmistaminen vaatii tulevana vuosina jollakin mallilla toteutettavaa vahvaa poikkihallinnollista ohjausta.

Yrittäjien ikärakenne on palkansaajia vielä korkeampi ja yritysten omistajanvaihdoksia on vuoteen 2015 mennessä odotettavissa yli 60 000. Yritysten omistajanvaihdoksiin liittyvien neuvonta- ja asiantuntijapalvelujen kehittämiseksi on tarvetta myös tulevana vuosina, jotta omistajanvaihdospalvelut sekä niiden tuottamisprosessit ja toimintamallit olisivat valtakunnallisesti yhdenmukaisia ja hyvin organisoituja.

Pk-yrittäjyyden toimintaympäristön parantamisessa on hallituskaudella toteutettu menestyksekkäästi useita toimenpiteitä. Tulevana vuosina on tärkeää, että jo käynnistettyä poikkihallinnollista yhteistyötä ja vireillä olevia hankkeita jatketaan aktiivisesti ja määrätietoisesti.

Työvoiman riittävyyden kannalta on tärkeää myös tehostaa maahanmuuton suuntautumista työmarkkinoille osana työvoima- ja yrityspolitiikkaa. Tämän tavoitteen toteuttamiseksi maahanmuuttopolitiikan osalta on nostettu esiin tarve luoda yhteiset politiikkalinjaukset tuleville vuosille.

Taloukasvun ja työllisyyden turvaamisen kannalta on jatkossa tärkeää, että kansalaisten yrittäjyyshalukkuuden ja kasvuyrittäjyyden edistämiseen kiinnitetään politiikkatoimissa erityistä huomiota. Suomalaisen omistajuuden toimintaedellytyksien vahvistaminen ottamalla huomioon mm. perheyrittäjyyden vahvuudet ja haasteet.

Verotuksen tulisi tarjota riittävät kannustimet pk-yritysten innovaatiotoiminnalle, riskinotolle ja kasvulle sekä näitä tukevalle omistajuudelle. Yritysten innovaatiotoiminnan edistämisen ja kasvun kannalta keskeisten verokannustimien käyttöönotto jäi kuluvalle hallituskaudella vielä toteutumatta mutta asia nähdään edelleen tärkeänä ja harkittavana vaihtoehtona. Yritysten kasvuhaluudessa ei ole tapahtunut hallituskauden aikana merkittäviä muutoksia ja kasvuyrittäjyyden edistäminen on jatkossakin keskeinen kysymys.

Työelämän laadun ja työhyvinvoinnin parantamisessa haasteina tulevana vuosina ovat työpaikkoja tukevien verkostojen toiminnan jatkuminen ja asiantuntijapalveluiden saatavuuden varmistaminen ottaen huomioon myös pk-työpaikkojen tarpeet. Lisäksi työn tekemisen toimintatapojen kehittäminen, strategisen henkilöstövoimavarajohtamisen käyttöönoton lisääminen yrityksissä, työelämän laadun ja tuottavuuden samanaikaiseen parantamiseen liittyvän tiedon jalkauttaminen pk-yrityksiin sekä työelämä tutkimuksen ja tutkimuksen mahdollistavien tietokantojen rahoituksen riittävyys ja jatkuvuus ovat tärkeitä kehittämisen kohteita.

II TERVEYDEN EDISTÄMISEN POLITIIKKAOHJELMA

1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella

Terveyden edistämisen politiikkaohjelman tavoitteina ovat olleet väestön terveydentilan parantuminen ja terveyserojen kaventuminen. Politiikkaohjelma on tehnyt työtä "Terveys kaikissa politiikoissa" -ajattelun viemiseksi käytäntöön ja vahvistanut sekä täydentänyt jo käynnissä olevaa kehittämistyötä yli perinteisten hallinnon sektorirajojen. Ohjelman toimenpiteet ovat keskittyneet terveyden edistämisen rakenteiden ja niitä turvaavan lainsäädännön kehittämiseen, lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen, työikäisten työ- ja toimintakykyyn sekä työhyvinvointiin, ikääntyvien terveyden ja toimintakyvyn edistämiseen, terveyden edistämisen ja ehkäisevän työn vastuiden jakoon ja resursointiin, liikunnan ja kulttuurin merkitykseen hyvinvoinnin edellytyksenä sekä fyysisen ympäristön terveellisyyteen.

Terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen kannalta arvokkainta ja tuloksellisinta on ollut, että politiikkaohjelma päätettiin sisällyttää hallitusohjelmaan. Se on antanut arvovaltaisen tuen ja pohjan koko sille laajalle terveyden edistämisen toimenpiteiden kirjolle, jota hallituskauden aikana on työstetty ja toteutettu. Politiikkaohjelma on ollut useiden paikallisten tai alueellisten hankkeiden ja tilaisuuksien sysäyksenä tai osakannustimena. Se on myös vahvistanut sosiaali- ja terveysministeriön pitkäjänteistä terveyden edistämistyötä ja vauhdittanut erillisten osajohjelmien toteutusta. Mm. lääninhallitukset/Avit ovat nojautuneet politiikkaohjelman tavoitteisiin omassa koulutus- ja ohjaustoiminnassaan.

Paras-uudistuksen vaikutuksesta terveyden edistämisen rakenteisiin ja käytäntöihin saadaan loppukeväästä 2011 kuntakyselyn tulokset, joiden pohjalta voidaan tehdä arvio jatkotoimista. Kentältä tähän mennessä saadut palautteet ovat kaksisuuntaisia: toisaalta terveyden edistämisen rakenteita, johtamisjärjestelmiä ja työryhmiä on vahvistettu tai muodostettu, mutta toisaalta yhteistoiminta-alueratkaisuissa ei kaikkialla ole muodostunut yhteistyökäytäntöjä jäsenkuntien niiden hallinnonalojen kanssa, jotka luovat terveyden edellytyksiä ja ovat niistä osaltaan vastuussa.

Terveyden edistämisen keskuksen Terveyden edistämisen barometrissä 2009 terveysjohtajista 60,8 % arvioi, että politiikkaohjelma oli vaikuttanut erityisesti terveyden edistämisen parempaan näkyvyyteen ja merkitykseen. Kaksi seuraavaa parantunutta aluetta olivat poikkihallinnollinen yhteistyö ja seutuyhteistyö. Vuoden 2010 barometrissä arvioitiin tilanteen kehittyneen terveyden edistämisen rakenteiden osalta. Lisäksi arvioitiin terveyden edistämisen työmuodoissa tapahtuneen kehitystä.

Keskeisiä hallitusohjelmaa toteuttavia toimia:

Lainsäädäntö

- Terveydenhuoltolain muutos (voimaan 1.5.2011), jonka veloitteet antavat vahvan selkänajan tavoitteille terveyden edistämisen rakenteiden sekä yhteiskunnallisen ja taloudellisen merkityksen vahvistamiseksi.
- Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevän suun terveydenhuollosta veloittaa ennaltaehkäisevän työn vahvistamiseen (voimaan 1.7.2009).
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolain uudistusta on valmisteltu mutta jatkovalmistelu jää ensi kaudelle.
- Tupakkalakia tiukennettiin 2010 muutoksilla ja alkoholiveroa nostettiin kolmesti vaalikaudella.

Terveyden edistämisen rakenteet ja osaaminen

- Terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen rakenteiden vahvistamiseksi ja hyvien käytäntöjen levittämiseksi paikallisesti ja alueellisesti on järjestetty lukuisia koulutustapahtumia, seminaareja ja työkokouksia (02/2011 loppuun mennessä 260).

- Lisäksi on tuotettu tukiaineistoja terveyden edistämisen johtamisesta, kustannusvaikuttavuudesta ja kansansairauksien ehkäisyn hyvistä käytännöistä, mm. tukiaineistot kuntajohdolle: *Hyvinvoiva ja terve kunta* sekä *Johtaminen tukee hyvinvoivaa ja tervettä kuntaa* sekä valmisteilla *Terveyden edistämisen taloudellinen arviointi kunnissa* (TEVA) -hanke.
- Osana KASTE-ohjelmaa on käynnissä sairaanhoitopiirikohtaisia terveyden edistämisen rakenteita ja yhteistyökäytäntöjä koskevia kehittämissuunnitelmia.
- Poliitiikkaohjelma on ollut ns. sateenvarjona Kansalliselle terveyserojen kaventamisen toimintaohjelmalle 2008–2011 ja Alkoholiohjelmalle 2008–2011.

Väestötason kansanterveyttä edistävät toimenpiteet

- Alkoholiveroa on nostettu kolmesti hallituskaudella.
 - Alkoholihaittojen vähentämiseksi toteutettu Ennaltaehkäisevän Päihdetyön koulutus 2008–2009.
 - Alkoholiohjelma on tuottanut materiaalia ja järjestänyt koulutusta.
 - Päihteitä ja päihdetyötä koskevan yliopisto-opetuksen jatkuvuus turvattiin vuosiksi 2011–2014.
 - Alkoholipoliittikkaa ja alkoholimainontaa on selvitetty.
- Periaatepäätös terveyttä edistävän liikunnan ja ravinnon kehittämissuunnitelmista ja toimenpidesuosituksista joukkorukoukailun kehittämisestä Suomessa.
- Terveydenhuolto-, mielenterveys- ja päihdepalvelujen sekä ikäihmisten palvelujen kehittämiseksi on laadittu Toimiva terveyskeskus-, Mieli 2009- sekä Ikäneuvo-ohjelmat.
- Kansalaisyhteiskunnan vahvistamiseksi ja järjestöjen toimintaedellytysten parantamiseksi on toteutettu selvitys järjestöjen taloudellisista toimintaedellytyksistä. Järjestöjen verotusta koskevan työryhmän ehdotusten toimeenpano etenee kevään 2011 aikana siten, että verohallinto tekee ehdotukset ohjeistuksen muuttamiseksi ja lausuntokierroksen jälkeen annetaan ohjeet ennen kesää.

Keskeiset osahankkeet

- Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelma vuosille 2010–2014 ja sen toimeenpanosuunnitelma valmisteltiin laajalla yhteistyöllä.
- Kunnan ministerit -kampanja, jonka tarkoituksena oli esimerkillä johtaminen.
- Poliitiikkaohjelma on järjestänyt vuonna 2009 Vuoden terve kunta -kilpailun ja vuonna 2010 Vuoden terve kunta ja lupaavin yhteistoiminta-alue -kilpailut. Kilpailun tuloksena on saatu tietoa terveyden edistämisen edelläkävijäkuntien hyvistä terveyden edistämisen käytännöistä.
- Nuori Suomi toteutti OKM:n ja STM:n rahoituksella poliitiikkaohjelmaan kirjatun Liikunnasta syrjäytyneiden lasten ja nuorten fyysisen aktiivisuuden kehittämishankkeen, jonka toimenpide-ehdotuksia viedään eteenpäin vuosina 2011–2012.

2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna

Terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen aktiivisuus on lisääntynyt. Terveyden edistämisen keskuksen julkaisemassa terveyden edistämisen barometrissa vuonna 2010 yleiset terveyden edistämisen tulevaisuudennäkymät olivat kunnissa hieman myönteisemmät kuin vuonna 2009. Järjestöissä terveyden edistämisen tilanteen taas näki valoisaan edellistä vuotta hieman pienempi osuus vastaajista. Kuntavastaajien mukaan terveyden edistämisen näkyvyys ja tieto on lisääntynyt. Järjestöjohtajien mukaan näkyvyyden paranemisen ohella terveyden edistämisen merkitys on mielletty laajemmin sekä kansalaisten että yleensä terveyden edistämisen kannalta tärkeiden toimijoiden parissa. Tilanteen paranemista perusteltiin sillä, että terveyden edistämisen rakenteet ja johtajuus olivat kunnossa. Myös hallintokuntien välinen ja moniammatillinen yhteistyö mainittiin terveyden edistämisen tilanteen paranemista ennakoivissa perusteluissa.

THL:n kehittämän TEA-viisarin (Terveyden edistämisaktiivisuus) alustavien tietojen mukaan terveyden edistämisen aktiivisuuden keskiarvot perusterveydenhuollossa, peruskoulussa ja liikunnassa asteikolla 1–100 ovat perusterveydenhuollossa 52 (2010), liikunnassa 51 (2010) ja peruskouluissa 62 (2009).

Terveyttä edistävästä liikunnasta ja ravinnosta oppilaitoksille teetettiin kysely oppilaitoksille STM:n toimesta. Vastaajien mielestä opetus antaa melko hyvin perustiedot ravinnon (71 %) ja liikunnan (71 %) merkityksestä terveydelle sekä valmiudet tunnistaa yksilön

(67 %) tai yhteisön (66 %) ravintoon tai liikuntaan (67 % ja 64 %) liittyviä ongelmia. Pakollisissa opinnoissa ravinnon ja liikunnan sisältöjä on lähinnä ensimmäisenä opintovuonna. Yleisimmin ravinto ja liikunta ovat integroituneina eri opintokokonaisuuksiin. Valinnaisissa opinnoissa on sangen runsaasti ravintoa (73 %) ja liikuntaa (79 %) koskevaa opetusta. Vastaajat katsoivat, että ravintoa ja liikuntaa koskevaa opetusta tarvittaisiin enenevässä määrin. Ohjaus- ja neuvontaosaamisessa tarvittaisiin entistä monipuolisempia menetelmiä ja kokonaisvaltaisempaa näkökulmaa.

Suomalaisten terveys on kohentunut ja elämänlaatu on korkea THL:n Suomalaisten hyvinvointi 2010 -raportin mukaan. Terveysten, toimeentulon ja hyvinvoinnin sosioekonomiset erot ovat kuitenkin kasvaneet. Merkittävimmät elämänlaatua heikentävät tekijät ovat työttömyys, työkyvyttömyyseläkkeellä olo, toimeentulotuen asiakkuus ja alhainen koulutus. Haja-asutusalueella asuvat kokivat terveytensä muita huonommaksi. Kaupungeissa stressi on lisääntynyt. Selkein muutos vuoden 2008 raporttiin oli, että haja-asutusalueilla asuvien hyvinvointi oli parantunut verrattuna keskustassa asuviin. Erot koetussa hyvinvoinnissa eivät myöskään näytä kasvaneen 2000-luvulla.

Harrastetaanko liikuntaa terveyden kannalta riittävästi vai riittämättömästi?

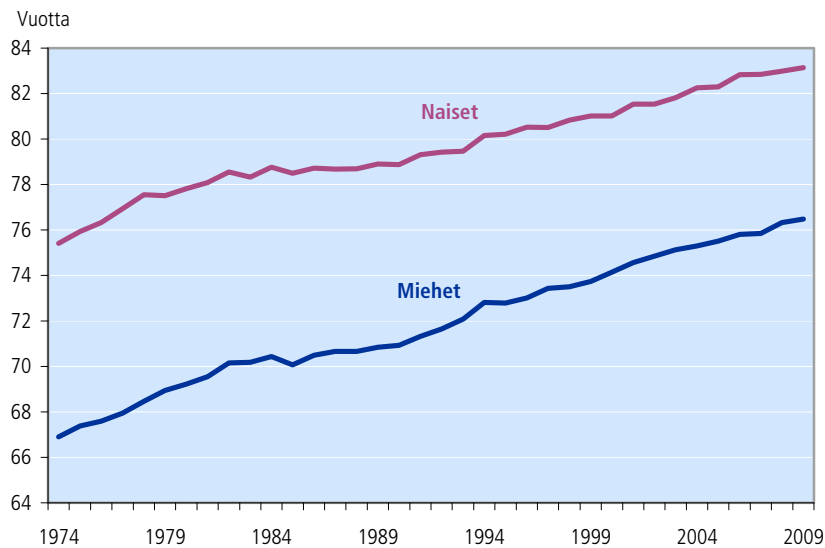
%	Vanhojen suositusten mukainen luokittelu			Uudempien suositusten mukainen luokittelu	
	2001–2002	2005–2006	2009–2010	2005–2006	2009–2010
Riittävästi	54	57	66	36	44
Riittämättömästi	46	43	34	64	56

Lähde: Kansallinen liikuntatutkimus 2009–2010.

Enemmistö väestöstä liikkuu riittävästi terveyden edistämisen kannalta ns. vanhan suosituksen mukaan. Riittävästi liikkuvien osuus on 2000-luvun aikana kasvanut. Naisista suurempi osa kuin miehistä liikkuu riittävästi, ja tämä suhde on säilynyt ennallaan. Riittävästi liikkuvien osuus on kohonnut kaikissa ikäluokissa lähes yhtä paljon. Kilpa- ja kuntourheilijoiden runsas liikkuminen korostuu yleistarkastelussa; yli puolet arki- ja hyötyliikkujista liikkuu riittämättömästi. Kokonaiskuva muuttuu myös silloin, kun kriteeriksi otetaan uudempi suositus, jonka mukaan liikuntaa tulisi harrastaa miltei päivittäin ja kokonaiskestoltaan 30 minuuttia. Tämän mukaan enemmistö liikkuu riittämättömästi.

Alkoholin kulutus on laskenut toista vuotta peräkkäin. Vuonna 2009 juotiin asukasta kohti 10,2 litraa sataprosenttiseksi muutettua alkoholia. Terveystenhuollossa hoidettujen alkoholisairauksien määrä on laskenut 2000-luvun alun tasolle. Rattijuopumusrikokset vähenivät n. 10 %, ja kuolemaan johtaneiden alkoholionnettomuuksien määrä väheni yli viidenneksen (23 %). Alkoholihaitat ovat edelleen suurelta osin sukupuolittuneet. Alkoholisairauksia on eniten 45–64-vuotiailla miehillä.

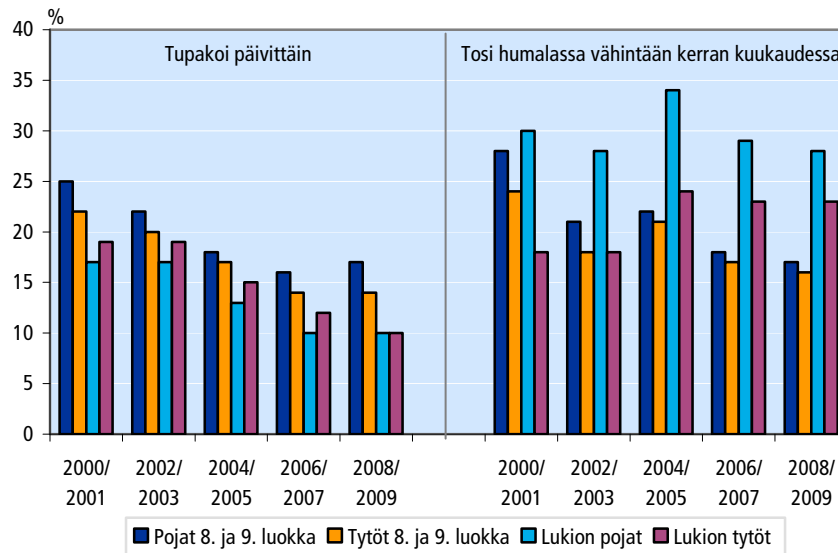
Vastasyntyneiden elinajanodote vuosina 1974–2009

Lähde: Findikaattori, Tilastokeskus.

Lasten ja nuorten koettu terveyden tila on parantunut hiukan. Kouluterveyskyselyjen 2006–2010 tulosten perusteella terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi kokeneiden peruskoululaisten määrä oli vähentynyt 2 prosenttia (18–16 %). Lukion ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoiden välillä on selkeä ero; ammattikoululaisten koettu terveys ja terveystottumukset ovat heikommät kuin lukiolaisilla. Peruskoululaisilla monet terveyden osoittimet ovat pysyneet ennallaan, mm. ylipaino (14 %), väsymys (16 %), niska- ja hartiakivut sekä päänsärky (31 %) ja keskivaikea tai vaikea masentuneisuus (13 %).

Päivittäin tupakoivat ja tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa, 8. ja 9. luokan oppilaat sekä lukiolaiset

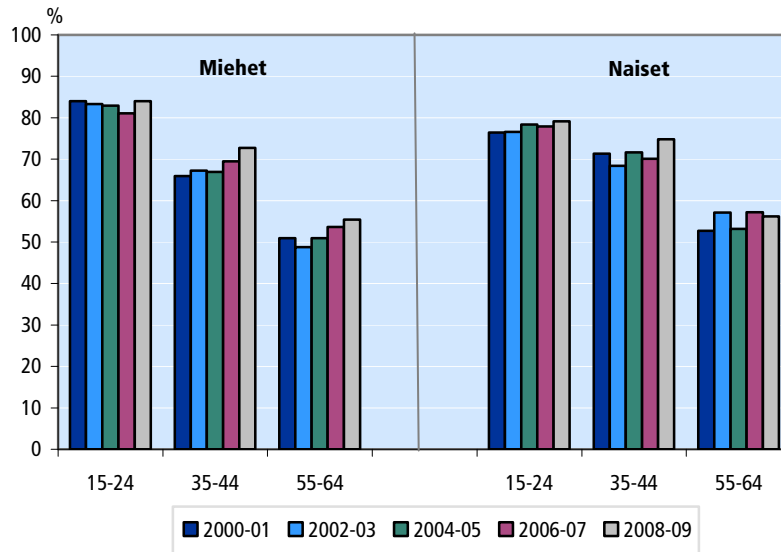

Lähde: Kouluterveyskysely, THL.

Päivittäinen tupakointi on laskenut 16 %:iin ja on lähellä alle 15 %:n tavoitetta. Sen sijaan laittomien huumeiden kokeilu on lisääntynyt jonkin verran (7 %:sta 9 %:iin). Muut terveystottumukset, mm. kouluruokailuun osallistuminen, säännöllisen aamiaisen nauttiminen, hampaiden harjaus ja riittävä liikunnan määrä ovat kehittyneet lievästi negatiiviseen suuntaan. Kouluterveydenhuollon ja oppilashuollon saatavuudessa on tapahtunut myönteistä kehitystä.

Työikäisten koettu terveys on parantunut. Niiden osuus 15–64-vuotiaista, jotka kokevat terveytensä hyväksi tai melko hyväksi on lisääntynyt 2000-luvun aikana sekä miehillä että naisilla lähes kaikissa ikäryhmissä.

Terveytensä hyväksi tai melko hyväksi kokevat, sukupuolittain ja ikäryhmittäin

Lähde: Aikuisväestön terveyskäyttäytyminen ja terveys (AVTK) -tutkimus

Lievää myönteistä kehitystä on tapahtunut päivittäin tupakoivien määrän ja humalahakuisen juomisen vähenemisessä sekä ravitsemuksessa kasviöljyn käytön lisääntymisessä. Naiset ovat lisänneet kasvien syöntiä. Liikunnan harrastaminen on vuodesta 2006 hieman noussut. Ylipainoisten määrä on sen sijaan kasvussa. Työhyvinvoinnissa ja työssä jaksamisessa on tapahtunut myönteistä kehitystä. Työhönsä erittäin tyytyväisten osuus on kasvanut vuodesta 2005 (79 %) vuoteen 2009 8 % (87 %). Palkansaajista 56 % koki itsensä vahvaksi ja tarkokkaaksi vuonna 2009, kun vastaava luku vuonna 2006 oli 52 %.

24–26-vuotiaiden arvio työhyvinvoinnista

	2003	2006	2009
Erittäin hyvä ruumiillinen työkyky	37 %	35 %	41 %
Erittäin hyvä henkinen työkyky	28 %	29 %	35 %
Nykyiseen työhön erittäin tai melko tyytyväinen	82 %	79 %	87 %
Kokee työssä erittäin tai melko paljon stressiä	12 %	10 %	8 %
Uskoo terveytensä puolesta pystyvänsä tod.näk. tai varmasti työskentelemään eläkkeelle saakka	76 %	77 %	76 %
Pitää työterveyshuoltoa kiitettävänä tai hyvänä	68 %	69 %	74 %

Lähde: Työ ja terveys haastattelututkimus, ikä 24–64 (TTL).

Työkyvyttömyyseläkkeiden suurimmat syyt

Työkyvyttömyyseläkkeiden syy	1996	2009
Mielenterveyden häiriöt	27 %	38 %
Tuki- ja liikuntaelinten sairaudet	32 %	29 %
Verenkiertoelinten sairaudet	13 %	8 %

Lähde: ETK.

Mielenterveyden häiriöt ja tuki- ja liikuntaelinten sairaudet ovat suurimmat työkyvyttömyyseläkkeiden syyt. Em. luvuissa heijastuu parempi työturvallisuus- ja -suojelu sekä elintapojen,

lähinnä ravitsemuksen kohentuminen. Työelämän kasvavat paineet puolestaan ovat osasy syy mielenterveyden häiriöiden kasvuun.

Eläkeikäisten toimintakyky ja arkitoinnoista selviytyminen ovat kohentuneet seurannan aikana. Terveytensä hyväksi tai melko hyväksi koki vuonna 2009 lähes puolet sekä naisista että miehistä. Turvattomuuden kokeminen on vähentynyt vuosien 2003 ja 2009 välillä. Turvattomuutta aiheuttavat eniten eläketulojen niukkuus, toisten avusta riippuvaiseksi joutuminen ja muistin heikkeneminen. Alkoholinkäyttö on lisääntynyt etenkin 65–74-vuotiailla, ja raittiiden eläkeikäisten osuus on pienentynyt pitkällä aikavälillä. Liikunnan harrastaminen vähintään neljä kertaa viikossa on vähentynyt. 65–74-vuotiaista miehistä ja naisista n. 93 % kykenee liikkumaan ulkona yksin ilman vaikeuksia kun 75–84-vuotiaista miehistä tähän pystyy vielä 83 % ja naisista 75 %. Kotona asuvien 75–84-vuotiaiden osuus vastaavanikäisestä väestöstä on pysynyt n. 93 %:ssa ja yli 85-vuotiaista kotona asuu edelleen n. 77 %.

3 Tulevia haasteita

Terveiden ja hyvinvoinnin edistämiseksi on luotu vankka lainsäädännöllinen pohja, joka velvoittaa alue- ja paikallistason luomaan rakenteet, strategiat, toimintaohjelmat sekä seuranta-järjestelmät. Lisäksi on luotu velvoite seurata väestön terveyttä ja hyvinvointia, joita tukevien tiedonkeruu- ja seurantajärjestelmien toteutuksen ja ylläpidon turvaaminen on haaste.

Paras-uudistuksen vaikutuksesta terveyden edistämisen rakenteisiin ja käytäntöihin saadaan loppukeväästä 2011 kuntakyselyn tulokset, joiden pohjalta voidaan tehdä arvio jatkotoimista. Haasteena on jatkossa seurata tilanteen edistymistä ja tukea eri tavoin terveydenhuoltolaissa määriteltyjen velvoitteiden toteutumista.

Kansansairauksien ehkäisemiseksi on olennaista vaikuttaa kansalaisten terveyteen ja terveys-tietoon mahdollisimman varhain. Tässä mielessä peruskoulun ja II-asteen oppilaitosten terveystiedon opetus sekä terveyttä edistävä oppimisympäristö ovat avainasemassa. Olennaista on myös terveysriskejä ehkäisevien, vaikuttavien ja tuloksellisten menetelmien käyttö, mikä liittyy osaamiseen ammatillisesta peruskoulutuksesta lähtien täydennys- ja työpaikkakoulu-tukseen. Jatkossa tarvitaan helppokäyttöisiä tietokantoja hyvistä käytännöistä ja työmenetelmistä, jotta tuotettu terveystietoisuus olisi aktiivisessa käytössä. Tässä tarkoitukses-sa INNO-kylä-hankkeen ja muiden olemassa olevien tai kehitysvaiheessa olevien sähköisten järjestelmien kehitystyö ja ylläpidon kysymykset nousevat ratkaistaviksi.

Perusterveydenhuollon rooli korostuu erityisesti terveyserojen kaventamisessa ja uuden terveydenhuoltolain edellyttämien terveystarkastusten toteuttamisessa, jotta esim. työvoiman ulkopuolella olevien väestöryhmien terveysriskien ehkäisyyn päästäisiin riittävän varhain. Pitkääikäistyöttömien terveydenhuoltohankkeesta saatujen myönteisten kokemusten ja työtapojen käyttöönotto sekä työvoimahallinnossa että perusterveydenhuollossa olisi toivottavaa.

Väestötason toimenpiteistä alkoholipolitiikka on edelleen keskeisessä asemassa kansanterveyden parantamiseksi, alkoholisairauksien vähentämiseksi sekä lasten hyvinvoinnin tukemiseksi. Jatkossa tarvitaan aktiivisia toimia, joilla yleiseen asenneilmastoon ja alkoholin saata-vuuteen vaikutetaan.

Hallitusohjelmassa, politiikkaohjelmassa ja hallituksen puoliväliriihessä korostettiin järjestöjen aseman turvaamista ja vahvistamista ja niiden merkitystä erityisesti osallisuuden edistämises-sä. On tärkeää, että hallituksen vuoden 2010 alkuvuoden iltakoulussa päätetyt jatkotoimenpi-teet verotuksen, rahoituksen ja yleishyödyllisyyden määrittelyn suhteen työstetään loppuun.

Laajin ja poikkihallinnollisin politiikkaohjelman yhteydessä toteutettu hanke on Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia toimintaohjelma 2010–2014. Sen toteuttamisen vaatimien resurssien turvaaminen vähintään vuoden 2011 tasolla on nähty tärkeäksi.

Politiikkaohjelman näkökulmasta tulevina vuosina tulisi kiinnittää erityistä huomiota seuraaviin suomalaisen yhteiskunnan kipukohtiin ja kohderyhmiin:

1. Lasten ja nuorten mielenterveyden tukeminen. Miten turvataan perheiden kriisitilanteissa riittävä ja varhainen tuki (mm. kodinhoitajien ja perhetyöntekijöiden palvelut), miten tuetaan lapsia ja nuoria heidän kehitysympäristöissään (kotona, päivähoitossa, koulussa), miten kehitetään nuorille matalan kynnyksen toimintapisteitä, joista saa moniammatillista apua ja tukea?

2. Jatko- ja opiskelupaikkaa vaille olevat peruskoulun päättäneet tai ammatillisen koulutuksen keskeyttäneet nuoret. Miten turvataan ns. nollatoleranssi, jonka toteutumisesta vastaisivat opetus-, sosiaali- ja nuorisotoimi sekä työvoimahallinto? Miten työpajatoiminta, 10-luokka, oppisopimuskoulutus, nuorisotyö ja tarvittavat sosiaali- ja terveystalvet voidaan nivoa kokonaisuudeksi, jolla syrjäytymisuhkaa voidaan oleellisesti vähentää?

3. Osatyökykyisten työllistäminen. Miten työvoimahallinnon toimenpiteet, terveys- ja vammaispalvelut, kuntoutus, sosiaaliturva ja palkkatulot voidaan yhteensovittaa siten, että ko. väestöryhmän työvoimapotentiaali saadaan käyttöön ja yksilötasolla kohennettua sekä hyvinvointia että toimeentuloa?

4. Erityisen suuressa terveysriskissä olevien väestöryhmien terveyden edistäminen ja ongelmien kasautumisen ennaltaehkäisy. Miten juurrutetaan Pitkäaikaistyöttömien terveyspalveluhankkeen suositukset ja hyvät käytännöt esim. osana Kaste-hanketta? Miten kehitetään edelleen työvoimahallinnon ja terveys- ja sosiaalipalvelujen saumaton yhteistyö?

5. Ikäihmisten terveyden ja toimintakyvyn edistäminen. Miten tuotetaan terveyttä tukevia ympäristöjä, liikuntamahdollisuuksia, osallisuutta ja levitetään ikäihmisten neuvontakeskusten verkostoa.

Ehdotetuista kehittämiskohteista on mahdollista koota Terveyden ja toimintakyvyn edistämis-hankkeita tai politiikkaohjelmia. Tuloksellinen toteuttaminen vaikuttaisi osaltaan Suomen tulevaisuuden keskeisiin tavoitteisiin: työllisyysasteen nousuun ja työurien pidentämiseen sekä korjaavien sosiaali- ja terveyspalvelujen kustannusten hallintaan.

III LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN HYVINVOINNIN POLITIikkaOHJELMA

1 Hallitusohjelman toteutuminen vaalikaudella

Hallitusohjelman tavoitteet politiikkaohjelman suhteen on saavutettu osin. Politiikkaohjelman yleiseksi tavoitteeksi määriteltiin hallitusohjelmassa ehkäistä sekä vähentää lasten ja nuorten pahoinvointia sekä syrjäytymistä. Varhainen puuttuminen ja ehkäisevä työ nähtiin hallituksen painopisteinä. Politiikkaohjelman rinnalla on vaalikaudella toteutettu valtioneuvostossa 13.12.2007 periaatepäätöksenä hyväksyttyä lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaa.

Politiikkaohjelma on vahvistanut lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämisen perustaa ja huomioimista politiikkatoimissa. Politiikkaohjelma on mm. vaikuttanut keskeiseen lainsäädäntöön, tuonut näkyväksi lasten oikeuksien sopimuksen merkitystä sekä vahvistanut lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin tietopohjaa.

Lapsiperheiden sosiaaliturvaa ei ole saatu vaalikaudella parannettua riittävästi. Lastensuojelutarpeen vähentämiseen ennaltaehkäisevästi ei ole pystytty panostamaan riittävästi. Politiikkaohjelmassa on nähty, että alkoholipolitiikan kiristäminen, lapsiperheiden kotipalvelun palauttaminen ja perhekeskusmallin levittäminen olisivat tehokkaita keinoja. Hallituskauden aikana lastensuojelulakiin on tehty useita muutoksia, joiden kokonaisvaikutuksia tulevaisuuden tilanteeseen on tässä vaiheessa vaikeata arvioida.

Lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen on vaikutettu politiikkaohjelmassa luomalla maaperää moniammatilliselle ja ennaltaehkäisevälle työlle kunnissa. Merkittävä läpimurto on ollut ns. etsivän nuorisotyön laajentaminen. Politiikkaohjelma on myös myötävaikuttanut muiden syrjäytymisen ehkäisemiskeinojen roolin vahvistumiseen, esimerkiksi nuorten miesten työllisyyden edistäminen sekä puolustusvoimien ja THL:n Aikalisä-järjestelmän hyödyntäminen.

Lapsiperheiden hyvinvoinnin, taloudellisen aseman ja palveluiden parantaminen oli yhtenä tavoitteena hallitusohjelmassa annetuissa tehtävissä politiikkaohjelmalle. Hallituksen strategia-asiakirjassa linjattiin kuitenkin, että koskien erityisesti lapsiperheiden köyhyyttä politiikkaohjelma seuraa SATA-komitean työtä ja se ehdotuksia. Politiikkaohjelman työryhmä antoi SATA-komitealle omat huomionsa, mutta niiden vaikuttavuudesta ei ole näytöä.

Politiikkaohjelmassa nähtiin keskeisenä palveluna perhekeskusmallin lisäksi lapsiperheille suunnatut kotipalvelut. Lapsiperheiden kotipalvelua on pidetty tärkeänä keskeisenä ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä, eikä politiikkaohjelman käytössä olleen kevyen informaatio-ohjauksen keinoin ole onnistuttu vaikuttamaan kuntiin. Lapsi- ja perheasioiden koordinaation on nähty vaativan jatkossa tiukempaa otetta.

Keskeisiä hallitusohjelmaa toteuttavia toimia:

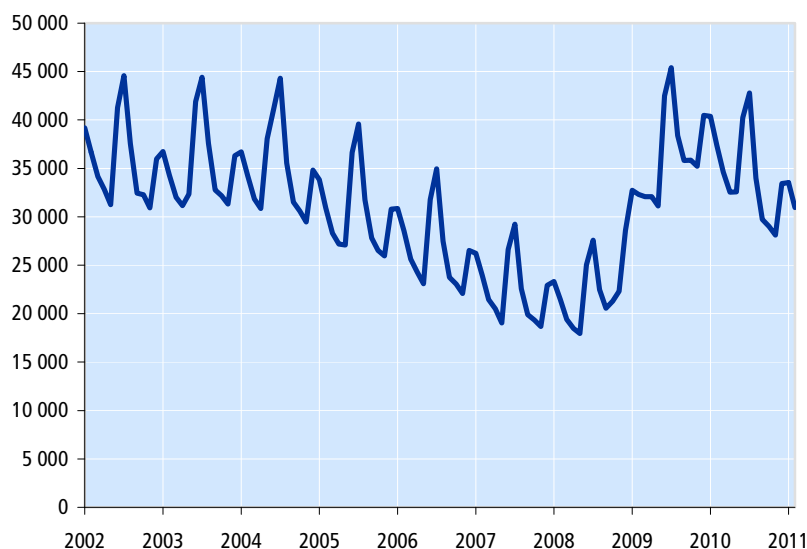
- Nuorisolakiuudistus astui voimaan 1.1.2011 ja sillä vahvistettiin monialaista yhteistyötä nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Uudistuksen mukaan paikallisten viranomaisten monialaisen yhteistyön yleistä suunnittelua ja toimeenpanon kehittämistä varten kunnassa on oltava nuorten ohjaus- ja palveluverkosto, johon kuuluvat opetus-, sosiaali- ja terveys- ja nuorisotoimen sekä työ- ja poliisihallinnon edustajat. Lisäksi verkostoon voi kuulua puolustushallinnon ja muiden viranomaisten edustajia. Verkosto toimii vuorovaikutuksessa nuorten palveluja tuottavien yhteisöjen kanssa.
- Uudistuksella lisättiin myös etsivä nuorisotyö lakiin, ja toimintaan myönnettyillä valtionavustuksella on saatu yli 230 etsivän nuorisotyön tekijää eri puolille Suomea, yht. 192 kuntaan. Etsivä nuorisotyö tavoittaa alle 29-vuotiaita nuoria, jotka ovat jäämässä koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle ja jotka tarvitsevat tukea saavuttaakseen julkisen sektorin palvelut.

- Useita muutoksia lastensuojelulakiin, vaikutuksia ei vielä arvioitavissa
- Selvitys lasten hyvinvoinnin tietopohjan kehittämistä ja Perhepiirissä-kirja.
- Politiikkaohjelma on osallistunut rahoittamalla Tilastokeskukselta tilatun ajankäyttötutkimuksen ja Kuntaliiton tekemiin selvityksiin, joiden yhtenä tavoitteena on ollut saada tilannekuva kuntien lasten ja nuorten hyvinvointityön tilasta sekä uuden lastensuojelulain toimeenpanosta kunnissa.
- Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevän suun terveydenhuollosta velvoittaa ennaltaehkäisevän työn vahvistamiseen ja tuli voimaan 1.7.2009.
- Vanhemmuutta on tuettu kehittämällä matalan kynnyksen palveluja ja avointa toimintaa perhekeskuksmallin levittämällä, KASTE-hanke on ollut tärkein kentälle suunnattu työkalu.
- Lapsiarvioinnin pilottihankkeiden toteuttaminen (esim. Monikulttuurisuustaitojen kehittämissuunnitelma, Päijät-Hämeen turvallisuussuunnitelma ja vammaispalveluja koskeva lainsäädännön uudistamishanke). Lisäksi kartoitus "Lapsivaikutusten arviointi: kansainvälinen tutkimus, kehittäminen ja lainsäädäntö".
- YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksesta tiedottaminen valtiovallan taholta erityisesti sopimuksen 20-vuotisjuhlavuonna 2009. Taloustutkimuksen kyselyn mukaan Lapsen oikeuksien tunnettuus kasvoi merkittävästi juhlavuoden aikana ja 72 % suomalaisista kertoi tammikuussa 2010 tuntevansa sopimuksen. Vastaavassa kyselyssä lokakuussa 2008 sopimuksesta oli kuullut 54 % vastaajista.

2 Kehitys keskeisillä indikaattoreilla kuvattuna

Nuorten, alle 25-vuotiaiden työllisyystilanne on vaalikaudella heikentynyt taloudellisen tilanteen takia, mutta merkittävien panostusten avulla nuorisotyöttömyys on saatu taittumaan. Nuorisotyöttömyyden hoitoon ja ratkaisuihin on kuitenkin edelleen panostettava.

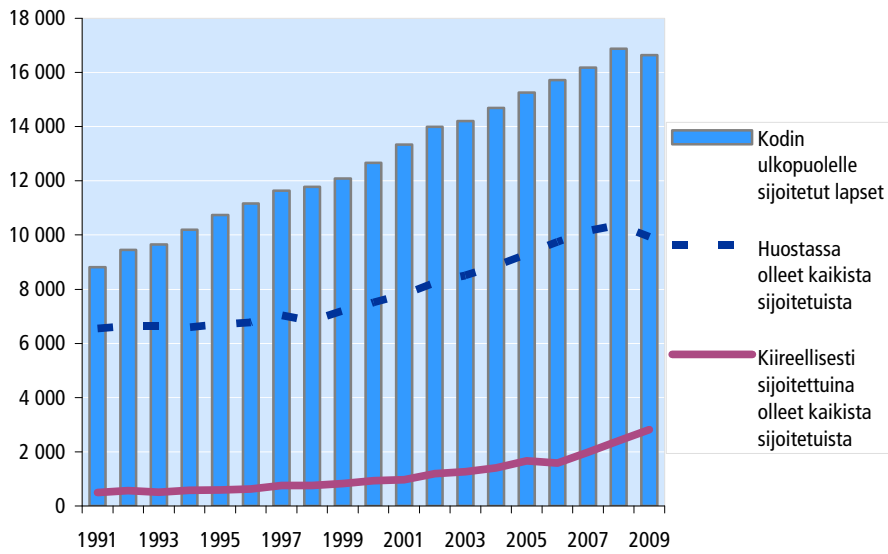
Nuoret työttömät työnhakijat kuukausittain 2002–2011(helmikuu)

Lähde: TEM työllisyyskatsaus 2/2011 (Vuodesta 2006 lähtien henkilökohtaisesti lomautetut mukaan luettuna).

Pitkään jatkunut kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määrän kasvu kääntyi lievään laskuun vuonna 2009. Kaikkiaan kodin ulkopuolelle sijoitettuna oli 16 643 lasta ja nuorta. Lastensuojelun avohuollon asiakkaiden kokonaismäärä on jatkanut edelleen kasvuaan. Lastensuojelun sosiaalityön asiakkaana ja avohuollollisten tukitoimien piirissä oli yhteensä yli 70 753 lasta ja nuorta. Kiireellisesti sijoitettujen lasten määrä on jatkanut kasvuaan. Lastensuojelullisten toimenpiteiden määriin saattaa vaikuttaa lainsäädännön velvoitteiden vahvistuminen.

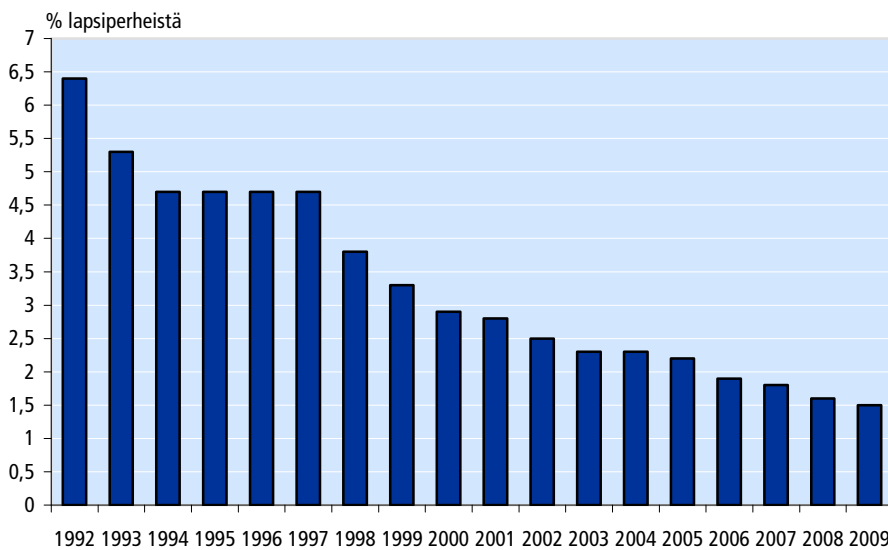
Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret vuosina 1991 2009

Lähde: THL.

Kunnallista kotipalvelua saaneiden lapsiperheiden määrä on edelleen vähentynyt.

Kunnallista kotipalvelua saaneiden lapsiperheiden määrä

Lähde: THL, Sotkanet

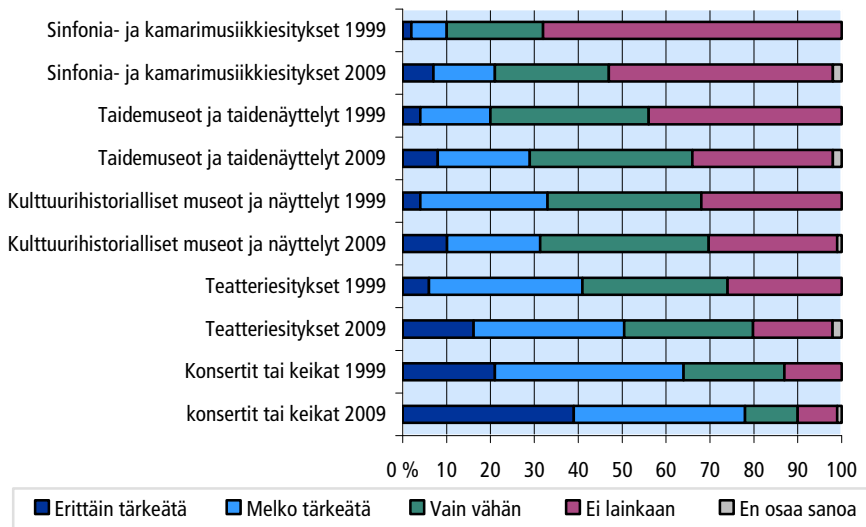
Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) Lapsiperhepalveluiden yhteistyökäytännöt LapsY-TY -hanke toteutti syksyllä 2009 kyselyn kuntien terveys-, sosiaali- ja opetustoimesta vastaaville johtajille. Kyselyyn vastasi 490 toimialajohtajaa 248 kunnasta. Vastausten mukaan 51 kuntaa (21 %) oli järjestänyt lasten ja perheiden palveluja perhekeskustyypisesti, tämän lisäksi 43 kuntaa (17 %) suunnitteli tulevaisuudessa palvelujen kehittämistä perhekeskusmallin mukaisesti. Kunnista 111 (45 %) ilmoitti kuitenkin, että palveluita ei ole rakennettu perhekeskusajattelumallin mukaan. THL:n mukaan kuntien toimialajohtajilla on jossain määrin epäselvyyttä siitä, mitä perhekeskusmallin mukaisella palvelujen järjestämisellä tarkoitetaan.

Lasten ja nuorten harrastukset, osallisuus liikuntaan, taiteeseen ja kulttuuriin sekä näiden käytön seuranta kuului politiikkaohjelman indikaattoreihin syrjäytymisen ehkäisyyn alla. Kult-

tuuritilaisuuksissa käyminen on lisääntynyt 2000-luvulla, ja väestöryhmien väliset erot ovat tasoittuneet. 10 vuotta täyttäneestä väestöstä kulttuuritilaisuuksissa käyvien osuus on viimeisen 10 vuoden aikana kasvanut 76 prosentista 83 prosenttiin. Yleisintä kulttuuritilaisuuksissa käyminen ja kulttuuriharrastukset ovat lapsilla ja nuorilla. 10–14-vuotiailla on luovia taideharrastuksia enemmän nyt kuin 10 vuotta sitten.

Kulttuuripalveluiden tärkeys nuorten elämän ja vapaa-ajan kannalta on kasvanut viimeisen kymmenen vuoden aikana. Sama trendi näkyy niin teatteriesitysten, museoiden kuin sinfonia- ja kamarimusiikkiesitysten kohdalla. Television ja elokuvien asemassa nuorten vapaa-ajalle ei juuri ole tapahtunut muutoksia kymmenen vuoden takaiseen tilanteeseen verrattuna, vaan ne ovat säilyttäneet vahvan asemansa.

Eri asioiden tärkeys elämän ja vapaa-ajan kannalta, vertailu vuosilta 1999 ja 2009

Lähde: Nuorisobarometri 2009 (vastaajat 15–29 v).

Politiikkaohjelman yksi keskeinen indikaattori on ollut osuus lapsista, jotka elävät pienituloisissa kotitalouksissa (% , alle 18 v. ja kotitalouden tulot alle 60 % kotitalouksien mediaanituloista). Suhteellisella mittarilla tarkasteltuna pienituloisten osuus ja määrä muuttuu, kun tuloerot muuttuvat. Kun määritelmänä käytetään 60 % ekvivalenttitulojen mediaanista, pienituloiseksi luokiteltuja oli Tilastokeskuksen mukaan n. 696 000 henkilöä vuonna 2008. Vastaava määrä oli 395 000 vuonna 1990.

Pienituloisten määrä on kasvanut n. 300 000 henkilöllä vajaassa 20 vuodessa. Alle 16-vuotiaiden pienituloisuus oli 14 % vuonna 2008, vastaava luku oli vuonna 2000 12 % ja 11 % vuonna 2005. Vuonna 1990 luku oli 5 %.

3 Tulevia haasteita

Valtaosa Suomen lapsista ja nuorista voi hyvin, mutta pahoinvoivia lapsia ja nuoria on edelleen liikaa. Epäedullinen väestönkehitys luo paineita palvelujärjestelmiin ja uhkaa kestävästä kehityksestä. Ennaltaehkäisevät toimivat peruspalvelut, joita suunnataan lapsiin ja nuoriin ovat keskeinen hyvinvointia ja talouden kestävyttä pitkällä aikavälillä vahvistava tekijä yhteiskunnassa.

Tulevina vuosina on edelleen huomioitava lapsiperheiden sosiaaliturvan parantamisen tarve ja lapsiperheille sekä lapsille kohdistuvien maksujen suuruus. Kohteina voivat olla mm. lapsi-

lisän ulottaminen 17-vuotiaisiin lapsiin, lapsilisän yksinhuoltajakorotuksen ja elatustuen tason nostaminen sekä yksinhuoltajavähennyksen sisällyttäminen kunnallisveroon.

Kuluneella vaalikaudella on toteutettu sekä lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelmaa että lapsi- ja nuorisopoliittista kehittämissohjelmaa valtakunnallisella tasolla. Tämän lisäksi kunnissa on laadittu ja toteutettu lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmia. Jatkossa olisi tärkeää sovittaa yhteen kunnallista lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa koskeva lainsäädäntö sekä lapsi- ja nuorisopoliittista ohjelmaa koskeva lainsäädäntö, jotta ohjaus alue- ja paikallishallintoon terävöityisi ja yhdenmukaistuisi.

Lasten ja nuorten äänen kuuleminen ja heidän ottamisensa mukaan päätöksentekoon erityisesti alueellisella ja kuntatasolla on edelleen kehitettävä asia. On nostettu esille tarve tämentää lainsäädäntöä koskien lasten ja nuorten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksia.

Lapsiin ja nuoriin kohdistuvien politiikkatoimien tuloksellisuuden ja vaikuttavuuden todentamiseksi lasten ja nuorten hyvinvoinnin seurannan huomioiminen jatkossa on tärkeää. Tähän liittyen on pidetty tärkeänä sen varmistamista, että lasten ja nuorten hyvinvointia koskevia tilastoja ja tutkimusta tuotetaan ja lapsivaikutusten arviointi vakinaistetaan.

VALTIONEUVOSTON KANSLIA

SNELLMANINKATU 1, HELSINKI
PL 23, 00023 VALTIONEUVOSTO
p. 09 16001, 09 57811
f. 09 1602 2165
julkaisut@vnk.fi
www.vnk.fi/julkaisut

ISBN 978-952-5896-54-1 (Nid.)
ISBN 978-952-5896-55-8 (PDF)
ISSN 0782-6028